

**KIRSAL YAŞAMIN DESTEKLENMESİNDE
BİR ARAÇ OLARAK TOPLUM MERKEZLERİ:
BURSA ÖRNEĞİ**

Tuba SEYHAN



T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KIRSAL YAŞAMIN DESTEKLENMESİNDE BİR ARAÇ OLARAK TOPLUM
MERKEZLERİ: BURSA ÖRNEĞİ**

Tuba SEYHAN
0000-0002-4515-1115

Doç. Dr. B. Ece ŞAHİN
(Danışman)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

BURSA – 2021
Her Hakkı Saklıdır

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KIRSAL YAŞAMIN DESTEKLENMESİNDE BİR ARAÇ OLARAK TOPLUM MERKEZLERİ: BURSA ÖRNEĞİ

Tuba SEYHAN

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. B. Ece ŞAHİN

Kırsal bölgelerde çoğunlukla ekonomik sebepler ve kısıtlı olanaklar nedeniyle yaşam kente doğru kaymaktadır. Hızlı nüfus artışı ve göçler sebebiyle kent nüfuslarının hızla artması tüm dünyada ana problemlerden biridir. Ülkeler kır halkını kendi bölgelerinde tutmak için çözümü kırsalın ekonomik olarak kalkındırılmasında görmüş ve bu konu uzun yıllar tarım politikaları kapsamında ele alınmıştır. Zamanla sadece bu yaklaşımın yeterli olmadığı anlaşılmış ve başka arayışlara yönelim doğmuştur. Bu noktada sosyal ve kültürel anlamda da kalkındırma ve bölgenin çekiciliğinin artırılması gerektiği anlaşılmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın öne çıktığı günümüzde toplumsal gelişime destek olan, bulunduğu bağlamın gereksinimleri dikkate alınarak tasarlanan, toplum merkezi olarak ifade edilen kullanım alanlarının oluşturulmasına önem verilmektedir.

Bu kapsamda tez çalışmasında ilk olarak dünyada ve Türkiye'deki kırsal kalkınma yaklaşımları ve yapılan çalışmalar araştırılmıştır. Kırsal kalkınmada sürdürülebilir toplum için önemli görülen ve ilk örnekleri başta Avrupa, sonrasında ise Amerika'da ortaya çıkan toplum merkezlerinin gelişimi incelenmiştir. Türkiye'de toplum merkezi niteliğindeki oluşumların varlığı ve niteliği değerlendirilmiştir. Kırsal alanda tasarlanan toplum merkezlerinin tasarım kriterlerinin tanımlanabilmesi amacıyla dünyadan örnekler mekânsal ve yapı program özellikleri kapsamında analiz edilmiştir. Belirlenen kriterler çerçevesinde Bursa ilinden seçilen beş köyde bu kapsamda oluşumların ve yapılaşmaların varlığı ve niteliği araştırılmıştır. Tezin alan çalışmasında incelenen köylerde benzer topluluk hareketlerinin oluşmaya başladığı görülmüş ancak mimari mekân anlamında eksiklikler bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada sunulan değerlendirme kriterlerinin, kırsal alana yönelik toplum merkezleri tasarımı kapsamında gereksinimlere yönelik çözümlerin üretilmesi yönünde çalışma alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Kalkınma, Sürdürülebilir Toplum, Toplum Merkezleri, Toplum Odaklı Tasarım.

2021, x + 230 sayfa.

ABSTRACT

MSc Thesis

COMMUNITY CENTERS AS A TOOL IN SUPPORTING RURAL LIFE: THE CASE OF BURSA

Tuba SEYHAN

Bursa Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Architecture

Supervisor: Doç. Dr. B. Ece ŞAHİN

Due to economic hardships and lack of opportunities, rural populations drift to more developed cities. Rapid rise in population in urban towns as a result of migration is a major problem in the world. Countries saw economic development of these rural areas as the solution to keep the population in their homes, and they mainly focused on farming policies to achieve that. But with time, they recognized that this approach was not enough to tackle the problem and started searching for different solutions. They realized that developing the social and cultural parts of life to raise the appeal of these lands is just as important. In today's world where sustainable development is in demand, forming spaces which are built and designed with conditions and requirements of the region in mind that supports the advancement of society are seen as more important than ever.

In this thesis, the approaches and steps taken to increase rural development in the world and in Turkey have been analyzed. The development of community centers which firstly appeared in Europe than in America has been examined. Presence and capabilities of projects in Turkey that can be classified as community centers have been evaluated. To identify the design criteria of community centers that are built in rural regions, examples from around the world have been analyzed. In the framework of the established criteria, five villages in the city of Bursa have been selected to research presence and capacity of the projects that fits the criteria. Similar migration tendencies has also been examined in the selected villages this thesis focuses on. The evaluations formed in this piece is thought to be beneficial to find solutions regarding concerns of the rural region.

Key words: Community Centers, Community Focused Design, Rural Development, Sustainable Society.

2021, x + 230 pages.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitim sürecim boyunca değerli fikirleri ve bilgi birikimiyle bana yardımcı olan, özellikle tez çalışması sürecinde çalışmamı özveri ile detaylıca değerlendiren, son ana kadar stresli olduğumda anlayışla yaklaşım heyecanlı olduğumda heyecanımı paylaşan, öğrencisi olmaktan mutluluk duyduğum sevgili hocam Doç. Dr. Belkıs Ece ŞAHİN'e çok teşekkür ederim.

Jüri üyesi hocalarımdan Prof. Dr. Özgür EDİZ ve Prof. Dr. Gül Sayan ATANUR'a değerli görüş ve önerileri için içtenlikle teşekkür ederim. Özgür hocama verdiği tüm derslerde öğrencilerini özgür bırakıp, her yorumuyla onları daha da geliştirecek fikirler vererek projelerimizi keyif alarak tamamlamamıza destek olduğu için ayrıca teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince mesleki açıdan yol gösterici ve aydınlatıcı yaklaşımları, danıştığım her zaman seve seve yardımcı oldukları için Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümündeki hocalarımdan her birine teşekkür ederim.

Alan çalışması kısmında köydeki mevcut yaşamı aktardıkları, ilgili yapıları incelememe kolaylık sağladıkları, fotoğraf arşivlerini paylaştıkları için köy halkı, dernek başkanları ve derneklerdeki aktif çalışan üyelere teşekkür ederim.

Bu süreçte zorlandığımı hissettiğim anlarda, beni en iyi anladığımı hissettiğim ve sadece telefonda konuşarak bile beni rahatlatabilen, mutluluğumla mutlu olan, sevgili dostlarım Aslıhan SÜCÜLLÜ ve Şeyma GÜNDÜZ'e teşekkür ederim.

Her zaman başarabileceğime inançları tam olan canım babam Nesim SEYHAN'a ve biricik annem Beyza SEYHAN'a yürekten teşekkür ederim. Kardeşlerim M. Emin SEYHAN, Hilal SEYHAN ve Ömer SEYHAN'a stresli olduğum her an mümkün olduğunca yardımcı olmaya çalıştıkları ve bana katlandıkları için teşekkür ederim.

Tuba SEYHAN
21/09/2021

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI	7
2.1. Kırsal Yaşamın Desteklenmesine Yönelik Yaklaşımlar	7
2.1.1. Kırsal alan ve kırsal kalkınma tanımı	10
2.1.2. Kırsal kalkınma tarihçesi	13
2.1.3. Kırsal kalkınma politikalarında yeni yaklaşımlar	17
2.2. Türkiye’de Kırsal Yaşamın Desteklenmesine Yönelik Çalışmalar	21
2.2.1. Kırsal kalkınma politikaları	21
2.2.2. Kırsal kalkınma destekleri	22
2.2.3. Kırsal hizmetler	24
2.2.4. Türkiye’nin kırsal kalkınmada gündemi	25
2.3. Dünyada Toplum Merkezlerinin Gelişimi	36
2.3.1. Toplum merkezi kavramı ve tanımı	39
2.3.2. Tarihsel süreçte dünyada toplum merkezlerinin gelişimi	40
2.3.3. Toplum merkezlerinin sağladığı kazanımlar	44
2.4. Türkiye’de Toplum Merkezlerinin Gelişimi	48
2.5. Kırsal Yaşamı Destekleyen Toplum Merkezi Tasarımlarından Örnekler	69
2.5.1. Cambury Toplum Merkezi, Sao Paulo, Brezilya	70
2.5.2. Naidi Topluluk Salonu, Naidi, Fiji Adası	73
2.5.3. Suoi Re Köyü Topluluk Evi, Hai Duong, Vietnam	76
2.5.4. El Comienzo Del Arco Iris Toplum Merkezi, San Isidro, Kolombiya	81
2.5.5. Xiaoshi Köyü Topluluk Kültür Merkezi, Chengdu, Çin	88
2.5.6. Warak Kayu Mikro Kitaplığı, Semarang, Endonezya	90
2.5.7. Woodcroft Mahalle Merkezi, Woodcroft, Avustralya	92
2.5.8. Ger İnovasyon Merkezi, Ulaanbaatar, Moğolistan	94
2.5.9. El Rodeo De Mora Toplum Merkezi, Kosta Rika, Amerika	97
2.5.10. Agriculture Technology Toplum Merkezi, Krong Samraong, Kamboçya	99
2.5.11. Shijia Köyü Ekolojik Evi, Shaanxi, Çin	101
2.5.12. Holistic Toplum Merkezi, Hindistan	104
2.5.13. Cam Thanh Toplum Merkezi, Tp. Hoi An, Vietnam	106
2.5.14. Yuanheguan Köyü Kamu Hizmet Merkezi, Hubei, Çin	109
2.5.15. Victory Street Topluluk Merkezi, Shanghai, Çin	112
2.5.16. Chieng Yen Toplum Evi, Vân Hồ, Vietnam	114
2.5.17. Otica Yerlileri İçin Yeni Toplum Merkezi, Poyeni, Peru	117
2.5.20. Qinmo Topluluk Merkezi ve Eko Ev, Guangdong, Çin	125
2.5.21. Timber Clad Toplum Merkezi, Hiroshima, Japonya	128
2.5.22. Liu Geng Tang Salonu, Wuyuan, Çin	130
2.5.23. Bamboo Craft Village Toplum Merkezi, Chengdu, Çin	134
2.5.24. Guadurnal’s Lunchroom Toplum Merkezi, Esmeraldas, Ekvador	136

2.5.25. Ouled Merzoug Kadınlar Evi, Morocco, Fas	138
2.6. Bölüm Sonucu	141
3. MATERYAL ve YÖNTEM	150
3.1. Çalışma Alanının Belirlenmesi	153
3.2. Alan Çalışmasının Yöntemi	154
3.3. Cumalıkızık Köyü	154
3.2. Saitabat Köyü	163
3.3. Kumyaka Köyü (Siği)	175
3.4. Gölyazı Köyü (Apolıont)	184
3.5. Misi Köyü (Gümüştepe)	189
4. BULGULAR	201
4.1. Mekânın Üretim Biçimi Kapsamında Analizi	202
4.2. Mekânsal Düzen ve Mekânsal Bölümler Kapsamında Analizler	203
4.3. Mekânın İşlevsel Programı Kapsamında Analizi	206
4.4. Mekânın Tasarım Üretim Süreci Kapsamında Analizi	208
4.5. Mekânın Kullanıcı Grubunun Yaşı ve Cinsiyeti Kapsamında Analizi	210
4.6. Mekânın Toplum Merkezlerinde Bulunan Kavramsal Kriterler Kapsamında Analizi	211
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	217
KAYNAKLAR	223
ÖZ GEÇMİŞ	230

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler

m	Metre
m ²	Metrekare
km	Kilometre
km ²	Kilometrekare

Açıklama

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADM	Aile Danışma Merkezleri
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
ÇATOM	Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
ÇOĞEM	Çocuk Gençlik Merkezleri
DB	Dünya Bankası
EUROSTAT	European Union Statistical Office
GTHB	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance
IFAD	International Fund For Agricultural Development
IPARD	Pre-Accession Financial Assistance Instrument Rural Development Programmes
İGEP	İç Göç Entegrasyon Projesi
KKYDP	Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
NFS	National Federation of Settlements
OECD	Organization for Economic Development and Cooperation
OTP	Ortak Tarım Politikası
ORKÖY	Orman ve Köy İlişkileri Dairesi Başkanlığı
UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNCA	United Neighborhood Centers of The United States
UNCHS	United Nations Centre for Human Settlements
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SHM	Sosyal Hizmet Merkezleri
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TM	Toplum Merkezleri
YDM	Yaşlı Dayanışma Merkezleri
BUKİAD	Bursa Girişimci İş Kadınları Topluluğu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Dünya'nın toplam kentsel ve kırsal nüfusu, daha gelişmiş bölgeler ve az gelişmiş bölgeler, 1950, 1970, 1990, 2018, 2030 ve 2050.....	8
Şekil 2.2. Dünyanın tahmini ve öngörülen kentsel nüfusu, daha gelişmiş bölgeler ve daha az gelişmiş bölgeler, 1950 – 2050	8
Şekil 2.3. Birleşmiş Milletler, Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi, Nüfus Birimi (2019) verilerine göre dünyada kırsal nüfus	16
Şekil 2.4. Türkiye'nin Yıllara Göre Kentsel ve Kırsal Nüfus Oranı.....	17
Şekil 2.5. Kır-kent sınıflandırması sonucu nüfusta oluşan metodolojik sapma.....	26
Şekil 2.6. Toynbee Hall binası	41
Şekil 2.7. Hull House binası.....	42
Şekil 2.8. Ankara Halkevi	51
Şekil 2.9. Farklı illerde açılan ilk halkevlerinin genel görünüşleri	51
Şekil 2.10. Güzel Sanatlar Şubesi'nin etkinliklerinden örnekler	52
Şekil 2.11. Köy odaları'ndan örnekler	55
Şekil 2.12. Köy enstitülerinde teorik ve uygulamalı çalışmalardan örnekler	59
Şekil 2.13. Tarlabası Toplum Merkezi.....	62
Şekil 2.14. TEPAV raporuna göre toplum merkezlerinin verebileceği hizmetler	65
Şekil 2.15. Hüsam Köklü Kadın Toplum ve Üretim Merkezi.....	68
Şekil 2.16. Çalışma kapsamında incelenen toplum merkezlerinin konumları	69
Şekil 2.17. Cambury Topluluk Merkezi, Brezilya	71
Şekil 2.18. Cambury Topluluk Merkezi, Brezilya	72
Şekil 2.19. Naidi Topluluk Salonu, Naidi, Fiji Adası	74
Şekil 2.20. Naidi Topluluk Salonu, Naidi, Fiji Adası	75
Şekil 2.21. Suoi Re Köyü Topluluk Evi, Hai Duong, Vietnam	77
Şekil 2.22. Suoi Re Köyü Topluluk Evi, Hai Duong, Vietnam	78
Şekil 2.23. Suoi Re Köyü Topluluk Evi, Hai Duong, Vietnam	79
Şekil 2.24. Suoi Re Köyü Topluluk Evi, Hai Duong, Vietnam	80
Şekil 2.25. El Comienzo Del Arco Iris Toplum Merkezi'nde günlük yaşam	83
Şekil 2.26. Açık ve kapalı alanların işlevsel kullanımı	84
Şekil 2.27. El Comienzo Del Arco Iris dikiş atölyesi	85
Şekil 2.28. El Comienzo Del Arco Iris etkinliğinde çalıştay	87
Şekil 2.29. Xiaoshi Köyü Topluluk Kültür Merkezi.....	89
Şekil 2.30. Warak Kayu Mikro Kitaplığı	91
Şekil 2.31. Woodcroft Mahalle Merkezi, Avustralya	93
Şekil 2.32. Ger İnovasyon Merkezi – Ulaanbaatar, Moğolistan	96
Şekil 2.33. El Rodeo De Mora Toplum Merkezi, Kosta Rika	98
Şekil 2.34. Agriculture Technology Toplum Merkezi, Kamboçya.....	100
Şekil 2.35. Shijia Köyü Ekolojik Evi, Shaanxi, Çin	102
Şekil 2.36. Shijia Köyü Ekolojik Evi, Shaanxi, Çin	103
Şekil 2.37. Holistic Toplum Merkezi, Hindistan	105
Şekil 2.38. Cam Thanh Toplum Merkezi, Vietnam	107
Şekil 2.39. Cam Thanh Toplum Merkezi, Vietnam	108
Şekil 2.40. Yuanheguan Köyü Kamu Hizmet Merkezi, Hubei, Çin.....	110
Şekil 2.41. Yuanheguan Köyü Kamu Hizmet Merkezi, Hubei, Çin.....	111
Şekil 2.42. Victory Street Toplum Merkezi, Shanghai, Çin	113
Şekil 2.43. Chieng Yen Toplum Evi, Vân Hồ, Vietnam.....	115

Şekil 2.44. Chieng Yen Toplum Evi, Vân Hồ, Vietnam.....	116
Şekil 2.45. Otica Yerlileri İçin Yeni Toplum Merkezi	118
Şekil 2.46. Otica Yerlileri İçin Yeni Toplum Merkezi	119
Şekil 2.47. Léonce Georges Topluluk Merkezi – Chauffailles, Fransa	121
Şekil 2.48. Xihe Cereals and Oils Müzesi Ve Köy Etkinlik Merkezi, Xinyang, Çin ...	124
Şekil 2.49. Qinmo Topluluk Merkezi ve Eko Ev – Guangdong, Çin	127
Şekil 2.50. Timber Clad Toplum Merkezi– Hiroshima, Japonya	129
Şekil 2.51. Liu Geng Tang Salonu – Wuyuan, Çin.....	132
Şekil 2.52. Liu Geng Tang Salonu – Wuyuan, Çin.....	133
Şekil 2.53. Bamboo Craft Village Toplum Merkezi, Chengdu, Çin.....	135
Şekil 2.54. Guadurnal's Lunchroom Toplum Merkezi, Esmeraldas, Ekvador.....	137
Şekil 2.55. Ouled Merzoug Kadınlar Evi, Morocco, Fas.....	140
Şekil 3.1. Cumalıkızık Köyü hava görüntüsü	155
Şekil 3.2. Cumalıkızık Köyü yerleşim dokusu.....	155
Şekil 3.3. Cumalıkızık Köyü'nde doğal malzeme kullanımı	156
Şekil 3.4. Cumalıkızık Köyü kadınlarının ekonomik hayata katılımı.....	157
Şekil 3.5. Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği'nin Cumalıkızık Köyü içindeki konumu	157
Şekil 3.6. Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği kadınları tarafından üretilen doğal ürünler.....	158
Şekil 3.7. Köy kadınlarının dernekte üretim çalışmaları.....	159
Şekil 3.8. Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği zemin kat ve birinci kat plan şemaları.....	159
Şekil 3.9. Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği binasından görüntüler.....	160
Şekil 3.10. Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği binasının iç mekân organizasyonu	161
Şekil 3.11. Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği için verilmesi söz konusu olan üretim atölyesi	162
Şekil 3.12. Çeşitli fuarlara ve tv programlarına kadın derneği olarak katılım.....	163
Şekil 3.13. Saitabat Köyü hava görüntüsü	163
Şekil 3.14. Saitabat Köyünün dağ ve şelale ile ilişkisi	164
Şekil 3.15. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği yoldan yaklaşım ve giriş.....	164
Şekil 3.16. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin Saitabat Köyü içindeki konumu.....	165
Şekil 3.17. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği satış standları.....	166
Şekil 3.18. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği satışa hazır ürünleri	168
Şekil 3.19. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nde giyim ve işçilik.....	168
Şekil 3.20. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği mekân çeşitliliği	169
Şekil 3.21. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği dış mekân organizasyonu ...	170
Şekil 3.22. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği mutfak ve ocak mekânları ..	171
Şekil 3.23. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği iç mekân malzeme kullanımı	172
Şekil 3.24. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği iç mekân organizasyonu	173
Şekil 3.25. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği zemin kat plan şeması	174
Şekil 3.26. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği bodrum kat plan şeması.....	174
Şekil 3.27. Kumyaka Köyü hava görüntüsü	175
Şekil 3.28. Kumyaka Köyü silüet ve köy içinde sokak görüntüsü.....	175

Şekil 3.29. Hagios Taxiarchoi (Başmelekler) Kilisesi	176
Şekil 3.30. Kумыaka köyü muhtarlık ve Gençlerbirliği spor kulübü ile önündeki spor sahasının etkinlik alanı olarak kullanımı.....	177
Şekil 3.31. Kумыaka Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği'nin Kумыaka Köyü içindeki konumu.....	177
Şekil 3.32. Kумыaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği.....	178
Şekil 3.33. Kумыaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği plan şeması	179
Şekil 3.34. Kумыaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği iç ve dış mekân organizasyonu	179
Şekil 3.35. Kумыaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği bahçesinin kullanımı	180
Şekil 3.36. Kумыaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği'nde üretilen ürünler	181
Şekil 3.37. Kумыaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği'nde üretim yapılırken mekânların kullanımı	182
Şekil 3.38. Kумыaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği'nde yapılan etkinlikler	183
Şekil 3.39. Gölyazı Köyü hava görüntüsü	184
Şekil 3.40. Gölyazı Köyü'nde sandal turu ve balıkçılık	185
Şekil 3.41. Gölyazı Köyü tarihi ve doğal zenginliklerinden örnekler.....	185
Şekil 3.42. Gölyazı Köyü'ndeki toplum merkezi niteliğindeki yapıların köy içindeki konumu.....	186
Şekil 3.43. Gölyazı Köyü Çok Amaçlı Salonu ve yapı önü dış mekân organizasyonu	186
Şekil 3.44. Gölyazı Köyü çok amaçlı salonu plan şeması	187
Şekil 3.45. Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği'nin üretim ve satış mekânları.....	188
Şekil 3.46. Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği dışı ve içi	188
Şekil 3.47. Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği plan şeması	188
Şekil 3.48. Misi Köyü hava görüntüsü.....	189
Şekil 3.49. Misi Köyü tarihi evleri.....	190
Şekil 3.50. Misi Köyü Kozaevi ve İpekevi	190
Şekil 3.51. Kozaevi'nde ipekböceği yetiştiriciliği	191
Şekil 3.52. Misi Köyü Kozaevi plan şemaları.....	191
Şekil 3.53. Misi Köyü Kozaevi arka ve yan bahçe	191
Şekil 3.54. Misi Köyü Kozaevi iç mekân görüntüleri.....	192
Şekil 3.55. Misi Köyü İpekevi zemin kat ve birinci kat plan şemaları	193
Şekil 3.56. Misi Köyü İpekevi bodrum kat plan şeması	193
Şekil 3.57. Misi Köyü İpekevi iç ve dış mekân görüntüleri.....	194
Şekil 3.58. Nilüfer Alternatif Turizm Destinasyonları Projesi: Mysia Yolları haritası	195
Şekil 3.59. Misi Köyü'ndeki toplum merkezi niteliğindeki yapıların konumu	196
Şekil 3.60. Misi Köyü derneklerinin kullanımına açık muhtarlık binasından görseller.....	197
Şekil 3.61. Misi Köyü Yardımlaşma ve Çevre Koruma Derneği satış birimi.....	198
Şekil 3.62. Misi Köyü Cami Derneği'nin yapısı.....	198
Şekil 3.63. Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği üretim çalışmalarından örnekler	199
Şekil 3.64. Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği kat plan şeması.....	199
Şekil 3.65. Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği mekânsal organizasyon	200

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 2.1. Kırsal Kalkınma Fikirlerine Ait Zaman Çizelgesi	13
Çizelge 2.2. Tarımsal faaliyet gösteren kooperatiflerin sayısal büyüklüğü	29
Çizelge 2.3. 2016 yılında İstihdamın Cinsiyet ve sektörlere göre dağılımı	32
Çizelge 2.4. Toplum merkezi niteliğindeki yapı örneklerinde görülen mekân üretim biçimi	144
Çizelge 2.5. Toplum merkezi niteliğindeki yapı örneklerinde görülen mekânsal düzen	145
Çizelge 2.6. Toplum merkezi niteliğindeki yapı örneklerinde görülen mekânsal bölümler	146
Çizelge 2.7. Toplum merkezi niteliğindeki yapı örneklerinde görülen mekânın işlevsel programı	147
Çizelge 2.8. Toplum merkezi niteliğindeki yapı örneklerinde görülen tasarım üretim süreci	148
Çizelge 2.9. Toplum merkezi niteliğindeki yapı örneklerinde görülen kullanıcı grupları	149
Çizelge 3.1. Toplum kalkınmasını destekleyici toplum merkezlerinde bulunan kavramsal kriterler kapsamında değerlendirme	151
Çizelge 3.2. Toplum kalkınmasını destekleyici toplum merkezlerinde bulunan kavramsal kriterler kapsamında değerlendirme (devam)	152
Çizelge 4.1. Alan çalışması örneklerinin mekân üretim biçimi kapsamında analizi	203
Çizelge 4.2. Alan çalışması örneklerinin mekânsal düzen kapsamında analizi	206
Çizelge 4.3. Alan çalışması örneklerinin mekânsal bölümler kapsamında analizi	206
Çizelge 4.4. Alan çalışması örneklerinin mekânın işlevsel programı kapsamında analizi	208
Çizelge 4.5. Alan çalışması örneklerinin tasarım üretim süreci kapsamında analizi	210
Çizelge 4.6. Alan çalışması örneklerinin mekânın kullanıcı grubunu cinsiyeti ve yaşı kapsamında analizi	210
Çizelge 4.7. Alan çalışması örneklerinin toplum merkezlerinde bulunması beklenen kavramsal kriterler kapsamında analizi	216

1. GİRİŞ

Ülkemizde genellikle karşılığı olarak köyü gördüğümüz kırsal alanlar, kırsal kültürü yaşatan bir toplumsal mirastır. Özgün kültürü ve doğal yaşam şekli sayesinde bir toplumun gelenek ve göreneklerini en iyi yansıtan yerleşim yerleridir. Toplumların var oluş süreçlerinde ilk basamak yaşam alanları ve toplumun yaşayan hafızası olmaları, kentlerin görece çok gelişmişliğine rağmen yine de kırsala bir bağımlılığının her zaman devam etmesi kırsal alanı, kır ve kent halkı olarak tüm toplum için önemli olan bir konu haline getirmektedir.

Değişen koşullar karşısında gün geçtikçe zayıflayan kırsal yaşamın, desteklenmesi ve sürekliliğinin korunması gerektiği görülmektedir. Bu bağlamda dünya ve Türkiye gündeminde en öne çıkan yaklaşım kırsal kalkınma çalışmaları olmuştur. Kırsal kalkınma kavramı, başlangıçta kırsal yerleşimlerdeki halkın refah düzeyini ekonomik anlamda artırmayı amaçlayan tarımsal politikaları tamamlayıcı bir araç olarak görülmüştür. Süreç içinde ülkelerin kendi iç dinamiklerine ve uluslararası kalkınma gündemi gelişmelerine paralel olarak çeşitli değişikliklere uğramıştır. Büyümeye dayalı siyasi öncelikler yerine zamanla toplumun her bireyini dikkate alan bütünlük kalkınma arayışlarına gidilmiştir. Dolayısıyla günümüzde kırsal kalkınma çabalarının sürdürülebilir toplum anlayışı üzerine temellendirilmesi artık ekonomik iyileşmenin ötesinde farklı hedeflerin de olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de de on birinci kalkınma planında (2018) toplumda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için beşeri kapasite ve sosyal sermayenin istenilen seviyeye getirilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Kırsal alanların beşeri kapasite ve sosyal sermayenin varlığı (güven ilişkileri güçlü toplum, ikili ilişkilerin kolaylığı vb.) gibi mevcut avantajları göz önünde bulundurularak kırsal toplumun desteklenmesi istenmektedir. Toplum temelli kalkınma yaklaşımı, kırsal alanın kendi gereksinimlerini sağlamada ve problemlerini gidermede bütün yerel aktörler (kamu ve kamu dışı) arasında ortak bir çalışmanın oluşturulmasını ve işbirliğinin sürdürülmesini gerekli kılmaktadır.

Temel olarak yukarıda söz edilen neden ve amaçlarla dünyada kırsal kalkınmanın desteklenmesine yönelik çalışmalar içerisinde; toplum odaklı bir yaklaşımla ve konunun mekânsal boyutu çerçevesinde bir uygulama olarak toplum merkezlerinin gelişmekte olduğu söylenebilmektedir. Bu yönde çeşitli araştırmalar görülmektedir. Kırsal alanlarda yer verilen

toplum merkezlerinin kırsal kalkınmada günümüzde benimsenen yeni amaç ve hedefler doğrultusunda şekillendirilmekte olduğu da ifade edilebilmektedir.

Öte yandan kırsal kalkınmada günümüzde benimsenen yaklaşımın amaç, ana hedef sektör, temel araçlar ve aktörler açısından geçmişe göre farklılık gösterdiği kabul edilmektedir. Önceden çiftlik gelirini arttırmak, çiftliklerin rekabet edebilirliğini sağlamak amaçlanırken günümüzde kırsal alanların rekabet edebilirliği, yerel varlığın değerlendirilmesi, kaynakların korunumu ve kontrollü bir şekilde kullanımı amaçlanmaktadır. Sektörel açıdan kırsal ekonomilerin yalnızca tarım faaliyetlerinden ibaret olması görüşünden uzaklaşmakta ekonomilerin çeşitlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu açıdan kırsal turizm, imalat sanayi, bilgi ve iletişim teknolojileri endüstrisi gibi alanlarda kırsal için önemli görülmektedir. Aktörler, ulusal yönetimler ve çiftçiler ile sınırlı kalırken, 2006 yılında OECD tarafından belirtilen bu yeni yaklaşımla yönetimin her düzeyinin yani uluslar üstü, ulusal, bölgesel ve yerel paydaşların (kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları) sürecin bir parçası olması gerektiği belirtilmektedir (Yenigül 2017).

Türkiye’de de bu konuya önem verilmektedir. Ülkede kırsal alana yönelik politikalar Cumhuriyet Döneminde başlamıştır. Bu dönemde nüfusun %75’ini barındıran ve tarıma dayanan ülke ekonomisinde önemli üretim merkezleri olarak görülen kırsal alanlar önemini korumuş, ulusal kalkınma stratejilerinde tarıma ve kırsal alana ayrıca önem verilmiş, bütünleşmiş nitelikli, tarımda verimlilik ve modernizasyon odaklı uygulamalar daha çok az gelişmiş bölgelerdeki illerde uygulanmıştır. Ancak tarımda makineleşmenin gelişmesi, devamında kırsal alandan hızlı göçler ve kentleşme sürecinin hız kazanması ile kırdaki sorunlar artmıştır. Sorunlara yönelik kırsal alan için geliştirilen büyük ölçekli, sektörel yaklaşımlı tarımsal üretimi artırmayı hedefleyen ve merkezden yönetilen çalışmalarla istenilen sonuçlar elde edilememiştir. Yeni çalışmalarda ise yerellik ve sürdürülebilirlik kavramlarına dayanan, katılımcı yaklaşımı benimseyen, toplum dinamiklerini harekete geçirici, toplumsal eşitliği dikkate alan politikalara yönelim amaçlanmıştır (Gülçubuk ve ark. 2016).

2000’li yıllardan itibaren kırsal alanlar yeni bir politika alanı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede dünya genelinde kırsal alanda geliştirilmesi istenen potansiyellerin sağlanabilmesi amacıyla toplumsal gelişime destek olan, bulunduğu bağlama özgü

gereksinimler dikkate alınarak tasarlanan, toplum merkezi olarak ifade edilen kullanım alanlarının oluşturulmasına önem verilmektedir.

Toplumdaki tüm bireylerin erişimine ve ortak kullanımına açık olan kamusal mekânlar; sosyal, eğitsel, sanatsal, ekonomik ve politik yönleri olan insanların bir araya gelebildiği ve dolayısıyla iletişimi sağlayan mekânlardır. Merkezinde toplum olması sebebiyle kamusal mekânlar toplumsal yapı ile ilgili en güçlü ipuçlarını verebilecek nitelikte ortamlar olarak tanımlanabilir. Birey ve toplulukların temel fizyolojik, psikolojik ve toplumsal ihtiyaçlarına yönelik çevreler oluşturulması ise toplumsal yapılanmanın sağlıklı olmasını sağlamaktadır. Eğitim, meslek edinme, sağlık olanaklarından faydalanma, kültürel etkinliklere dâhil olma, üretim etkinlikleri dolayısıyla varlığını kanıtlama, sanatsal etkinliklerde bulunma gibi aktif ve pasif olarak katılabileceği başka nitelikleri de bünyesinde bulunduran bir kamusal mekân bu bağlamda yaşama yönelik gereksinimlere cevap verebilir. Kırsal yaşamın desteklenmesinde de bu yönde bir kamusal mekân olarak toplum merkezlerinin varlığının önemi düşünülebilmektedir.

Son yıllarda bireyin gereksinimleri ile birlikte toplum sağlığı ve gelişmesi için sürdürülebilirlik kültürü ve bilginin aktarımı, çevresel farkındalık, ekolojik sorumluluk gibi kavram ve yaklaşımlar ile insanların tutum ve davranışlarının yönlendirilmesi gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Bu yönlendirmede; uygulama ve katılımcı eylem odaklı topluluk oluşumlarını ve bunların etkileşimini kuran bağlantıları barındıran sürdürülebilir toplum gelişim eylemlerine işaret edilmektedir.

Kırsal yaşamın desteklenmesine yönelik bir araç olarak toplum merkezlerinin geliştirilmesinin önem taşıdığı yargısıyla gelişen tez kapsamında, konunun söz edilen bireysel ve toplumsal gereksinimler çerçevesinde ele alınması gerekli görülmüştür. Çalışmada, toplum merkezlerinin kırsal toplumun kalkındırılmasında mimari bir araç olduğu, toplumu birleştirici yönünün güçlülüğü, sürdürülebilir ve sağlıklı toplum gelişimi üzerindeki önemi kabul edilmektedir.

Kırsal yaşamın desteklenmesine yönelik çalışmalarda toplum merkezlerinin dünyada taşıdığı önem görülmekte, son yıllarda yurtdışında '*community center*' adıyla gündelik yaşamının bir parçası uygulamalarla karşılaşılmaktadır. Türkiye'de konunun önemi benimsenmekle birlikte, kırsal alanda uygulama karşılıkları açısından tam olarak bir tanımlamasının bulunmaması söz

konusudur. Dolayısıyla tez çalışmasında toplum merkezlerinin geliştirilmesinde önem verilen yaklaşımların incelenmesinin gerekliliği bu yönde öngörülmüştür.

Tez kapsamında, kırsal alanda varlık gösterecek toplum merkezlerinin işlevsel ve mekânsal niteliğini tanımlamaya yönelik temel kriterlerin belirlenmesi ve Türkiye’de kırsal kalkınmanın desteklenmesinde toplum odaklı ve mekânsal bir yaklaşım olarak toplum merkezlerinin geliştirilmesine katkı sağlayan bir değerlendirme sunulması amaçlanmaktadır. Araştırmada toplum merkezlerinin hayata geçirilmesinde benimsenen kavramsal yaklaşımlar ve uygulamalar araştırılmakta, bireyin ve toplumun kazanımlarına olanak sağlayan, toplum içi etkileşimi güçlendiren ve böylece toplum gelişimini destekleyen katkılar değerlendirilmektedir.

Çalışmada, kırsal bölgelerde toplum merkezi niteliğindeki oluşumların varlığı; uygulama örneklerinin işlevsel ve mimari organizasyonları, yerel halk ile ilişkisi, kırsal kalkınmaya ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda katkısı ve toplumu birleştirici yönünün sosyal yapılanmaya etkisi sorgulanmaktadır. Bu kapsamda kırsal alanda toplum merkezi tasarımlarının geliştirilmesine yönelik rehber niteliğinde bir çalışmanın geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Tez kapsamında ele alınan toplum merkezi oluşumlarının mekânsal anlamda incelendiği araştırmaların Türkiye’de sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar mimarlık, şehir ve bölge planlama ve sosyoloji disiplinleri çatısı altında yapılmıştır (Sesli Özsoy, 2002; Dalgakıran, 1999; Kaya, 2015; Uslu, 2018). Uslu (2018), “*Kentsel kullanımda kamusal mekân pratikleri Karşıyaka’da (İzmir) toplum merkezleri*” başlıklı doktora tezi ile toplum merkezlerini kamusal alana ilişkin alt yapısını panoptikon metaforuna dayandırmış, toplum merkezlerinin tarihsel sürecine değinerek konuya ilişkin uluslararası örnekler inceleyerek kent merkezleri için rehber niteliğinde bir ihtiyaç programı önermiştir. Kaya (2015) “*Sosyal yaşam merkezlerinin sosyalleşmeye etkisi (Karabük Belediyesi örneği)*” başlıklı yüksek lisans tezi ile sosyal yaşam merkezlerini, sunduğu etkinlik programları ve toplumsal sosyalleşme üzerindeki rolünü incelemiştir. Sesli Özsoy’un (2002) “*Yeni konut alanlarında gelişebilecek sosyokültürel aktiviteler için gerekli merkezlerin mimari analizi*” başlıklı doktora tezinde ve Dalgakıran’ın (1999) “*Topluluk merkezleri için tasarım kriterlerinin geliştirilmesi ve Manisa örneği*” başlıklı yüksek lisans tezinde ise toplum merkezi kavramı tarihsel süreç kapsamında açıklanmış ve her iki tezde de ilgili uluslararası örnekler incelenmiştir. Sesli Özsoy (2002)

Örnekköy ve Mavişehir mahallelerinin güncel durumuna ilişkin sosyo-kültürel ve mekânsal gözlem yoluyla bulgulara ulaşırken, Dalgakıran (1999); Manisa Toplum Merkezi'ni mekânsal irdelemeler yaparak değerlendirmiştir.

Bu tez çalışması ise belirtilen araştırmalardan farklı olarak kır ve kent arasındaki kopma, kente göçün kır üzerinde olumsuz etkilerinden yola çıkarak güncelliğini koruyan ve her geçen gün artmakta olan kırsal alanda tutunamama problemine yönelik kırsal kalkınma çabalarını, toplum sağlığını ve sürdürülebilirliğini destekleyici mimari bir çözüm önerisi sunmayı amaçlamaktadır. Araştırmada özgün olarak kırsal alan için gerekliliği öngörülen bu mekânsal öneri toplum merkezleridir. Çalışmada toplum merkezlerinin mekânsal nitelikleri ile birlikte psikolojik, sosyal ve ekonomik anlamda bireyleri destekleyici rolünün de değerlendirilmesi konunun farklı bir yönden ele alınması sağlanmaktadır.

Bu kapsamda toplum merkezlerinin geliştirilmesinde etkili kriterlerin tanımlanabilmesine yönelik olarak dünyadan ve Türkiye'den güncel örnekler araştırılmaktadır. Tezin alan çalışmasında Türkiye'nin dördüncü büyük kenti olarak gelişen Bursa ili araştırma alanı olarak ele alınmaktadır. Bu seçimde Bursa'nın kırsal alanlarında da yaşamın devam ettirilmesine önem verilen kentlerden biri olması etkili olmuştur. Bursa'da kırsal yaşamın desteklenmesinde toplum merkezi niteliğindeki oluşumların varlığı ve niteliğinin çalışmada tanımlanan kriterler kapsamında sorgulanmaktadır.

Bursa kentinde yerel yaşam kültürünün sürdürülmeye çalışıldığı köylerde, yerinde gözlem ve araştırmalara dayalı bir alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu yönde ulaşılan bulgular ve önerilen ihtiyaç programıyla da araştırma özgünlük taşımaktadır. Çalışmanın kırsal alanda yaşamın desteklenmesi kapsamında toplum merkezlerinin rolüne dikkat çekerek önemli bir boşluğu doldurması hedeflenmektedir.

Çalışma kapsamında kırsaldaki toplum merkezleri, kavramsal çerçevede ve alan çalışmasında, sosyal ve ekolojik hedeflere dayalı sürdürülebilirlik kültürü ve bilgisinin aktarımını sağlayan yaklaşım ve uygulamalar olarak da görülmektedir. Bu kapsamda, tezde toplum merkezi niteliğini tanımlayan temel kriterlerin belirlenmesinde sürdürülebilir toplum gelişiminde bilginin ve kültürün aktarımı için gereken sosyal öğrenme ve uygulama pratikleri; toplumsal katılımın rolü; farklı aktörlerin işbirliği ile çevresel farkındalık oluşturma süreçleri

değerlendirilmektedir. Çalışmanın toplumdaki tutum ve davranışları yeniden yapılandırıcı etkisi göz önünde bulundurularak sosyal sorumluluk kaygısı taşıdığı da söylenebilir.

Tez kapsamında 5 ana bölüme yer verilmektedir. 1. Bölümde, giriş kısmında, çalışmanın önemi, amacı, kapsamı ve yöntemi ifade edilmektedir. 2. bölümünde literatür araştırması kapsamında toplum merkezi kavramına yönelik kuramsal ve kavramsal tanımlar, toplum merkezlerinin sağladığı kazanımlar, tarihsel süreçte toplum merkezlerinin dünyada gelişimi ve Türkiye’de benzer amaca hizmet eden oluşumların varlığı araştırılmaktadır.

Üçüncü bölümde, tezin materyali ve yöntemi belirtilmektedir. Tezin alan çalışmasında ele alınan Bursa ilinden seçilen köyler, araştırmanın materyalini oluşturmaktadır. Bu kapsamda bölümde, belirlenen köylerin genel özellikleri ve alan çalışmasında sorgulanacak olan toplum merkezi niteliğindeki organizasyonlara yönelik genel açıklama ve incelemelere yer verilmektedir. Alan çalışmasında gözleme dayalı incelemede kullanılacak analiz tabloları da bu bölümde sunulmaktadır.

Tezin alan çalışmasının ifade edildiği dördüncü bölümünde ise bulguların sunulup tartışılması yer almaktadır. Beşinci bölümde, çalışmada ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmektedir. Kırsal yaşamın desteklenmesini sağlayacak bir araç olarak öngörülen toplum merkezi tasarımlarının geliştirilmesi açısından önemli olan tüm faktörler bu bölümde birlikte sunulmaktadır.

Tez kapsamında kırsal alanda toplumsal yaşamın desteklenmesine yönelik toplum merkezlerinin geliştirilmesinde etkili olan tasarım ve üretim sürecine yönelik kriterler araştırılmaktadır. Bu yönde, literatür araştırması yöntemiyle dünyada kırsal kalkınmaya destek amacıyla geliştirilen örnek çalışmalar, “mekânsal kurgu, işlevsel düzen ve tasarım-üretim süreci” açısından analiz edilerek incelenmektedir. Elde edilen sonuçlara dayalı değerlendirme ölçütleri belirten analiz tabloları sunulmaktadır. Literatür araştırması sonucunda elde edilen bu değerlendirme ölçütleri bağlamında, alan çalışmasında Bursa iline bağlı kırsal alanda varlık gösteren, toplum merkezi olarak nitelendirilebilecek mekânsal örneklerin niteliği yerinde yapılan gözleme dayalı incelemeler kapsamında değerlendirilmektedir.

2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI

Toplum merkezlerinin kırsal alan gelişimini destekleyici önemini belirtmek ve iki konu arasındaki ilgiyi kurabilmek, sonuç olarak da önerilerin geliştirebilmesi amacıyla kırsal alan, kırsal kalkınma, toplum merkezleri kavramlarının bilinmesi gerekmektedir. Bu bölümde kavramlara ilişkin kuramsal temeller ve kaynak araştırmasına yer verilecektir.

2.1. Kırsal Yaşamın Desteklenmesine Yönelik Yaklaşımlar

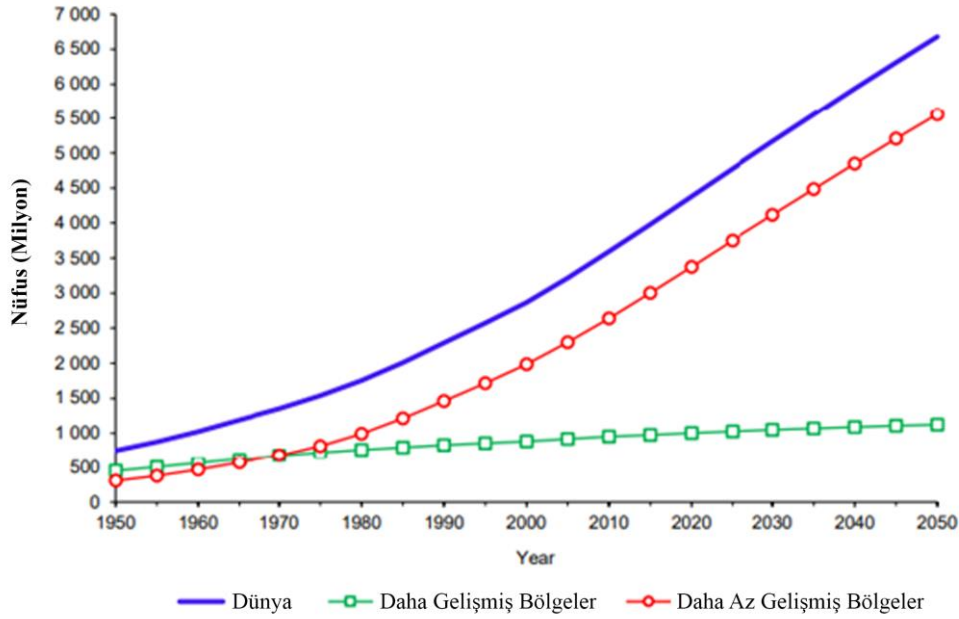
Kırsal alanın önemi ve kırsal yaşamı desteklemeye yönelik çalışmaların gerekliliğine dikkat çekmek amacıyla bu bölümde kentleşme sürecinden kısaca bahsedilecektir.

2. Dünya Savaşı'nın sona ermesi, dünyada barış ortamının oluşması ve teknolojik gelişmelerin de etkileriyle dünya nüfusu sürekli artmaktadır. 1950 yılından itibaren başlayan bu artışın 2050 yılına kadar ivmelenerek devam edeceği öngörülmektedir. Kentsel nüfus artışına ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre bakıldığında; az gelişmiş bölgelerde, fazla gelişmiş bölgelere göre çok daha hızlı artış olduğu görülmüştür. 1950'de dünya toplam nüfusunun %67,9'unu az gelişmiş bölgeler, %32,1'ini ise fazla gelişmiş bölgeler oluşturmaktaydı. 2018 yılına bakıldığında dünya toplam nüfusunun %83,5'ünü az gelişmiş ülkeler, %16,5'ünü fazla gelişmiş bölgeler oluşturmaktadır. 2050 yılında toplam nüfusun %86,7'sinin az gelişmiş bölgelerde %13,3'ünün ise fazla gelişmiş bölgelerde olacağı tahmin edilmektedir (Anonim 2019) (Şekil 2.1).

1950'den 2050'ye kadar sürekli artan toplam nüfusun çoğunluğunu daima az gelişmiş bölgeler oluşturmaktadır. Bunun yanında daha az gelişmiş bölgelerin kentsel nüfusu fazla gelişmiş bölgelerin kentsel nüfusundan 1950 yılından beri her zaman daha fazla olmuştur (Şekil 2.2). Az gelişmiş bölgelerin kırsal nüfusu fazla gelişmiş bölgelerin kırsal nüfusundan da her yıl daha fazladır. Bu araştırma ve tahminleri göstermektedir ki dünya nüfusunun daima artışına daha fazla katkı sağlayan ve 2018 yılı verilerinin tahminlerine göre daha gelişmiş bölgelere göre üç kat daha fazla (3,2 milyara karşı 1,0 milyar) kent sakini olan, daha az gelişmiş bölgelerdir (Anonim 2019). Kentsel nüfusun hızlı artışında doğurganlığa bağlı doğal artış, kırdan kente göç ve az gelişmiş bölgelerde kentsel yerleşimlerin genişlemesinin etkili olduğu söylenebilmektedir.

Geliştirme Grubu	1950	1970	Yüzde			
			1990	2018	2030	2050
<i>Toplam Nüfus</i>						
Daha Gelişmiş Bölgeler	32.1	27.3	21.5	16.5	15.1	13.3
Daha Az Gelişmiş Bölgeler	67.9	72.7	78.5	83.5	84.9	86.7
<i>Kentsel Nüfus</i>						
Daha Gelişmiş Bölgeler	59.4	49.8	36.2	23.6	20.3	16.8
Daha Az Gelişmiş Bölgeler	40.6	50.2	63.8	76.4	79.7	83.2
<i>Kırsal Nüfus</i>						
Daha Gelişmiş Bölgeler	20.6	14.3	10.4	7.9	7.1	5.6
Daha Az Gelişmiş Bölgeler	79.4	85.7	89.6	92.1	92.9	94.4

Şekil 2.1. Dünya'nın toplam kentsel ve kırsal nüfusu, daha gelişmiş bölgeler ve az gelişmiş bölgeler, 1950, 1970, 1990, 2018, 2030 ve 2050 (Anonim 2019)



Şekil 2.2. Dünyanın tahmini ve öngörülen kentsel nüfusu, daha gelişmiş bölgeler ve daha az gelişmiş bölgeler, 1950 – 2050 (Anonim 2019)

Kentleşmenin gelişmiş ülkelerde zaman açısından kontrollü bir şekilde, gelişmekte olan ülkelerde ise kısa sürede ve hızla gerçekleştiği Henderson'un (2002) çalışmasında da ifade edilmektedir. Örneğin; kentleşme oranı (kent nüfusunun toplam nüfusa oranı) ABD'de 1900'de %40, 1960'ta %70 iken 1990'da ise %75'ten fazladır. Kore Cumhuriyeti'ndeki kentleşme oranı ise 1970'te %40, 1990'da %78'dir. Buradan görülmektedir ki yaklaşık olarak aynı kentleşme oranı farkına Kore, ABD'den 4,5 kat daha hızlı ulaşmıştır (Henderson 2002).

UNCHS'nin (1996) aktardığına göre, 1975-1995 yılları arasında gelişmekte olan ülkeler genelindeki %50'si kırdan kente göç sonucu gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Bu ülkelerde, kent nüfusunun hızla artmasının en önemli nedeninin kırdan kente göç olduğu söylenmektedir. Bu göç üzerinde kırsal alanın itici ve kentsel alanın çekici faktörlerinin etkili olduğuna dikkat çekilmiştir (Erdönmez 2005).

Türkiye de gelişmekte olan ülkeler arasında yer almakta ve 1950li yıllardan itibaren kırdan kente göçlerin yaşandığı bir ülke olarak gelişmektedir. Bu göç sürecinin ülke genelinde sebep olduğu öne çıkan iki sonuç bulunmaktadır. Ekonomik olarak işgücü ve yeteneği olan nüfusun kırsal yerleşim yerlerini terk etmesiyle ülke ekonomisine katkı sağlayamayan büyük kırsal alanlar ortaya çıkmaktadır. Diğer sonuç ise, taşıyabileceği kapasitenin üzerinde insanın yerleşmesiyle, yaygın işsizlik ve plansız yapılaşma sonucu doğal ve kültürel değerlerin yıkıldığı, kente adapte olamayan göçmenlerin olduğu ve suç oranının arttığı kentler olarak açıklanabilmektedir (Özdönmez ve ark. 1996).

Ülkemizde gecekondulaşmanın 2. Dünya Savaşı'nın sonlarında (1945-1950 yıllarında) ortaya çıkıp savaşın bitmesiyle hızla çoğaldığı genel kanıdır. Çakır'dan (2007) aktarıldığına göre; 1948'de 30.000, 1950'de 50.000 olarak tespit edilen gecekondulu sayısı 1950 yılından sonra daha da yaygınlaşan gecekondulaşma ile sadece 3 yıl sonra (1953'te) 80 bin olmuştur. 1960'ta 240. 000, 1965'te ise 430. 000 olduğu saptanmıştır (Çakır 2011).

Önemli bir diğer konu da yasalara uygun olmayan şekildeki bu yapılaşmaların kamu hakkının olduğu devlete ait topraklar, ormanlık alanlar ve vakıf arazileri üzerine işgalci bir tutumla kurulmasıdır. Örneğin; İstanbul'da sadece Anadolu Yakası'nda, 1973-1993 yılları arasında, yasadışı yapılaşmalar nedeniyle tahrip edilen ve daha sonra da orman sınırları dışarısına çıkarılan orman alanı miktarının 12 bin hektar olduğu belirtilmektedir (Erdönmez 1995). Bu araştırmalar da göstermektedir ki, günümüzde de ülke gündeminde önem teşkil eden ve çözüm bekleyen birçok sorunun temelini kırdan kente göç oluşturmaktadır. Kırdan kente göçü azaltmanın veya tersine (kentten kıra) göçü sağlamanın bir yolu kırsal kalkınma çalışmalarını başarıya ulaştırmaktır. Ülkemizde kırsal kalkınma konusunda çalışmalar, planlamalar yapılmış ve hala da yapılmaya devam etmektedir.

Göç olgusu, gecekondulaşma, kentleşme ve kırsal nüfus dengesi üzerine başlangıçta çoğunlukla sosyologlar ve antropologlar çalışmalar yapmış (Çakır 2011) olsa da günümüzde

konunun mekânsal boyutu kapsamında çalışmalar, araştırma ve uygulama alanında giderek daha fazla yer bulmaktadır. 2012 yılında çıkan Büyükşehir Kanunu ile birçok kırsal yerleşimin büyükşehir sınırlarına dâhil olması da konunun gündemde kalmasını ve dikkat çekmesini sağlamıştır. 2012 Büyükşehir Kanunu ile yerel yönetimlerin hizmeti kapsamında kalan kırsal bölgeler/köyler için planlama üzerine mevzuatın belirsiz olduğu, yerel yönetimlerin konu üzerine yeterince deneyimi olmadığı da ayrıca belirtilmektedir. Son yıllarda yerel yönetimlerin de kırsal alanlardaki sosyo mekânsal gerilemeyi kırsal kalkınma stratejileri oluşturarak çözmeye çabaladığı bilinmektedir (Öğdül ve ark. 2018).

Bu teze konu olan kırsal alanlar için toplum merkezi de; kırdaki yaşayanların istek ve ihtiyaçlarını gözeterek, her çeşit yaş grubuna hizmet ederek kırsalın çekim gücünü artırabilecek ve kırsalın mevcut nüfusunu muhafaza edebilmeye katkı sağlayabilecek mimarlık alanı kapsamına giren toplum merkezi yaklaşımı ve yapılaşmasına bir öneri niteliğindedir.

2.1.1. Kırsal alan ve kırsal kalkınma tanımı

Kırsal kalkınma konusu üzerine araştırmalarda yer alan ve tezin içinde de geçen kırsal kalkınma kavramı ile ilişkili olarak; bu bölümde kırsal alanlar, kırsal yerleşimler, kırsal kesim, kırsal nüfus, kırsal ekonomi, kırsal toplum ve kırsallık gibi kavramlar kısaca tanımlanacaktır. “Kırsal alan” kavramı fiziki olarak var olan bir alanı ifade ederken,–insan faktörünün dâhil olmasıyla “kırsal yerleşim, kırsal nüfus” kavramları tanımlanmaktadır. Bu alanda sağlayacak faaliyetlere girilmesiyle “kırsal ekonomi” ve ekonomik faaliyetlerinde tarım ile öne çıkan sanayi hizmetleri alanında gelişmemiş toplum için “kırsal toplum” kavramı kullanılmaktadır. “Kırsallık” kavramı ise fiziksel ve sosyal olarak iki farklı şekilde karşılık bulmaktadır. Fiziksel anlamda kırsal alanın eş anlamlısı yerine kullanılırken, sosyolojik olarak geleneksel yaşamı sürdüren ve tarım ile geçinen toplumların oluşturduğu “sosyal çevre” yerine kullanılmaktadır (Anonim 2018).

Literatürde kırsal alanların tanımlanması üzerine hemfikir olunan bir yaklaşımın henüz bulunmadığı görülmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (EUROSTAT) tarafından üretilen tanımlar son yıllarda yaygın kullanım alanı bulmaktadır. Bu kuruluşlar tarafından tanımlamalar nüfus yoğunluğu ve kent merkezlerine olan uzaklık mesafeleri ölçütü olarak kabul edilerek yapılmıştır. Bu ölçüt çerçevesinde, yönetimlerin kendilerinin belirlediği nüfus yoğunluk eşiğini aşan ve mekânsal

sürekliliği sağlayan alanlar genel anlamda kentsel merkez olarak kabul edilirken bu alanların belirli mesafeler dışında kalan ve nüfusu az olan alanlar ise kırsal alan olarak kabul edilmiştir. EUROSTAT kentsel eşik sınırını, nüfus yoğunluğu 300 kişi/km² ve komşu kent çeperini toplam nüfusu 5 bin kişi şeklinde belirtmektedir. Bu ölçüt kapsamında oransal olarak kırsal alanda %50'den fazla nüfusun yaşaması durumunda ilgili idari birim “baskın kırsal”, oranın %20 - %50 aralığında olması durumunda “ara kırsal”, %20'den az orana sahip olması durumunda “kentsel alan” olduğu tanımı yapılmıştır (Anonim 2018). Diğer taraftan OECD ise kentsel eşik sınırını nüfus yoğunluğu 150 kişi/km² kabul edip oransal olarak kırsal alanda yaşayan nüfusun %50'den fazla olması durumunu “baskın kırsal alan”, %15 - %50 arasına “orta kırsal alan”, %15'ten az olduğunda da “baskın kentsel alan” olarak tanımlamıştır. Ayrıca kent çeperinde kalan nüfusun çok az olduğu fakat kentle güçlü işlevsel ilişkisi olan alanlar da belli koşullar getirilerek kentsel alan olarak değerlendirmektedir. Örneğin; kentsel merkeze 60 dakika içerisinde erişim imkânı olan yerleşimler bu kapsama dâhil edebilmektedir (Anonim 2011).

Ülkemizde de çeşitli disiplinler kendi uygulamaları kapsamında farklı kırsal alan tanımları yapmışlardır. Bu tanımlamalarda Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS)'nin 2015 yılındaki yayınında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından üretilen kırsal alan istatistikleri esas alınarak iki farklı tanımın kabul edildiği bildirilmektedir. Tanımların yapılmasında öne çıkan kriterler; yerleşim yerlerinin statüsü ve nüfus eşiğidir. Birinci tanıma göre; il ve ilçe merkezleri dışında kalan tüm yerleşimler köy (beldeler dâhil) kabul edilmektedir. İkinci tanım ise Kalkınma Bakanlığı'nın yürüttüğü Kent Eşiği Araştırması'na (1982) göre; asgari kentsel fonksiyonları gösteren yerleşimlerin nüfusu 20 bin olarak kabul edilmiştir. Tanımlardaki köy-şehir ve kır kent ayrımındaki istatistikler yine TÜİK tarafından üretilmektedir (Anonim 2015b).

442 sayılı Köy Kanununun 1. Maddesi'nde ise nüfusu iki binden aşağı yurtlar “köy”; nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlar “kasaba” ve yirmi binden çok nüfusu olanlar “şehir” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca “Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur ve Belediye Kanununa tabidir.” şeklinde bir açıklama da bulunmaktadır.

Kırsal kalkınma kavramına günümüze kadar hem politik, hem de bilimsel ve toplumsal tartışmalarda önemli bir yer verilmektedir. Bu kapsamda çalışmalarda genel olarak kırsal alan olarak sayılabilecek yerlerde iş ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi

amaçlanmaktadır. Ancak başlangıçta öncelikli olarak tarım alanlarına yönelik geliştirilen kalkınma planlarında, kırsal alanların çok bileşenli olması ve devamında çevrenin korunması, sürdürülebilirliğin sağlanması, yeni teknolojilerin gelişmesi, kırsal ekonomilerin çok çeşitli olabilmesi gibi sebep ve gerekliliklerle süreç içinde değişen koşullar ve şartlar da dikkate alınarak yeni ve farklı tanımlamalar yapılmıştır.

Bakırcı'nın (2007) aktardığına göre; Birleşmiş Milletler Teşkilatı 1975'te kırsal kalkınmayı; “Bu alanlarda yaşayan en yoksul kesimi oluşturan küçük çiftçiler, kiracı üreticiler ve topraksız köylülerin refah düzeyini yükseltmek” olarak belirtmiştir. Avrupa Birliği ise kırsal kalkınmayı; “Sadece kırsal alanlarda yaşayan bütün nüfus kitlesinin daha iyi koşullarda yaşaması, varlığını sürdürmesi gibi nüfusa yönelik çabaların yanı sıra kırsal yaşamın devamlılığının sağlanması, çevrenin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanılması ve kırsal mirasın korunması” olarak ifade etmiştir (Bakırcı 2007).

Bir başka tanımla, kırsal kalkınma; “Kırsal alanlardaki yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik, kırsaldaki nüfusun kent alanlarındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik nimetlerden, göç olgusunu yaşamalarına gerek olmaksızın, bulundukları yerde faydalanmalarını sağlayan, ekonomik ve sosyal politikalar bütünüdür.” olarak ifade edilebilmektedir (Cengiz ve Çelem 2003).

On Birinci Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda kırsal kalkınma; “Tarımsal işletmelerin yeterli ve düzenli gelir elde etmesi ile kırsal hanelerde refah artışının sağlanması amaçlarını birlikte gerçekleştirmek üzere hedef kitlesini çoğunlukla çiftçilerin ve köylülerin oluşturduğu bir politika alanı olarak tanımlamak mümkündür.” tanımıyla açıklanmaktadır (Anonim 2018).

Bakırcı (2007) ise kırsal kalkınmayı; kırsal alan veya kırsal yerleşme olarak tanımlanan alanlardaki, sosyal, kültürel ve ekonomik tüm şartların, çevre koruma ve sürdürülebilirlik çerçevesinde bu bölgede yaşayan insanların refah ve yaşam düzeylerinin yükseltilmesine yönelik plan, politika ve uygulamaların bütünü olarak tanımlamıştır (Bakırcı 2007).

Türkiye kırsal kalkınma politikası 2003 raporunda ise; “Kırsal kalkınma; kentsel alanların dışında bulunan dezavantajlı yaşam ve çalışma ortamlarında, mevcut doğal kaynakların istismarına neden olmadan, uygulanabilirlik ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmek yoluyla, hayat standartlarının ve gelir düzeylerinin yükseltilmesi, refahın arttırılması, bu

bölgeler ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılığının kaldırılması, tarımsal yapının iyileştirilmesi, tarımsal üretimde kalite ve miktarın artırılması, her ölçekte işleme sanayinin kurulması (en azından tarımsal üretimin sanayi ile uyumlu hale getirilmesi), gıda güvenliği, işsizliğin azaltılması, sağlıksız göçün önlenmesinin yanı sıra, tarımsal kalkınmaya ilaveten kırsal alt yapı, tarımsal alt yapı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, örgütlenme, barınma, ulaşım, haberleşme, istihdam, pazarlama, kırsal turizm, yöresel el sanatları vb. sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki mevcut yapılarda ihtiyaçların ve önceliklerin belirlenmesi, belirlenen hususlarda yetersizliklerin giderilmesi-iyileştirilmesi için planlanan geliştirici faaliyetlerin tümü” olarak tanımlanmıştır (Anonim 2003).

2.1.2. Kırsal kalkınma tarihçesi

Geçmişten günümüze kırsal alanların, ekonomik, sosyal ve mekânsal alanlarda değişime uğradığı ve süreç içinde içerdiklerinin değiştiği söylenebilmektedir. Kırsal alanları öne çıkaran birincil niteliği doğal alanları olmuş ve genellikle tarım faaliyetlerinin merkezi olarak görülmüşlerdir. Özellikle tarımda makineleşme sonucunda kırsal alanlar, insan işgücüne ihtiyacın azalması ve kentlerdeki sanayileşmenin devamında ülke ekonomisindeki önemli payını kaybetmeye başlamıştır. Göç ve kentleşme sorununa çözüm olması amacıyla kırsalın kalkındırılmasına yönelik politikalar uygulanmış olsa da hedeflenen başarıya ulaşılamamış, hızla artan kentleşme karşısında kırsal alan giderek zayıflamış ve kır kent arasındaki ilişki iyice kopuklaşmıştır (Yenigül 2017).

Günümüze doğru kırsal kalkınma politikaları, zamanın gereklilikleriyle beraber bilimsel çalışmalar, teknolojik gelişmeler, toplumsal ihtiyaçlara göre ve toplumun tamamını kapsayan arayışlarla şekillendirilmeye başlamıştır. Başlangıçta sadece ekonomik temelli stratejilerle büyüme, modern üretime geçme, satışta iyileştirme hedefleri temel alınırken görülmektedir ki ilerleyen politikalarda yerel aktörlerin katılımının sağlanması, yerinden yönetimin güçlenmesi, yönetim kavramından yönetişim kavramına geçilmesi, sürdürülebilirliğin sağlanması, toplum dinamiklerinin dikkate alınması şeklindeki stratejiler öncelik kazanmıştır.

Çizelge 2.1. Kırsal Kalkınma Fikirlerine Ait Zaman Çizelgesi (Giray ve ark. 2004)

1950'ler	1960'lar	1970'ler	1980'ler	1990'lar	2000'ler
Modernleşme					
Çift ekonomi modeli					
Geri tarım teknolojileri					
Toplum kalkınması					
Tembel köylüler					
	Dönüşüm yaklaşımı				
	Teknoloji transferi				
	Mekanizasyon				
	Tarımsal yayım				
	Tarımın büyüme rolü				
	Yeşil devrim (başlangıcı)				
	Rasyonel köylüler				
		Büyümeyle yeniden bölüşüm			
		Temel gereksinimler			
		Entegre kırsal kalkınma			
		Devlet tarım politikaları			
		Devlet tarafından sağlanan krediler			
		Kentlere yönelik pozitif ayrımcılık			
		Yeniliğe teşvik			
		Yeşil devrim (devam)			
		Kırsal büyüme bağlantıları			
		Yapısal düzenlemeler			
		Serbest pazarlar			
		Fiyat haklarının alınması			
		Devletin geri çekilmesi			
		Sivil toplum kuruluşlarının yükselişi			
		Hızlı kırsal değerlendirme			
		Tarımsal işletme sistem araştırmaları			
		Gıda güvenliği ve açlık analizi			
		Kırsal kalkınmanın bir ürün değil süreç olması			
		Kalkınmada kadın			
		Fakirliğin hafifletilmesi			
			Mikro kredi		
			Katılımcı kırsal değerlendirme		
			İnsan odaklı kırsal kalkınma		
			Paydaş analizi		
			Kırsal güvenlik netleri		
			Toplumsal cinsiyet ve kalkınma		
			Çevre ve sürdürülebilirlik		
			Fakirliğin azaltılması		
				Sürdürülebilir geçim	
				İyi yönetim	
				Yerinden yönetim	
				Katılımcı eleştirilmesi,	
				Geniş sektörel yaklaşım	
				Sosyal koruma ve fakirliğin	
				ortadan kaldırılması	

Ellis ve Biggs'in (2001) çalışmasından Giray ve ark. (2004) tarafından aktarılan kırsal kalkınma fikirlerine ait zaman çizelgesinde 1950'lerden bu yana kırsal kalkınma politikaları üzerinde etkili olan olay, kuram ve ana fikirler görülmektedir (Çizelge 2.1). Etkili olan fikir ve terimler çizelgede onar yıl arayla sıralanmıştır. Bu zamanlamada yönelim üzerinde etkili olacak fikir ve terimlerin on yılda ortaya çıkması ve sonrasındaki on yıl içinde de güçlenerek varlığını koruması etkili olmuştur. Her on yıllık dönem içinde etkili olan fikirler bir sonraki dönem üzerinde etkinliğini sürdürmüş ve kırsal kalkınma politikalarını önemli düzeyde etkilemiştir (Giray ve ark. 2004).

Temelde kırsal toplulukların yaşam kalitesini yükseltmeyi hedefleyen kırsal kalkınma yaklaşımları, ilk olarak 19. yüzyılın başlarında ülke politikalarının gündemine girmiş olup

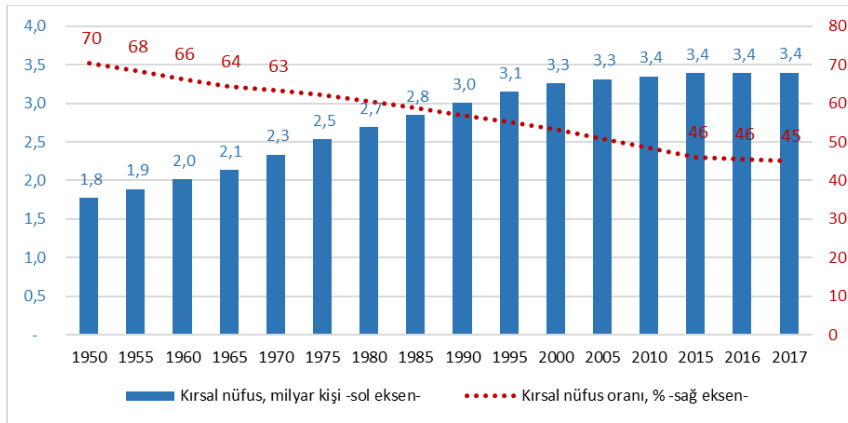
zamanla teknolojik imkânların gelişmesi ve sosyo-ekonomik faktörlerin etkisiyle farklılaşmıştır. Yine Ellis ve Biggs'in (2001) çalışması kapsamında 1950'lerde "toplum kalkınması", 1960'larda "tarımda modernizasyon ve küçük tarım işletmelerinde büyüme", 1970'lerde "tarımsal desteklemeler ve devlet müdahaleleri", 1980'lerde "serbest ticaret", 1990'larda "katılımcılık" ve 2000'lerde "sürdürülebilirlik ve yönetim" kavramlarının kalkınma yaklaşımları üzerinde öne çıktıkları ifade edilmektedir. Örneğin, 1980'lerde "gıda güvenliği ve güvencesi" kavramı etkinken 1990'larda "sürdürülebilir geçim" kavramı üzerinde durulmuştur. Kimi zamanda kullanılan terminolojide değişikliğe gidildiği gözlenmiştir. Örneğin, 1980'lerde "yoksulluğun hafifletilmesi" kavramı yerine 1990'larda "yoksulluğun azaltılması" 2000'lerde ise "yoksulluğun ortadan kaldırılması" kavramının kullanıldığı belirtilmektedir (Giray ve ark. 2004, Gülçubuk ve ark. 2016).

Tarihsel süreç içinde "katılımcılık" ve "yönetişim" kavramlarının kırsal kalkınma çabalarında başarılı sonuçlar için belki de en önemli adımlardan olduğu ve yazınlarda çokça yer bulduğuna dikkat çekilmektedir. Kırsal kalkınma stratejilerinde katılımcılık faktörünün 1980'ler ve 1990'larda "tavandan tabana" ve "masa başı" bir yaklaşım şeklinde iken ilerleyen dönemlerde "tabandan tavana" ve "süreç" yaklaşımı şeklinde geliştiği tanımlanmaktadır (Giray ve ark. 2004). Bu yeni yaklaşım şeklinde, yerel aktörlerin kendi bölgeleri için hazırlanacak kalkınma planlarına katılacakları ve önceliklerin belirlenmesinde de etkin olacakları düşünülmektedir. Kendi yerel alanlarında sosyal ve ekonomik çıkar gruplarının, kamu ve özel kuruluşların katılımı, çok yönlü kalkınmayı destekleyici bir adım olarak görülmektedir. Yönetişim kavramının Dünya Bankası (DB), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) gibi çeşitli kuruluşlar tarafından benzer şekilde tanımlandığı, görece en kapsamlı tanımın Birleşmiş Milletler tarafından yapıldığı kabul edilmektedir. BM'ye göre; ülke yönetiminde söz konusu olan politik, ekonomik, yönetsel otoritenin kullanması ve bunu gerçekleştirmenin süreçle olacağı, çeşitli (kamusal, özel ve stk gibi) kuruluşları ve karmaşık ilişkiler (yatay ve dikey olarak) gerektirdiği belirtilmektedir. Öte yandan birçok çalışmada iyi bir yönetim için hukukun üstünlüğüne ve halkın karar alma süreçlerine katılımının gerekliliği vurgulanmaktadır (Sobacı 2007).

Tarımda makineleşme ve sonrasında kentlerdeki hızlı sanayileşme süreci kırsal alanlarda dağılmayı hızlandırmıştır. Kırsal alanların kalkınmasının önünde engel olacak sorunlar oluşturmuş ve bu sorunlar birbirini tetikleyerek döngüsel bir sürece girmiştir. Bu döngüsel süreçte, kırdan kente göçle birlikte kırsal nüfus azalırken geride yaşlı nüfus kalmıştır.

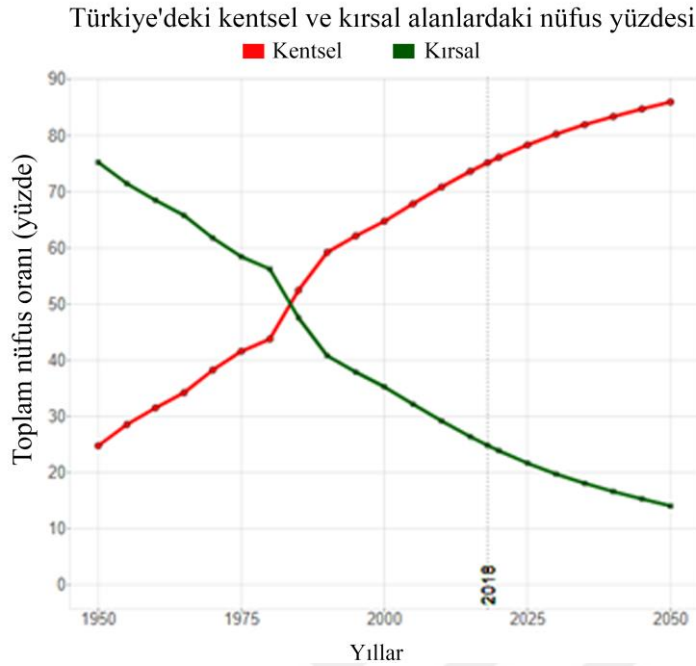
Yaşlılardan oluşan kırsal alanlarda kamu hizmetlerinin sunumu ve hatta sürdürülmesi güçleşmiştir. Hizmetin yeterli olmaması kırsal alanların çekiciliğini yitirmesine sebep olarak girişimcilerin de alanlara olan ilgisinin azalmasına neden olmuştur. İşsizlik ve istihdam sorununun artmasıyla kırdan kente göçler durdurulamamıştır. Kırsal alanlar, nüfusun az olduğu, eğitim, sağlık gibi kamu hizmetlerinden yoksun, yaşam kalitesi düşük alanlara dönüşmüştür (Anonim 2006). Yine Keleş (1986) de, nüfusun kentlere yöneliminde kentin çekiciliğinden öte kırsal alanın iticilik payının büyük olduğunu belirtmektedir.

Nüfusun yıllara göre kır-kent dağılımındaki seyri ise Doğan ve Yardımcı'nın (2019) çalışmasında görülmektedir. Bu çalışmada faydalanan BM verilerine göre; 2009 yılı ortasında yüzdelik olarak bakıldığında dünyada kent nüfusun kır nüfusunu ilk defa geçtiği görülmektedir (Şekil 2.3). Uluslararası çalışmalarda da bu kır-kent arasındaki orantısız değişim göz önünde bulundurulmakta buna göre yeni stratejiler geliştirilmektedir. OECD tarafından 2015 yılında yayınlanan Yeni Kırsal Paradigması'nda açıklanan yeni kırsal politikadan söz konusu yeni stratejilere örnek verilebilir. Yeni kırsal politikanın yönelimini tarım ve ormancılık gibi belirli sektörleri desteklemekten öte yerel bir ekonominin çeşitli bileşenlerinin nasıl etkileşime girdiğini belirlemeye çalışan bütüncül bir yaklaşıma dönüştürmekte ve politika geliştirme sorumluluğunu ulusal hükümetler ve yerel/bölgesel paydaşlar arasında eşit olarak paylaşmakta olduğu belirtilmektedir (Anonim 2015a).



Şekil 2.3. Birleşmiş Milletler, Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi, Nüfus Birimi (2019) verilerine göre dünyada kırsal nüfus (Doğan ve Yardımcı 2019)
Türkiye’de de kırsal nüfus açısından benzer değişimler yaşanmaktadır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi verilerinden elde edilen bilgiye göre; Türkiye’nin, 1950 ile 2050 yılları arasında toplam nüfus yüzdesinin kentsel ve kırsal nüfusa oransal dağılımı gösterilmiştir (Şekil 2.4). Buna göre ülkemizde 1985 yılında ilk defa kent nüfusu kır nüfusunu

geçmiş ve sonrasında fark daima açılmıştır, önümüzdeki yıllar içinde benzer şekilde farkın açılacağı ön görülmüştür.



Şekil 2.4. Türkiye'nin Yıllara Göre Kentsel ve Kırsal Nüfus Oranı (Anonim 2019)

Güreşçi'ye (2011) göre; 1950 yılından itibaren ülkemizde başta ekonomik olmak üzere sosyal yönden de dikkate değer bir değişim yaşanmıştır. Köyden kente doğru olan göçler bu değişimin kırsal alan üzerindeki en önemli sonucu olarak değerlendirilmiştir (Güreşçi 2011).

Güreşçi ve Yurttaş'ın (2008), Gounder'den (2005) aktardığına göre; kırsal göç, gelişmekte olan her ülkede oldu gibi Türkiye'de de ekonomik ve toplumsal gelişim ve değişim üzerinde en önemli etkenlerden biridir. İlkel tarım uygulamalarından modern tarıma yönelim gösterilmesi ekonomik gelişme ile bağlantılıdır ve kırsal göç aynı zamanda insanların tarım ile uğraşmaktan vazgeçerek kırsal yerleşimlerden ayrılmalarıdır (Güreşçi ve Yurttaş 2008).

2.1.3. Kırsal kalkınma politikalarında yeni yaklaşımlar

Kırsal nüfusun az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoğun olması ve her geçen gün artan nüfusuna rağmen kırsaldaki toplumların en kötü yaşam koşullarına sahip olması kırsal alana yönelik sorunların çözümü için sağlıklı kırsal kalkınma politikalarının uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.

Dünyadaki mevcut sosyal, ekonomik, çevresel, siyasi gelişmeler paralelinde ülkeler iç ve dış politikalarında, oluşturma ve uygulama açısından değişikliğe gitmektedir. Yeni yaklaşımlarda kırsal kalkınmanın kapsamının sadece tarım sektörü özelinde ekonomik yaklaşımlar ve sadece devlet eliyle yapılan desteklerle kısıtlı kalmaması gerektiği, bütün kesimlere hitap etmesi, çok sektörlü gelişmeyi hedeflemesi, farklı aktörlerin katılımını ve yönetim anlayışını benimsemesi, sosyal ve kültürel anlamda da sürdürülebilirliği gözetmesi gerektiğine değinilmektedir. Kırsal alanlardaki sorunlara çözüm niteliğindeki hedeflerin sektörel ve mekânsal çözüm yaklaşımları ile gerçekleştirilebileceği şeklinde görüşler sunulmaktadır (Anonim 2018, Yenigül 2017).

Kırsal kalkınma konusunda öncelikle temel gereksinimler olan tarım, sağlık, eğitim konularının sorunlarına yönelik çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Sosyalleşme, iklim değişikliği ve çevrenin korunumu, sürdürülebilirlik, toplumsal cinsiyet eşitliği, yönetim gibi ikinci plana atılmış konuların ise dünya ölçeğinde kırsal kalkınma alanında ortaya çıkan paradigma değişimleri sonucu yoğunlukla yer bulabildiği söylenebilmektedir. Bu konuların kalkınma planları gündemine içerik olarak dâhil olmasının yanında planların uygulanması kapsamında yerel toplumda sahiplenme, sorun çözme ve kapasite geliştirme yetkinliklerinin zaruri olduğu da ayrıca belirtilmektedir (Anonim 2006).

Kırsal kalkınma üzerine yapılan çalışmalarda küresel ölçekte meydana gelen gelişmeler, dünya genelindeki politikalarda (uluslararası kuruluşlar, ülkelerin kalkınma politikaları vb.) benzer önlemlerin alınmasına sebep olmuştur. Bu gelişmeler; kırsal alanın her geçen gün dezavantajlı konumunun artması, yoksulluğun artması, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim problemi, istihdam olanaklarının yetersizliği gibi durumlardır. Dolayısıyla kentlerde kontrolsüz bir şekilde artan demografik kentleşme sorunu ortaya çıkmıştır. (Anonim 2015). Göç hareketliliğini durdurma ya da en azından kontrollü bir şekilde olmasını sağlamada kırsal kalkınmanın yeri önemlidir.

Dünya Bankası 2003 yılında kalkınma stratejilerinde bir takım değişiklikler yapmaya başlamış ve belirlediği yeni kırsal kalkınma stratejisindeki hedefi, yoksulluğun azaltılması yönünde olmuştur. Belirlenen stratejiye göre kırsal alanda yaşayanların da kentsel alanlarda yaşayanlar kadar yüksek bir yaşam kalitesine sahip olabilmesi şarttır. Bu kapsamda, kırsal topluma eşit ve adil, ekonomik ve sosyo-kültürel fırsatlar sunulması, kırsal alanlara yaşamak ve çalışmak için sürdürülebilir ve çekici nitelikler kazandırılması ayrıca kırsal alanların

ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel ve teknolojik değişikliklere uyum sağlayacak şekilde gelişime açık hale getirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Yenigül 2017).

DB sürdürülebilir kırsal kalkınma ilkesini benimsemektedir. Bu çerçevede kırsal kalkınmanın çok disiplinli, çoğulcu, sektöre özel yaklaşımlar gerektirdiği, toplum katılımını temel alması gerektiği ve yoksullar, topraksızlar, kadın ve çocuk konusuna özel olarak önem verilmesi gerektiği kabul edilmektedir (Gülçubuk ve ark. 2016).

Kalkınma sürecinin kapsayıcılığını güçlendirmek amacıyla DB tarafından kabul edilen yaklaşım “Sürdürülebilir Toplum” olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede politika geliştirmelerinde dikkate alınması gereken bazı kriterler Dünya Bankası (Anonim 2018) tarafından bildirilmiştir. DB’ye göre; sürdürülebilir topluluklar, çevresel sürdürülebilirlik kavramının bilincinde olmalı, sosyal, ekonomik ve doğal şoklara karşı dayanıklı ve hazırlıklı olmalı, toplumdaki tüm insan gruplarına hitap edebilmeli/hepsini kapsayabilmeli ve üretken bir toplumu teşvik edip rekabet ortamını sağlayabilmelidir (Anonim 2018).

Birleşmiş Milletler’in belirlediği gündemlerin, kalkınma çabaları açısından küresel boyutta dikkat çekici olduğu, ülkelerin kendi plan hedeflerinde BM hedeflerinden esinlendiği ifade edilmektedir. 2000 yılında kabul edilen Binyıl Kalkınma Hedefleri’nin 2015 yılında yapılan değerlendirme sonucu ele aldığı açlık ve yoksulluk, cinsiyet eşitsizliği, temel eğitimleri herkesin alabilmesi/okuma yazma sorunu, su ve hijyen koşullarına erişim gibi konularda önemli ilerlemeler elde ettiği bildirilmektedir. Ayrıca BM’nin hedefler kapsamında istenilen sonuca ulaşabilmek için ihtiyacı olan ülkelere BM kuruluşları, DB ve Uluslararası Para Fonu’ndan destek alarak teknik ve mali katkı sağladığı da bilinmektedir. 2015 yılında ise BM’ye üye ülkelerin tamamının imzası ile 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kabul edilmiştir. Bu gündemde sürdürülebilirlik vurgusu ile ön plana çıkmış olsa da yoksulluğun ortadan kaldırılması, katılımcılık anlayışı, refah düzeyinin artırılması gibi daha önce de bahsedilen konulara önemle vurgu yapılmıştır. Hedeflere ulaşmada kırsal alanlarda elde edilecek ilerlemelerin önemli olduğuna dikkat çekilmektedir (Anonim 2015).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ise 2016 yılında kırsal kalkınma paradigmasında yeni hedefler belirlemiştir. Yeni hedefleri belirlemesinde iklim değişikliği, kırdan kente göçün getirdiği olumsuzluklar, kötü yönetim ve demografik baskının etkili olduğu belirtilmektedir. OECD’nin yeni kırsal kalkınma planındaki yaklaşımına göre:

Stratejilerin beklenen sonucu vermesi için kurumsal olarak uygulama kapasitesinin de güçlü olması gerekmektedir. Bu kapsamda planlama ve uygulama açısından bütüncül yaklaşımın ve her seviyede yönetişimin etkin kılınarak yerel aktörlerin katılımıyla kırsal alanın koşulları ve oradaki toplumun ihtiyaçları doğrultusunda programların hazırlanması görüşü benimsenmektedir. Tarım yanında sanayi ve hizmet sektörlerinin de kırsal kalkınma stratejilerinde yer bulması gerekli görülmektedir. Böylece bölgede istihdamın artacağı ve bölgenin doğal ve kültürel varlıkların ekonomik potansiyelinin de açığa çıkabileceği düşünülmektedir. Üretici ve pazar arasında düşük maliyetli ekonomik bağlantının sağlanması yanında eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim açısından da altyapı ağlarının güçlendirilmesi gerektiği söylenmektedir. Kırsal topluluklarda işgücü ile pazarın buluşması ve kişilerin yeni teknolojilere, yeni fikirlere erişimlerinin sağlanması amacıyla, kent ve kır arasındaki bağlantının önemli olduğuna dikkat çekerek, kalkınma stratejilerinde kent ve kıyı bir bütün olarak ele alınmanın ihmal edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Demografik yapı ve gereksinimlere göre tüm kesimleri kapsayıcı bir yaklaşımın içinde olunması önerilmektedir. Kadının dezavantajlı durumuna karşın toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermeye yönelik kadının kaynaklara erişiminin ve kullanım olanaklarının güçlendirilmesinin gerekliliği kabul edilmektedir. Bozulmakta olan demografik yapının da eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik alanlarının işbirlikçi çalışmalar ile düzeltilmesi ve korunmaya çalışılması amaçlanmaktadır. Kırsal nüfusun çevresel sürdürülebilirlik çerçevesinde iklim değişikliği, küresel ısınma ve kıtlık gibi konularda da bilinçlendirilmesi önemli görülmektedir (Anonim 2006).

Avrupa Birliği'nin kırsal kalkınmaya yönelik çalışmaları Ortak Tarım Politikası'nın bir bölümü olarak ele alınmaktadır. Diğer kuruluşlarla kıyaslandığında AB'nin kırsal kalkınma konusunda daha fazla çalışma gerçekleştirdiği ve programların uygulanması için yüksek bütçeler ayırdığı ifade edilmektedir. Bunun sebebi, Gülçubuk ve ark. (2010) tarafından, AB'nin sahip olduğu toplam alanın %90'ının kırsal alanların oluşturması, bu alanların %77'sinde tarım ve ormancılık faaliyetlerinin aktif olarak yapılması, aynı zamanda toplam nüfusun da %56'sının kırsal alanda yaşaması şeklinde açıklamaktadır (Gülçubuk ve ark 2010).

AB'de kırsal kalkınma uygulamaları 2000 yılından beri üyesi olan ülkelerde yerel veya ulusal olarak kırsal kalkınma programları ile gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda, 2020 yılına kadar tarım sektörü ve tarımda rekabeti güçlendirmeye yönelik konulara odaklanıldığı ve doğal kaynakların kullanımında sürdürülebilirliği gözetmek, değişen iklim koşullarını dikkate alarak

hareket etmek, daha iyi bir ekonomi ve dengeli bir kırsal toplum oluşturulması amaçlanmıştır (Yenigül 2017).

2007-2013 yılları arasında “Leader” yaklaşımı tanımlanarak, toplum temelli yerel kalkınma anlayışı AB tarafından ilk defa benimsenmiştir. “Leader” yaklaşımı tabandan tavana etkin yönetim ilkesi, kalkınma stratejilerinde yöresel ölçeği, yerel aktörlerin katılımcılığını, çok sektörlü faaliyetlerin geliştirilmesini, bağlantılar kurmayı, yenilikçiliği ve işbirliğini temel almaktadır. AB’nin önceki kırsal kalkınma yaklaşımlarından farklı olarak yöresel ölçek vurgulanmıştır. Bu yaklaşımla yöre, “belirli coğrafi sınırlar içinde ortak gelenekleri, yerel kimlikleri, aidiyet duygusu, benzer ihtiyaç ve beklentileri olan küçük, homojen ve sosyal olarak uyumlu toplulukların yaşadığı alan” olarak belirtilmektedir (Anonim 2018).

2020 yılından sonrası için Ortak Tarım Politikası’nda (OTP) kırsal kalkınma destekleri ve tarım politikalarını birleştirme, ekonomilerin güçlendirilmesi, tarım sektöründe de güncel gereksinimlere cevap verecek niteliğe ulaşmak ve değişik bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılması amaçlarıyla değişiklik yapılması sürecine girilmiştir. Yeni yaklaşımda, tarımsal üretim ve rekabetin artırılmasının yanı sıra çok sektörlü ekonomik çeşitliliğe sahip, kırsal alanların yaşam koşullarını iyileştiren, kırsal yaşamı, canlılığı, doğal kaynakları ve çevreyi koruyan, teknolojiye ayak uyduran ve yeni fikirlere açık, yönetişimi geliştiren, uygulamada şeffaf ve hesap verebilirliği olan, oluşturulması ve uygulanması basit bir politika hedeflenmektedir (Giray ve ark. 2004).

2.2. Türkiye’de Kırsal Yaşamın Desteklenmesine Yönelik Çalışmalar

Ülkemizde kırsal kalkınmaya yönelik olarak öncelikle mevzu olarak politikalar belirlenmekte devamında ise uygulamalar hayata geçirilmektedir. Kırsal kalkınmaya yönelik uygulamalar yapısal olarak iki farklı kategoride ele alınmaktadır. Bunlar; kırsal kalkınma destekleri ve kırsala götürülen hizmet sunumudur.

2.2.1. Kırsal kalkınma politikaları

Kırsal kalkınma politikalarının temel hedefi kırsal nüfusun yaşam koşullarını iyileştirmek, kırdan kente doğru gelişen göçlerin getirdiği sorunlara çözüm üretmektir. Bu kapsamda, demografik yapının bozulması, istihdam yetersizliği, kent-kır arasındaki farklılaşma düzeyinin artması gibi sorunlara çözüm olarak kırdaki nüfusun göç etme sebeplerini

ortadan kaldırarak kırdaki kalkınmayı ve kır halkının refah düzeyinin artırılması amaçlanmaktadır (Anonim 2018).

Ülkemizde kırsal kalkınma yaklaşımları öncelikle köyler açısından değerlendirilmiştir. Bunun sebebi kırsal alanlar için çalışmaların başladığı cumhuriyetin ilk yıllarında halkın çoğunun köylerde yaşaması ve tarım sektörünün ekonominin temel dayanağı olmasıdır. Kırsal nüfus içindeki hedef kitle ise çoğunlukla çiftçiler olmuştur (Gülçubuk ve ark. 2010). Ayrıca ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilmesi ve teşviki için tarım ve tarım dışındaki çeşitli kırsal kalkınma destekleri sunulurken bir diğer yandan da kamu hizmetleri götürülmektedir. Kırsal kalkınma destekleri, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) tarafından hazırlanıp uygulanırken, kamu hizmet ve yatırımları, merkez ve yerel idarelerin ortaklaşa hareketiyle bölgeye ulaştırılmaktadır. Kırsal kalkınma desteklerinin koordine edilmesi ülkemizde Tarım Bakanlığı sorumluluğundadır (Anonim 2018).

Kırsal kalkınma destekleri 5488 sayılı Tarım Kanunu'nun 19 uncu maddesine göre; "Bakanlık, kırsal alanlarda tarım ve tarım dışı istihdamın geliştirilmesi, gelirlerin artırılması ve farklılaştırılması, kadın ve genç nüfusun eğitim ve girişimcilik düzeyinin yükseltilmesine yönelik tedbirleri alır. Kırsal kalkınma program, proje ve faaliyetlerine ilişkin düzenlemeleri yapar ve kamu kuruluşları arasında koordinasyonu sağlar. Kırsal kalkınma program, proje ve faaliyetlerinde; katılımcılık, tabandan yukarı yaklaşım, yerel kapasitenin geliştirilmesi ve kurumsallaşması temel ilkelerdir." şeklinde açıklanmaktadır (Anonim 2018).

2.2.2. Kırsal kalkınma destekleri

5488 sayılı Tarım Kanunu'nun 19'uncu Maddesi'nde tarımsal destekleme araçlarından birinin de kırsal kalkınma destekleri olduğu belirtilmektedir. Bu madde kapsamında, kırsal toplumlarda bireysel ya da birlikte gerçekleştirilecek olan yaşantıya katkı sağlayan (kırsal gelirlerin artırılması ve çeşitlendirilmesi, altyapı hizmetleri, sosyal yapının güçlendirilmesi, doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesine yönelik) yatırım projelerinin maliyetinin bir kısmının devlet tarafından destekleneceği belirtilmektedir. "Kırsal kalkınma destekleri" olarak ifade edilen katkıların, öncelikle istihdama yönelik tarımsal ve tarım dışı etkinliklere ayrıldığı ifade edilmektedir. Destek verilen projelerin seçiminde, hedef kitle ve yerel paydaşların katılımı, tabandan yukarı yaklaşım, sürdürülebilirlik, uygun teknolojilerin kullanılması ve modern işletmecilik sistemlerinin yaygınlaştırılması ilkeleri gözetilmektedir (Anonim 2018).

Kırsal kalkınmada günümüzde katılımcılığın ve sürdürülebilirliğin taşıdığı önem burada da görülebilmektedir.

Kırsal kalkınma destekleri farklı program ve uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanabilmektedir. Kırsal kalkınma destekleri kapsamında Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP), Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programları (IPARD), genç çiftçilerin desteklenmesi programı, kırsal alanda sosyal destek projeleri ve uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan kredi destekleriyle yürütülen entegre kırsal kalkınma projeleri olarak öne çıkmaktadır (Anonim 2018).

Kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi programı (KKYDP) 2006 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Program ile kırsal kesimin gelir düzeyini yükseltmek, gıda güvenliğini arttırmak, tarımsal üretimin tarımsal sanayi ile birleşimini sağlamak, tarımsal pazarlama altyapısını geliştirmek, alternatif gelir kaynakları oluşturmak, mevcut kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliğini artırmak amaçlamıştır. Kırsal alanlarda yaşayan nüfusun gelir ve sosyal standartlarını yükseltmenin yanında Türkiye'nin AB'ye katılım politikasının bir bölümü olarak değerlendirilmiştir. Program kapsamında kırsal alana yönelik yapılacak yatırımlarda gerçek ve tüzel kişilerin yatırımlarını teşvik etmek için hibe desteği verilmesi sağlanmıştır. Hibe desteklerinin kapsamına giren projeler, ekonomik yatırımlar ve kırsal ekonomik altyapı yatırımları olarak iki gruba ayrılmıştır. Ekonomik yatırımlar; tarıma yönelik sabit yatırımlar, bitkisel ve hayvansal ürünlerin işlenmesi ve paketlenerek depolanması, yenilenebilir enerji kaynakları kullanan seraların yapılması gibi işleri kapsamıştır. Kırsal ekonomik altyapı yatırımlarında ise kırsal turizm, el sanatları, bilişim sistemi yatırımları, çiftlik etkinliklerinin geliştirilmesi konuları yer almıştır. Program 2008 yılında son bulmuştur (Anonim 2018). Kırsal ekonomik altyapı yatırımı olarak desteklenen konuların, kırsal yaşamın sosyo-ekonomik ve kültürel yönden geliştirmeye yönelik girişimler olduğu ifade edilebilir.

Avrupa Birliği tarafından, aday ve potansiyel aday ülkelere AB'ye katılıma yönelik hazırlıklarına destek sağlamak için Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-Accession Assistance- IPA) olarak tanımlanan bir program oluşturulmuştur. IPA desteği içerisinde yer alan 5 bileşenden biri, Kırsal Kalkınma Programı'dır (IPA Rural Development- IPARD). Bu program Türkiye'de 2007-2013 yılları arasında uygulanmıştır. Program ile hedeflenen tarım sektörü ve kırsal alanların sürdürülebilirliğini sağlamak, kalite ve sağlık standartlarının iyileştirilmesi, kırsal alanlarda yeni iş sahaları açmak ve pazar verimliliğini gözetmek olmuştur.

Genç çiftçilerin desteklenmesi programı kapsamında, 40 yaş ve altındaki kişilerin üretime katılımı ve kırsal alanı terk etmemeleri için iş fırsatı oluşturulması, alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması ve tarımda sürdürülebilirliğin sağlanması hedeflenmiştir. Yoksulluğun azaltılması hedefiyle verilen desteklerle birlikte tarımsal ürünleri yerinde değerlendirme ve pazarlayabilme olanağı doğmuş olup bunun yanında kırsal alandan kente göçü durdurmak için sosyal içerikli projeler de üretilmesinin gerekli olduğu görülmüştür. Bu çerçevede kırsal alanda sosyal destek projesi ile kırsal kesimin kooperatif şeklinde örgütlenmesi ve kredi desteğinden faydalanarak devamlı gelir sağlaması amaçlanmıştır. Kooperatifleşme ile kadın çiftçilerin de sektördeki payı verilen eğitimler ve istihdam olanakları ile artmıştır (Anonim 2018).

Entegre kırsal kalkınma projeleriyle (KKYDP, IPARD) de amaçlanan kırsal kesimin ekonomik ve sosyal refahının uluslararası kuruluşlardan edinilen desteklerle artırılması ve geliştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Anonim 2018). Özetle bu projelerle bölge yoksulluğunun tarım dolayısıyla azaltılması, çevrenin iyileştirilmesi ve korunması, doğal kaynakların kontrollü kullanılması ve korunması, göçün azaltılması, kırsal altyapının iyileştirilmesinin hedeflendiği böylece yaşanılabilir bir çevreye ulaşılabileceğini söyleyebilmekteyiz.

2.2.3. Kırsal hizmetler

Fiziki ve coğrafi şartlar sebebiyle dağınık bir şekilde olan yerleşimler küçük ve sayıca fazladır. Daha önce de bahsedilen göçü engelleme ve yoksullukla güçlü mücadele edebilmek adına bu yerleşimlerde nüfus kalkınması, sadece ekonomik olarak düşünülmemeli sosyal ve kamusal olarak da yaşam refahları artırılmalıdır. Bunun için de kırsala götürülecek hizmetler; kalite bakımından kontrollü, hizmet bakımından kapsamlı ve süreç bakımından sürekli olmalıdır. Teknolojinin gelişmesinin sağladığı imkânlarla çağdaş uygulamalar teşvik edilmeli öte yandan yöresel koşullar da göz ardı edilmemelidir.

Kırsala yönelik hizmet sunumunda Türkiye'nin Onuncu Kalkınma Planı'nda vurgulanan önemli konular bulunmaktadır. Bunlar; kırsal çevrenin, özgün dokunun ve doğal kaynakların korunması, sürdürülebilir toplum anlayışına dayalı olması, temel kamusal hizmetlerin kaliteli olması ve devamlı olarak sağlanması, nitelikli gündelik hizmet ve tarımsal hizmet ihtiyaçlarının sağlanması, temel alt yapı gereksinimlerinin sunulması ve tarım faaliyetlerinde

yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının teşvik edilmesidir. Özellikle sürdürülebilirlik yaklaşımının her aşamada göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmıştır.

2.2.4. Türkiye'nin kırsal kalkınmada gündemi

Dünyada ve Türkiye'de daha iyi yarınlar için kırsala yönelik arayışlar ve yeni yaklaşımlar kırsal kalkınma gündeminin de değişken ve dinamik olmasını sağlamıştır. Küresel ısınma, gıdaya erişim, yoksulluk, göç olgusu, dengesiz ve çarpık kentleşme, kırsal bölgelere yönelik yeni yasal düzenlemeler ve kurumsallaşma, tarım sektörünün bileşenleri (çiftçiler, tarım sigortaları, işçiler, ürün kayıpları vb.) ülkemizde de kırsal kalkınmanın daha sık gündeme gelmesine sebep olmuştur.

On Birinci Kalkınma Planı (2018)'nda belirtildiğine göre, Özel İhtisas Komisyonu'nun yaptığı araştırma ve analiz sonuçları doğrultusunda Türkiye'nin kırsal kalkınma gündemi belirli başlıklar altında toparlanarak incelenmiş ve ilgili konularda mevcut sorunlar tespit edilerek çözümler önerilmiştir. Kırsal kalkınma gündeminde ele alınan alt başlıklar şunlardır (Anonim 2018):

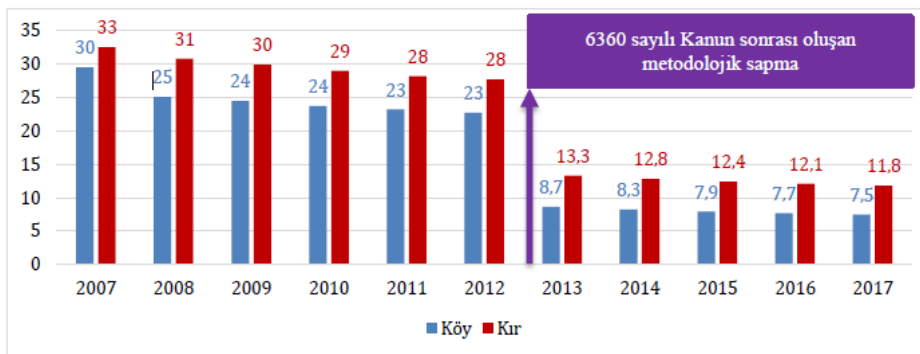
- Kırsal İstatistiklerin Üretilmesi
- Köy Mahalli İdaresinin Kırsal Kalkınma Açısından Önemi
- Tarım-Çevre ve İklim Değişikliği
- Kırsal Kalkınmada Kooperatifleşmenin Önemi
- Kırsal Kalkınmada STK'lar
- Çiftçilik
- Aile Çiftçiliği
- Kırsal Kesimde Dezavantajlı Gruplar ve Kadın
- Orman Köyleri
- Kırsal Kesimde Göç ve Yaşlanma
- Kırsal Alanda Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Girişimcilik
- Coğrafi İşaretler ve Yöresel Ürünler
- Köy Kültürü
- Köylerde Eğitim ve Sağlık Hizmetleri

Bu başlıklar incelendiğinde sürdürülebilir toplum için gerekli olan temel kriterleri kapsadığı söylenebilmektedir. Ekonomik kaygılar temelli girişimler olarak görülse de aslında sosyal ilişkilerin güçlendirilmesinin, demografik yapının korunmasının, kırsal kesimin tüm

bireylerinin göz önünde bulundurulmasının, doğal ve insani yöresel kaynaklara saygı duyulması, korunması, değerlendirilmesi yönünde fikirleri ortaya koyması açısından sosyal gerekliliklere de önem verildiği ifade edilebilmektedir.

Ancak Türkiye'nin kırsal kalkınma gündeminde sosyal destek anlamında, mekânsal bir öneri sunulduğu görülmemektedir. Tez çalışmasında ilerideki bölümlerde detaylıca ele alınacak olan toplum merkezi kavramı, bu gereklilikleri gözeterek ve sağlayacak, kırsal kesimdeki eksikliklere mekânsal bir çözüm önerisi sunabilecek bir araç olarak değerlendirilmektedir. Toplum merkezleri konusuna geçmeden önce kırsal kalkınma gündeminin alt başlıklarına, hem toplum merkezi önerisini akla getirmeleri hem de gündemin gereklilikleri olmalarından kaynaklı önemleri sebebiyle kısaca değinilecektir.

Kırsal istatistiklerin üretilmesi: Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren kent ve kır ayrımında nüfus baz alınmış, kent için 20 bin nüfus eşik kabul edilmiştir. 2012 yılında kabul edilen kanun¹ ile Büyükşehir Belediyesi bulunan illerde köyler, mahalleye dönüştürülmüştür. Bu kapsamda 30 ilde 16 bin civarı köyün tüzel kişiliği değişmiştir. Ancak yasal olarak kente dâhil görünen bu alanların aslında hala kırsal alan özelliği gösterdiği belirtilmektedir. Dolayısıyla kırsal alanlara yönelik geliştirilecek stratejilerde bu durumun göz ardı edilmemesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Bir başka açıdan, Tük çalışmalarında da 2013'ten beri gerçek olmayan ve istatistiksel olarak şehir lehine kayan bir uyumsuzluk ortaya çıktığı da ifade edilmektedir (Anonim 2018) (Şekil 2.5).



Şekil 2.5. Kır-kent sınıflandırması sonucu nüfusta oluşan metodolojik sapma (Anonim 2018)

Bu problem çerçevesinde kırsal alana yönelik sağlıklı istatistiklerin üretimi amacıyla kır-kent ayrımında idari yapıdaki değişikliklerden etkilenmeyecek bir tanım yapılması gerektiği

¹ 6360 sayılı 14 İlde Büyükşehir Belediyesi ve 27 İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

vurgulanmaktadır. İlgili çalışmaların TÜİK tarafından yürütüldüğü belirtilmektedir. Nüfus kriteri ile birlikte tanımlama yapılırken söz konusu alanların niteliğinin de göz ardı edilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Kentle işlevsel bütünlüğüne, kente olan uzaklık yakınlık ilişkisine, konumuna ve kendi özgün öne çıkan zenginliğine göre farklı özelliklerine dikkat edilerek kırsal - kentsel alan tanımının yapılması önerilmektedir.

Köy mahalli idaresinin kırsal kalkınma açısından önemi: Köyler 442 sayılı Köy Kanunu'nda nüfusu 2 binin altındaki yerleşim alanları olarak tanımlanmaktadır.-Mülkiyetinde orta malları bulunan, toplu veya dağınık bir yerleşim düzeni kuran ve topraklarından tarımsal üretim sağlayarak geçim sağlayan insanlar köyün ana unsurlarıdır. Köyler toplumsal yapı ve kültürümüzün temeli, idari sistem ve politikalarımızın çekirdeği olarak görülmektedir. Ülkemizde köyler, Köy Kanunu ile yönetsel bir birim olarak yer bulmakta ve devlet tüzel kişiliğinin bir unsuru olarak mahalli hizmetler açısından yetkili idare birimi olarak görülmektedir. Bu çerçevede köyün idaresi, sorumluluk alanı tanımlı, yöneticileri ve karar organları seçimle belirlenen kamu tüzel kişiliği olan bir yerel yönetimdir. Köy Kanunu'na göre köyler, aynı zamanda köy hayatının farklı unsurlarını taşıyan yerleşim yerlerine ve köy topluluklarından oluşan birimlere karşılık gelmektedir. Bu açıdan da göçebe topluluklar ve köy altı yerleşim yerleri (yayla, mezra, kışlak, oba, divan, kom gibi) de köy kapsamında değerlendirilmektedir.

Köyler, tarımsal üretim merkezi olmalarının yanında ülkemizin kültürel ve toplumsal mirasının korunduğu ve yaşatıldığı yerler olarak da önemli görülmektedir. Köy (kamu) tüzel kişiliğinin, ortak iş yapma kültürünün olması, işbirliği kurma ve kamu teşkilatlanmasını gerçekleştirebilmesi açısından tarımsal üretimi artırma ve sürdürülebilir kırsal kalkınmayı sağlamadaki rolü yönünden önem taşıdığı kabul edilmektedir.

Ülkemizde 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı kanunla 14 il belediyesinin büyükşehir belediyesine dönüştürülmesiyle yeni sınırlara göre 16.544 köy ve 1.076 belde belediyesi de mahalleye dönüştürülmüştür. Bu değişikliklerle belediye ve köylerin neredeyse yarısı mahalleye dönüştürülmüş ve yerel yönetim birimi olma nitelikleri kaldırılmıştır. 6360 sayılı Büyükşehir Kanunu ile beraber statüsü değişen kırsal yerleşim alanlarının, yerel yönetim tecrübesi olmayan birimler tarafından kentsel alan gibi yönetilmesinin çeşitli sorunlar doğurduğu da vurgulanmaktadır (Anonim 2018).

Yerellik ve sürdürülebilirlik kavramlarının öne çıktığı günümüz politikalarında yerel yönetimlerin, yöresinin sosyal, kültürel, ekonomik, coğrafi özelliklerine göre yatırım ve hizmet sunumu gerçekleştirebilen birimler olarak kırsal kalkınmada daha fazla dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

Tarım-çevre ve iklim değişikliği: Tarım faaliyetleri üzerinde en fazla etkili olan iklim kaynaklı doğal risklerdir. Tarımsal üretimde en fazla risk ise kuraklık üzerinedir. Küresel ısınma ile kuraklık giderek artmaktadır. İklim değişikliği sebebiyle oluşan diğer doğal afetlerde de küresel ısınma ve sera etkisi ile afetlerin sayısı ve şiddetlerinde artış gözlenmektedir.

Türkiye'nin de güney yarım küredeki ülkeler kadar olmasa da iklim değişikliğinden etkilendiği ve gün geçtikçe daha çok etkileneceği, bunun paralelinde gıdaya erişimde sıkıntı yaşanacağı, temel gıda ürünlerinin pahalılaşacağı ve ülkenin ürettiği ürünlerde dahi darlığa düşülme riski bulunduğu ifade edilmektedir (Anonim 2018).

Kuraklık ülkeleri ekonomik açıdan etkilediği gibi sosyal açıdan da etkilemektedir. Bu durum karşısında çok disiplinli politika önlemleri, ulusal planlar oluşturulmaya başlanmıştır. Çalışmalar sürecinde aile çiftçiliği gündeme gelmekte ve tarım sistemlerinde rolü değerlendirilmektedir (Kan ve ark 2004). İklim değişikliğinin sebep olacağı olumsuz sonuçlara karşı aile çiftçiliği; geleneksel tarım yöntemlerini uygulama, kırsal kesimin temelini oluşturma ve üretimde küçük ve orta ölçekli tarım işletme özelliğine sahip olma yönleriyle gıda güvenliği açısından önemli bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir.

Kırsal kalkınmada kooperatifleşmenin önemi: Kırsal kalkınma alanında özellikle önem verilen konulardan biri kooperatifleşmedir. Kooperatifleşmenin üretici örgütlenmesinde ülkemizde uygulanabilecek en uygun yöntem olduğu belirtilmiştir. Kırsal ile kentsel arasındaki üretici ve tüketici etkileşimini sağlamada, gıda kalitesi ve güvencesi açısından önemi vurgulanmaktadır. Osmanlı döneminden itibaren beri kalkınma politikalarında kooperatifçiliğe verilen önemin oldukça fazla olduğu ifade edilmektedir (Anonim 2018).

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı 2016 yılı verilerine göre tarım sektörüne yönelik kooperatifleşme oranının, tamamının dörtte birine denk geldiği görülmektedir (Çizelge 2.2).

Çizelge 2.2. Tarımsal faaliyet gösteren kooperatiflerin sayısal büyüklüğü (Anonim 2018)

Kooperatifler	Kooperatif sayısı	Ortak sayısı
Pancar ekicileri kooperatifi	31	1.448.171
Tarım kredi kooperatifi	1.625	1.001.418
Tarımsal kalkınma kooperatifi	7.201	775.563
Tarım satış kooperatifi	306	323.596
Sulama kooperatifi	2.523	303.586
Su ürünleri kooperatifi	553	30.889
Yaş sebze ve meyve pazarlama kooperatifi	31	3.128
Tarımsal faaliyet gösteren kooperatif toplamı	12.269	3.886.321
Türkiye’deki tüm kooperatifler	53.259	7.422.994
Tarımsal faaliyet gösteren kooperatiflerin Payı	%23	%52

Kooperatifçilik, kişilerin kendi başlarına üstesinden gelemeyeceği veya ortak yaşamlarında bulunan işleri, en iyi maliyet fiyatına yapmak için dayanışması ve bu yönde ekonomik güçlerin bir araya getirilmesi olarak tanımlanabilmektedir (Can ve ark 2017). Kooperatifçiliğin kırsal politikada iyi bir uygulama aracı olacağı düşüncesiyle, kırsal kalkınma bağlamında örnek olacak başarılı kooperatifçilik modellerinin mikro tarım havzaları bazında ülke genelinde ele alınması gündeme gelmektedir.

Kooperatifleşmede sadece desteklerden faydalanmak dışında çiftçi eğitimi, makine kullanımı, tohum, lisanslı depoculuk, sulama gibi alanlarda da kooperatifleşmenin olanaklar sunması beklenmektedir. Böylece çok yönlü bir nitelik kazanarak kırsal kalkınma uygulanmalarında önemli bir yer tutacağı düşünülmektedir.

Kırsal Kalkınmada STK’lar: Tarımın ve kırsal nüfusun önemi dolayısıyla bu yöndeki atılımlar değerlidir. Ülkemizde kırsal kalkınmaya yönelik sivil toplum kuruluşu sayıca az olmakla beraber kırsala yönelik ilk adım 1970’te Kırsal Kalkınma Vakfı tarafından atılmıştır. O zamandan beri bu konuda faaliyet gösteren STK’larının yaklaşımları farklılık göstermiştir. 1990’lı yıllarda dış fon desteklerine bağımlı kalmıştır.

STK’lar kurumsal ve ekonomik olanaklara yeterli seviyede sahip olmadıklarından, kalkınma politikalarına ve uygulamalarına model seçenekleri geliştirememiş ve bunları yapısal olarak da hayata geçirememişlerdir. Kırsala yönelik çalışmalar yapan büyük ölçekli işletmeler halkla ilişkiler ve sosyal sorumluluk projelerine odaklanmışlardır. Bu kapsamda dezavantajlı gruplar

önceliğe alınmış, gelir getirici aktiviteler tanıtılmış, alternatif çalışmalar denenmiş, çevreyi korumaya ve doğa dostu teknolojileri kullanmaya yönelik çalışmalar yapılmıştır.

2000’li yıllardan itibaren çevre dostu tarım ve ormancılık alanında faaliyetleri olan STK’lar etkili olmaya başlamışlardır. Öte yandan şehir merkezlerinde ve üniversitelerde üreticilerle doğrudan gıda zinciri ilişkisi kurabilen tüketim kooperatifleri kurulmaya başlamıştır. Güncel problemlerle beraber ekolojik yaşam, organik tarım ve gıda güvenliği gibi konular akademik araştırmalarda daha fazla yer almaya başlamıştır (Anonim 2018).

Çiftçilik: Günümüzden 25-30 yıl sonrasında 9 milyara ulaşması tahmin edilen nüfusun gıda temini için geçmiş 10 bin yılın toplamından daha fazla gıda üretimine ihtiyaç duyulacağı ifade edilmektedir. Küresel ısınma, iklim değişiklikleri, nüfusun hızlı artışı, gıda üretimi yetersizliği ve gıdaya erişimde dengesiz dağılım, yoksulluğun artması ve küçük işletmelerin giderek azalması, gıda konusunda tüm ülkeleri kaygılandırmaktadır. Bu kaygı ile tarım ve gıda konuları giderek daha fazla ön plana çıkmaya başlamaktadır. Bu durumda toprağını koruyan ülkelerin geleceğe daha güvenli bir geçiş yapabileceği söylenebilmektedir. Toprakta üretimi sağlayan ana aktör çiftçiye ve mesleğine önem verilmesi ile birlikte, doğal kaynakların korunması, biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi açısından da avantaj sağlanacağı belirtilmektedir (Gülçubuk 2018).

Türkiye’de kırsal yerleşimlerin merkezinde köyler vardır. Köy halkı içerisinde üretimi planlayan, gerçekleştiren ve pazara getiren çiftçilerdir. Toprak çiftçinin geçim kaynağıdır. Çiftçi, tüketicilere gıda temini sağlaması yanında köy hayatında ihtiyaç duyulan birçok uzmanlık alanının teknik bilgisine sahip birey olarak tanımlanabilmektedir. Bu uzmanlığı ile çiftçi, geleneksel bilginin aktarılmasında da önemli bir yer tutmaktadır.

Çiftçilik, yaşamsal öneme sahip ve teknik bilgi gerektiren bir meslek alanı olmasına rağmen ülkemizde tam olarak bir meslek kolu olarak görülmeyp eğitim, bilgi, birikim ve beceri gerektirmeyen herkesin yapabileceği bir hobi gibi düşünülmektedir. Hayati öneminden gelen yüksek sorumluluğu ve niteliklerinin çok yönlü olması gerekliliği, üretim bilgisi altyapısı, geleneksel kültür ve değerleri muhafaza etmesi çiftçiliğin öteki mesleklerden ayrılmasını sağlamaktadır. Bu sebeple kırsal kesimde yaşayanların gözünde çiftçiliğin saygınlığının artırılması ve tüm nüfusun tarımın önemi konusunda bilinçlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Anonim 2018).

Türkiye’de, göçler ile tarımsal ekonominin geleceğinin belirsizliği, gıda garantisi ve güvenliğinin olmaması ayrıca geleneksel bilgi ve tekniklerin gelecek kuşaklara aktarılamaması riski görülmektedir. Kırsal kalkınmanın hedef kitlesi kırsal kesim ve tarımsal işletmelerdir. Tarım faaliyetleri açısından aile çiftçiliği ve genç çiftçi desteklerinin önemi bilinmekle beraber desteklerden faydalanacak kişilerin çiftçilik alanında bilgi ve yeterliliğinin uygun olmasına dikkat çekilmektedir (Gülçubuk 2018).

Aile Çiftçiliği: Aile çiftçiliği gıda üretiminde tarımın en etkin unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Dünyada ve ülkemizde tarımsal üretim değerlendirmelerine bakıldığında küçük ölçekli işletmelerin büyük bir paydada (dünyadaki gıda üretiminin %80’inde) faaliyet gösterdiği görülmektedir. Dünyada 570 milyon tarımsal işletmenin 500 milyonu aile işletmesi iken, ülkemizde de yaklaşık 3 milyon tarımsal işletmenin büyük çoğunluğunu küçük ölçekli tarımsal işletmelerin oluşturduğu bilinmektedir (Kadim ve ark 2014).

Aile çiftçiliği, işgücünü ailenin oluşturduğu tarımsal faaliyetleri kapsamakta ve kırsal kalkınmanın tüm kolları ile ilişkili görülmektedir. Aile çiftçiliğinde, tarım, ormancılık, balıkçılık, mercancılık ve su ürünlerine yönelik üretim faaliyetlerini bir aile organize eder ve uygular. Bu uygulamada kadınlar ve erkekler dâhil olmak üzere işi yüklenen aile bireyleridir (Anonim 2014). Ülkemizde tarımsal istihdamın yapısı ve kadın çiftçiler gibi kavramlar dikkate alındığında aile çiftçiliği şartlarının mevcut olduğu belirtilmektedir. Bu yapının korunması ve kooperatifçilik kanalıyla etkinliklerinin artırılması kırsal kalkınma açısından oldukça önemli görülmektedir.

Türkiye’de aile çiftçiliğini etkileyen temel sorunlar; kırdan kente göç sebebiyle genç işgücünün eksikliği, ekonomik kazanç amacıyla üretim yapma ve örgütlenme motivasyonunun olmaması, modern tarım bilgisine ve tarımsal desteklere erişim zorluğu olarak tanımlanmaktadır (Anonim 2018).

Kırsal Kesimde Dezavantajlı Gruplar ve Kadın: Araştırmanın önceki kısımlarında bahsedildiği üzere dünyayı gelecekte bekleyen sıkıntıların en başında yoksulluk ve açlık gösterilmektedir. Günümüzde de bu sorundan ve daha çeşitli ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlardan da ilk ve en çok etkilenen grupların kırsal kesim olduğu söylenebilmektedir.

Kırsal kesim içinde ise en çok etkilenenin kadınlar olduğu belirtilmektedir. Ayrıca yaşlılar, engelliler, gençler ve çocukların da dezavantajlı grup içerisinde yer aldığı ifade edilmektedir. Bu kişiler, kırsal alan kapsamındaki ekonomik ve sosyo-kültürel alandaki sınırlı kaynaklardan faydalanamamakta veya az miktarda faydalanabilmektedir. Kırsal kalkınma çalışmalarında, işgücünün kayda değer bir kısmını oluşturan kadınların ve gençlerin ekonomik ve sosyal hayata daha aktif katılabilmesi amacıyla özel teşvik araçları geliştirilmektedir. Kırsal bölgelerde yaşayan kadınların hem ev hem tarım – hayvancılık faaliyetlerinde yoğun olarak çalışmasına rağmen çoğunluğu işlerinin karşılığı olan geliri alma ve yönetme durumunda değillerdir. Yaptıkları işin de erkeklerin yaptığı işten daha az değerli görülmesi ve saygınlığının daha az olması, uluslararası çalışmalarda sıklıkla eleştirilmektedir (Anonim 2012).

Çizelge 2.3. 2016 yılında İstihdamın Cinsiyet ve sektörlere göre dağılımı (Anonim 2018)

	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmet (%)
Toplam	27.205	5.305	7.283	14.617	19,5	26,8	53,7
Kadın	8.312	2.384	1.322	4.606	28,7	15,9	55,4
Erkek	18.893	2.920	5.961	10.011	15,5	31,6	53,0

Çizelge 2.3’de görülen TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde çalışan kadın oranı yüzde 30,6 ve çalışan kadınların yaklaşık yüzde 28,7’si kırsal alanda ve tarım işlerinde çalışmaktadır. Aynı oran erkeklerde yüzde 15,5’e düşmektedir. Dezavantajlı grupta olmaları yanında tarımsal işgücüne katılım oranları göz önünde bulundurularak kadınların geliştirilen politikalarda özellikle dikkate alınması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Diğer yandan sosyal güvenlik ve çalışma hayatına yönelik koşullarının iyileştirilmesi, üretim ve pazarlama bilgilerini kapsayan mesleki eğitimler verilmesi gerekli görülmektedir. Bu ihtiyaçların karşılanması tarımın rekabet gücünü arttıracak kabul edilmektedir. Tarımdaki kadın katılımcının artmasının, kadın çiftçi kooperatiflerinin kuruluşunu ve başarılı uygulamaların gerçekleştirmelerini sağladığı belirtilmektedir. Kooperatifleşmeye ek olarak kadınlara halk eğitim merkezlerindeki eğitimler vasıtasıyla ek kazanç elde edebilecekleri mesleklerin yanında, sürdürülebilir tarım uygulamalarını içeren eğitim programlarının da sunulması, tarımda verimliliğin artırılması açısından önemli görülmektedir (Anonim 2018).

Orman Köyleri: Orman köylüsü geçimini küçük ölçekli tarım, hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerinden karşılamaktadır. Yeterli tarım arazisi ve sosyal güvencesi olmaması,

olanaklara erişim güçlüğü bulunması nedeniyle ülke genelindeki dezavantajlı gruplar arasında görülmektedir. Ekonomik gelir kaynakları genellikle odun üzerine kuruludur. Bunun yanında baskın kırsallık etkisi ile geleneksel hayat ve üretim kültürü güçlü bir şekilde korunmuştur. Organik ürün, tıbbi ürün, coğrafi işaretli ürün, geleneksel ürün gibi adlandırmalarla talep edilen yerel ürünler ile el zanaatına dayalı ürünler katma değeri yüksek ürünler olarak görülmektedir.

Orman ve Köy İlişkileri Dairesi Başkanlığı (ORKÖY) tarafından orman köylülerine sosyal ve ekonomik destekler sağlanmaktadır. Sosyal desteklerle yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, odun tüketiminin azaltılması ve dolayısıyla orman kaynaklarının korunmasını amaçlanmaktadır. Ekonomik desteklerle ise orman köylüsünün gelir durumunun iyileştirilmesi, köylüye iş olanakları sağlanması, kırdan kente göçün önlenmesi ve yine orman kaynaklarının korunması amaçlanmaktadır. Orman köylerinde kooperatifleşme düzeyi yüksek olmakla birlikte, kooperatifçilik konusunda bilgi düzeyinin yeterli olmadığı belirtilmektedir (Anonim 2018).

Kırsal Kesimde Göç ve Yaşlanma: Kırsala yönelik kalkınma politikalarında yer bulan en önemli kavramlardan biri göçtür. Tarım alanında insan gücüne ihtiyacın azalması, ekonomik kaygılar sonucu göçü tetikleyen temel neden olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik nedenler yanında eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerine erişim sıkıntısı ve sosyal, kültürel imkânların yetersizliği de göçü tetikleyen unsurlardandır.

İş bulmak amacıyla kente göç eden genç nüfus kimi zaman kentte de tutunamamakta kentin dışında kalan mahallelerde gecekondulaşma oluşturarak yaşamaktadır. Kırdan temin edilemeyen sosyal, kültürel ve ekonomik imkânlar yeni düzende de bulunamayıp bir nevi kırsal yoksulluğu kente taşınmış olmaktadır. Geride de yaşlı ve çalışamayan nüfusa sahip demografik yapısı bozulmuş bir kırsal yerleşim kalmaktadır (Taş ve Özcan 2013). Bu sebeple kırsal kesimin çoğunluğunu oluşturan yaşlılara yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi, onlara yönelik düzenlemeler yapılması gerekli ve önemli bulunmaktadır.

Kırsal Alanda Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Girişimcilik: Kırsal kalkınmanın tarımsal kalkınmaya eşit olduğu kanısının, kırsal kalkınma politikalarında yapılan değişimler kapsamında artık geçerli olmadığı görülmektedir. Tarımın yanında tarım dışı sektörleri de kapsayan, işlevsel ve bütünsel yaklaşıma sahip, temelde kırsal toplumun refahını yükseltmeyi amaçlayan politikalar gündemde yer almaktadır. Kırsal kalkınmada başarılı olabilmek için

kırsal alanda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve desteklenmesi gerektiği kabul edilmektedir.

Kırsal alanın başta gelen önemli sorunlarından biri de gençlerin bölgede kalmak istemeyip, yöreyi terk etmeleridir. Gençleri bölgede kalmaya teşvik edebilmek için tarım, sanayi ve ticaret sektörlerinde girişimcilik faaliyetlerini artırmak için devletin ve çeşitli kurumların destek sağladığı bilinmektedir. Bu desteklerin besicilik, hayvansal gıda üretimi, fidancılık üzerine işletmelerin faaliyetinde etkili olduğu söylenebilmektedir. Tarım sektörüne yönelik girişimlerin KOSGEB ve kalkınma ajansları tarafından desteklendiği bilinmektedir. Kırsal alan için bu destekler önemli adımlar olmalarına rağmen birbirinden kopuk ve tüm sürecin kontrolü anlamında yetersiz görülmektedir (Anonim 2018).

Coğrafi İşaretler ve Yöresel Ürünler: Türkiye’de 2016 yılında konuyla ilgili mevzuat ilk defa AB tüzüğünden faydalanılarak düzenlenmiştir. Coğrafi işaretler ve yerel ürünler, çevrenin bilinçli kullanımını, yerel ve kültürel değerlerin canlı tutulmasını, ticari ve ekonomik çıkarların korunmasını desteklemektedir. Aynı zamanda küresel pazarlar için önemli olmakla beraber yerel ekonomilere de katkı sağlamaktadır (Kan ve Gülçubuk 2008, Kan ve ark. 2017). Yöresel ürünler sürdürülebilir kırsal kalkınmayı destekleyici nitelikte ve yerel ekonominin canlandırılmasında potansiyel olarak görülmektedir. Geleneksel tarım yöntemlerinin, organik ürünler ve yerel ürünlerin kırsal kalkınmada önemli bir rolü olduğu kabul edilmektedir. Kalkınma modellerinde vurgulanan büyüme dinamiklerinin aktifleştirilmesi, uygulamaların sürdürülebilirlik ilkesine dayanılarak yapılması açısından kırsal toplumlar yöresinin var olan potansiyellerini değerlendirmeye yönlendirilmektedir. Ülkemizde de, coğrafi işaret ve geleneksel ürün sisteminin yasal mevzuatta olması, yöresel ürünlerin bölgelerde dikkat çekmesi, yöresel ürün festivallerinin artması, e-ticaret sisteminin sunduğu olanaklar, kuruluşlarca ekonomik kalkınmayı destekleme yönündeki girişimlerin bu ürünlerin koruma altına alınmasında etkili olduğu belirtilmektedir (Anonim 2018).

Köy Kültürü: Köyler, doğa ile iç içe yaşam biçimini ve yerel kültürün sürdürülebilirliğini sağlamasıyla toplumsal zenginlik merkezleri olarak tanımlanabilmektedir. Toplumun yaşayan hafızası olarak gelenek-göreneklerin ve yerel bilginin korunmasında büyük öneme sahip olan köyler kırsal kalkınmanın da odağında kabul edilmektedir. Köyler karşılıklı sosyal ilişkilerin daha yoğun, bireyler arasındaki güven ilişkisinin daha fazla, dayanışma ve yardımlaşma kültürünün yaşatıldığı birimler olarak görülmektedir. Başarılı bir kalkınmada beşeri

kapasitenin varlığı ve sosyal sermaye en önemli bileşenler olarak görülmektedir. Sosyal sermayenin ana bileşenleri; toplumsal güven ilişkileri, sosyal normlar ve sosyal ağların varlığı olarak açıklanmaktadır. Köyler, kalkınmanın önemli görülen her iki bileşenini de sağlaması açısından önemli bulunmaktadır (Anonim 2018).

Ülkemizde kırsal alanların sunduğu kültürel zenginlik kaynaklarına, yöresel ürünler, özgün tarımsal üretim yöntemleri, doğaya uygun yaşam tarzı, tarihi ve özgün mimari doku, gastronomi ve folklor kültürü, yerel giyim-kuşam, el zanaatları, müzecilik, şenlikler ve kültür festivallerini örnek olarak gösterilebilir.

Kırsal alanda herkesin yaşam kalitesinin yükseltilmesi, güven duygusu gelişmiş ve her açıdan sürdürülebilir toplum yaklaşımı önemli görülmektedir. Bu kapsamda işlerin ortaklaşa paylaşılmasına yönelik olarak köylerdeki imece usulü ile iş görme yöntemine güncel politika yaklaşımlarında yer verilmektedir (Anonim 2018). Sürdürülebilir toplum yapısında bir sorunun çözüme ulaştırılmasında toplumun sorunu sahiplenip çözüm bulmaya yönelik çalışmalara girmesi önemlidir. Kırsal kalkınma faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından kırsal kesimin, ortak menfaatleri için birlikte hareket edebilmesi oldukça önemli bir beşeri sermayedir.

Köylerde Eğitim ve Sağlık Hizmetleri: Her yaş grubunu kapsayacak nitelikli eğitim ve sağlık hizmetlerinin mekânsal koşullar, teknik ekipman, personel yeterliliği gibi koşulların sağlanarak verilmesi sürdürülebilir kırsal kalkınma için gerekli bulunmaktadır.

Demografik yapının bozulmasıyla nüfusun yaşlanmasının, bir yörede aktif okul sayısının azalmasına ve azınlık olarak kalan öğrencilerin taşınmalı eğitime yönelmesine sebep olduğu belirtilmektedir. Bunun yanında öğrencilerin sayıca az olduğu kırsal yerleşimlerde açılan çok programlı liselerin de mesleki eğitime katkıları önemli bulunmaktadır. Örneğin, tarım teknisyeni yetiştiren tarım meslek liselerinin sayısının azaltılmasının yeni yetişecek teknik personel potansiyelinin kaybedilmesine sebep olduğu ifade edilmektedir. Yaygın eğitim kapsamında değerlendirilen halk eğitim merkezleri olan köylerde nüfusun merkeze düzenli erişim sağlayabilmesinin mesleki eğitimler açısından olumlu olduğu da belirtilmektedir. Bu kapsamda yetişkin nüfusun bu kurslara katılımını destekleyecek çözümler üretilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Kırsal kesimin refahını artırmaya yönelik sağlık hizmetleri kapsamında, birinci basamak sağlık hizmetleri, acil sağlık hizmetleri olarak geçmekteyken; ana ve çocuk sağlığı, aşı, diş sağlığı, hijyen, ilk yardım, beslenme, yaşlı ve engelli bakımı da en gerekli sağlık hizmetleri olarak görülmektedir. Kırsal yerleşimlerin iklim ve coğrafi şartları nedeniyle dezavantajlı durumda olanları için gezici sağlık hizmeti ile evde sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması gerektiğine dikkat çekilmektedir (Anonim 2018).

2.3. Dünyada Toplum Merkezlerinin Gelişimi

Kırsal yaşam koşullarının iyileştirilmesinde toplumsal açıdan sağlıklı bir toplum yapısının oluşturulması gereklidir. Toplum yapısının iyileştirilmesine yönelik uygulamalarda ise ilk hedef toplumun mensubu olan tüm bireylerin yaşam kalitesini ve refah düzeyini artıracak hizmetler verilmesidir.

Kılıç'ın (2019) Şahin'den (2000) aktardığına göre; sosyal refah kavramının temelinde yer alan ana hedef, toplumdaki tüm bireylerin ihtiyaçlarının, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, ekonomik vb. alanlarda karşılanması, sosyal adaletsizliğin giderilmesidir (Kılıç 2019). Temel hedefi toplum refahını artırmak olan toplum merkezlerinin, toplumun sorunlarına dikkat çekmek, toplumun bilinçlenmesini sağlamak, problemlere çözüm üretilmesine yönelik girişimlerde bulunmak gibi amaçları bulunmaktadır. Koçyıldırım'a (2001) göre, toplum merkezleri sosyal hizmetin topluma yönelik işlev ve etkinliklerini en iyi şekilde yerine getirebilecek kuruluşlardan biridir (Koçyıldırım 2001). Bu merkezlerin faaliyetlerinin odağının doğal olarak insan faktörü üzerine olduğu ve ortak bir amaç üzere bireyleri etkin gruplara dönüştürüp, toplumsal bağları güçlendirerek sosyal yapıyı geliştirici etkide bulundukları söylenebilir. Toplumsal sorunlara çözüm niteliğindeki önerilerin geliştirilmesi ve hayata geçirilmesi aşamasına katkı sağlayanlar, yerel yönetimler, hükümetler, yerel halk ve diğer paydaşlar olup birbirleriyle işbirliği içinde kurumsal bir bağ oluşturulması önem taşımaktadır.

Karataş ve Karataş'tan (2001) aktarıldığına göre, dünyada toplum merkezleri genel olarak en dinamik sosyal kurumlar olarak görülmekte, gelişmiş ve gelişmekte olan çoğu ülkede ve ülkemizde de giderek yaygınlaşmaktadır. Türkiye'de gelişiminin daha başında olan toplum merkezleri, ülkemizin yoğun göç alan bölgelerinde, kentlerin gecekondu kesimlerinde ve kalkınmada öncelikli alanlarda önemli hizmet birimleri olarak görülmektedir (Karataş ve Duyan 2002).

Toplum merkezlerinin bir hizmet modeli olarak ortaya çıkıp gelişmesi ve yaygınlaşmasında bazı sebepler etkili olmuştur. Kırsal kalkınma bölümünde ele alınan göç kavramında bahsedildiği üzere, kırın iticiliğine karşın kentin çekicilik faktörü ve ekonomik gelir sağlama düşüncesiyle bireyler, yerleşimlerini terk ederek kentlere göçmüş fakat kentte de işsizlik ve yoksullukla karşı karşıya kalarak altyapı gibi temel hizmetlerin yetersiz olduğu mahallelerde, koşulları kötü konutlarda yaşamak zorunda kalmışlardır. Kırsal yerleşimlerden göç eden bu durumdaki bireyler sosyal yaşama ve kent yaşamına entegre olmakta zorlandıkları için göç ile kent çeperinde kendine yer edinmeye çalışmışlardır. Bu bireylerin kentsel yaşamın yıkıcı etkilerinden korunması önemli bir konu olarak görülmüştür. Bu noktada bireylere belirli bir topluma ait olma hissinin verilmesi ve toplumsal açıdan faydalı ve önemli bir yaşam sürmelerine olanak sağlanması kent ile bütünleşmeleri için gereklidir. Bu çerçeveden bakıldığında göç ederek bir araya gelen aileler arasında komşuluk anlayışının ve kentlilik bilincinin geliştirilmesinin benimsendiği görülmektedir (Karataş 2002)

Göç ve hızlı kentleşme olgusuyla gelen toplumsal sorunlar, toplum, yöneticiler ve bilimsel çevrelerin gündemine de üst sıralardan yerleşmiştir. Çözüm maksadıyla geliştirilen sosyal hizmet örgütlenmelerinden istenilen sonuç alınamayınca, koruyucu - önleyici işlevleri ile öne çıkan toplum merkezi benzeri modellerin geliştirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Ülkemizde bu toplumsal sorunları çözmeden, kalkınma ve çağdaşlaşma hedefinin yakalamasının zor olduğu ve bu nedenle toplum merkezi modelinin sosyal hizmette etkili bir araç olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Toplum merkezlerinin hedef kitlesi ve amaçları göz önüne alındığında sosyal hizmet kapsamında etkili mekânlar olduğu söylenebilir. Toplumun tamamını kapsayan sosyal hizmet yaklaşımı Çelik'e (2017) göre, insanların özgürleşmesini destekleyen, gelişim kapasitelerini arttıran, kaynak ve hizmetlerle buluşturan ve iyilik hallerini sağlayan bir rol üstlenerek, bireyin kendini tanımasına ve anlamlı bir yaşam hedefine ulaşmasına katkı sağlamaktadır (Boz ve Akarçay Ulutaş).

Sosyal hizmet, toplumun en küçük parçası olan bireyden, bireylerin bir aradalığıyla meydana gelen aile ve devamında toplumun tamamının sosyal, kültürel, fiziksel ve ruhsal bütünlüğü ile ilgilenen bir disiplin olarak tanımlanabilmektedir. Bu kapsamda, sosyal anlamda değişim, gelişim ve bütünleşmeyi, güçlü ve özgür kişilerin inşa edilmesini çevre ve ortam koşullarından hareketle desteklemekte ve gerekliliği savunulmaktadır. Meslek disiplinin

malzemesi insan ve insanın içinde bulunduğu yapılar olarak belirtilmektedir (Anonim 2014). İnsan odaklı çalışmalar yapan sosyal hizmet alanının tanımında da vurgulandığı üzere hedef ve amaçların gerçekleştirilmesinde içinde bulunulan çevre ve ortam koşullarının, zamanın geçirildiği yapıların oldukça önemli olduğunu söylenebilir. Çevre ve mekân kapsamında, insanların yaşam alanını, faaliyette bulundukları mekânları ve topluma açık ortak alanları içerdiği görülmektedir. Bu bağlamdan yola çıkarak kırsal kalkınma için önemli bulunan toplum merkezlerinin de mimari üretim kapsamında bir mekân olarak değerlendirilmesi ve insan-mekân etkileşimi boyutunun da düşünülmesi gerekmektedir. İnsan-mekân ilişkilerinin, insan hayatını ve ilişki biçimlerini şekillendirebilme, engelleri ve fırsatları yaratabilme, olanakları ve olanaksızlıkları üretebilme gibi önemli bileşenlere sahip olduğu da ifade edilmektedir (Gencer 2019).

Bir başka benzer yaklaşımla Lefebvre (1991)'e göre mekân, toplumsal bir üründür ve her üretim biçimi kendi mekânını üretebilmektedir. Ayrıca fiziksel varlığı yanında politik, ideolojik ve stratejik bir güç kaynağı olarak görülmektedir (Gencer 2019). Buna göre insan ve toplumun inşasında mekânın yönlendirici etkisinin olacağını düşünmek olanaklıdır. Bu yönlendirici etki, tasarım aşamasından üretimin tamamlanmasına kadar tüm adımlarda belirlenen hedeflere göre hayata geçirilerek kullanım aşamasında kendini gösterecektir.

Göregenli (2015) de mekânın, insan ve toplum ilişkilerinde sosyal ve psikolojik etkileri olduğunu ifade etmekte ve bunu bireylerin sosyal işlevselliği ve rol performansı kapsamında değerlendirmektedir. O'na göre sosyal işlevsellik açısından sosyal ve ekonomik çevresi içinde kişinin yapabildiklerinin yapmayı istedikleri ile doğru orantılı olabilmesi gerekmekte, rol performansı açısından mekân kişiye farklı roller de yüklemektedir (işyerinde çalışan, evde anne/baba gibi). Mekân ile şekillenen roller kişi psikolojisi üzerinde etkili olmaktadır. Pozitif performans gösterebildiği durumlarda kişinin psikolojisinin olumlu etkilenmesi buna örnek verilebilmektedir. Bu özelliklerin mekânın, bireyin iyilik hali üzerinde etkili olan önemli öğelere sahip olduğunu gösterdiği belirtilmektedir (Gencer 2019).

Toplum merkezlerini kültürel mirasın aktarımına da katkı sağlayacak mekânlar olarak da görebiliriz. Toplum merkezleri yerel toplumun yaşam alanlarından biri olması ve burada kültürün unsurlarından olan dayanışma, paylaşım, iletişim gibi kavramların yaşam bulması açısından önemlidir. Bu yaklaşımla Palabıyık'ın (2011) çalışmasına göre, Bourdiue'nün (1994) yorum getirdiği habitus kavramının oluşmasında ve gelişmesinde de mekânın önemli

etkilerinin olduğu ifade edilmektedir. Habitus kavramının ait olduğumuz topluluktaki sosyal tecrübelerimizin bir sonucu olduğu ve kararlarımızı verirken ortaya çıkan pratik bilinç olarak görülen dil, etnisite, vb. alışkanlıklarımızı ifade ettiği; bilgiyi geçmişten ve geçmiş yapılardan aldığı belirtilmektedir. Yapıların, sosyal pratikte kurucu ve belirleyici roller üstlendikleri yapıların üzerinde yarattığı davranış tipolojileri, roller, etkiler ve duygu durumlarının; içerisinde bulunulan durumun devam etmesine, pekişmesine ve kuşaktan kuşağa aktarılmasına neden olabildiği ifade edilmektedir. Böylece mekân üzerinden bir kültürün oluşturabileceği ya da var olan mevcut bir kültürün pekiştirebilir olduğu tanımlanabilmektedir. Mekânların barındırdığı olumlu ve olumsuz özelliklerin; sosyal rolleri, sosyal işlevselliği, ruh halini, iyilik halini, yaşam biçimini ve kültürünü belirlemenin yanında bireylerin imkânlarını ve imkânsızlıklarını yaratma gücünü de taşıdığı söylenebilmektedir (Palabıyık 2011).

Toplum merkezi modeli, kullanıcılar arası ilişkileri güçlendirmesiyle sosyal yönden, belirli amaçlarla tasarlanması ve etkili olması kapsamında, psikolojik yönden kırsal toplumun kalkındırılması açısından sağlıklı mimari mekân üretimleri olarak görülebilir.

2.3.1. Toplum merkezi kavramı ve tanımı

Kentsel yaşamda sürekli artan sorunlar ve değişimlerin en önemli nedeni, sanayileşmeye ve kırsal alandaki yapısal değişim olarak tanımlanabilmektedir. Bu kapsamda, kentsel yaşam kalitesinin desteklenmesi için ilk olarak kentlerde toplum merkezlerine yer verildiği ifade edilmektedir (Karataş 1999).

Toplum merkezleri, toplumsal değişimler ve zor yaşam koşullarına tepki olarak ortaya çıkan, insanların ve toplumun gelişimini amaç edinen, öncelikli hedef kitlesi dezavantajlı gruplar olan, kişilerin ve hükümetlerin ortaklaşa katılım gösterebildiği, sosyal, politik ve ekonomik koşulların iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunan oluşumlar olarak tanımlanabilmektedir (Buz ve Ayyıldız 2019). Bu sebeple toplum merkezlerinin, ortak bir sosyal konu üzerine topluluğun örgütlenerek çalışabilmesi, aile, akrabalık, komşuluk gibi topluluk bağlarını güçlendirmesi ve toplum temelli sosyal hizmetlerin uygulanabilmesi açısından önemli merkezlerdir.

Estes (1997) toplum merkezi hareketini, uluslararası sosyal kalkınma hareketinin bir parçası olarak tüm jeopolitik sınırlar boyunca ve sosyal, politik, ekonomik faaliyetlerin tüm

seviyelerinde uygulamayı içeren, her yerde insanlara en azından temel sosyal ve maddi ihtiyaçlarının tatminini sağlamayı amaç edinen bir alan olarak açıklamaktadır (Estes 1997). Toplum merkezleri, özellikle kadın, çocuk, yaşlı, hasta ve evsizler ile gecekondu mahallelerinde ve yoksul bölgelerde yaşayanlara kapsamlı sağlık, eğitim ve diğer insani hizmetlerin sağlanmasında etkili organizasyonlar olarak görülmektedir (Estes 1997). Toplum merkezleri bu kapsamda sosyal hizmetler uygulamasında doğal bir ortam niteliğindedir. Mekân, birey ve toplumun birbiri üzerinde etkileşimine iyi bir zemin sunar.

Sesli Özsoy'un (2002), Americana Ansiklopedisi'nden (1958) aktardığına göre, 1945 yılında İngiliz Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı rapora göre toplum merkezleri “insanları bir araya toplamak, eşit şartlarda rekreatif, sosyal, eğitsel aktivitelerin eğlenceli olarak gerçekleştirilmesini sağlamak için kurulmuştur.” Bu kapsamda toplum merkezleriyle, bireylerin bir araya gelmelerini, bir grup üye olarak belirli hobileri birlikte gerçekleştirmeleri, aynı bölgede yaşayan insanların gereksinimlerini ve ilgi alanlarının karşılamasının hedeflendiği ifade edilmiştir (Sesli Özsoy 2002).

Dolayısıyla, toplum merkezlerinde yer verilen etkinlikler de, kırsal ya da kentsel çevrede toplumun gereksinimine göre çeşitlilik göstermiştir. Kasabalarda ve kırsal bölgelerde, sağlık servisleri, temel eğitim kursları, yemek pişirme, dikiş, tarım ile ilgili kurslar ve benzeri çalışmalara yer verildiği; şehirlerde ise erkekler ve kızlar kulübü, el sanatları sınıfları ve diğer sosyal eğitim sınıflarının bulunduğu belirtilmiştir (Sesli Özsoy 2002).

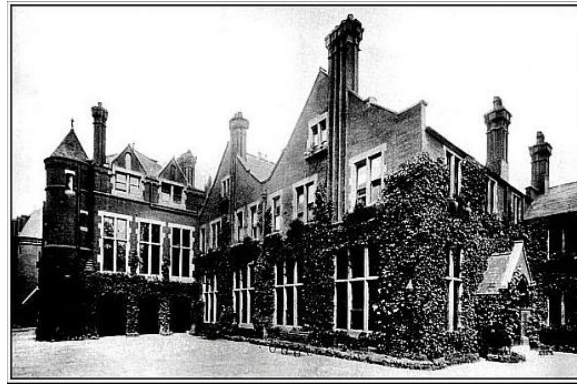
2.3.2. Tarihsel süreçte dünyada toplum merkezlerinin gelişimi

Toplum refahının temeli bireysel refah koşullarının iyileştirilmesinden geçmektedir. Toplumsal refahı iyileştirmek ve toplumsal gelişmeyi sağlamaya yönelik sosyal hizmet uygulamaları ise öncelikle ekonomik olarak devamında ise toplumun sosyal yapısında görülen olumsuzluklar sebebiyle ortaya çıkmıştır.

Yetersiz alt yapı ve niteliksiz konutlarda yaşayan ve kente adapte olamayan düşük gelirli grupları toplumsal hayata kazandırmak amacıyla topluluk merkezi hareketi ilk olarak 19. yüzyıl sonunda İngiltere’de ve 20.yüzyıl başlarında da Amerika’da “yerleşim evi (settlement house)” ve “komşuluk merkezleri (neighbourhood centers)” adıyla ortaya çıkmıştır. Bu merkezlerin var olması ile toplumdaki iyi koşullara sahip bireylerin de yoksunluk çeken grupların varlığından haberdar olması sağlanmıştır (Karataş, 1999).

İngiltere’de ilk yerleşim evi olduğu bilinen Toynbee Hall 1884 yılında Londra’da bir gecekondu mahallesinde eğitim ve sosyal hizmetler sağlama amacıyla papaz Samuel Barnett tarafından kurulmuştur (Şekil 2.6). Hareket papazın üniversitelerde okuyan öğrenciler ve hocalarının yoksul kesimin yaşadığı mahallelere yerleşerek oradaki kötü yaşam koşullarına çözüm üretmelerini istemesiyle başlamıştır. İngiltere’de üst sınıfa mensup yüksek gelirli üniversite öğrencileri ve hocalar Toynbee Hall’e katılarak orayı toplum için bir eğitim merkezi olarak kullanmış, yoksul topluluğa maddi destekler sağlayıp yerel yönetime de daha iyi çalışma koşulları, iyi ücretler ve kötü durumdaki mahalle için fiziksel alt yapının iyileştirilmesi üzerine baskı kurmuştur. Eğitim ve maddi desteklerin yanı sıra yöneticilere baskı uygulayan bir duruş sergilemesiyle yerleşim evleri araştırma ve hizmet merkezi olmalarının yanında etkili bir politik eylem merkezi niteliği de taşımıştır. Ayrıca meslek edindirmeye yönelik etkinlikler, sağlık ve sosyal konularda bilinçlendirme gibi konularda eğitimlerle toplumsal gelişim desteklenmiştir. Toynbee Hall aynı zamanda sosyal açıdan farklı sınıfların bir araya gelerek etkileşim kurması ile kültürel ve bilimsel birikimlerin birbirine aktarılmasını sağlayarak, farklı toplumsal kesimler arasındaki gerilimi ortadan kaldıran bir merkez işlevi de görmüştür (Wagner 2006).

Toynbee Hall hizmet, araştırma ve politik eylem merkezi rolleriyle topluma dayalı başarılı bir sosyal hizmet modeli olarak hızla yayılmış, Londra’dan sonra Manchester, Glasgow, Liverpool ve Birmingham kentlerinde yerleşim evleri kurulmuştur. Ayrıca sanayisi gelişmekte olan birçok ülkenin dikkatini çekerek kıtalar arası ziyaretçi çekim merkezi haline gelmiştir (Wagner 2006). Bu yaklaşım Avrupa ve Amerika’nın tamamına hızla yayılmaya başlamıştır.



Şekil 2.6. Toynbee Hall binası (Anonim 2018a)

Amerika'daki ilk yerleşim evi, Toynbee Hall'un eski bir sakini olan Stanton Coit önderliğinde New York'ta açılmış olup kısa bir zaman sonra da Chicago, Philadelphia, Baltimore'da ve ülkenin diğer sanayi kentlerinde de benzer örnekler yer almaya başlamıştır. Hull Hause Amerika'nın en çok tanınan yerleşim evi olarak bilinmektedir (Şekil 2.7). Merkez, Jane Addams ve Ellen Gates Starr tarafından 1889'da Chicago'da açılmıştır (Köngeter 2012).

Adams ve Star gibi o dönemlerin ayrıcalıklı sınıfından olan başka kadınlar da Hull Hause'a taşınarak hareketi desteklemiştir. Adams ve arkadaşları, yoksul işçi sınıfının yaşam koşullarını iyileştirmek üzerine yoğunlaşmış, komşuluk ilişkileri kanalıyla sosyal bağları güçlendirme fikrini esas almış ve geliştirilmiş olan sosyal reformları etkin bir şekilde kullanmıştır (Barretta-Herman 2011).

Hull Hause'da Toynbee Hall'den farklı olarak kadınların daha aktif olduğuna değinilmektedir. Burada da farklı kesimlere mensup bireylerin birbirleriyle iletişime geçmeleri, halkın kişisel gelişiminin desteklenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca toplum merkezi tarafından kötü koşullarda çalışan işçiler ile kadın ve çocuk işçileri dikkate alan yasal düzenlenmeler önerilmiş, göçmenlere dil eğitimi sağlanması desteklenmiştir (Kaya 2017).



Şekil 2.7. Hull House binası (Zahniser 2019)

Yerleşim evi hareketin en önemli iki sembolü olan İngiltere ve Amerika haricindeki diğer ülkelerde de Birinci Dünya Savaşı ile iç ve dış göçlerin artmasıyla toplum merkezleri artış göstermiştir. İtalya'da Toplum Hareketi (Community Movement) adıyla kurulan yerleşim evi hareketi kapsamında kütüphaneler kurulmuş ve kültürel faaliyetler yürütülmüştür. Toplum merkezleri Fransa'da bir kamu politikası olarak ele alınmış, İskandinav ülkelerinde ise spor etkinliklerine ve yetişkin eğitime ağırlık veren bir işlevle kurgulanmıştır (Buz ve Ayyıldız 2019). Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde toplum merkezleri yoksul insanlara temel

hizmetleri sağlayan ve projeler ile insanları organize eden yapılar olarak görölmektedir. Pasifik bölgesindeki ölkelerde de insan odaklı temel ihtiyaçlara yönelik hizmetler veren siyasi eylem ve sosyal reform açısından örgütlenmeyen bir yapı görölmektedir. Bu oluşumlar, Bazen yerel halk ve hükümetler arasında önemli bir bağlantı olarak değerlendirilmektedir. Asya ölkelerinde ise savaşlar, siyasi bölünmeler, etnik çatışmalar ve bölgede sürekli hâkim olan yoksulluk, toplum merkezi programını şekillendiren faktörler olmuştur. Burada dikkat çeken farklılık, diğör bölgelerde özel sektör fonlamada öne çıkarken, Asya’da kamu kaynaklarının kullanımı öne çıkmakta ve ayrıca toplum merkezi personelinin eğitilmiş olma yönünde daha eğilimli olduğu yönünde ifade edilmektedir (Estes 1997).

Koç ve Gül’ün (2004) çalışmasında aktardığı, başka ölkelerde uygulanan köy kalkınma modellerinden biri olan “İskoçya’da Toplum Kalkınma Acentaları” tez kapsamında önerilen toplum merkezi fikriyle benzerlik göstermektedir. Koç ve Gül’ün (2004) Anonymous’tan (2001) aktardığına göre, bu acentalara toplum gönüllü olarak önderlik etmekte ve kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesine kendileri katkı sağlamaktadır. Bu acentalar Leader programı ile desteklenmektedir. Çalışma alanları da; “fon kaynaklarından yararlanmak için fon talep formunun doldurulması, yeni fon fırsatlarının değerlendirilmesi, fon kaynaklarının artırılması ile ilgili bilgi vermek ve öneriler yapmak, toplum kalkınmasıyla ilgilenen bütün gruplarla toplantılar yapmak ve katılmak, toplum kalkınması ile ilgilenen gruplara ve üyelerine eğitim vermek, eğitim kurslarıyla ilgili bilgi sağlamak, kırsal kalkınmayla ilgili eğitim kurslarına katılmak, toplumla işbirliği çerçevesinde haber mektupları yollamak, kalkınma acenta ve konseyleriyle ilişkiler kurmak, insanlarla konuşarak önerilerini almak ve topluma yardım etme konusunda yeni düşünceler üretmek olarak” belirtilmektedir (Koç ve Gül 2004). Bu acentaların ekonomik fonlar olarak toplum kalkınmasını desteklemek yanında toplumun daha iyi yaşam koşulları için hak talep etmesi ve bu yönde çalışması için ufuk açıcı etkisi de ön plana çıkmaktadır. Bu yönüyle bu acentalar da yerleşim evi hareketine benzemektedir. Yine aynı çalışmada ele alınan Finlandiya’nın “Üç Aşamalı Köy Kalkınma Modeli” nde durumlarına göre az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş köyler olarak gruplara ayrılmış ve köy halkının sorunların çözümü, ihtiyaçların belirlenmesi ve hedeflerin geliştirilmesi aşamasında aktif katılımı sağlanmıştır. Farklı bir uygulama olarak Animatör Köyler odağına eğitim faaliyetlerini almış, gönüllü katılım sağlayan animatörler açıktan eğitim almaya devam etmiştir. Bu modelde ön planda olan animatörler yerel halkın kamusal fayda için belirlediği amaçları gerçekleştirmeye yönelik planlama, organizasyon ve uygulamaları yapmak, yeni projeler üretmek, yeni fikirler paylaşmak gibi görevler üstlenmişlerdir. Burada da köyün

potansiyeli ve gereksinimlerine göre hareket edildiği için her köy için farklı bir kalkınma çabası gerçekleştirilmiştir. “İsveç’te Popüler Hareketler Konseyi (PMC)” kapsamında olan Köy Hareket Grupları, köy halkının korunması, gelişmesi ve kalkınma planlamalarının desteklenmesi amacıyla çeşitli alanlara odaklanan farklı gruplardan oluşturulmuştur. Bu alanlar; eğlence ve kültürel faaliyetler, toplantı alanları, çalışma alanları, turizm faaliyetleri, satış, çevre, doğa, haber, araştırma, gıda ürünleri, el sanatları ve toplum planlaması şeklinde alt başlıklara indirilmiştir. Konseye dâhil olan “Popüler Hareketler Konseyi” de köy hareket gruplarının sesi olarak onları tanıtan, işbirlikleri için çalışmalar yapan bir birim ve iletişim ağı olarak görev almaktadır. Bu şekilde organize olan köy hareket gruplarının bölgesel düzeydeki planlamalarda da etkili oldukları bildirilmektedir (Koç ve Gül 2004). Sosyal dayanışma, yerel kimliğin korunması ve tabandan başlayarak demokrasi etkin bir şekilde kararlar alınabilmesi kalkınmayı daha etkili kılmaktadır. Bu çalışmada da Türkiye’nin köy kent modelinde öngörülen toplum merkezi, köy odası gibi topluma yönelik mekânların olması ve o mekânın çeşitli amaçlarla kullanılabilmesi toplumsal kalkınma açısından önemlidir.

Toplumsal gelişimini ve güçlenmesini amaçlayan topluluk merkezleri, sağladıkları hizmet türleri, yerel ihtiyaçlar, mevcut kaynaklar ve personelin eğitimi açısından farklılık gösterse de tüm dünyada yoksulluğun azaltılması, halk katılımının teşvik edilmesi ve tam sosyal adaletin ilerletilmesinde etkili olan birimlerdir. Ayrıca hümanist, bütüncül, sürdürülebilir, esnek ve kapsamlı yaklaşımları sayesinde günümüze kadar başarıyla varlıklarını devam ettirebildikleri vurgulanmaktadır (Buz ve Ayyıldız 2019).

2.3.3. Toplum merkezlerinin sağladığı kazanımlar

Toplumsal refah düzeyini yükseltmek amacıyla ilk etkin eylemler yerleşim evleri hareketi ile gerçekleştirilmiştir. Jane Addams’a göre bu hareketlerin temel felsefesi insan ırkının dayanışmasıdır (Buz ve Ayyıldız 2019). Günümüzde toplum merkezi modeli olarak görebileceğimiz bu yapılar; bireyin gelişimine, halk katılımına ve bölgenin ihtiyaçlarına önem vermekte ve topluluk ile hükümet arasında bir bağ görevi görebilmektedir. Bu merkezlerin maddi olarak bir yardımseverliğin ötesinde sosyal adalet kavramına odaklanarak eylemlerini gerçekleştirmesi topluma farklı kazanımlar sağlamaktadır.

- **Toplumsal kimliğin desteklenmesi:**

Toplum merkezlerinin toplumsal kimliğin oluşturulmasına katkı sağladığı ifade edilmektedir. Bu ortamlar, göçü ile kente yerleşenlere ynelik programlarla onların topluma adapte olmasını ve katılımını kolaylaştırmaktadır. Örneğin Hull Hause içerisinde yoksul kesim ile aynı mahallede yaşamak ihtiyaç ve problemlerin tespitini ve czm üretebilmeyi kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla bu durum yerel ve ulusal boyutta kamu politikalarında etkili olmuştur (Kaya 2017).

Dünya genelinde ve ülkemizde de yoğunlaşan i ve dış gler ile toplum içinde hızla yayılan güvensizlik, ötekileştirme durumu da dikkate alındığında göç edenler ve yerli halk arasında toplumsal bağın sağlanması toplum merkezleri etkilidir. Farklı kültürleri kaynaştırarak öteki olma hissinin giderilmesi, karşılıklı olarak güven duygusunun geliştirilmesi ve işbirliği içinde yaşama becerisi geliştirmeyi sağlayabilmektedir.

Merkezde toplanan herkesin fikirlerini açıkça paylaşabilmesi ve tartışma kültürünün gelişmesi ile toplum merkezlerinin demokratik bir toplumsal yapının gelişmesini sağladığı ayrıca kutuplaşmış toplumlarda toplumun yeniden inşa edilmesinde yol gösterici olacağı fikri üzerinde durulmaktadır (Sanders ve Munford 2006).

- **Temel hakların ve vatandaşlık bilincinin desteklenmesi:**

Toplum merkezlerinin, yoksulların farkında olan bir hukuk anlayışının gelişmesine katkı sağladığı belirtilmektedir. Yoksul kesimin görev ve yükümlülükleri dışında hukuken sahip olduğu haklar konusunda da bilgilenmesini ve dolayısıyla vatandaşlık bilincini geliştirmektedir. Ailede kadının çalışma koşullarının hukuken dikkate alınarak fırsat eşitliği sağladığı kabul edilmektedir (Batlan 2006).

Böylece toplum merkezinin, erdemli bireyler yetiştirerek kamu yararını gözetten bir yurttaşlık bilincini oluşturduğu söylenebilmektedir. Bu yönde hakların korunmasına yönelik çalışmalara da topluluğun aktif katılımının sağlanması yoluyla amaca ulaşılması beklenmektedir.

Toplum merkezleri, toplum ve hükümet arasındaki bağlantı noktası olma rolüyle yerel halkın beklentileri ve eksikliklerini bilerek hkmetin geliştireceği politikaların yerel gereksinimlere göre şekillenmesinde de etkili olmaktadır. Bu merkezlerde halkın aktif katılımcılar olduğu da

göz önünde bulundurulduğunda karar alma sürecinde demokrasiyi ve demokratik yaşamda toplum huzurunu sağlandığı ifade edilebilmektedir (Yan 2002).

Bireyin kendini gerçekleştirme ve varoluşunu anlamlandırabilmesi, onu yetiştiren ailesinden, içinde bulunduğu sosyal çevrenin kültürel özelliklerinden ve aktif olarak rol aldığı bireysel veya grup çalışmalarından etkilenecek şekilde şekillenebilmektedir. Çok hizmetli yaklaşımı çerçevesinde toplum merkezleri, hem güçlü toplumsal bağları olan bir topluluk oluşumunu destekler hem de bireyin kişisel gelişimine katkı sağlar. Toplum merkezinde geçirilen sürede, birlikte çalışmalar yürütme, bir amaç doğrultusunda işbirliği yapma, görevlilerin yönlendirmesi, farklı kültürlerle karşılaşma olanağı sayesinde farklı dil, gelenek ve görenekleri tanıma, sorumluluklar alma gibi aktif katılım gösterdiği durumlar sayesinde kişinin kendini gerçekleştirme mutluluğu duymasına ve özgün bir kimlik inşa edebilmesine katkı sağlar (Kaya 2017).

- **Toplumsal gelişimin desteklenmesi (eğitim, sağlık, kültür, ekonomi):**

Toplumsal gelişim kişilerin maddi ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesi ile sağlanabilir. Toplumunla iç içe olan bu merkezlerin gündelik hayatın gözlemlenmesi ve halkın katılımına açık olmasıyla toplum gelişimine olumlu yönde ve etkili bir şekilde katkı sağladığı ifade edilebilir.

Toplum merkezlerinde, bütüncül yaklaşım, esnek yapı, bölgenin ihtiyaçlarına uygunluk, çalışanların ve halkın tüm çalışmalara katılabilmesi ile grup çalışması yöntemine uyum kriterlerine önem verildiği ve hizmet sunum yelpazesinin geniş olduğu görülmektedir. Yoksul kesimin ücretsiz olarak sağlık ve eğitim hizmetlerinden faydalanabilmesi, bireysel gelişim için her yaşa eğitim hizmeti sunulması, eğitim hizmetleri kapsamında kütüphane, kreş, okul açılması, dil eğitimleri ve okul sonrası programlar ile toplumun bilinçlendirilmesi, meslek edindirme, spor ve sanat etkinlikleri verebileceği hizmetler arasında sayılabilir. Bu gibi hizmetlere erişebilen ve kendini geliştiren bireylerle toplum gelişimi desteklenmiş ve kötü yaşam koşulları, işsizlik, hastalık, yoksulluk gibi sorunlar, çözüme kavuşturulmuş olabilmektedir (Kaya 2017).

Her yapı gibi toplum merkezleri de bulundukları coğrafyanın fiziki şartlarına, kullanım amacına ve ihtiyaçlarına göre tasarlanır. Bu sebeple her bölgenin farklı ihtiyaçları olabileceği

için sabit bir ihtiyaç programı olmamakla birlikte bölgenin sorunlarına ve insanların ihtiyaçlarına göre şekillenebilecek esnekliktedir. Sorunların çözümünde rol alan merkezler olarak halkı bilinçlendirme, grup çalışması ve çeşitli konular üzerinde örgütlenebilme yeteneği kazandırması, katılımcılık ve işbirliğini teşvik etmesi gibi olumlu özellikleriyle, güçlü ve etkin bir sosyal sermaye oluşturmaktadır. Grup çalışması ve örgütlenme ile bireyin tek başına çözemeyeceği sorunlara karşı toplum merkezleri toplum için büyük bir güç kaynağıdır (Estes, 1997; Koerin, 2003). Buz ve Ayyıldız 'ın (2019) aktardığına göre, UNCA üyesi olan 171 komşuluk evinde yapılan anket çalışması sonucunda; merkezlerin, uygun fiyatlı konut sağlanması, istihdam yaratma, çocuk bakım hizmetleri, gençlik programları, iş becerisi kazandırma eğitimleri, aile hizmetleri, sağlık hizmetleri gibi hizmetlerin sağlandığı görülmüştür. Bu hizmetler ile toplum merkezlerinin toplum refahını sağlama üzerinde oldukça etkili yapılar olduğu sonucu vurgulanmıştır (Buz ve Ayyıldız 2019).

Toplum merkezleri sosyal hizmet uygulamaları için doğal bir ortam sunmaktadır (Estes 1997). Benzer bir diğer söyleme göre, yerleşim evleri hareketi de sosyal hizmetin meslekleşmesine önemli bir katkı sağlamıştır (Karataş 1999). Toplum odaklı çalışma yöntemini benimseyen toplum merkezleri kadınlar, çocuklar, yaşlılar, kronik hastalar ve evsizlerden oluşan dezavantajlı nüfus gruplarına öncelik vererek yoksul ve ihtiyaç sahibi tüm gruplara hizmet vermiştir.

Göçlerle nüfusu azalan köy kır bölgelerinde halkın ihtiyaç duyduğu bazı yatırımlar yapılmamıştır. Bu eksiklik ve erişim problemi en çok eğitim alanında kendini göstermektedir. Eğitimsizlik sebebiyle kalkınma çabaları da etkili olamamaktadır. Göçler sonucu ortaya çıkan en büyük problemlerden birinin eğitim eşitsizliği olduğu vurgulanmaktadır (Kocakurt 2016). Şehir merkezlerindeki kadar kapsamlı ve yeterlilik kapasitesi yüksek olan okullar kırsal bölgelerde yapılmamaktadır. Günümüzde hala birleştirilmiş sınıf uygulaması, yatılı ilköğretim bölge okulları, pansiyonlu ilköğretim okulları ve taşınmalı eğitim gibi yöntemler uygulanarak kırsal alandaki fırsat eşitsizliklerinden biri olan eğitim konusuna çözümler bulunmaya çalışılmaktadır. Yine de kır-kent ve bölgeler arası farklılık ortadan kaldırılamamış, çalışmalarda istenilen sonuçlara ulaşılamamıştır. Halkevleri, millet mektepleri, köy enstitüleri gibi organizasyonların eğitim açısından da çocuklara ve yetişkinlere önemli bir katkısı olduğu bilinmektedir (Çelik 2005). Örgün eğitimin yerini tutmasa da okuma-yazma, yetişkin eğitimleri, sosyal hizmet görevlilerinin desteği ve belirli zamanlarda düzenlenen şehirden

gelecek üniversite öğrencileri, hocaları, çeşitli öğrenci grupları ile yapılabilecek ortak çalışmalar ile toplum merkezlerinin eğitime de katkısı olacaktır.

Artan nüfus ve göç hareketliliği göz önünde bulundurulduğunda sosyal hizmet anlayışının zorunlu olduğu söylenebilmektedir. Doğru'nun (2009) aktardığına göre, “Toplumsal sürdürülebilirlik; kültürel çeşitliliğini koruyabilen, doğal çevresi ile uyum içinde olan, göreceli bir sosyal denge ve barışçıl ilişkiler içinde yaşamını sürdüren ve bu durumunu koruyucu mekanizmalara sahip olan, çoğulcu ve demokratik bir siyasal yapıya sahip olan, bütün üyelerine eşit imkânlar ve fırsatlar sunan, kendi gücüne dayanan ve bu koşullar altında sürekli büyümeyi gerçekleştirebilen bir toplum olarak tanımlanmaktadır (Anonim 2002).” Bu tanımdan yola çıkarak toplum merkezlerinin, bahsedilen katkıları ile sağlıklı ve sürdürülebilir bir toplum yapısını sağlama da önemli bir role sahip olduğu söylenebilir.

Toplum merkezleri, toplumsal fayda kapsamında toplumun kültür, eğitim, sağlık, istihdam, kişisel gelişim gibi alanlarda katılımcı yaklaşımla ortaklaşa faaliyet gösterebilme, etkinlikler düzenleme gibi hizmetlerin mümkün olduğunca sağlanmasıyla bu hizmetlerden yeterince faydalanamayan kırsal alandaki toplulukların sosyal donatı ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bir mimari bileşen olarak görülebilir.

2.4. Türkiye’de Toplum Merkezlerinin Gelişimi

Avrupa ve Amerika’da toplum merkezlerinin ilk nüveleri olarak görülen benzer işlevli yapılar, yerleşim evleridir. Ülkemizde de toplum refahını sağlamak ve artırmak amacıyla yerleşim evleri gibi toplum merkezi benzeri yapılar ve toplum merkezlerine yönelik bazı yasal düzenlemeler görülmektedir. Türkiye’de toplum merkezi benzeri faaliyet göstermiş olan merkezler; Türk Ocakları, Millet Mektepleri, Halkevleri, Halkodaları – Köy Odaları, Köy Enstitüleri, Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM), Kızılay tarafından yürütülen Toplum Merkezleri Projesi, Özel girişimler tarafından yürütülen projeler, Halk Eğitim Merkezleri, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) bünyesindeki merkezler, Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM) olarak ifade edilebilir.

Bu kapsamda tanımlanan, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na Bağlı Toplum Merkezleri Yönetmeliği, Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği, Toplum Merkezleri

Yönetmeliği, Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği, 5393 sayılı Belediye Kanunu, Kent Konseyleri Yönetmeliği ise Türkiye’deki çeşitli yasal düzenlemeler olarak görülebilir.

Türkiye’de ilki 1993 yılında açılan toplum merkezleri, 24106 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı Toplum Merkezleri Yönetmeliği’nde, SHÇEK Toplum Merkezleri Yönetmeliği’nde “hızlı toplumsal değişme, kentleşme ve göçün yarattığı sorunlar doğrultusunda, bireylerin, grupların, ailelerin ve toplumun sorunlarla baş edebilmeleri ve bireylerin katılımcı, üretken ve kendine yeterli hale gelmesi amacıyla; koruyucu-önleyici, eğitici-geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici işlevlerini, bir arada ve en kolay ulaşılabilir biçimde, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve gönüllüler ile işbirliği ve eşgüdüm içinde sunmakla görevli ve yükümlü bulunan sosyal hizmet kuruluşları” olarak tanımlanmaktadır (Anonim 2013).

2.4.1. Tarihsel süreçte Türkiye’de toplum merkezlerinin gelişimi

Türkiye’de toplum refahını artırmaya yönelik topluma hizmet veren ilk oluşumlar Halkevleri’dir (Buz ve Ayyıldız 2019). Öte yandan halkevleri öncesinde halka hizmet bakımından başka çalışmaların varlığını araştırdığımızda özellikle eğitimi temel alan, halk refahı ve toplumu geliştirme çabasının ele alınmasının ve üzerine çalışmalar yürütülmesinin Türk toplumunda yüzyıllar öncesine dayandığı da görülmektedir. Bu bölümde Türkiye’de toplum merkezi niteliğine sahip oluşumların niteliğinin değerlendirilmesi amacıyla, tarihsel süreçte bu yönde varlık gösteren yaklaşımlar araştırılmıştır.

• Türk Ocakları ve Millet Mektepleri:

Tarihimizde halk eğitimi fikrinin ve hareketlerinin Anadolu topraklarının Türkleşmeye başladığı ilk dönemlerden beri var olduğu ifade edilmektedir. 13. yüzyıldan itibaren görülen dini öğretiler, ticari örgütlenmeler gibi farklı amaçları da olan tekke, zaviye, ahi örgütleri gibi oluşumlar, sonrasında Osmanlı Dönemi’nde ise camilerle beraber inşa edilen medrese ve mekteplerde de halk eğitime önem verilmiştir. Esnafı birbiriyle dayanışma içinde olmaya sevk eden ahi sisteminde ya da medreselerin ücretsiz eğitim vermesi yanında ihtiyacı olanlara yardım etmesi de halkçı bir yaklaşım içinde olduklarını gösteren uygulamalar olarak tanımlanmaktadır. 1865 yılında bir çıraklık eğitim merkezi olarak Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye ve 1873 yılında da Darüşşafaka-yı İslâmiye resmen kurulmuştur. Kimsesiz Müslüman çocuklar için yuva olan Darüşşafaka-yı İslâmiye halk eğitim tarihinde önemli görülmüştür. Meşrutiyet döneminde halk eğitime yönelik çalışmalar daha da hızlanmıştır.

Ücretsiz eğitim veren İttihat ve Terakki Mektepleri, Türk Gücü Cemiyeti (Kuruluşu 1913), Osmanlı Güç Dernekleri (Kuruluşu 9 Nisan 1914), Genç Dernekleri: Gürbüz Derneği ve Dinç Derneği (Kuruluşu 1916) gibi kurumlar da halk eğitimi alanında çalışmalar yapmıştır. Halk eğitimi tarihinde bir diğer önemli adım olan Türk Ocakları 25 Mart 1912 kurulmuştur. 1 Ağustos 1915'te kurulan Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin de halk eğitimine yönelik çalışmalar yürüttüğü bilinmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra da Türk Ocakları ve Millet Mektepleri (Kuruluşu 1 Ocak 1929) halk eğitimi konusunda etkin olmuş ve çeşitli çalışmalar yürütmüştür (Özsarı 2002).

Türk Ocakları yayıncılık, kütüphanecilik, köycülük faaliyetleri yanında kır gezileri ve spor etkinlikleri ile halk eğitimini desteklemiştir. Millet Mektepleri ise Harf İnkılabı ile yeni harflerin kabulünden sonra halka okuma yazma öğretme, hayat bilgisi ve vatandaşlık bilgisi konularında halkı bilgilendirmek amacıyla kurulmuş olup sabit dershaneler ve okulu olmayan köylere gezici dershaneler, halk okuma odaları ve köy yatılı dershaneleri olarak 1936 yılına kadar hizmet vermiştir (Yılmaz 2019). 1931 yılında kapatılan Türk Ocakları yerine ise 1932 yılında Halkevleri kurulmuştur (Güz 2011).

- **Halkevleri:**

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, 1923-50 döneminde köy sorunlarını yerinde çözme ve köylüyü köyünde tutma politikaları izlenmiş, bu amaçla Halkevleri ve Köy Enstitüleri açılmıştır (Kurt, 2003).

19 Şubat 1932'de ilk olarak 14 ilde kurulan ve hızla başka illerde de kurularak yaygınlaştırılan Halkevleri, 1932-1951 yılları arasında etkinliğini sürdürmüştür. Türk Ocakları'nın kapatılması ve yerine de Halkevlerinin açılmasının çeşitli sebepleri vardır. Bunlar; Atatürk ilke ve inkılaplarının halk içinde benimsenip yaygınlaştırılmasının sağlanması, kültür ve sanat alanında faaliyetleri ile zengin bir kültür inşa etme çabası ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için gerekli olan çağdaş eğitimin halka verilebilmesidir. Halkevlerinin kuruluş amaçlarından bazıları; halkı bilinçlendirmek, milli kültürü inşa etmek, milli ruhu canlı tutmak, halkın sorunlarına dikkat ederek çözüm üretmek, köy kent arasındaki kültürel ve ekonomik farklılıkları gidermek, halkın eğitim ve kültür seviyesini yükseltmek, toplumdaki sınıf farklılıklarını ortadan kaldırmak ve sağlıklı nesiller yetiştirmek şeklinde sıralanmaktadır (Yılmaz ve Akhan 2011).



Şekil 2.8. Ankara Halkevi (Anonim 2014g)

İlk halkevi Ankara’da 1932 yılında, 1912 yılında Türk Ocakları olarak faaliyet göstermiş bir binada açılmıştır (Şekil 2.8). Bina, günümüzde Devlet Resim ve Heykel Müzesi olarak kullanılmaktadır. Durukan ve Ulusu Uraz (2008) çalışmasında farklı şehirlerde mevcut arsa koşullarına göre halkevlerinin farklılaşabildiği ve kuruluş yönetmeliğindeki mekânsal programa eklemeler yapılabildiğini bildirmektedir. Hepsinde ortak olarak bir ana salonun varlığına özenilerek dikkat edilmiş, açık, yarı açık ve kapalı mekân çeşitliliği sağlanmış, geniş bahçelere ve ağaçlandırmaya da dikkat edilmiş olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yapılara birden fazla giriş verilmesi, en güzel manzaralara topluluğun kullanacağı salon mekanlarını koyması, bahçe ve avlular ile iç mekan ve dış mekan arasında sürekliliği sağlaması ile kamusal hayatı destekleyici ve topluma değer veren yapılar olarak görülmektedir (Durukan ve Ulusu Uraz 2008) (Şekil 2.9).



Şekil 2.9. Farklı illerde açılan ilk halkevlerinin genel görünüşleri (Durukan ve Ulusu Uraz 2008) a) Antalya Halkevi b) Yalova Halkevi c) Mersin Halkevi d) İzmit Halkevi

Halkevlerindeki yaygın eğitim öncelikle yetişkinlere yönelik planlansa da küçüklerin katılması da engellenmemiştir. Halkevlerinde halkın kendi merak ve eğilimlerine yönelik çalışmalara katılabilmesi için 9 farklı şube oluşturulmuştur. Bunlar; Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi, Spor Şubesi, İctimaî (Sosyal) Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, Köycüler Şubesi, Müze ve Sergi Şubesi'dir (Olgun 2019).

Bu şubelerin görevleri şu şekilde ifade edilmiştir (Olgun 2019):

Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi'nin görevleri; Türk dilini koruma ve yaşatma kapsamında halk dilinde var olan ve milli kültürel mirasımız olan kelime, terim, masal, atasözü, gelenek ve görenekleri araştırmak, yayınlamak, dergi çıkarmak, gençlerin bu yöndeki yeteneklerini geliştirmek ve ilerlemelerini teşvik etmek olarak tanımlanmıştır. Ayrıca halkın bilgisini yükseltecek konularda sohbet ve konferanslar düzenlenmiştir. Bu alanda çeşitli yarışmalar düzenlenmiş, kazananların eserleri dergide yayınlanmış ve ödüllendirilmiştir.

Güzel Sanatlar Şubesi'nin görevleri; çeşitli sanat dallarından sanatçı ve bu yönde kendi geliştirmek isteyen kişileri bir araya getirmek, kurslar açmak, müzik akşamları düzenlemek, milli marşları halka öğretmek, milli türkülerini kayıt altına almak ve genç yetenekleri teşvik etmek ve korumak olmuştur. Resim, müzik, süsleme, mimari gibi dallarda kurslar açılmış, sergiler, korolar, atölyeler aracılığıyla halkın sanat bilinci geliştirilmiştir (Şekil 2.10).



Şekil 2.10. Güzel Sanatlar Şubesi'nin etkinliklerinden örnekler (Anonim 2014g)

a) Yabancı dil öğrenimi b) Folklor grubu

Temsil Şubesi'nin görevleri; tiyatro alanında piyesler düzenlemek olarak ifade edilmiştir. Profesyonel ve yeni yeteneklerin bir arada bulunması, Türk kadınının öne çıkarılması, kadın erkek katılımlı bir sanatın geliştirilmesi, kadın sanatçıların yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmaların yerel kalmaması hedeflenmiş bölgedeki yakın şehir, kasaba ve köylere de gidilerek piyesler halka sunulmuştur.

Spor Şubesi'nin görevleri; halkın tamamının sporla ilgilenmesi amacıyla sağlıklı yaşam bilincinin geliştirilmesi ve bu yönde temel jimnastik çalışmalarının öğretilmesi olarak belirtilmiştir. Milli sporcuların yetiştirilmesi, spor kuruluşlarının desteklenmesi, spor kulüplerinin açılması hedeflenmiştir. Atletizm ve spor bayramları ile ilginin canlı tutulması amaçlanmış ayrıca geziler düzenlenmiştir. Jimnastik çalışmaları haricinde basketbol, voleybol gibi takım oyunları, avcılık, boks, eskrim, judo gibi dövüş sanatları sporları, geleneksel güreş sporu ve bisiklet yarışları da halkevlerinin bu şubesinin programı kapsamında bulunmuştur.

Sosyal Yardım Şubesi'nin görevleri; sosyal yardımlaşmanın önemini vurgulayarak, toplum içindeki yardıma muhtaç her bireyi gözetmek olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda kadın, çocuk, engelli ve yaşlılara öncelik vererek ihtiyaçlarına göre yardımlar yapılmıştır. Halkevlerinde açılan muayenelerle köy ve kentte yoksul kişilerin ve ilkokul öğrencilerinin temel sağlık kontrolleri yapıp gerekli tedavi sağlanmış, kimsesiz öğrencilerin kıyafet, kitap, yiyecek gibi ihtiyaçları karşılanmış, bazen de bu kuruluşlar işsizlerin iş bulmasına yardımcı bir rol üstlenmiştir.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin görevleri; bölge halkının ihtiyaçlarına göre kurslar açarak okuma yazma, yabancı dil, sanat bilgisi, vatandaşlık bilgisi, fen ve hayat bilgisi gibi konularda kişileri aydınlatma ve bilgilendirme hizmetinin ücretsiz olarak verilmesi olarak tanımlanmıştır. Mesleki eğitim kursları ile meslek edindirme ve tutuklu mahkûmlar için açılan kurslarla da mahkûmların okul diploması alarak yeniden sosyal yaşama entegrasyonu desteklenmiştir.

Kütüphane Şubesi'nin görevleri; okumanın desteklenmesi için olanakların sunulması olmuştur. Bir kütüphane ve bir okuma odasının sağlanması halkevi açılışının zorunlu şartları olarak kabul edilmiştir. Kütüphaneye ve okumaya verilen değer buradan da anlaşılmaktadır. Toplumda herkesin okuyabileceği nitelikli yayınların temin edilmesi ve okuyucu kitlesinin arttırılması amaçlanmıştır.

Köycülük Şubesi'nin görevleri; köycülük çalışmaları kapsamında köylü ile şehirli ve aydın halk arasında ilişkileri düzenlemek, böylece kopukluğu azaltmak ve ilişkileri iyileştirmek olarak açıklanmıştır. Sağlık, eğitim, yoksulu destekleme gibi konularda köylerde etkin faaliyet gösterilmiştir. Ayrıca Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde köyün, nüfusunun fazlalığı ve toplumun temel unsuru görülmesi sebebiyle halkevlerinde de köylere ayrı bir önem

verilmiştir. Çeşitli mesleklere mensup kişilerden oluşturulan bir komite ile farklı köylere inceleme gezileri düzenlenip, modern köyler oluşturma amacı belirlenmiş, örnek köyler seçilmiştir.

Müze ve Sergi Şubesi'nin görevleri; tarihi eserlerin korunmasında devlet idaresine bilgi vererek destek olmak, müzecilik faaliyetlerini ilerletmeye çalışmak, müze olmayan yerlerde müze kurulmasına katkı sağlamak olarak tanımlanmıştır. Ayrıca milli kültür izleri sayılabilecek eserlerin toplanıp müzelerde sergilenmesi sağlanmıştır.

Bu tanımlar kapsamında, halkevlerinin eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel alanda üstlendiği sorumluluklarla, hem kırsal hem de kentsel yaşamı etkileyen toplum merkezleri olarak tanımlanabileceklerini söylemek olanaklıdır.

1932 yılında talimatname ile kurulan Halkevleri 1951 yılında kapatılmış ve sonra 1986 yılında tekrar açılmıştır.

- **Halkodaları - Köy Odaları:**

1932 yılında kent ve kasabalarda Halkevleri açılırken Halkevlerin kurulamadığı köy ve kasabalarda da Halkodaları'nın açıldığı belirtilmektedir. Halkodaları Halkevleri ile bağlantı halinde, okuma-yazma kursu verilen, köy halkı için kitap, dergi, gazete temin eden, yoksul ailelerin çocukları için okul ihtiyaçlarını karşılayan, ecza dolabı ve ilk yardım malzemeleri bulunan yapılar olarak kırsal özelinde Halkevleri'nin amaç ve hedeflerini gözetten etkin birimler olarak kabul edilmiştir (Bilir 2004).

Tuğrul (1946) köy halkodalarını köye gelen misafirlerin konaklayıp iyi bir şekilde ağırlanabileceği köy kahvesi ve köy odası işlevlerine benzer işlevler üstlenmiş kapalı bir kamusal mekân olarak tanımlamıştır (Abdurrezzak 2011). Halkodalarının önceki zamanlarda köyün toplum merkezi gibi görüldüğünü ve günümüzde yok olmaya yüz tutmuş olsalar da eskiden neredeyse her köyde bir “köy odasının olduğunu söylemek olanaklıdır. Bu kapsamda, Çalışmanın merkezinde köy ve kırsal yaşamın desteklenmesi konusu ele alındığı olduğu için, bu bölümde köy odalarına ilişkin bir incelemeye de yer verilmesinin gerekli olduğu düşünülmüştür.

Köy odalarının kesin kuruluş tarihi bilinmemektedir ancak Türklerin Anadolu'ya yerleştikleri zamanlardan beri kurulmuş oldukları düşünülmektedir. Bir diğer Türk kültürü unsuru olan

Ahilik teşkilatı ile sosyo kültürel etkinliği bakımından benzerlik gösterdiğine değinilmektedir (Abdurrezzak 2011).



Şekil 2.11. Köy odaları'ndan örnekler (Özdeğer 2019) a) Ahmet Turan Sarıyıldız Odası b) Eyüp Koçak Odası c) Ümmet Elmalı Odası d) Bayraktarlar Konuk Odası

Köy odalarının, işlevleri bakımından ikiye ayrıldıkları belirtilmektedir. Birinci tür köy odasının, köy ve köylünün kendisi ile ilgili olup, köy muhtarının köy işleri ile ilgili hizmetleri yürüttüğü yönetim yeri olduğu ifade edilmektedir. İkinci tür köy odaları ise, köyün dışla bağlantısının olmadığı, henüz iletişim ve ulaşım araçlarının köye girmediği dönemlerde, köyün ortak malı olarak köye gelen yabancıların konaklaması için köy halkı tarafından, imece ile yapılmış, ahır ve misafir odaları, banyo ve tuvaleti dışarıda bulunan yapılar olarak tanımlanmaktadır (Bilir 2004).

Köy odalarının temel mekânsal yapısı, Karpuz (2012) tarafından mabeyn (aralık) ve oda olarak iki temel bölümden oluştuğu şeklinde ifade edilmiştir. Bu düzende, ahır, samanlık, tuvalet gibi yardımcı bölümler odanın altında ya da dışında yapılmıştır. Konaklayan misafirin binek hayvanı alt katta ahıra bağlanırken, kendisi bir evde bulunabilecek temel mekânlar ve sedir, dolap, yüklük, ocak, gusülhane, sergen, döşek gibi araç gereçlerle donatılmış üst katta misafir edilmiştir (Özdeğer 2019) (Şekil 2.11). Özdemir'den (2005) aktarıldığına göre de, bu odalar mimari bakımdan farklılıklar gösterebilmiş, bir veya iki odalı müstakil yapılar ya da bir

evin genellikle sokağa açılan odalarından biri de köy odası olarak düzenlenebilmiştir (Sevindik 2013).

Köy odalarının hiçbir zorunluluk olmaksızın köy halkının kendi isteği ile kendi imkânları dâhilinde kendileri tarafından ya da köyün maddi durumu iyi olan aileleri tarafından da yaptırılabilirdikleri belirtilmektedir. Bu sebeple bazı köylerde birden fazla oda yer almıştır. Ailelere ait olan odalar halk kullanımına açık olmakla birlikte bakım ve giderleri yaptıran aile tarafından karşılanabilmiştir (Özdeğer 2019). Her iki durumda da yapılan köy odası köyün ortak malı olarak görülüp, toplumsal dayanışma ve işbirliğinin sonucu ortaya çıkan bir mekân olarak kabul edilmiştir (Abdurrezzak 2011). Köy odaları isimlerini genellikle yaptıran aileden almış veya Köy Odası, Muhtar odası, Ayan odası, Kâhya odası şeklinde adlandırılmıştır (Bilir 2004).

Bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde ve kültürel kimlik kazanımında içinde bulunduğu toplum ile sosyalleşmesinin etkili olduğunu söylemek olanaklıdır. Çobanoğlu (2008) kültürü “insanların biyolojik kalıtlarının ötesindeki ihtiyaçlar, doyumlar ve doyumsuzlukların şekillendirdiği ve insanların öğrenme yoluyla kazandığı, edindiği, inşa ettiği maddi ve manevi birikimi, değerleri, yönelimleri, duygu ve düşünce dünyaları, sosyal davranışları, teknolojileri ve sanatlarının tamamını ifade eden ve doğaya eklenmiş yaratmalar, donatmalar bütünü” şeklinde tanımlamaktadır (Çobanoğlu 2008).

Köy odaları da kültür aktarımının sağlandığı, yardımlaşma, dayanışma, birlikte hareket etme gibi toplumsal değerlerin yaşatılmasına katkı sağlayan mekânlar olarak ifade edilebilir. Köy odaları işlevsel olarak iki şekilde kullanılmaktadır. Birinci olarak, köy odaları, köyden geçen yolcuların veya köye gelen kamu görevlilerinin, kısaca köyde misafir konumunda olan kişilerin, konakladığı ve köy halkı tarafından ağırlandığı, bunun karşılığında herhangi bir ücret alınmayan, Türk kültüründeki misafirperverliğin görülebildiği bir kamusal mekân olarak karşımıza çıkar. İkinci olarak ise, köy odaları köy halkının tamamının kullanımına açık mekanlar olarak, istediklerinde odada toplanabildikleri, sohbetler edebildikleri, yaşlıların halk hikayeleri anlatabildiği, düğün, cenaze, asker uğurlama gibi merasimlerin düzenlendiği, yemekler verilen, bayram kahvaltısının yapıldığı, kimi zaman oyunlar düzenlenen, aşık atışmalarının yapıldığı ya da kişiler arasındaki anlaşmazlıkların çözüme bağlandığı yerler olmuştur. Bu mekânların, köydeki kamu hizmetinin yetersizliği durumunda yeterli düzeyde olmasa da eğitim ve sağlık hizmetleri içinde kullanılan mekânlar olduğu bilinmektedir (Ersoy

2018). Bilir (2004) tarafından, köy odalarının sağlık açısından da katkıları belirtilmiş, bu mekânların “okulu olmayan köylerde sağlık taramaları ve koruyucu aşı yapmaya gelen sağlık ekibi, ebe, sıtma savaş memuru gibi kamu görevlilerin hizmet verdiği yerler” olduğu ifade edilmiştir (Bilir 2004). Ayrıca, köy odalarının Türk kültürünün öğretildiği mekânlar olarak köyde yaşayan çocuklar için eğitimin ilk olarak başladığı mekânlar olduğu da tanımlanmaktadır. Köy halkına duyurulması gereken konular olduğunda, duyuruların da bu mekânlarda yapıldığı belirtilmektedir (Abdurrezzak 2011).

Özdemir (2005) de, kültürün soyut ve somut bileşenlerinin çoğunluğunun eğlence ortamlarında yaratıldığı, sunulduğu ve sonraki nesillere aktarıldığı görüşünü savunarak köy odalarının da bu kapsamda değerlendirilebilecek mekânlar olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda küçük yerleşimlerde yapılan “kış toplantıları ve eğlenceleri” nin geleneksel kültürel bir olay olarak görülmekte ve bu etkinliklerin halk eğlencelerinin önemli bir bölümünü oluşturduğu vurgulanmaktadır (Sevindik 2013).

Lundberg G. ve ark. (1963) tarafından köy odaları, yârenlik örgütü gibi belirli kuralları olan ve gönüllü katılımın esas olduğu örgütlenmiş ve sürekli bir topluluk olarak nitelendirilmiştir (Sevindik 2013). Sosyal bir organizasyon olarak görülebilecek sohbet toplantıları ülkemizin farklı yerlerinde farklı isimler de verilmiştir (Atlı 2018). Bu sohbetlerin anlatıcı ve dinleyici unsurlar barındırması ve kültürel bilgi anlamında öğretici yanının bulunması köy odalarının kısmen okul olarak kullanıldığını göstermektedir (Abdurrezzak 2011).

Konaklama, yardımlaşma, dayanışma, hukuksal rol üstlenme, maddi ve manevi yardım etme gibi çeşitli işlevleri olan köy odaları, günümüzde hem ulaşım olanaklarının hem de ticaret imkânlarının gelişmesi ile konaklama amacı ile kullanacak kişilerin neredeyse kalmaması ve teknolojinin gelişimi ve yoğun göç etkisiyle de köy halkının da eskisi gibi ilgisini çekmemesi sebebiyle önemini yitirmeye başlamıştır. Bazı köylerde cenaze, düğün gibi merasimlerde halkın bazen toplandığı yerler iken bazı köylerde tamamen atıl durumda kalmakta bazılarında ise ambar, depo gibi işlevlerle kullanılmaktadır (Abdurrezzak 2011). Abdurrezzak (2011) çalışması sonunda köyde görüştüğü kişilerin köy odalarını anlatırken özlem duyduğunu ve bazı kişilerin bu köy odası geleneğinin yok olup gitmesini istemediğini bundan üzüntü duyduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda, çağın gereklerine uygun olarak değişen dünyada köy odaları yerine yine halkın kendi katılımı, isteği ve imece usulü işbirliği ile günümüz

gerekliliklerine uygun daha cazip toplanma merkezlerinin oluşturulması halkın toplanabileceği işlevsel ve nitelikli mekân gerekliliği açısından önemlidir.

- **Köy Enstitüleri:**

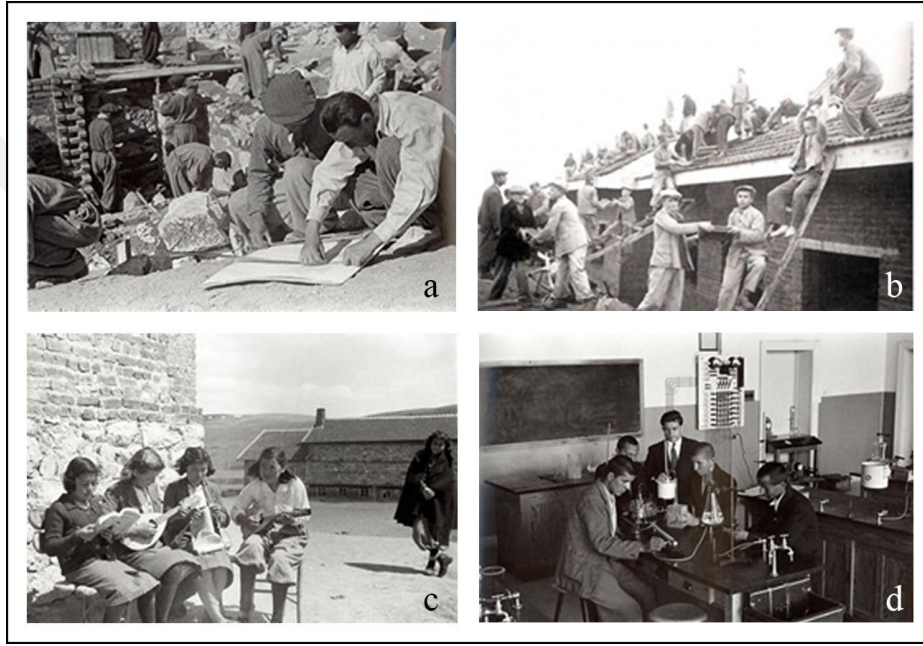
Aysal'ın (2005) “Genç aydınların tamamen özverili çalışmaları halkevlerinin kısa sürede gelişmesine neden olmuş ve folklorcular, tarihçiler, sosyologlar halkevleri faaliyeti içinde köyleri de inceleme fırsatı bulmuşlar, ancak şehirlerde elde edilen başarılar köylerde alınamamış, bu durum ise dikkatlerin köylere çekilmesine neden olmuştur.” sözlerinden anlaşılabileceği üzere köyün yani kırsal toplumun kalkınması için de çalışmalar yapılmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra kalkınmaya yönelik yapılan çalışmalarda kır-kent veya bölgeler arası dengesizliği ortadan kaldırmak hedeflenmiştir. Ancak kırsalın çeşitli açılardan dezavantajlı olması sebebiyle kırdan kente yaşanan yoğun göç ile kırsalda nüfus fazlaca azalmıştır. Yeterli sayıda öğrenci olmadığı gerekçesi ile okullar kapatılmış, bölgede azınlıkta kalan öğrenciler ya eğitimsiz kalmış ya da taşınmalı eğitim gibi zor koşulları olan seçeneklere yönelmek durumunda kalmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan 1940 yılına kadar, kalkınmada ve toplum refahının sağlanmasında tartışılmaz önemi olan eğitimin sağlanabilmesi, eğitimsizlik sorununu gidermek için çeşitli çözümler sunulmuştur. Fakat kırsaldaki eğitim problemi daima bir sorun olarak kalmıştır (Aysal 2005).

22 Nisan 1940 tarihli ve 13682 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu içerisinde, “Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde, Maarif Vekilligince Köy Enstitüleri açılır.” tanımı ifade edilmiştir. Köy enstitülerinde; okuma-yazma öğretmenin yanında çağdaş insan yetiştirmeyi, köylülere teknolojik yenilikleri tanıtmayı, modern tarımı öğretmeyi, yerel halkta ulus bilincini geliştirmeyi, bilgili, üretken, yetenekli nesiller yetiştirmeyi, haklarını bilen ve demokratik bir şekilde örgütlenerek hakkını arayabilen bir topluluk oluşturmayı amaçlayan bir yaklaşımın benimsendiği belirtilmiştir (Aysal 2005).

Köy enstitülerinin öğretim programlarına bakıldığında; kültür, ziraat ve teknik üzerine dersler verildiği görülmektedir. Bu derslerde teorik ve uygulamalı olarak pratik eğitim de verilmektedir (Çakıcı ve Çorakbaş 2013) (Şekil 2.12). Ziraat dersleri; tarla, bahçe (fidancılık, meyvecilik, bağcılık, sebzecilik), sanayi bitkileri ziraatı, zootečni, kümes hayvanları bilgisi, arıcılık ve ipek böcekleri, balıkçılık, su ürünleri gibi derslerden oluşmaktadır. Teknik ders ve

alışmalar ise köy demirciliği (nalbantlık, motorculuk), köy dlgerliği (marangozluk), köy yapıcılığı (tuğla ve kiremitçi, taşçılık, kireççilik, duvarcılık, sıvacılık, betonculuk), kız öğrenciler için köy ve el sanatları (dikiş, biçki, nakış, örgü ve dokumacılık, ziraat sanatları) gibi derslerden oluşmaktadır. Ayrıca zirai işletmeler ekonomisi ve kooperatifçilik dersi ile sanat dersleri de yer almaktadır. Bu program ile amaçlanan, kültürel ve mesleki anlamda donanımı artan tarımsal faaliyetlerinde de modern teknikler kullanabilecek köylü ve ayrıca ağdaş kalkınma anlayışını benimseyen ğretmen adaylarının yetiştirilmesidir (Kocakurt 2016).



şekil 2.12. Köy enstitülerinde teorik ve uygulamalı çalışmalardan örnekler (akıcı ve Çorakbaş 2013) a) Enstitü binası çizimlerinin hazırlanması b) ğrencilerin enstitünün inşasına katılması c) Müzik alışan öğrenciler d) Bilim alışması yapan ğrenciler

Toprak'ın (2008) değerlendirmesine göre köy enstitüleri, ğretmen yetiştirmesi ve onu köylerde hizmete göndermesiyle ilköğretimi küçük köylere kadar yaygınlaşmasını sağlayabilmiş, kuruluş ve işleyiş şekilleri ile köy okulları çevrelerinin birer eğitim merkezi ve nder kurumları haline gelmiştir. Bu girişimler, köy halkını derinden etkilemiş, halkın eğitim sürecine katılmasında etkin rol oynamıştır. Böylece; enstitüler, bireyler sayesinde var olmuş, bireyler de enstitüler sayesinde kendilerindeki üretici potansiyel gücü ortaya çıkarabilmiştir (Filiz ve ifci 2021).

Köy ve kent arasındaki bölgesel farklılıkları ortadan kaldırmaya yönelik en etkili toplumsal ve ekonomik kalkınma faaliyeti köy enstitüleri, toprak ağalarının bilinçli köy halkını istememesi,

karma eğitim sisteminin istenmemesi ve ilerleyen dönemlerde ortaya çıkan öğrenciler arası kutuplaşmalar üzerinden eleştirilmeye başlamış, 27 Ocak 1954'te kapatılmıştır. Yerine 6234 sayılı Kanun ile öğretmen okulları açılmıştır (Arslan 2018).

- **Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM):**

Toplum merkezi niteliğinde kuruluşlardan biri olarak tanımlanabilecek bir başka örnek Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM)'dur. Bu girişim Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 1995 yılında ilk olarak Şanlıurfa'da kurulmuş, sonrasında Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt ve Şırnak illerinde faaliyet göstermiştir. Bölgenin göç alan kısımlarında varlığını gösteren merkezlerde, yoksulluk karşısında en dezavantajlı konumda olan kadın, genç kız ve çocuklar hedef kitle olarak kabul edilmiştir. Bu gruptaki kişilerin de aile ve toplum hayatında bilgi sahibi ve etkin olabilmeleri için çalışmalar yürütülmüş ve toplum kalkınmasında katılımcılığı esas alarak tekrarlanabilir modellerin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

ÇATOM tarafından eğitim, sağlık, kadınların girişimciliğinin desteklenmesi ve gelir getirici mesleki becerilerinin geliştirilmesi, okul öncesi eğitim, çocuk okuma odaları, sosyal destek, sosyal sorumluluk, kültürel ve sosyal etkinlikler gibi çeşitli programlar yürütülmüştür. Bu kapsamda yer verilen çalışmalara, genel sağlık hizmeti, özellikle kız çocuklarına eğitim bursu verilmesi, yoksul ailelere yardım, çevreyi koruma, sergi, sinema, tiyatro, gezi gibi aktiviteler düzenlenmesi örnek verilebilir. Faaliyetlerle amaçlanan sonuçlara ulaşıldığı belirtilmektedir (Anonim 2009).

ÇATOM'ların faaliyetleri sonucu kamu kurumları ve toplum arasındaki iletişimde iyileşme ve özellikle gençlerde girişimciliğin, uzlaşmacı ve demokratik davranış biçiminin geliştiği belirtilmektedir. Ayrıca, hak ve özgürlükleri konusunda bilinçlenen ve çeşitli donanımlar edinebilen kadınların da özgüvenlerinin arttığı, birey olma bilincine ulaştıkları da vurgulanmaktadır (Fazlıoğlu 2002).

ÇATOM uygulamalarının hedef kitle üzerindeki sosyo-ekonomik etkileri üzerine gerçekleştirilen bir araştırmada, eğitim, sağlık, kültürel alanlarda yapılan çalışmaların yüksek oranda başarılı olduğu, kadının ailedeki ve toplumdaki yerini ve ekonomik refahını yükseltmeye yönelik çalışmaların da görece düşük olmakla beraber yine de olumlu sonuçlar verdiği belirtilmektedir. Bir diğer önemli sonucunun ise dışa göçün azalması ve farklı

kültürler arasında iyi iletişim kurulabilmesinde etkili olması olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamda merkezler sayesinde gerçekleşen olumlu gelişmelerin devamlılığı ve kalıcılığı için benzer projelerin ve merkezlerin olması gerektiği vurgulanmaktadır (Şeker 2011).

- **Kızılay - Toplum Merkezleri Projesi**

Türk Kızılay'ının Toplum Merkezleri Projesi bu kapsamda örnek verilebilecek toplum merkezi niteliğindeki bir başka girişimdir. Bu proje kapsamındaki ilk toplum merkezi 2015 yılında Şanlıurfa'da açılmış ve ülke genelinde Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak bulunduğu çeşitli illere de yayılmıştır. İstanbul'da Anadolu ve Avrupa Yakasında, Konya, Ankara, Kilis, Bursa, İzmir, Adana, Mersin, Gaziantep, Hatay, Kayseri, Kahramanmaraş, Kocaeli ve Mardin de açılan toplum merkezleri ile sayı 16'ya ulaşmıştır. Yerel halk ve göç ile gelen sığınmacı halka birlikte hizmet veren bu merkezlerde, farklı kültürlerin birlikte yaşama hoşgörüsünü geliştirebilme, toplumun tamamının sosyal, ekonomik, psikolojik anlamda refahını yükseltme amacı güdülmektedir (Anonim 2019).

Toplum temelli göç programı kapsamında göçmenlere ülkemize uyum sağlayabilmelerini kolaylaştıracak dil, meslek vb. eğitimler verilip, hakları, sağlık ve sağlık bilgisi konusunda bilgilendirme ve destek sağlama, bireysel terapiler, grup terapileri, çocuklar için drama, müzik ve atölye çalışmaları, yerinde gözlem tespit çalışmaları, takip ve koruma faaliyetlerini içeren programlar yürütülmektedir (Anonim 2019).

Toplum merkezleri programı Uluslararası Kızılhaç Kızılay Hareketi Federasyonu (IFRC) faaliyetleri kapsamındadır. Bu merkezlerden 11 tanesi Avrupa Birliği, Bursa Toplum Merkezi Norveç Kızılhaçı, Adana, İstanbul (Sultanbeyli) ve İzmir Toplum Merkezleri ise Alman Kızılhaçı tarafından finanse edilmektedir. “Aile Bağlarının Yeniden Tesisi (ABYT), vaka yönetimi, hukuki alanda yapılan yönlendirmeler ve seminerlerin verilmesi Avrupa İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğü tarafından finanse edilmektedir.” (Anonim 2019a).

- **Özel girişimler tarafından yürütülen projeler**

Özel girişimler tarafından yürütülen çalışmalar için örnek olarak İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından kurulan Tarlabası Toplum Merkezi gösterilebilir (Şekil 2.13). Bu organizasyon Beyoğlu ilçesinin göç yoğunluğu fazla,

yoksulluk, işsizlik, güvenlik sorunlarının olduğu, farklı kültürlerin çatışma yaşadığı Tarlabası semtinde göçmenlerin kent yaşamına katılımını desteklemek amacıyla 2006 tarihinde çalışmalarına başlayan bir pilot projedir. Tarlabası Toplum Merkezi Avrupa Komisyonu "Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Girişimi Mikro Proje Programı" tarafından fonlanmış ve çalışmaların sürekliliğini sağlamak adına 2007 yılında Tarlabası Toplumunu Destekleme Derneği kurularak faaliyetlerin yürütülmesi derneğe bırakılmıştır. Avrupa Komisyonu dışında Dünya Bankası, ABD'de bulunan vakıflar ve Hollanda Konsolosluğu, İsveç Konsolosluğu, İsveç Olof Palme Merkezi, Sabancı Vakfı gibi farklı ülke ve kuruluşlardan da destek almıştır (Anonim 2020).

Çocuklar, kadınlar ve gençlere yönelik destek faaliyetleri yürüten merkez insan haklarını, cinsiyet eşitliğini, çocuk haklarının korunumunu, çocuk katılımını temel almaktadır. Merkezin çalışmalarıyla bölgede yaşayanlara hakları ve sorumlulukları ile ilgili farkındalık kazandırmak, eğitim, psikoloji, hukuk ve sağlık alanlarında destek vermek, çocuğun yüksek yararını gözetmek, ayrımcılığı gidermek, hak temelli sosyal hizmet modeli geliştirmek, sosyal içerme, sanat ve grup çalışmaları vesilesiyle sağlıklı iletişimi gerçekleştirmek ve birlikte yaşam kültürü geliştirmek gibi hedeflere yer verildiği belirtilmektedir (Anonim 2020).



Şekil 2.13. Tarlabası Toplum Merkezi (Anonim 2020)

- **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) - Toplum Merkezleri**

Ülkemizde hizmet veren bir diğer toplum merkezleri; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) bünyesinde yer almış Toplum Merkezleri'dir. Bu merkezlerin de yoğun göç alan bölgeler, gecekondu bölgeleri ve kalkınmada öncelikli bölgelerde öncelikli olarak açılması öngörülmüştür. 1993 yılında kurulan merkezler, 2000 yılında, Sosyal Hizmetler ve

Çocuk Esirgeme Kurumuna Bağlı Toplum Merkezleri Yönetmeliği'nin kabul edilmesi ile resmileştirilmiştir. Bu Yönetmelikteki Madde 4c'ye göre, Toplum Merkezi, “hızlı sosyal değişim, kentleşme ve göçten kaynaklanan sorunlar göz önüne alındığında, bireylerin, grupların, ailelerin ve toplumun bu sorunlarla başa çıkabilmelerini ve bireylerin katılımcı, üretken ve kendine yeterli hale gelmelerini sağlamayı amaçlayan” bir yer şeklinde tanımlanmıştır (Biehl 2019).

Bu kapsamda Toplum Merkezlerinde, öncelikle ihtiyaçların belirlenmesi amaçlanmış, bölge kaynak ve paydaşlarının faaliyetlere dahil edilmesi, çocuk ve yetişkinler için rehberlik, eğitim ve danışmanlık hizmetleri verilmesi, mesleki beceri ve gelir kazanma yeteneğinin geliştirilmesi, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler sunulması gibi olanaklara yer verilmiştir. Söz edilen koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehabilite edici hizmetlerin yerine getirilmesinde kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, gönüllülerin işbirliğinin gerekliliği de vurgulanmıştır (Biehl 2019).

2011 yılında SHÇEK kapatılmış ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) kurulmuştur. Bu nedenle Toplum Merkezleri (TM) de kapatılarak yerine Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM) kurulmuştur.

- **Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) - Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM)**

Günümüzde toplum merkezi hizmetlerini üstlenen yaygın kuruluş Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM)'dir. Tarihsel süreçte incelendiğinde Türkiye'de toplumun geliştirilmesi, kalkındırılması, refahının artırılmasına yönelik faaliyetlere çeşitli kuruluşlar bünyesinde yer verildiği görülmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) tarafından da bu girişimlerin desteklendiği söylenebilmektedir.

ASPB Stratejik Eylem Planı'nda (2010-2014) toplum temelli hizmet yaklaşımını geliştirmek amacıyla Aile Danışma Merkezleri (ADM), Toplum Merkezleri (TM) ve Yaşlı Dayanışma Merkezleri (YDM), Çocuk Gençlik Merkezleri (ÇOGEM) kapsamındaki hizmetlerin tamamını Sosyal Hizmet Merkezi (SHM) adı altında birleştirileceği belirtilmiştir (Stratejik Plan 2012).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yayınlanan 9 Şubat 2013 tarihli 28554 sayılı “Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği” nde sosyal hizmet merkezlerinin hizmet ilkeleri

belirlenmiştir. Bu ilkelere göre; birey, aile ve toplumun ihtiyaçlarının ve sorunların yerinde tespitini esas alarak çözüm odaklı bir yaklaşım benimsenir. Amaç sosyal sorunların çözülmesi ve risklerin azaltılmasıdır. Söz konusu politikalar alan tarama analizleri ışığında geliştirilir; bölgenin sosyal, ekonomik, kültürel yapısı göz önünde bulundurulur. Kişilerin bireysel olarak ve ailece sosyal refahının artırılması sağlamak üzere koruyucu, eğitici, geliştirici, rehabilite edici ve danışmanlık hizmetleri merkez bünyesinde verilir. Hizmet programlarının planlanması, geliştirilmesi ve verilmesinde paydaş kurum ve kuruluşların işbirliğine başvurulur. Eğitim, kültür, sanat, spor vb. alanlardaki etkinlikler ile toplumun bilinçlenmesi ve aydınlanmasına katkı sağlanır (Anonim 2013).

2018 yılında ülke genelinde toplam 321 adet Sosyal Hizmet Merkezi (SHM) yer almıştır. Bu merkezlerde çocuk, kadın, engelli, yaşlı hizmetleri ile şiddet mağdurları, madde bağımlılığı, sosyal yardımlar gibi birçok alanda hizmet verilmiştir. SHM sayısının 2023 yılında 424'e tamamlanmasının hedeflendiği belirtilmektedir (Anonim 2019b). Bununla birlikte gelişmenin yetersiz kalışı da eleştirilmektedir. Buz ve Ayyıldız (2019)'ın çalışmasında bu sayıların 81 ile eşit dağılmadığı ve dağılsa bile il ihtiyacını karşılayacak yeterlilikte olmayıp, henüz herkes açısından ulaşılabilir olmadığına değinilmektedir. Rakamsal artışın yanında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2012 ve 2017 stratejik planlarında da SHM'lerin henüz yeterli altyapıya sahip olmadığı ve altyapısının güçlendirilmesi, taşra teşkilatının da iyi bir şekilde örgütlenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (Buz ve Ayyıldız 2019).

Toplum merkezlerinin sunacağı hizmetlerin yapılan araştırma ve analizlere göre belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Önemli olan konunun, yerel ihtiyaçlara cevap verebilecek hizmetlerin verilmesi olduğu ifade edilmektedir. Toplum merkezlerinde danışmanlık, rehberlik gibi hizmetler ile birlikte gereken durumlarda mesleki eğitim, temel eğitim, sağlık vb. alanlarda da hizmetler verebilmektedir (Anonim 2010). TEPAV raporunda, toplum merkezlerinin verebileceği hizmetler kapsamlı olarak tanımlanmaktadır (Şekil 2.14).

TEPAV raporunda önerilen modele göre toplum merkezlerinin açılması ve işletilmesi; belediye, il özel idaresi, SHÇEK, sosyal yardımlaşma vakıfları ve dernekler gibi özel hukuk tüzel kişileri tarafından yapılabilir. İşletim bütçelerinin ise Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından sağlanması gerektiği belirtilmektedir.

Sosyal hizmetlerin sunumunda, mekânsal belirlemeler yapılacağı zaman erişilebilirliğin kısıtlılığı, işsizlik, yoksulluk, fiziksel koşulların yetersizliği ve cinsiyet eşitsizliği gibi problemlerle karşı karşıya olan bölgelere öncelik verilmesi; demografik özelliklerin göz önünde bulundurulması gerekli görülmektedir.

Temel hizmetler	Koşullara-mahallenin özelliklerine göre hizmetler
• Mahallenin ihtiyaç analizini yapmak (saha elemanı+ilk adım istasyonlarından elde edilen veriler ışığında) • Rehberlik ve danışmanlık hizmetleri vermek (Mesleki, hukuki, eğitim, aile vb) • Psikolojik rehberlik faaliyetleri yürütmek (bireysel görüşmeler, grup çalışmaları vb) • Eğitimi destekleme çalışmaları yürütmek (öğrenciler için etüt, yetişkinler için okuma-yazma vb) • Bilinç yükseltme çalışmaları yapmak (medeni haklar, anne-çocuk sağlığı vb konularda) • Mesleki eğitim çalışmaları yapmak-organize etmek. • Sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemek • Üçüncü kademe ihtisaslaşmış kurumlara sevk etmek (kadın sığınmaevi vb)	• Göç almış bölgelerde kente entegrasyon çalışmaları yapmak (kent ve kentsel hizmetler hakkında bilgilendirmek, vb). Bölgenin koşullarından ve ekonomik yoksunluktan kaynaklanan sorunları çözücü hizmetler sunmak. Ev şartlarında halen ekmek üreten kadınlar için tandır, fırın yapmak; çamaşır makinesi temin edemeyenler için toplum merkezinin bir bölümünü çamaşırhane olarak dizayn etmek, vb. • Ucuz kreş hizmeti vermek (toplum merkezinin fiziki koşullarının elverdiği durumlarda) • Kütüphane • Bilgisayar laboratuvarı (dezavantajlı grupların kullanımı için) • Mahallede faaliyet gösteren derneklerin, STK'ların mahalleye ilişkin yürüttükleri eğitim, sosyal ve kültürel etkinliklere destek sunmak (uzman personel sağlamak vb). • Mahalle sakinleri için önemli olan nişan, düğün vb aktiviteler için toplum merkezinin veya diğer halk eğitim merkezi vb kuruluşların kullanılmasını sağlamak, vb. • AÇOM, Aile sağlığı Merkezi gibi temel hizmet birimlerine mekân sağlamak. • Çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin çalışmalar yapmak. • Çocuk işçiliğiyle mücadele etmek. • Madde bağımlılığına ilişkin çalışmalar yapmak.

Şekil 2.14. TEPAV raporuna göre toplum merkezlerinin verebileceği hizmetler (Anonim 2010)

TEPAV modelinde sosyal hizmet uygulamasının kapsamlı bir şekilde ele alındığı toplum merkezi önerisiyle yerleşim evi ve komşuluk evi yaklaşımlarına benzer bir yaklaşım benimsendiği görülmektedir. Bu model ile ihtiyaç duyulan bölgede ihtiyaca yönelik hizmet vermesi ve toplum ile bütünleşmesi herkese eşit ulaşılabilirlik imkânı sunması bakımından

önemlidir. Bu girişimde modelin merkezi olan toplum merkezlerinin toplumsal kalkınmadaki önemi de anlaşılabilmektedir.

- **Köy Kent Projesi**

Keleş'e (1986) göre, kırdan kente göçte kırsalın itici etkisi kentin çekiciliğinden fazla olmaktadır. Kent ve kır arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmak için ülkemizde de çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Çiftçiyi topraklandırma, merkez köy, örnek köy, tarım kentleri, köykent projeleri bu amaca hizmet eden çabalar olarak ifade edilmektedir (Başbüyük 2014). Bunlardan Köy Kentler, diğer kalkınma çabalarından farklı olarak ekonomik hedefler dışında sosyal içeriğin de yoğunlukla yer bulduğu toplumsal dönüşüm ve kalkınma projesi olarak görülmektedir (Çalışkan 2003). Köy Kent Projesi; "temel altyapı, kamu hizmeti ve ekonomik gelişme" olarak üç bölüm başlığında detaylandırılmıştır. Temel altyapı programı; ulaşım, elektrik, iletişim, içme suyu, kanalizasyon, kadastro ve diğer (köy odası ve köy konakları) bölümlerinden oluşturulmuştur. Sosyal hizmetler programı; eğitim, sağlık, kültür, spor ve sosyal (toplum merkezleri), ekonomik gelişme programları ise; tarım, orman, turizm ve sanayi alt başlıklarına ayrılarak ele alınmıştır. Bu bölümlerde özellikle altyapı ve sosyal hizmet programlarında devletin rolü daha etkin görülmüş, halk katılımının da önemi vurgulanmıştır (Çolakoğlu 2007).

1978 – 1979 yıllarında ilk olarak Taşkesti (Bolu) ve Özalp (Van) köylerinde uygulanmaya başlanan köy kent projeleri 1979'da iktidar değişimi ile yarım kalmıştır. Arada farklı iller için projeler hazırlanıp çeşitli adımlar atılmış olsa bile diğer köykent projeleri (Sürgüden/Ardahan, Bismil-Çeltikli/Diyarbakır, Hassa-Gülpınar/Hatay, Ölçektepe/Şanlıurfa, Hadim/Konya, Çukurca/Hakkari, Başağaç/Şırnak, Erüh/Siirt, Gülşehir/ Nevşehir, Iğdır, Çat/Erzurum, Maçka/Trabzon) çeşitli nedenlerle hayata geçirilmemiştir.

İkinci proje uygulaması ise yıllar sonra 2003'te Mesudiye (Ordu) Köy Kent projesi olmuştur. Köy kent projelerinin geçmişte planlandığı şekilde uygulanabilmiş olması halinde ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan kırsal kalkınma da oldukça olumlu etkilerinin elde edilmiş olacağı birçok araştırmacı tarafından vurgulanmaktadır. Köy kent projeleri ile kırsal yaşamı günün koşullarına uygun olarak donatma ve yerel halkın ekonomik ve sosyal olanaklarını geliştirerek onların verimliliğini ve refahını yükseltmeyi amaçlandığı ifade edilmektedir (Koç ve Gül 2004, Çolakoğlu 2007, Erdönmez 2020). Keleş (1986) Köy Kentleri, kırsaldaki yerel halkın

toplumsal, kültürel, ekonomik ve kamusal gereksinimlerini karşılamak amacıyla oluşturulan yerleşimler olarak tanımlamış ve kentleşme ve sanayileşme kavramlarını birleştirmeyi deneyen bir model olarak görmüştür (Keleş 1986).

Bu kapsamda Erdönmez (2003)'ten aktarıldığına göre, uygulaması tamamlan Mesudiye Köy Kent Projesi'nin uygulandığı bu köyde, projenin uygulanmadığı başka köylere oranla daha az göç verildiği ve tersine göçün de oransal olarak daha fazla olduğu belirtilerek, bu uygulamanın başarılı bir proje olduğu ifade edilmektedir (Erdönmez 2005).

Köykent planlamalarında toplum merkezi yapılması konusuna yer verilmekle birlikte uygulamalarda rastlanmamaktadır. Ancak proje kapsamında “temel altyapı programı” içerisinde tanımlanan “köy odası ve köy konakları” adı verilen uygulamaların hayata geçirildiği görülmektedir.

Başbüyük (2014), köy odalarının planlama aşamasında altyapı hizmetleri içinde gösterilse de sosyal hizmet işlevli olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Bu çalışmada, araştırma bölgesi olan Mesudiye (Ordu)'deki 9 köye inşa edilen köy konaklarının günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olmadığı ve atıl durumda kaldıkları vurgulanmaktadır. Köykent Kültür ve Sanat Evi ile Kütüphane uygulamalarının personel yetersizliğinden hizmete giremediği belirtilmektedir. Ayrıca etkinliklerde yerel gereksinimlerin düşünülmemesi de eleştirilmektedir. Örneğin kültürel etkinlikler kapsamında, Köykent İlköğretim Okulu'nda yöre köylüleri için İzmir Devlet Senfoni Orkestrasının konser vermesi, kırsala yaklaşımdaki çelişkiyi gösteren bir durum olarak da yorumlanmıştır (Başbüyük 2014). Ayrıca köykent projelerindeki genel olarak tüm yatırımlarda riskin çoğunu devletin almasının yerel halk tarafından projelerin sahiplenilmemesine neden olduğu bu sebeple katılımcılığın çok önemli olduğunu da vurgulamaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'de tarihsel süreçte, kırsal alanın kalkındırılması, yerel halkın kendi bölgesinde korunup geliştirilmesi, kır-kent arasındaki gelişmişlik farkını azaltmaya yönelik çeşitli çalışmaların, projelerin geliştirildiği ve uygulamaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu proje ve planlamalarda günümüze yaklaştıkça, kalkınmada ekonomik refah düzeyinin artırılması kadar sosyal ve kültürel olarak da toplumun kalkındırılmasının önemi anlaşılmıştır. Toplumun sosyal ihtiyaçlarına hizmet ettiği yapıların günümüzde atıl durumda kaldıkları, mevcut olası kullanıcılara hitap etmedikleri, bazı köylerde hiç olmadıkları, yerine muhtarın

odası gibi mekânların kullanıldığı çeşitli araştırmalarda ifade edilmektedir. Farklı dönemlerde Türkiye’de plan ve programlarda gerekliliği belirtilen toplum merkezi nitelikli yapıların özellikle kırsal alanlarda hayata geçirilmedikleri söylenebilmektedir.

Son yıllarda kırsal alanda yaşamı desteklemeye yönelik olarak örnek gösterilebilecek bir uygulamanın Hüsame Köklü Kadın Toplum ve Üretim Merkezi’ olduğu ifade edilebilir (Şekil 2.15). Kadınlar için Bayburt’ta tasarlanan bu merkez, geleneksel ürünlerin üretim merkezi olması yanında eğitim merkezi, kütüphane ve sergi alanı hizmetlerini kapsayan bir programa sahiptir. Tabanlıoğlu Mimarlık tarafından tasarlanan merkez 1150 m²’lik alanda inşa edilmiş ve 2018 yılında tamamlanmıştır.



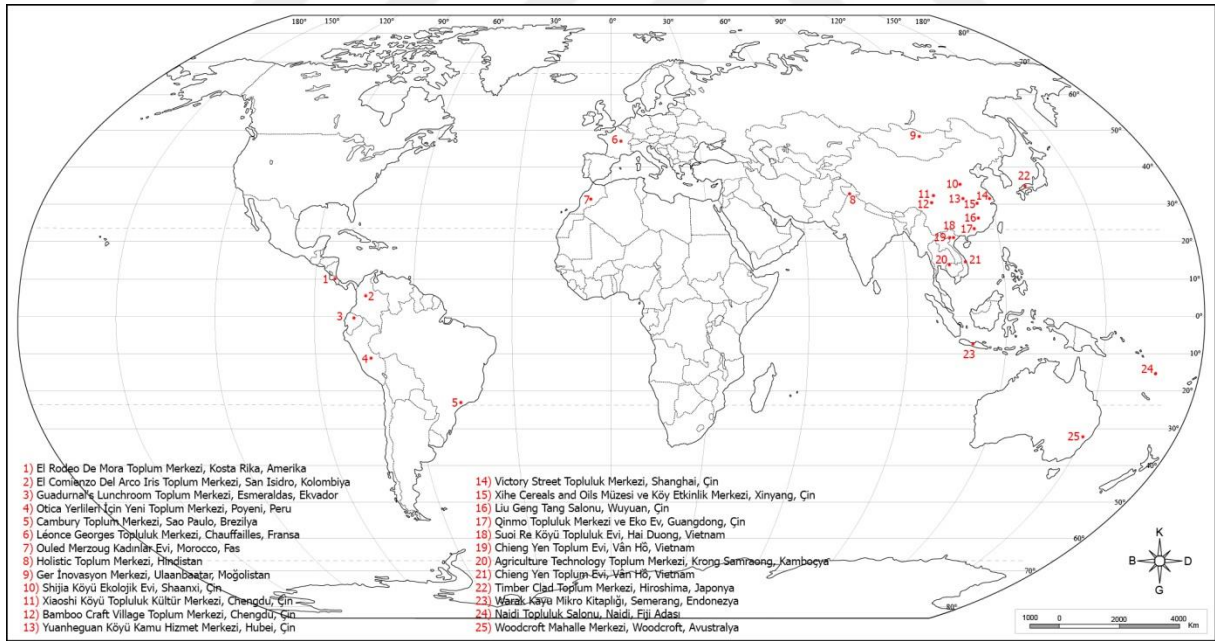
Şekil 2.15. Hüsame Köklü Kadın Toplum ve Üretim Merkezi (Anonim 2018b)

Günümüzde Türkiye’de toplum merkezlerinin kırsal alanda yaşamı destekleyen mekânlar olarak yer almadığı ifade edilebilmekle birlikte, tam tersine dünyada ise kırsalın ihtiyaçlarına ve bölgesel dinamiklerine göre tasarlanmış ve uygulanmış, yerel halkın her aşamada demokratik bir şekilde katılımcı olduğu ortak etkileşim mekânlarının geliştirilmesine önem verildiği ve çeşitli uygulamaların bulunduğu görülmektedir.

Bu bağlamda tez kapsamında kırsal yaşamın desteklenmesinde bir araç olacağı savunulan toplum merkezlerinin günümüzde nasıl hayata geçirildiklerini tanımlayabilmek amacıyla, araştırma dünyada kırsal alanlarda yaşamı destekleyen toplum merkezleri örneklerinin incelenmesi gerekli görülmüştür. Bir sonraki bölümde bu araştırma sunulmaktadır.

2.5. Kırsal Yaşamı Destekleyen Toplum Merkezi Tasarımlarından Örnekler

Araştırma kapsamında farklı ülkelerden seçilen toplum merkezi örneklerinin kırsal alanlar olarak nitelendirilen bölgelerde hayata geçirilmiş olmasına dikkat edilmiştir. Belirlenen örneklerde kırsal alanlarda toplum merkezlerinin farklı uluslarda nasıl yer bulduğu ve mimari anlamda ne tür mekânsal özelliklere sahip olduğu sorgulanmıştır. Literatür araştırmasında dünyadan örnekler incelendiğinde, kırsal alanda toplum merkezi yapılaşmasının çoğunlukla gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde olduğu görülmüştür. Bu kapsamda son yıllarda geliştirilen uygulamaların çoğunlukla Uzak Doğu ülkelerinde geliştirilen kırsal yaşamı desteklemeye yönelik proje ve girişimlerin sonucunda hayata geçirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan örnekler bu bölümde sunulmaktadır (Şekil 2.16).



Şekil 2.16. Çalışma kapsamında incelenen toplum merkezlerinin konumları

2.5.1. Cambury Toplum Merkezi, Sao Paulo, Brezilya

Proje orman ve deniz arasında kalan küçük ve az nüfuslu kırsal bölgede yer almaktadır. Yapı sahilden 50m içeride bir arazi üzerine konumlandırılmıştır. Düşük gelirli olan yerel topluluk için inşa edilmiştir. Yapı farklı yıllarda yapılan eklerle tamamlanmıştır. 2004 yılında ilk bölüm inşa edilmiş ve son olarak 2018 yılında fırın ve pastane bölümü eklenmiştir.

Cambury Topluluk Merkezi bir sosyal kalkınma projesi olarak hayata geçirilmiştir. Proje toplum altyapısını inşa etmek için bir eğitim olarak görülmüştür. Bu sebeple tasarım ve teknik destek dışında topluluğun işbirlikleri veya işleyişi yönündeki kararlarına karışılmamıştır. CRU! tasarım ekibi, projede bina için teknik yardım ve finansman sağlarken bina programına ve on yıl içinde farklı zamanlarda inşa edilen bölümlerine yerel topluluk karar vermiştir (Anonim 2018c).

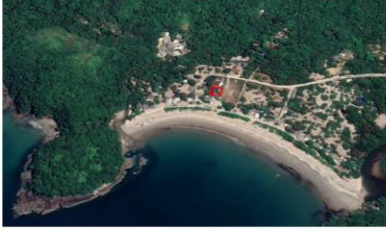
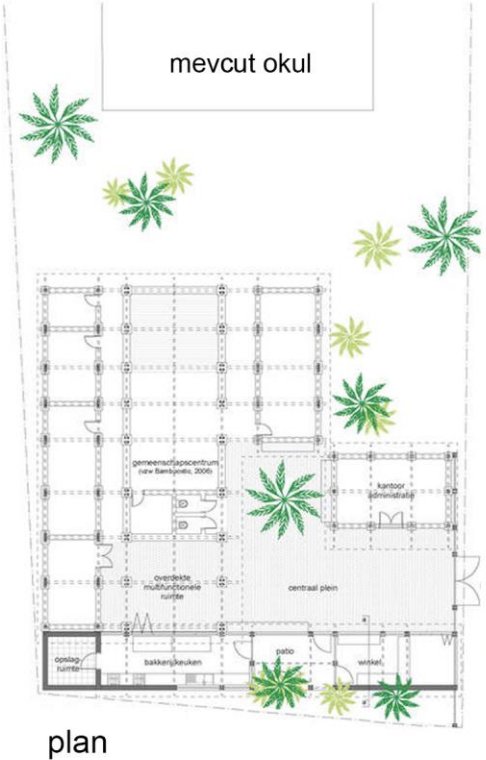
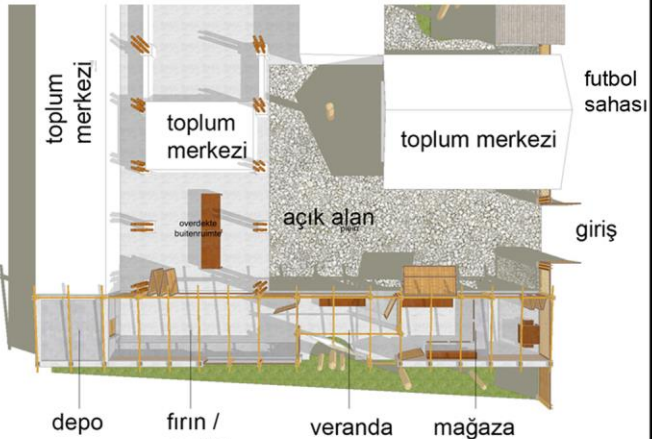
Tasarımı yönlendirmesi amacıyla yerel topluluk 3 yerel gereksinim belirtmiştir. Bunlar:

- 1) Toplantıları, okul etkinliklerini veya diğer etkinlikleri yapmak için ortak bir alan sağlamak, sınıflar oluşturmak ve malzeme depolamak için birkaç ayrı oda sağlamak,
- 2) Bölgede algılanan bir coğrafi merkez oluşturmak,
- 3) Binayı çevreleyen manzaraya ve aynı arazide bulunan mevcut okula entegre olmaktadır (Anonim 2018c).

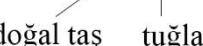
Yerel topluluğun istekleri doğrultusunda, ilk olarak topluluk merkezi, yıllar sonra bir bilgisayar odası, kütüphane, okul öncesi eğitim alanı, kooperatif yapı araçları depolama odası, sörf tahtası depolama odası, dernek ofisi ve son olarak bir topluluk fırını proje kapsamına eklenmiştir (Şekil 2.17).

Merkez binası havalandırmada ana rüzgârdan faydalanacak şekilde yönlendirilmiştir. Tavanı yeterince yükseğe kaldırılarak ve yapı içinde hava akışını engelleyen dik duvarlardan kaçınılarak havalandırma akışı sağlanmıştır. Sıcak ve nemli iklim karşısında, rüzgârdan yararlanmanın psikolojik ve fizyolojik açıdan olumlu etkileri vurgulanmıştır (Şekil 2.18).

Malzeme kullanımında yerel kaynaklardan faydalanılarak bambu ağaçları, toprak tuğla ve doğal taş kullanılmıştır. Topluluk merkezi, yerel malzemelerin tercih edilmesi, ekonomik olması, doğal çevreye uyum sağlamasıyla çevre dostu bir yapı niteliği taşımaktadır.

PROJE ADI:	CAMBURY TOPLUM MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	SAO PAULO - BREZİLYA / 2018 / 175 M ²
TASARIM EKİBİ:	CRU! ARCHITECTS
   deniz ve ormanlık alan arasında kırsal bölge dış cephede tuğla kullanımı ile korunaklı masif cephe parçalı yapılanma ve ortak kullanılabilir açık alan	
   yerel malzeme kullanımı ve yükseltilmiş tavan ile hava akışının sürekliliğinin sağlanması iç mekanda bambu ağaç kullanımıyla daha geçirgen cephe tasarımı	
   mevcut okul plan toplum merkezi toplum merkezi toplum merkezi açık alan giriş depo fırın / mutfak veranda mağaza futbol sahası	

Şekil 2.17. Cambury Topluluk Merkezi, Brezilya (Anonim 2018c'den aktarılarak)

PROJE ADI:	CAMBURY TOPLUM MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	SAO PAULO - BREZİLYA / 2018 / 175 M ²
TASARIM EKİBİ:	CRU! ARCHITECTS
 çocuk oyun alanı olarak kullanımı	
 fırın / mutfak	
	
	
 üretim sunum satış alanı	
 bambu malzeme birleşim detayı	
	
	
	
 sac bambu	
 doğal taş tuğla	

Şekil 2.18. Cambury Topluluk Merkezi, Brezilya (Anonim 2018c'den aktarılarak)

2.5.2. Naidi Topluluk Salonu, Naidi, Fiji Adası

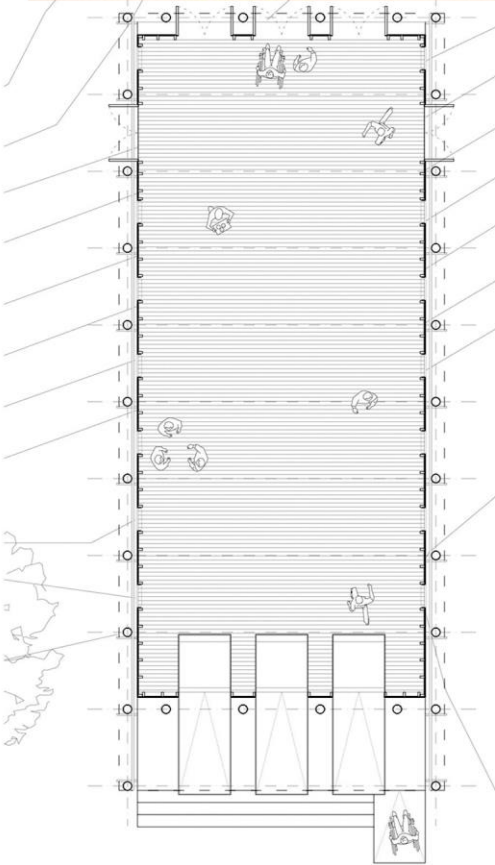
Naidi köyü, 75 hanelik bir köydür. Önceki topluluk salonunun yetersiz ve kullanım için güvensiz olması sebebiyle yerel bir STK'nın (Naqaqa Giving Foundation) isteğiyle bu proje yapılmıştır. Fijian kültüründe, topluluk salonu köyün kültürel kalbidir. Ana işlevi; toplantılar, kutlamalar, cenazeler ve düğünlerde toplumun bir araya gelebileceği bir alan sağlamaktır. Yapı ayrıca doğal afetlerde sığınak olarak değerlendirilebilecektir.

Tasarım kararlarının verilmesinde, kendini yaratıcı bir şekilde ifade etmek için güvenli, işlevsel ve güzel bir alana sahip olmanın, kişisel ve toplumsal gelişim için hayati önem taşıdığı düşüncesi ve uygulama aşamasında topluluk katılımı ön plana çıkarılmıştır. Yapının şarkı söylemek, yerel el yapımı sanat eserleri yaratmak ve geleneksel Fijian dansının yapılması için bir alan sağlaması gerektiği belirlenmiştir (Şekil 2.20).

Topluluk merkezi, tiyatro sahnesine benzer tasarımıyla, üç büyük asılı kapı ile ön cephenin kapatılmasıyla gizlenebilir veya açılarak bütün bir sahne olabilmektedir. Yüksek tavan sayesinde yapıda doğal hava akımı etkindir ve çatı saçağı altındaki açıklıklardan havanın çıkışı sağlanmaktadır. Bu sistem en sıcak günlerde serin kalabilecek bir alanın elde edilmesine olanak sağlar. Açılabilir panjurlar ve geniş cam bölmeler ile doğal olarak aydınlatılmış bir alan yaratılmıştır. Yapıda kullanılan malzemelerin tamamı yerel kaynaklıdır (Şekil 2.19).

Proje inşaatı, 8 hafta boyunca, 30'dan fazla yerel işçinin yanında, mimarlık bölümü öğrencileri ve 20 uluslararası katılımcıdan oluşan bir ekiple gerçekleştirilmiştir. Proje, tasarım geliştirme ve inşasının her aşamasında halk katılımının olduğu işbirlikçi bir süreçle tamamlanmıştır. Projenin gerçekleştirilebilmesi için Naqaqa Giving Foundation'ın yardım kolu The Jazmin Fund destek olmuştur (Şekil 2.20).

Salon, her çarşamba yerel bir konser, sanat ve el sanatları atölyesine ev sahipliği yapmıştır. Çocuklar için her akşam bir okuma saati düzenlenmiş ayrıca burada düğün ve cenaze törenleri yapılmıştır. El sanatları yapan kadın satıcılar yeni salonun çekiciliği sayesinde daha büyük satışlar yapabildiklerini bildirmiştir. Salonda her gün 17 çocuğun bulunduğu kayıtlı bir anaokulu bulunduğu da bildirilmektedir (Anonim 2021).

PROJE ADI:	NAIDI TOPLULUK SALONU
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	NAIDI - FIJI / 2018 / 130 M ²
TASARIM EKİBİ:	CAUKIN STUDIO
  deniz ve orman arasında Naidi Köyü    yapının dış görünüşleri  yapının içten görünüşü  geniş ve büyük tek hacimli mekan	

Şekil 2.19. Naidi Topluluk Salonu, Naidi, Fiji Adası (Anonim 2021'den aktarılarak)

PROJE ADI:	NAIDI TOPLULUK SALONU
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	NAIDI - FIJI / 2018 / 130 M ²
TASARIM EKİBİ:	CAUKIN STUDIO
 eğitim alanı olarak kullanımı  üretim alanı olarak kullanımı  kutlama ve törenlerde toplanma alanı olarak kullanımı       yapı üretiminde yerel halk, mimari ofis ekibi ve üniversite öğrencileri katılımı	

Şekil 2.20. Naidi Topluluk Salonu, Naidi, Fiji Adası (Anonim 2021'den aktarılarak)

2.5.3. Suoi Re Köyü Topluluk Evi, Hai Duong, Vietnam

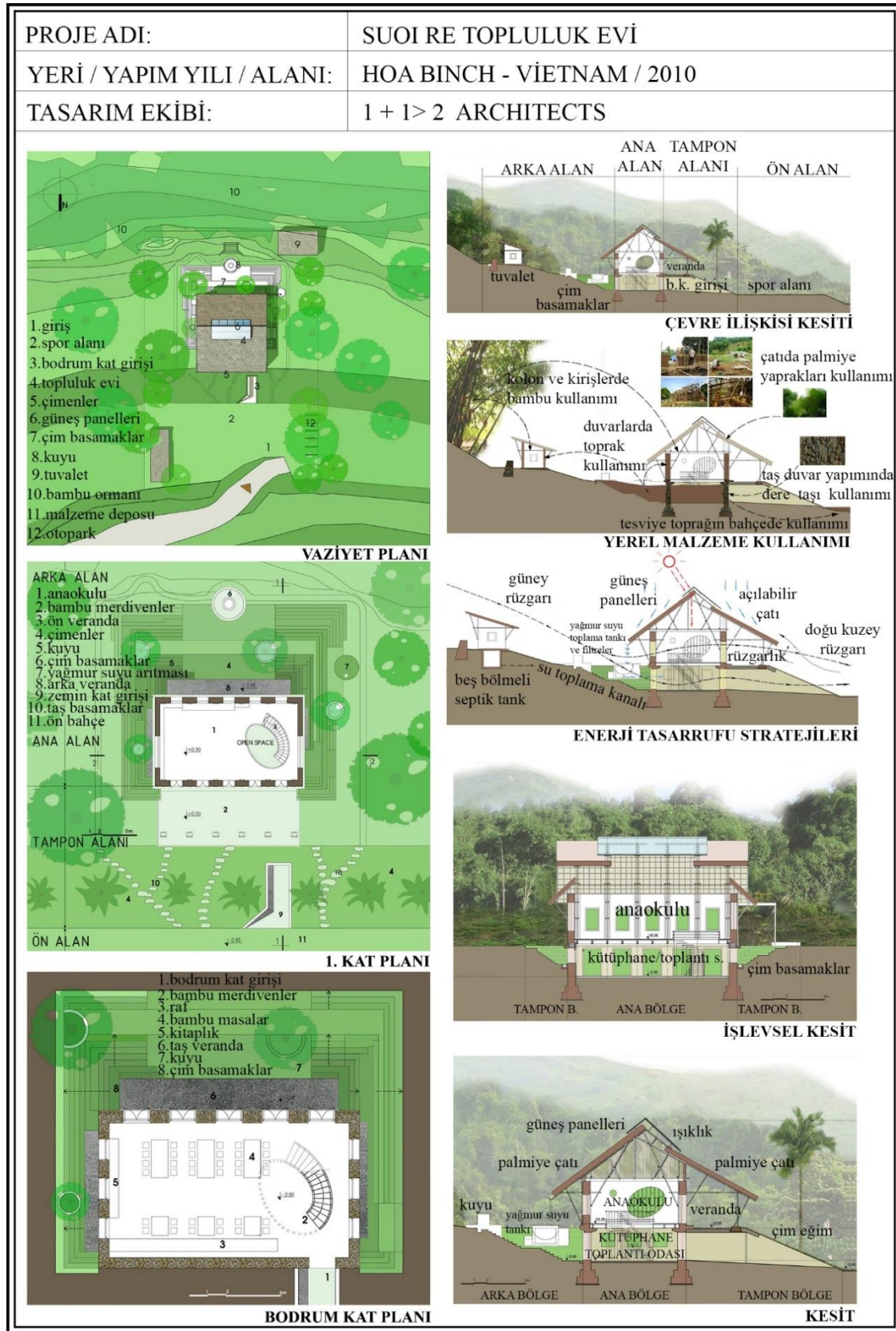
Proje bambu ormanıya çevrili dağlık bir köyde gerçekleştirilmiştir. Köylülerin çoğu çalışmak için şehirlere giderken köyde kalanlar pirinç yetiştiriciliği yapmaktadır. Kentsel ve kırsal alanlar arasındaki boşluk artışı, sosyal ilişkiyi giderek daha da zayıflatarak dağılma tehlikesi altında bırakmıştır. Ortak faaliyetler gerçekleştirilebilecek alanlar, kreşler, sağlık istasyonları, postaneler, kütüphaneler yoktur. Çok işlevli toplum evi de bu ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.

Köyde çoğunluk olan Kinong halkı ve azınlık olan Muong halkı, uzun süre uyumla yaşamıştır. Kinong ve Muong halkının geleneksel evinin yapısından esinlenerek oluşturulan yapıda; ana yaşam alanı, iki kattan oluşmakta kütüphane, toplantı alanı ve anaokulu olarak esnek kullanıma olanak tanıyan bir hacim sunmaktadır. Ayrıca açık hava etkinliklerinin gerçekleştirilebileceği bir veranda vardır (Şekil 2.24).

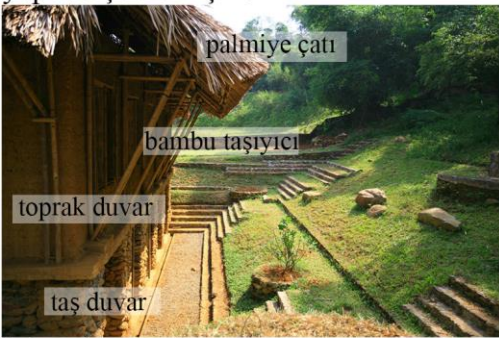
Araziye yerleşimiyle, kapalı, yarı kapalı ve açık mekân sürekliliği sunan geniş çatısı, rüzgâr tüneli oluşturarak havalandırmadan tasarruf sağlaması, çim basamakları ile kullanılışlı ve doğaya uyumludur. Mekânda iç ve dış, üst ve alt, ön ve arka arasında düşünülmüş bir süreklilik vardır. Isı kayıpları gözetilerek tasarlanan yapı kışın sıcak yazın serin olduğu için küçük çocuklar ve yaşlılar tarafından da her dönem kullanılabilir (Şekil 2.21).

Zemin katta taş duvarlar, bambu kapılar, bambu tavan yer almaktadır. Üst katta, bambu çerçeveler, palmiye yaprakları, sıkıştırılmış toprak duvar bulunmaktadır. Güneş pili sistemi, yağmur suyu sistemi ve toplama tankları, enerji tasarruflu LED'ler, septik tanklar çevre dostu ve sürdürülebilir çözümlerdir (Şekil 2.22).

Topluluk evinin inşa edilme sürecine yerel halk katılmıştır. Bu süreçte kendi evlerini inşa eden halkın sorumluluk ve aidiyet hislerinin güçlenmesinin sağlandığı ifade edilmiştir. Ayrıca, yerel malzeme kullanımı ile doğal çevreye ve yaşayan halkın kültürüne göre gerçekleştirilen bu tasarım ile bölgesel kimliğin sağlamlaştırılmasına, sürdürülmesine, geliştirilmesine katkıda bulunarak da toplum bağlarını güçlendirici etki yaratıldığı belirtilmiştir. Rüzgârdan, sudan, güneşten faydalanarak, doğaya zararsız bir yapı üretimi olması sebebiyle de sürdürülebilir yapı sistemleri hakkında da halkın bilinçlenmesine katkı sağlamıştır (Şekil 2.23) (Anonim 2011a).



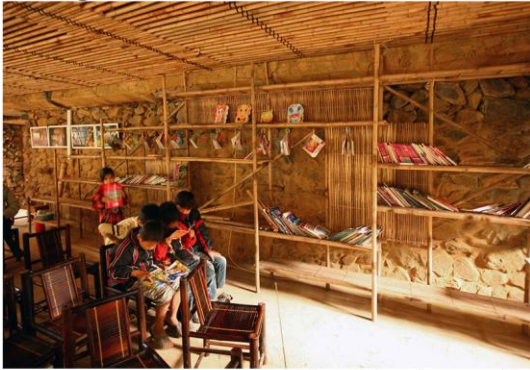
Şekil 2.21. Suoi Re Köyü Topluluk Evi, Hai Duong, Vietnam (Anonim 2011a'dan aktarılarak)

PROJE ADI:	SUOI RE VILLAGE COMMUNITY HOUSE
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	HOA BINCH - VIETNAM / 2010
TASARIM EKİBİ:	1 + 1> 2 ARCHITECTS
	
yapı ve çevre ilişkisi	iç mekan / zemin kat
	
palıniye çatı bambu taşıyıcı toprak duvar taş duvar	bambu merdiven
bahçede teraslama yapı ile bütünleşik kullanımı	
	
kapalı - açık - yarı açık mekan kurgusu	iç mekan / bodrum kat
	
doğal ve yerel malzeme kullanımı	

Şekil 2.22. Suoi Re Köyü Topluluk Evi, Hai Duong, Vietnam (Anonim 2011a'dan aktarılarak)

PROJE ADI:	SUOI RE VILLAGE COMMUNITY HOUSE
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	HOA BINCH - VIETNAM / 2010
TASARIM EKİBİ:	1 + 1 > 2 ARCHITECTS
       yapının üretim sürecine kadın - erkek - çocuk tüm yerel halkın katılımı	

Şekil 2.23. Suoi Re Köyü Topluluk Evi, Hai Duong, Vietnam (Anonim 2011a'dan aktarılarak)

PROJE ADI:	SUOI RE VILLAGE COMMUNITY HOUSE
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	HOA BINCH - VIETNAM / 2010
TASARIM EKİBİ:	1 + 1 > 2 ARCHITECTS
  spor alanı her yaş grubu için açık alan   çocuk oyun alanı olarak kullanımı seyir alanı olarak   eğitim alanı olarak kullanımı toplanma alanı olarak kullanımı   esnek mekanlar ve farklı işlevlerle kullanım olanakları	

Şekil 2.24. Suoi Re Köyü Topluluk Evi, Hai Duong, Vietnam (Anonim 2011a'dan aktarılarak)

2.5.4. El Comienzo Del Arco Iris Toplum Merkezi, San Isidro, Kolombiya

San Isidro köyü 200 ailenin yaşadığı, kanalizasyon veya suyun olmadığı, kırk ev bulunan yoksullukla mücadele eden bir yerleşimdir. Kötü hijyen koşulları özellikle çocuklarda, cilt ve solunum hastalıklarına neden olmaktadır.

Bir üniversite projesi kapsamında Julián Motato tarafından, daha iyi bir gelecek olasılığı sağlamak için çocuklar, yetişkinler ve yaşlılarla çalışan El comienzo de la fundación vakfının lideri olarak köyde çalışmalar başlatılmıştır.

Toplum merkezi, eleştirel pedagoji ve modern eğitim anlayışı çerçevesinde San Isidro ve köyün yer aldığı Puerto Caldas, Pereira ilçesi sakinlerinin insani gelişimlerini iyileştirmek için eğitim, sanat ve topluluk organizasyonundan yararlanan bir topluluk teklifi olarak doğmuştur. Kar amacı gütmeyen ve toplum seviyesini yükseltmeyi amaçlayan merkezin üretken projeler, beslenme, sanat, eğitim ve insan haklarının savunulması gibi çeşitli eylemleri bulunmaktadır (Şekil 2.25).

Toplum merkezi sayesinde, San Isidro Köyü'nün sakinleri, yoksulluk, işsizlik, okul terki ve şiddet gibi sorunlarla savaşmak ve sorunların sunduğu zorlukların üstesinden gelmek için dans, şarkı söyleme, müzik, tiyatro, hikâye anlatma ve tarladaki çalışmalardan faydalanabilmektedir. Toplum merkezinde her gün esnaf içinden gönüllüler ve profesyonel öğretmenler olmaktadır. Merkezde topluluk gençlerinden 1 ile 18 yaş arası yaklaşık 250 çocuk bulunmaktadır. Burada, çocukların okul eğitimleri desteklenmektedir. Toplum merkezinde, köy kadınlarının isteğiyle kesme ve dikiş atölyesi projesi de gerçekleştirilmiştir (Şekil 2.27). Tüm etkinlik mekânları ve dikiş atölyesi de topluluğun işbirliği ile yapılmıştır. Toplum merkezinin bahçesinde fasulye, domates, kabak, muz gibi çeşitli ürünleri dikmek için bazı alanlar bulunmaktadır. Yetişkinler ve yaşlılar araziyi işlemekten ve bahçenin bakımından sorumludur. Ayrıca marangozluk ve el sanatları atölyeleri de yer almaktadır. Merkezin geleceğe yönelik planları içinde, yiyecek sağlamanın yanı sıra, çocukların çiftlik çalışması uygulaması için bir eğitim alanı görevi gören kapsamlı bir çiftlik inşa edilmesi de bulunmaktadır (Şekil 2.25) (Şekil 2.26).

Toplum merkezinin kurulması ve faaliyetleri ile ilgili olarak köy sakinleri ve proje sürecinde yer alan kişilerle yapılan görüşmeler kapsamında olumlu yorumlar belirtilmektedir (Betancourth D. C. 2015). Bu kapsamda bazı görüşler şu şekildedir:

" İstedığımız basit, kadınların ve çocukların kötü durumlardan etkilenmesinden / çocukların kötü koşullara yakın olmasından yorulduk. Burada umut ve sevginin hüküm sürdüğü bir yaşam olmalı." Köy sakinlerinden Ilda Luz Silva

"Çocuklara para veya yemek için ağlamayı öğretmekle değil, onların onurlandırmak, kendi hayatlarının kahramanı olduklarını ve hayallerini gerçekleştirmek için her türlü olasılıkları olduğunu anlatmak için uğraşıyoruz." Toplum merkezine destek veren özel bir şirketin kurucusu

"5 yıldır tiyatro, flüt ve korodayım. Her gün okula gitmediğim zaman geliyorum." Giancarlo Moreno Duque, 10 yaşında ve aktivitelere en çok katılan çocuklardan biri.

" Hayalim, marangozluk, giysi ve el sanatlarından oluşan bir mikro işletme kurmak, artık insanların daha çok bilgi edinebilmesi için farklı konu alanlarının olması gerekir ve bir kooperatif böylece oluşur. Artık insanların daha fazla bilgi edinebilmeleri için daha geniş alanların olması gereklidir." Matato

"Çocuklar ve yetişkinler için farklı aşamaların olduğu rüya parkını inşa edeceğiz; bisiklet yolları, balıkçı havuzları, oyunlar ve mahsuller için daha fazla alan olacak."

Merkez faaliyetlerine günümüzde aktif olarak devam etmektedir ve sosyal medya adreslerinden de paylaşımlarına ulaşılabilir.

Topluluk merkezine üretim alanı olarak eklenen dikiş atölyesi, büyük tek hacim bir mekân ve küçük servis hacimlerinden oluşmaktadır. Ana cephe tamamen açılıp kapanabilir dinamik bir mekanizmadan oluşmaktadır. Arka cephe, depolama alanı olarak kullanılan bir duvarla sınırlandırılmıştır. Duvar küçük pencerelerle bölünürken güney cephesi ise tamamen masiftir. Atölyede, bölgenin sembolü niteliğindeki tuğla ve kil kiremitler kullanılmıştır.

EL COMIENZO DEL ARCO IRIS TOPLUM MERKEZİNDE GÜNLÜK HAYATTAN KESİTLER

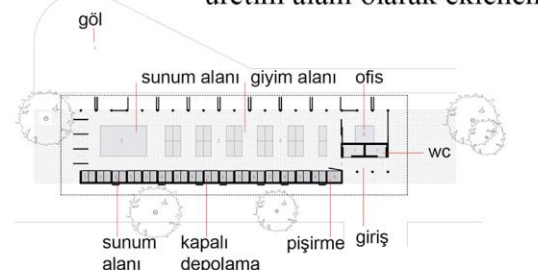
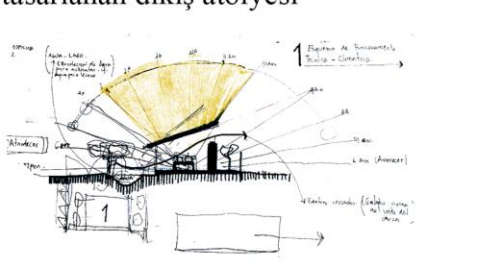


Şekil 2.25. El Comienzo Del Arco Iris Toplum Merkezi'nde günlük yaşam (Anonim 2018h'den aktarılarak)

EL COMIENZO DEL ARCO IRIS TOPLUM MERKEZİNİN FARKLI İŞLEVLERLE KULLANIMI



Şekil 2.26. Açık ve kapalı alanların işlevsel kullanımı (Anonim 2018h'den aktarılarak)

PROJE ADI:	EL COMIENZO DEL ARCO IRIS TOPLUM MERKEZİ DİKİŞ ATÖLYESİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	SAN ISIDRO - KOLOMBİYA / 2019 / 210 M ²
TASARIM EKİBİ:	RUTA ARQUITECTURA
 	
havadan görünüş farklı işlevli yapıların toplum merkezi programına eklenişi	
  	
 	
üretim alanı olarak eklenen yeni tasarlanan dikiş atölyesi	
 	
dikiş atölyesi planı dikiş atölyesi eskizi	

Şekil 2.27. El Comienzo Del Arco Iris dikiş atölyesi (Anonim 2020a'den aktarılarak)

Toplum merkezi hayata geçirildikten sonra bölgedeki yaşamın desteklenmesine yönelik olarak farklı atölye çalışmaları da gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda toplum merkezi ile işbirliği içinde yapılan bir mimarlık çalıştayında (San Isidro Köyü Mimarlık Çalıştayı) toplum merkezi arsası ve köyün çeşitli noktalarında uygulanmak üzere projeler üretilmiştir.

Bu çalıştay, Ruta 4 mimari atölyesi ve El Comienzo de Arco Iris topluluğunun düzenlediği Urbanautas projesi, OSA + Aqua Alta Mimarlık Ofisi, Natura Futura Mimarlık ve LARVA ofislerinin desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma son haline ulaşana kadar atölye katılımcılarının bulundukları bağlamı yaşamak için kamp ortamında gerçekleştirdikleri bir atölye çalışması yürütülmüştür. Çalışma kapsamında bir oturma mekânı ve ağaç ev tasarlanmıştır.

- **Köy girişini tanımlayan oturma mekânı tasarımı**

Köyün kamu malı olan bir oturma mekânı (Şekil 2.28) tasarımında, köyün giriş ve çıkış kapısını tanımlayan bir konumda, yakındaki bir okulun sakinlerinin ve öğrencilerinin buluşmak, oynamak ve toplantı yapmak için kullanabilecekleri bir alanın yaratılması amaçlanmıştır. Mekân, 9m²lik bir alana sahiptir. Altıgen modüllerden oluşan üst örtü malzemesinde Guadua ormanlarından ahşap çubuklar ve metaller kullanılmıştır.

- **Yerel Guadua yapısını sembolize eden ağaç ev tasarımı**

Topluluğun bir sembolü olarak nitelenen etkinliklerin gerçekleştiği bir köşe olarak Árbol del abuelo (Büyükbaba ağacı) adı verilen bir tasarım gerçekleştirilmiştir (Şekil 2.28). Bu mekân, masalların, hikâyelerin anlatılıp dinlendiği, oyunların oynandığı ve manzaranın seyredildiği bir ortam olarak önerilmiştir. Bu öneri ile etkinlikleri deneyimlemeye esnek mekânla cevap vermek amaçlamaktadır.

Bu kapsamda, manzarayı seyretme veya iç gözlem için bir yere ihtiyaç duyulduğunda, dingin ve sade bir mekânda günbatımını deneyimlemek için yerden yükselen üçgen bir Guadua yapısı tasarlanmıştır. Mekânın deneyimlenmesinin, kapalı taraflarıyla, uzak manzaraları görme fırsatı veren özel bir yer ve etrafında toplanılabilen bir ağaç ev olmak üzere iki şekilde gerçekleştiği ifade edilmektedir.

PROJE ADI:	MİMARLIK ÇALIŞTAYI ÇALIŞMALARI
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	SAN ISIDRO - KOLOMBİYA / 2019 / 6 M ² + 9 M ²
TASARIM EKİBİ:	AQUA ALTA + OSA, NATURA FUTURA ARQUITECTURA + LARVA
 kısal bölge için üniversite öğrencilerinin yaptığı çalışmaları ve uygulama örnekleri - katılımcılık	

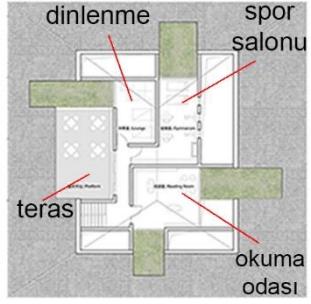
Şekil 2.28. El Comienzo Del Arco Iris etkinliğinde çalıştay (Anonim 2020b'den aktararak)

2.5.5. Xiaoshi Köyü Topluluk Kültür Merkezi, Chengdu, Çin

Xiaoshi Köyü, bölgede sarsıcı etkisi olan büyük deprem sonrası yeniden şekillenen monoton konut binaları, sokaklar boyunca devam eden basit tuğla beton mimarisi ve boş kırsal alanlarıyla tanımlanmaktadır. Bu özellikleriyle köy, mimari ekip tarafından kimliğini belli edemeyen bir yer olarak nitelendirilmiştir. Bölgede bulutlu hava hakimdir ve bol miktarda yıllık yağış almaktadır. Bu kapsamda, önerilen yapıda doğal çevre ile uyumlu, geleneksel yerel mimarinin dikkate alındığı bir anlayışla, eğimli bir çatı altında ve insanların ortaklaşa kullanabileceği açık koridorlar düzeninde tasarlanmıştır. Mimarlar tarafından modern üretim dönemi ile birlikte geleneksel mekân formlarının ve yerel yaşam tarzının yok edildiğini gözlemleri üzerine topluluk merkezi projesinde gelecekteki topluluklara alan kalitesi yüksek ve ortak yaşam tarzını korumaya yönelik bir mekân sunabilmek hedeflenmiştir. “Tek Çatı Altında Yaşamak” konseptiyle bu fikrin yavaş yavaş gelecekteki kırsal toplum projelerinde de kullanılabilir olacağı öngörülmüştür. Topluluk Merkezi; Gündüz Bakım Merkezi, Kırsal Klinik, Gece Okulu, Spor Salonu, Kültür Sergi Salonu vb. çok sayıda ortak program içermektedir (Şekil 2.29).

Kültür Merkezinin öne çıkan tasarımı, tüm alanı kaplayan bir çatı olarak tanımlanabilmektedir. Birinci katta yapının dört temel bölümü arasında avlular bulunmaktadır. Bu avlulara dikilen uzun ve yoğun bambular, birinci kattaki ana alan ve ikinci kattaki diğer odalar için karakteristik bir manzara oluşturmaktadır.

Çatının 8 metre uzunluğundaki konsolunu gerçekleştirmek için beton kiriş ve çelik kiriş kombinasyonu uygulanmıştır. Sıcak bir iç ölçek hissi ve hafif ışık kırılması yaratmak için işlenmiş bambu, tavan malzemesi olarak kullanılmıştır. Dışarıda, dış duvar siyah rustik taşlarla kaplanmış ve zemin düz beton döşenmiştir (Şekil 2.29).

PROJE ADI:	XIAOSHI KÖYÜ TOPLULUK KÜLTÜR MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	CHENGDU - ÇİN / 2018 / 650 M ²
TASARIM EKİBİ:	STUDIO DALI ARCHITECTS
  kırsal alan içinde konumu  zemin kat planı  1. kat planı    kesit          	

Şekil 2.29. Xiaoshi Köyü Topluluk Kültür Merkezi (Anonim 2020d'den aktarılarak)

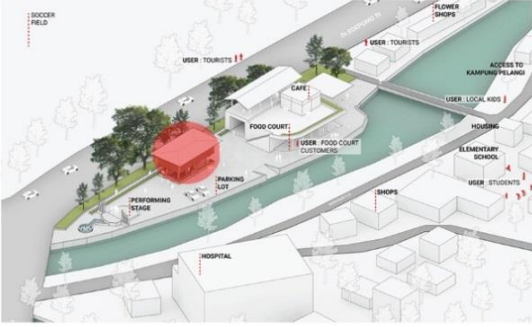
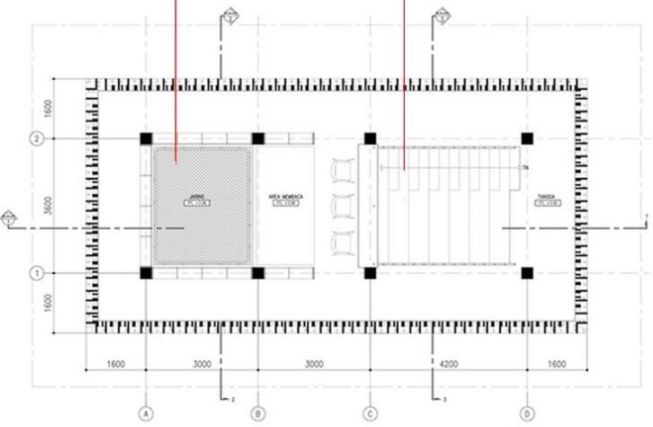
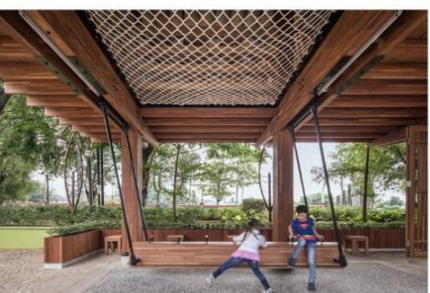
2.5.6. Warak Kayu Mikro Kitaplığı, Semarang, Endonezya

Microlibrary Warak Kayu, Semarang'ın şehir merkezinde nehre yakın bir meydana inşa edilmiştir. Meydanın yakınlarında warungs (küçük satıcılar), kafeterya ve yerel bir okul bulunmaktadır. Bu uygulama, kent merkezinde bir açık alanda bulunması yönüyle kırsal alandaki örneklerinden ayrılmakla birlikte, toplum merkezi olarak önerilen küçük ölçekli ve yerel dokunun yaşatılmasına yönelik bir girişim olması sebebiyle kırsal alanlar için bir örnek teşkil edebileceği düşünülmüş ve incelenmiştir.

Proje, çok işlevli topluluk alanları oluşturarak okuma ilgisini artırmaya yönelik birden fazla programa sahip bir girişimdir. Tasarımda, düşük maliyetle hizmet vermek, çevreye duyarlılık ve malzemelerle sosyal sorumluluk gösteren bir yapı sunabilmek amaçlanmıştır. Mimaride, tropikal iklim için pasif iklim tasarımı, malzeme ve tipoloji açısından özgün yerel çözüm deneylerini içermektedir. Mekân bu nitelikleriyle bir mahalle simgesi olarak görülmektedir. Hatta düşünülen turizm güzergâhının bir parçası olması planlanmıştır. Böylece, kütüphane sadece yerel mahalleye hizmet etmemekte, aynı zamanda daha büyük şehir ağının ilgisini çekerek mahallenin erişim olanaklarının artırılmasına da katkı sağlamaktadır.

Bu kapsamda, mekânın sadece kütüphane olarak işlev görmediği, aynı zamanda bir mahalle ve toplum merkezi haline gelerek mahalleye değer kattığı belirtilmektedir. Üst katta kütüphane, alt katta atölyeler için kullanılabilecek geniş bir yarı açık alanın yanı sıra sunumları veya filmleri izlemek için girişte geniş bir tribün oluşturulmuştur. Çocukların dikkatini çekmek için girişte ahşap bir salıncak kurgulanmıştır. Kütüphanenin üst kısmında, çocukların uzanabileceği, rahatlayabileceği ve aynı zamanda alttaki boşlukta ebeveynler ve arkadaşlarla doğrudan iletişim kurabileceği bir ağ yüzeyiyle tanımlanan bir bölüm yaratılmıştır. Okuma kültürünün gelişmediği bu ortamda tasarlanan yapının çok programlı yapısıyla okumayı teşvik edici bir rol üstlendiği ifade edilmektedir (Şekil 2.30).

Proje topluluk, özel sektör ve hükümet işbirliği ile gerçekleştirilmiş, Arkatama Isvara Foundation tarafından yaptırılmıştır. Yerel hükümetle işbirliği içinde yerel bir yardım grubu olan Harvey Center tarafından yönetilmektedir (Anonim 2020e).

PROJE ADI:	WARAK KAYU MİKRO KİTAPLIĞI
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	SEMARANG - ENDONEZYA / 20120 / 182 M²
TASARIM EKİBİ:	SHAU ENDONEZYA
 	
   	ağ merdiven  kat planı    

Şekil 2.30. Warak Kayu Mikro Kitaplığı (Anonim 2020e'den aktarılarak)

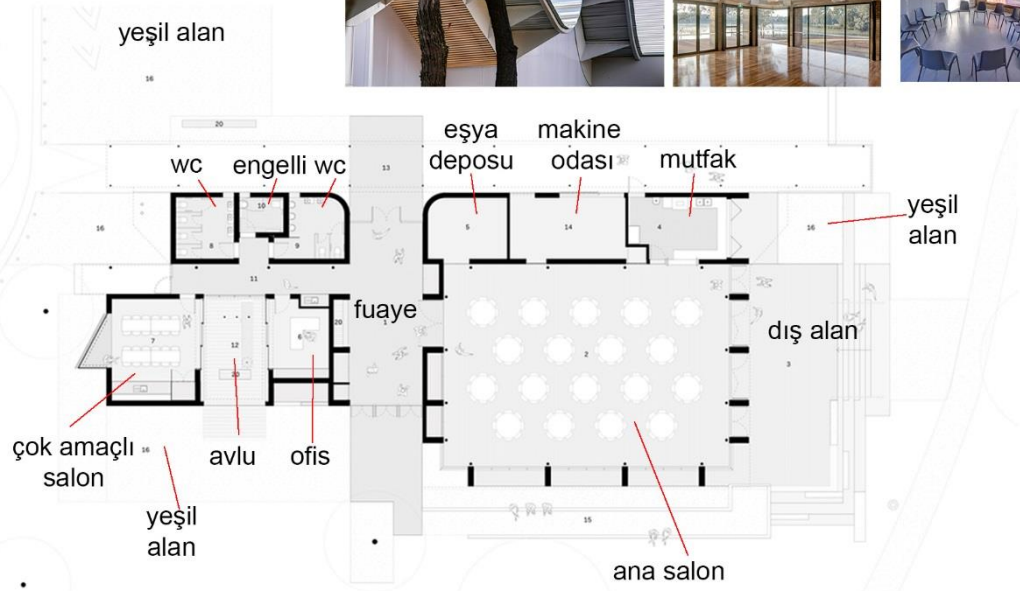
2.5.7. Woodcroft Mahalle Merkezi, Woodcroft, Avustralya

Toplum merkezi olarak yapı kent içerisinde yer alan bu yapı, bulunduğu mahallenin doğal çevre yönünden kentten ayrılan açık bir alanında yer alması, ölçeği ve kapsamı açısından kırsal alanlarda uygulanabilecek bir çözüme ışık tutabileceği düşünüldükten bu bölümde incelenmiştir.

Blacktown kent konseyi tarafından yaptırılan Woodcroft Mahalle Merkezi, yaşam boyu öğrenme, sağlık, eğlence ve kültürün paylaşılabilmesi kapsayıcı ikonik bir merkez olarak görülmektedir. Farklı gruplara aynı anda hizmet verebilecek esnek alanlar sunan bu ortam her yıl düzenlenen Woodcroft Festivali'nde de kullanılabilecek bir mekân olarak görülmektedir.

Mekan, ofisler, bir iç avlu, topluluk odası ve 200 kişilik ana salon (ticari mutfaklı), uzun merkezi fuaye ve onları bağlayan bağlantı alanından oluşmaktadır. Gerekli depolama ve servis mekânları, komşu konutlara gidecek gürültüyü azaltmak için binanın bir cephesinde konumlandırılmıştır (Şekil 2.31).

Yapıda tuğla, beton, kereste ve çelik malzemeler kullanılmıştır. Malzeme çeşitliliği ile sıcaklık, dokusallık ve sağlamlık algıları güçlendirilmiştir. Sürdürülebilir tasarım kriterlerini gözetilen yapıda, merkez doğal aydınlatma ve soğutma için güneş ışınlarından faydalanma ve çapraz havalandırma çözümlerine yer verilmiştir. Yağmur suyu ise 50.000 litrelik yeraltı tanklarında depolanmaktadır (Anonim 2020f).

PROJE ADI:	WOODCROFT MAHALLE MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	WOODCRFOT - AVUSTRALYA / 2019 / 610 M ²
TASARIM EKİBİ:	CARTER WILLIAMSON ARCHITECTS
       	

Şekil 2.31. Woodcroft Mahalle Merkezi, Avustralya (Anonim 2020f'den aktarılarak)

2.5.8. Ger İnovasyon Merkezi, Ulaanbaatar, Moğolistan

Ulaanbaatar içerisinde yer alan bu merkez, kentte bulunmakla birlikte, yaşam koşulları açısından kırsal alanlarla benzerlik taşıyan bir ortamda hizmet vermektedir. Dolayısıyla bu bölümde kırsal alanlarda geliştirilebilecek toplum merkezleri açısından bir örnek olarak incelenmiştir.

Kent nüfusu göçebe bir yaşam tarzından vazgeçen kişilerden oluşmaktadır. Her yıl yaklaşık 30.000 kişi daha iyi iş fırsatları, çocukları için eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim bulabilmek için Ulaanbaatar'a gelmektedir. Ulaanbaatar içinde tasarlanan bu yapının bulunduğu bölge, ger olarak bilinen geleneksel keçe çadırları ve halkın kendinin inşa ettiği tuğla evlerden oluşan bir yerleşimdir.

Bölge sakinleri akan su veya kanalizasyon sistemine sahip değildir ve soğuk kış aylarında sıcaklıkların -40°C'ye kadar düştüğü zamanlarda ısı kaynağı olarak kömür kullanmaktadır. Göçebe halk kentli olma sürecinde, başkalarına yakın yaşamak, su ve yakıt için ödeme yapmak zorunda olmaları gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla yaşayanların, kolektif bir sorumluluk haline gelen ortak sorunlarla karşılaştıkları söylenebilmektedir.

Bu bağlamda, Ger inovasyon merkezi, burada bir topluluk hissi yaratmaya çalışan bir yapı olarak Rural Urban Framework tasarım grubu tarafından tasarlanmıştır. Rural Urban Framework, John Lin ve Joshua Bolchover tarafından yönetilen ve Hong Kong Üniversitesi'nde bulunan kar amacı gütmeyen bir araştırma ve tasarım stüdyosudur. Projenin amacı, konut sakinlerine birlikte yaşamak ve yeni işbirliği yöntemleri oluşturmak için toplu hareket etmenin ne anlama geldiğini anlatabilmek olarak belirtilmektedir (Anonim 2020g).

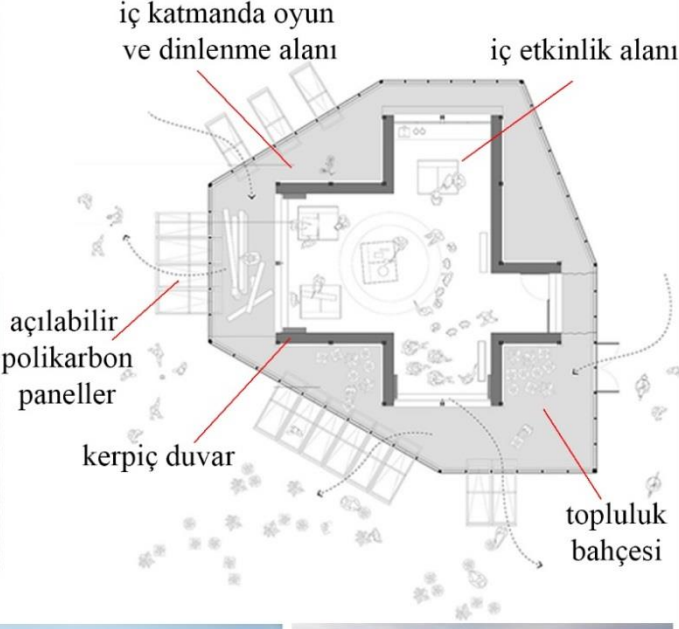
Kar amacı gütmeyen bir sosyal girişim projesi olan Ger İnovasyon Merkezi'nde, yıl boyunca sürdürülebilirlik ve mesleki eğitim kursları konusunda eğitim atölyeleri düzenlenmektedir. Bu kapsamda yer verilen, tartışmalar, etkinlikler ve performanslar aracılığıyla toplum bir araya gelmektedir. Yaz aylarında, yapı çevresindeki alan bahçe atölyeleri olarak değerlendirilerek dikim için kullanılır. Ulaanbaatar'ın dünyanın en kirli şehirlerinden biri olduğu düşünülerek, sürdürülebilir bir yapı inşa etmeye tasarım sürecinden itibaren önem verilmiştir. Tasarım ekibi, ortamın alternatifli bir mekân sunarak topluluğun tüm kesimlerine hitap eden bir yer

olmasını hedeflemiştir. Bu yönüyle merkezin, özellikle kışın tüm sakinlerin bir araya gelebilmesi için alternatif bir yer haline geldiği belirtilmektedir.

Mekânın merkezinde, amfi düzeninde çökertilmiş bir buluşma mekânı yer almaktadır. Bu alandaki modüler, kompakt oturma düzeni, insanların soğuk havalarda rahatça birbirine yakın oturmasını da sağladığı için uygun görülmüştür. Kompakt oturma düzeni, insanların soğuk havalarda rahatça birbirine yakın oturmasını sağlar.

Tasarımda yerel göçebe çadırlarından (Ger) esinlenerek gergi ahşap, keçe ve kanvas gibi yapısal malzemelere yer verilmiştir. İç mekânda kerpiç, dış kabukta polikarbonat malzeme kullanılmıştır. Işıktan her katmanda faydalanılarak güneş ısı kazancı en üst düzeye çıkarılarak iç mekânın maksimum seviyede ısıtılması sağlanmıştır. Katmanlar arasındaki boşluk, radyan ısıyı yakalamak için bir tampon bölge görevi görmekte ve iç odanın +45°C yerine sadece +15°C olarak ısıtılmasına olanak vermekte, bu da enerji tüketimini önemli ölçüde azaltmaktadır. Polikarbonat çatı ve dış duvarlar ışığın alımına uygun olup, iç mekânı ısıtmak için güneşten gelen ısıdan en üst düzeyde yararlanılmasını sağlamaktadır (Şekil 2.32).

Ger inovasyon merkezini tamamlama sürecinde RUF, STK'lar, yerel hükümet yetkilileri, yerel sakinler, akademik kurumlar ve iş ağları da dâhil olmak üzere çeşitli paydaşlar birlikte çalışmıştır. Proje Hong Kong Jokey Kulübü tarafında finanse edilmiştir (Anonim 2020h).

PROJE ADI:	GER İNOVASYON MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	ULAAANBAATAR - MOĞOLİSTAN / 2018 / 160 M ²
TASARIM EKİBİ:	CARTER WILLIAMSON ARCHITECTS
  kırsal alan içinde konumu	
   yapının dışarıdan görünüşü	
      günlük yaşamda kullanımından örnekler	
katılımcılık etkin yapım aşamaları	

Şekil 2.32. Ger İnovasyon Merkezi – Ulaanbaatar, Moğolistan (Anonim 2020h'den aktarılarak)

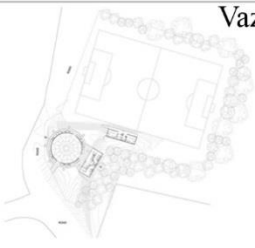
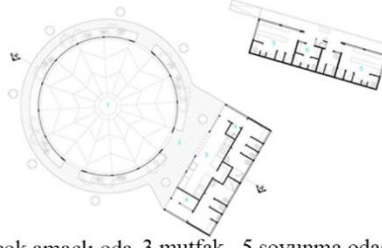
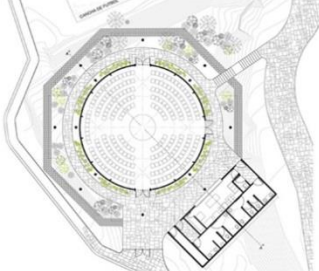
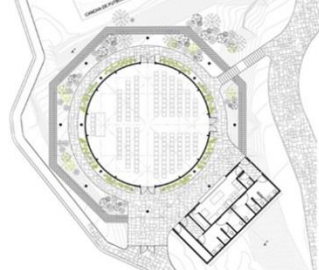
2.5.9. El Rodeo De Mora Toplum Merkezi, Kosta Rika, Amerika

Kosta Rika kırsalında bir vadide yer alan ekonomik olarak dezavantajlı bir topluluk olan El Rodeo De Mora halkı için yerel malzemeler kullanılarak düşük bütçeli bir topluluk merkezi inşa edilmiştir. Toplum merkezi, farklı işlevlere uyarlanabilir geniş dairesel bir oda, bir mutfak, tuvaletler ve bir depolama bölümünden oluşmaktadır. Bu ortam, mahallenin futbol takımı için de yeni bir saha olanağı sunmaktadır (Şekil 2.32).

Büyük oda, daire formunda bir toplanma alanı olarak tasarlanmıştır. Dairesel form, aynı temel alana sahip kare bir yapıya kıyasla, temeller ve duvarlar için daha az malzeme gerektirmesi ve daha verimli bir çözüm olduğu düşüncesiyle tercih edilmiştir. Kosta Rika yönetmeliklerine göre yapının doğal afet durumunda barınak görevi görmesinin de gerekli olması sebebiyle, bina depreme dayanıklı olarak tasarlanmıştır. Kullanım alanı, acil bir durumda en az 100 kişiyi ağırlayabilecek ve selden olumsuz etkilenmeyecek şekilde yükseltilmiş bir zemine oturtulmuştur.

Tüm malzemeler bağış yoluyla elde edilmiş böylece projenin maliyeti en aza indirilmiştir. Tasarımda tropikal iklim koşulları da göz önünde bulundurularak yerel malzemelerden yararlanılmıştır. Yüksek sıcaklık ve nemin yaygın olduğu bu bölgede serin bir iç ortam yaratmak için doğal havalandırma olanağı sağlayan kil tuğlalar kullanılmıştır. Bu sayede doğal aydınlatma da desteklenmiştir (Anonim 2017a).

Binanın çatısında yoğun güneşten koruyucu gölge sağlayan büyük saçaklara yer verilmiştir. Çatı parçalı bir düzende, çelik boru kafes kirişler ile desteklenen ve kaplama olarak hafif elyaf-çimento levhalardan yapılmış sekiz bağımsız eğimli yüzeyden oluşmaktadır. Tüm sistem, dikdörtgen çelik kirişler ile birbirine bağlanan betonarme sütunlar üzerine oturmaktadır (Şekil 2.33).

PROJE ADI:	EL RODEO DE MORA TOPLUM MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	KOSTA RİKA - AMERİKA / 2013 / 750 M ²
TASARIM EKİBİ:	FOURNIER ROJAS ARQUITECTOS
Vaziyet Planı  Kat Planı  1. çok amaçlı oda 3.mutfak 5.soyunma odası 2.meydan 4.mağaza 6.tuvaletler Salon tefrişi 1. alternatif  Salon tefrişi 2. alternatif  Salon tefrişi 3. alternatif 	        çelik kirişler ile geniş açıklık yarı açık meydan delikli kil tuğlalar doğal havalandırma doğal aydınlatma

Şekil 2.33. El Rodeo De Mora Toplum Merkezi, Kosta Rika (Anonim 2017a'den aktarılıarak)

2.5.10. Agriculture Technology Toplum Merkezi, Krong Samraong, Kamboçya

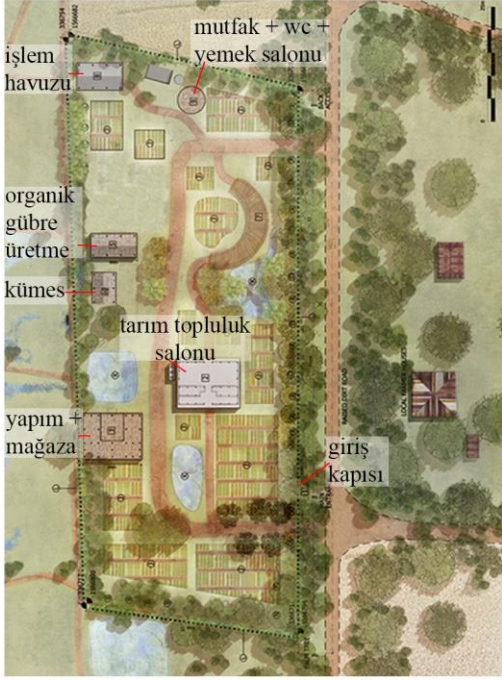
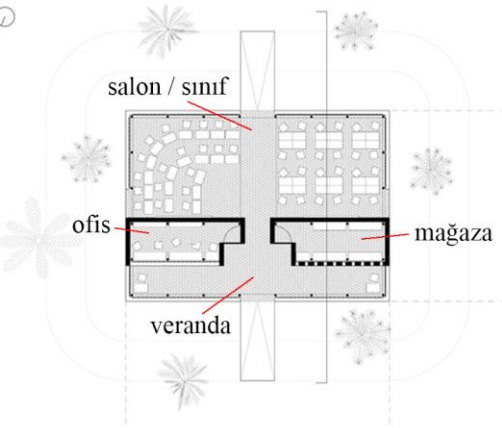
Agriculture Technology toplum merkezi, Green Shoots vakfı için Squire ve SAWA tasarım ofislerinin ortak çalışması ile tasarlanmıştır. Yerel müteahhitler, çiftçiler ve 16-25 yaş arası çocuklar ile gençler tarafından dört aylık bir sürede inşa edilen topluluk merkezi kapsamında, yerel toplumun kalkındırılması için çocuklara, gençlere ve yetişkinlere tarım teknolojileri alanında eğitim verilmesi ve işletme fırsatları sağlanması amaçlanmıştır. Proje İngiltere'den gönüllüler tarafından desteklenmiştir.

Ana yapı, ofis ve depolama alanlarına sahip çok kullanımlı bir salon ve geniş bir verandadan oluşmaktadır. Veranda, atölyeler veya yerel üreticiler için açılır dükkânlar olarak kullanılan yerleşik tezgâhlar ile esnek bir kullanım alanı sağlamaktadır. Ofis, depolama ve sosyal veranda ile merkezi bir koridorun her iki yanında yer alan iki dersane arasında ayırım sağlanmaktadır. Öğretim alanı aşağıya doğru açılabilen dokuma hasır bölücüler aracılığıyla, iki sınıfa ayrılabilmekte veya bir büyük salon olarak kullanılabilir (Şekil 2.34).

Yerel bir kadın kooperatifi tarafından yapılan dokuma hasır paneller oda bölücü, tavan kanopisi ve panjur olarak kullanılmaktadır. Yerel bambu balıkçı sepetleri abajur olarak yeniden tasarlanmıştır. Yerel üreticiler binanın resepsiyon alanındaki yerleşik tezgahı satış alanı olarak kullanabilmektedir.

Tropikal iklimle uyumlu olarak, yapı taşkın riskini ortadan kaldırmak için yükseltilmiş zemin üzerine oturtulmuştur. Çatıdan havalandırma sağlanmış, aynı zamanda güneş ışığından faydalanmak için paneller ve yağmur suyu toplama sistemi kullanılmıştır. Cephede bambu örgü paneller ile birleştirilen kafesli tuğla sistemi ile gölgeleme ve havalandırma sağlanmıştır.

Yapı tamamen yerel kaynaklar ve yerel işgücü kullanılarak inşa edilmiştir. Dikdörtgen çelik bir çerçeve içinde, toprak tuğlalar, pirinç kabuğu / kil blokları ve bambu levhalar ile inşa edilmiştir. Duvarlarda kullanılan kum sıva, yerel organik çiftlik ile işbirliği içinde oluşturulmuştur. Binanın çevresinde yükseltilmiş bir bitki yatağında salatalık ve fasulye gibi yerli bitkiler yetiştirilmektedir (Şekil 2.34) (Anonim 2019c).

PROJE ADI:	AGRICULTURE TECHNOLOGY TOPLUM MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	KRONG SAMRAONG - KAMBOÇYA / 2018 / 310 M²
TASARIM EKİBİ:	SAWA , SQUIRE & PARTNERS
	
 tarım topluluk salonu	
 	
 kat planı	
 bambu örgüler  kafesli tuğla sistemi	
  dokuma hasır paneller	
 sınıf düzeni ve çocuklar  mağaza / satış bölümü  farklı yaş gruplarına açık	

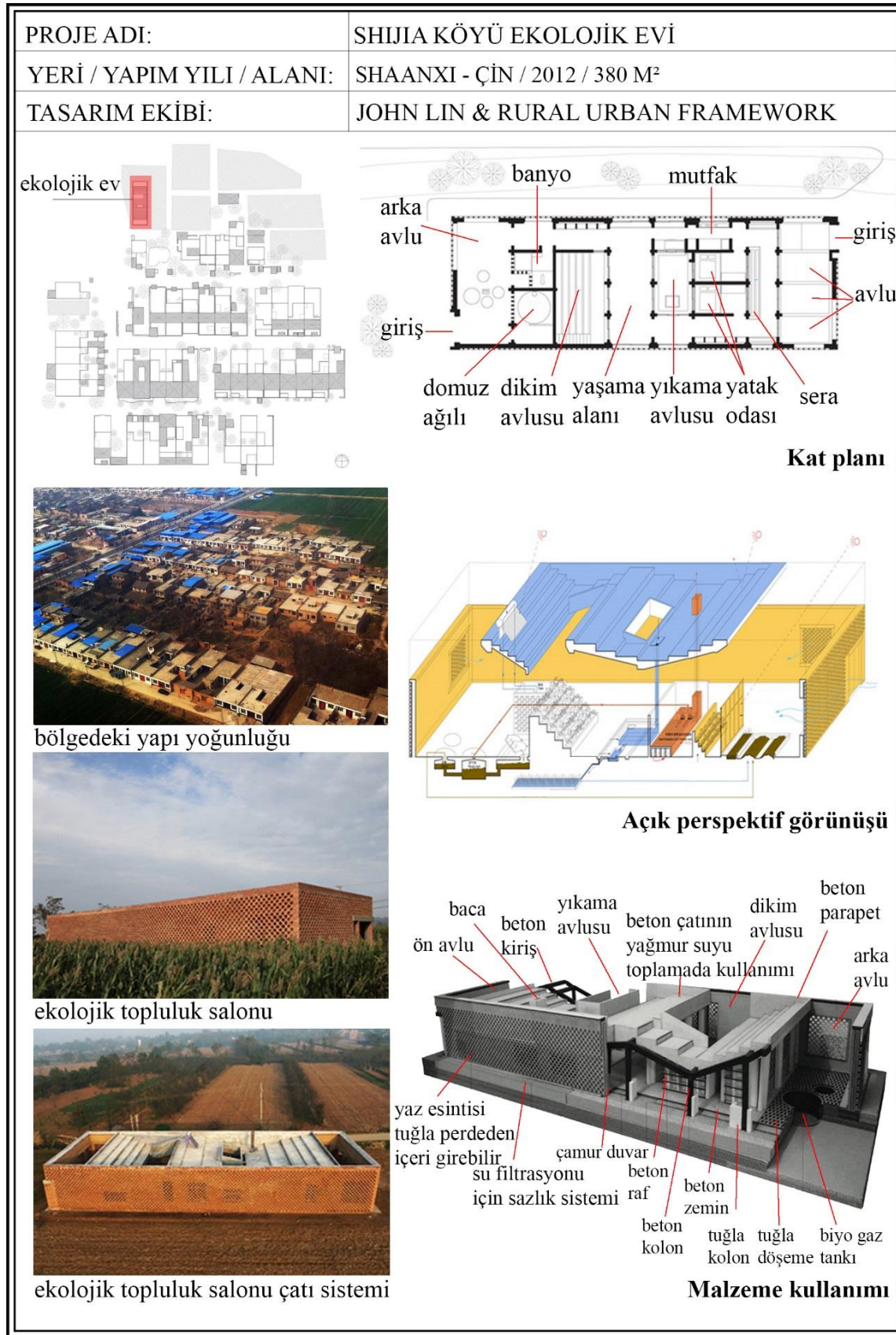
Şekil 2.34. Agriculture Technology Toplum Merkezi, Kamboçya (Anonim 2019c'den aktarılarak)

2.5.11. Shijia Köyü Ekolojik Evi, Shaanxi, Çin

Shijia Köyü, Çin'in kuzeybatısında Shaanxi eyaletinde yer almaktadır. Bölge halkı ekonomik güçsüzlük sonucu kademeli olarak yerleşim yerlerini terk ederek kentleşmiş merkezlere göç etme eğilimindedir. Bu duruma karşıt bir etki yaratılması amacıyla, Shaanxi Kadın Federasyonu ve Hong Kong Üniversitesi'nin desteğiyle Luke Him Sau Yardım Vakfı tarafından finanse edilen bu projede, yerel bir köy evi fikri doğrultusunda çağdaş bir prototip önerilmiştir. Tasarım çözümüyle geleneksel ve yenilikçi teknolojileri birleştiren modern kerpiç avlulu ev için bir model sunulmaktadır. Mevcut bir eski yapı yeni dokunuşlarla yeniden kazanılmıştır. Revizyon mimar öncülüğünde yerel halkın işgücünün katılımı ve yerel malzemelerle yapılmıştır. Projede, Shaanxi Gönüllüleri Red Phoenix Projesi, Linwei Bölgesi Kadın Federasyonu, Qiaonan Kasabası Yönetimi ve Shijia Köy Komitesi'nin de işbirliği görülmüştür.

Tasarım, sıkıştırılmış toprak, biyogaz, yağmur suyu depolama ve temizleme sistemlerini entegre ederek bu çerçevede sürdürülebilirliği teşvik etmektedir. Mutfak, banyo, oturma odası ve yatak odaları ile ilişkili olarak evin her bölümünde avlular düzenlenmiştir. Binanın çatısında, kendi kendine yeterlilik hedefinin bir parçası olarak, çok işlevli bir çözümle, günlük ihtiyaçlar için oturma yüzeyleri ile birlikte, yağmur suyunun toplanması için olanak sağlanmıştır. Ayrıca bahçede çamur ve tuğla kullanılarak bir hibrit kerpiç yapı malzemesi üretilir. Bu sayede hibrit kerpiç yapı malzemesinin de üretilmesi halka öğretilir (Şekil 2.35).

Kadınların el sanatları merkezi olarak da hizmet veren Shijia House, köyün bireysel ve kolektif kimliğini desteklemektedir. Evin geleneksel saman dokumada yeni bir kooperatif işi geliştirerek yerel ekonomi için yeni bir aşamanın başlamasını simgelediği belirtilmektedir. Genel olarak, proje Çin'de kırsal ev dinamiklerini bilinçli olarak geliştirmek için mimari bir girişim olarak görülmektedir (Şekil 2.36) (Anonim 2020c).



Şekil 2.35. Shijia Köyü Ekolojik Evi, Shaanxi, Çin (Anonim 2020c'den aktarılarak)

PROJE ADI:	SHIJIA KÖYÜ EKOLOİK EVİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	SHAANXI - ÇİN / 2012 / 380 M²
TASARIM EKİBİ:	JOHN LIN & RURAL URBAN FRAMEWORK
  aydınlık ve sıcak iç mekanlar  bitki dikim avlusu  kerpiç üreten köylü  domuz gübresi ile çalışacak biyogaz sistemini yerel halkın kurması	 kütüphane rafları ve herkese açık olması  eve daimi olarak yerleşecek olan aile  kadın el sanatları merkezi bölümü 

Şekil 2.36. Shijia Köyü Ekolojik Evi, Shaanxi, Çin (Anonim 2020c'den aktarılarak)

2.5.12. Holistic Toplum Merkezi, Hindistan

Toplum merkezi, Hindistan'ın batı kırsal bölgesinde yer alan Sakarwadiwa kasabasında ülkenin mimarlık ofislerinden Sameep Padora ve ortakları (sP+a) tarafından tasarlanmıştır. Mekân, yerel topluluk için bütünsel bir kullanım alanıdır. Yapı köylülerin, zanaatkarların yardımıyla inşa edilmiş ve yerel kaynaklı malzemeler kullanılarak tamamlanmıştır. Tasarımda geleneksel ve çağdaş mimari unsurlar-birleştirilmiştir.

Ormanlık alanda yarım dönümlük arazi üzerine yerleştirilmiş yapı avlu etrafında şekillenen üç ana binadan oluşmaktadır. Mimari programda; misafir odaları, yönetim ofisi, mescit ve atölye odaları yer almaktadır. Yapı, parçalanan gemilerden elde edilen ahşaplar kullanılarak inşa edilmiştir. Binanın çatısı, ahşap kirişler kullanılarak yükseltile bir kelebek çatı formuna sahiptir. Bu çatı yaklaşımıyla, doğal havalandırma desteklenmekte ve iç mekândan zengin bir manzaranın görülmesi için açıklık sağlanabilmektedir. Duvarlar küllle karıştırılan çimento, zeminler ise inek gübresi ve çamur kullanılarak inşa edilmiştir (Şekil 2.37).

Proje budist Dhammadipa Keşişi'nin Sakarwadi'yi ziyaret etmesi ve topluluğun çok yönlü gelişimine hitap edecek bir merkezin gerekli olduğunu söylemesi üzerine hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda tasarımın amacı mimar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“İnanıyorum ki bu yapı, topluluğun tüm üyelerine akademisyenler, mesleki çalışmalar, sağlık ve maneviyat öğretmek için bir merkez olacaktır.” sp + a, mimar Sameep Padora (Anonim 2016).

Toplum merkezinin mimarisi, yerel, kültürel çeşitliliği korumak için geleneksel malzeme ve inşaat tekniklerin kullanılması yaklaşımı açısından bir örnek oluşturmaktadır. Mekânın her yönüyle sosyal olarak bütünleşmeyi ve budist ilkeleri teşvik ettiği ifade edilmektedir.

PROJE ADI:	HOLISTIC TOPLUM MERKEZİ	
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	MAHARASHTRA-HİNDİSTAN / 2016	
TASARIM EKİBİ:	SP+A ARCHITECTS	
		
açık ve kapalı mekan zenginliği	yükseltilmiş kelebek tavan hava akışını, maksimum ışık ve manzarayı sağlar.	her yaş grubuna açık bir yer
		
korunaklı avlu	inşa sırasında kesilmeyip korunan ağaçlar	dua odası
		
beton, kerpiç ve ahşap kullanımı	ferah yarı açık geçiş mekanı	merkezin gece kullanılması
		
çimento ve kül karışımlı duvarlar		

Şekil 2.37. Holistic Toplum Merkezi, Hindistan (Anonim 2016' dan aktarılarak)

2.5.13. Cam Thanh Toplum Merkezi, Tp. H i An, Vietnam

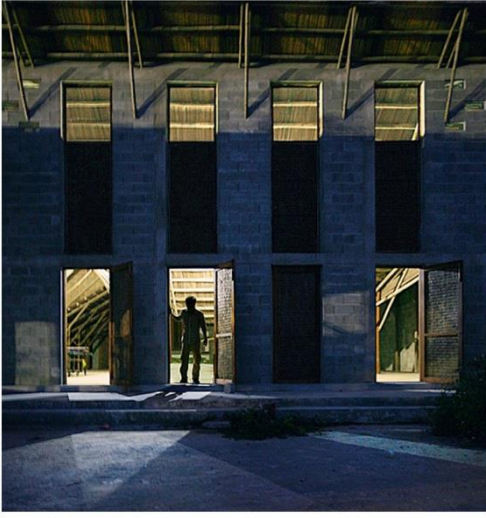
Toplum merkezi, deniz kıyısına yakın bir mahallede orman ve küçük dağınık k  yler arasında bir alana inşa edilmiştir. Bölgenin çeşitli ekolojik fırsatları ve yerel el sanatları işi ile bu b   k potansiyele sahip olmasına rağmen, Cam Thanh, düşük yaşam standardına sahip fakir bir yerleşimdir.

Cam Thanh ilçesinde bir topluluk olarak hareket etmek için fiziksel bir mekâna ihtiyaç duyulmuştur. Böylece, farklı sosyal, bilimsel ve ekonomik gruplar arasında bağlantı sağlamak için iyi bir sistemle ve sürdürülebilir kalkınma girişimleriyle turistik fırsatlar yaratılması temel amaç olarak benimsenmiştir. Bu c   m yoksul ve ulaşım ağları yetersiz olan ilçede turist çekmek için de iyi bir seçenek olarak g r lm ştir. Cam Thanh Toplum Merkezi'nin gelişimi bölgede ilktir. Sıcak hava dalgaları, tayfunlar ve yükselen deniz seviyeleri gibi iklim değişikliğinin zorlu koşulları karşısında bölgenin turizmini teşvik etmek için yollar bulması b   k önem taşımaktadır. Proje başarılı olursa diğer alanlarda da çoğaltılabileceği fikri önemli görülmektedir.

Üç binadan oluşan toplum merkezinde, alan esnek b  meler kullanarak çok sayıda etkinlik ve sergiyi barındıracak şekilde organize edilmiştir. Ayrıca bir kütüphane, eğitim tesisleri, kafeterya, organik sebze  iftliği, bitki bahçesi ve spor alanı bulunmaktadır. Yapı, yerel kaynaklardan ve malzemelerden verimli bir şekilde yararlanan basit bir niteliğe sahiptir. Bahçeye asılan    mler, Hindistan cevizi yaprakları çatı işlevi görerek hem gölge sağlamakta, hem de güneş işınlarını önemli ölçüde azaltmaktadır. Güçlü bambu ahşap sütunlar b   k çatıyı desteklemektedir. Yağmur suyu farklı yollarla toplanmakta ve sulama ile günlük faaliyetlerde tekrar kullanılmaktadır. Çift katmanlı kerpiç tuğladan yapılmış  evre duvarlar, ısı yalıtımında etkili olup yapının kuvvetli r zg rlara dayanmasına yardımcı olmaktadır (şekil 2.38, 2.39) (Anonim 2015c).



Şekil 2.38. Cam Thanh Toplum Merkezi, Vietnam (Anonim 2015c'den aktarılarak)

PROJE ADI:	CAM THANH TOPLUM MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	TP. HÔİ AN - VIETNAM / 2015 / 550 M ²
TASARIM EKİBİ:	1+1>2 ARCHITECTS
 avlulu yapı / 3 parçalı bir bütün	
 farklı işlevsel kullanıma göre düzenlenebilir esnek mekan	
 turistler için ilgi çekici bir yer dinlenme mekanı	
 kırsal alanın bahçe geleneğinden esinlenerek bahçe ve avluyu sürdürme	
 çocuklar için oyun alanı olarak kullanımı	
 aydınlık iç yapı	
 avludan cephe görüntüsü / gece	
 doğal yerel malzemelerin geleneksel birleşimi	

Şekil 2.39. Cam Thanh Toplum Merkezi, Vietnam (Anonim 2015c'den aktarılarak)

2.5.14. Yuanheguan Köyü Kamu Hizmet Merkezi, Hubei, Çin

Çin'in Wudang Dağları'na yakın bir konumda bulunan kırsal kesiminden Yuanheguan Köyü sakinleri için yeni bir topluluk mekânı ihtiyacı üzerine, proje köy komitesinin isteğiyle hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda, tasarım ekibi LUO Stüdyo tarafından köyde ilk analizler yapılmış, inşaat halinde bırakılmış boş bir yerleşim yerinin kullanılmasına karar verilmiştir. Alanda bulunan mevcut bir yapının temel ve taşıyıcı sütunların sağlam olarak var olup kullanılmasıyla proje 2 ayda tamamlanabilmiştir. İki önemli caddenin kesiştiği yerdeki tasarımla, bu araziye yeniden şekillendirmek ve köyün batı bölgesini daha aktif bir yer haline dönüştürmek amaçlanmıştır (Şekil 2.40).

Beton ve ahşap malzemenin bir arada kullanımı sağlanmıştır. Zıt malzemeler ile katmanlı bir mimari sunan yapıda birinci kat, gri tuğla ve cam tuğlaların eşit kullanıldığı aydınlık iç mekânlar veren duvarlarla çevrilidir. İkinci katta ise büyük cam yüzeyler sayesinde manzara ve bol miktarda doğal ışıktan faydalanılabilmektedir.

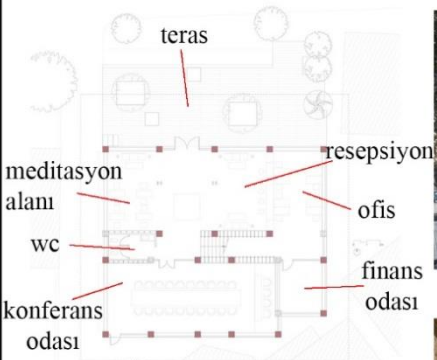
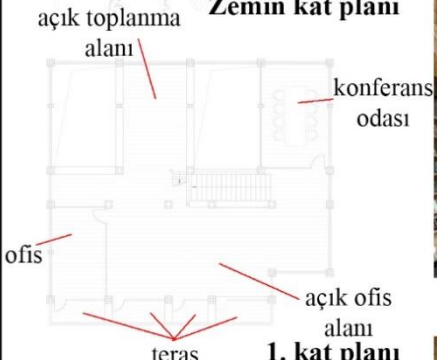
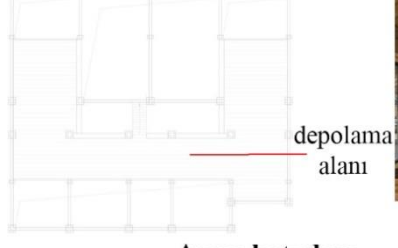
Plan düzeninde, binanın merkezindeki 2 metrelik sütun aralığı ile iç mekân kuzey ve güney olarak ikiye ayrılmıştır. Kuzey bölgesi açık bir kamusal alan iken güney bölgesi çalışma ve toplantı alanıdır. Kuzey ve güney bölgeleri arasındaki alan, koridor ve tuvalet alanını içeren bir servis bölümüdür. Servis alanına bol miktarda doğal ışık almak için, ikinci katın zemin döşemesinde bir açıklık oluşturulmuştur. Asma kat ise yükseklik sınırları nedeniyle, dosya ve eşyaların depolandığı bir alan niteliğindedir (Şekil 2.41).

Köy nüfusunun çoğunluğu yaşlılardan oluşmakta ve ana giriş alanında bir rampa konumlandırılmıştır. Binanın batı tarafındaki sokakta köylülerin oturup dinlenebilmeleri için yapıya entegre edilmiş, uzun bir ahşap bank yerleştirilmiştir. İç mekânlar paylaşma ve açıklık ilkesi dikkate alınarak tasarlanmıştır. Konferans alanı, finans odası ve kapalı ekipman odası hariç, diğer tüm alanlar açıktır. Bu açık alanlarda çok sayıda oturma, okuma ve iletişim alanı oluşturulmuştur (Şekil 2.40).

Bu proje sadece köy komitesinin çalışma ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda köylülere daha samimi ve toplumsal ilişkiler kurabilecekleri daha açık ve paylaşılan bir ortam sunabilmek amaçlanmıştır (Anonim 2020m).

PROJE ADI:	YUANHEGUAN KÖYÜ KAMU HİZMET MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	HUBEI - ÇİN / 2019 / 545 M ²
TASARIM EKİBİ:	LUO STUDIO
  yapı arazisinde mevcut çevre binalar   yarım bırakılmış inşaat alanı  merkezi farklı açılardan görüşleri çevresiyle ilişkisi   yerel malzeme ve iş gücü 	

Şekil 2.40. Yuanheguan Köyü Kamu Hizmet Merkezi, Hubei, Çin (Anonim 2020m'den aktarılarak)

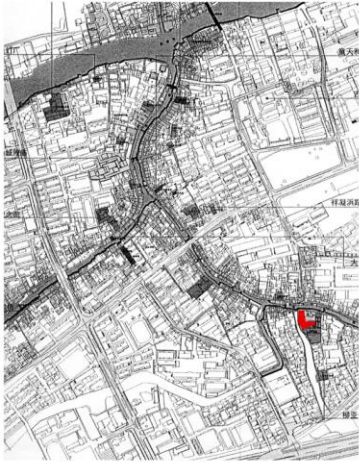
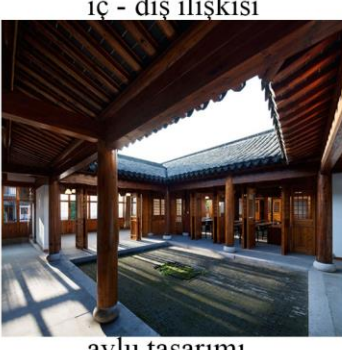
PROJE ADI:	YUANHEGUAN KÖYÜ KAMU HİZMET MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	HUBEI - ÇİN / 2019 / 545 M ²
TASARIM EKİBİ:	LUO STUDIO
 Vaziyet planı  Zemin kat planı  1. kat planı  Asma kat planı        	

Şekil 2.41. Yuanheguan Köyü Kamu Hizmet Merkezi, Hubei, Çin (Anonim 2020m'den aktarılıarak)

2.5.15. Victory Street Topluluk Merkezi, Shanghai, Çin

Şangay'da iki nehrin birleştiği bir konumda inşa edilen yapı, yerel nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmıştır. Çin metropolünün kalabalık merkezinden uzakta olan yapı, şehrin tarihi koruma bölgesi içinde yer almaktadır. Bu sebeple de, bölgenin geleneksel mimarisine ölçek ve kimlik bakımından uyumlu bir tasarım tercih edilmiştir (Şekil 2.42). Toplum merkezi, Zhujiajiao kasaba yönetimi tarafından yaptırılmıştır. Tasarım Scenic Architecture tarafından gerçekleştirilmiştir.

Toplum merkezinde, bir avluyu çevreleyen açık dolaşım yolları ile yapılar birbirine bağlanmaktadır. Bu düzende, hem etkileşimi hem de rahatlamayı teşvik eden sade alanlar oluşturmak amaçlanmıştır. Mekânların hepsi doğal olarak aydınlatılmaktadır. Topluluk merkezi, basit ve geleneksel inşaat yöntemleri ile birleştirilerek inşa edilmiş ve temel yapı malzemesi olarak yerel kaynaklı ahşap kullanılmıştır (Şekil 2.42) (Anonim 2014b).

PROJE ADI:	VICTORY STREET TOPLUM MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	SHANGHAI- ÇİN / 2011 / 502 M ²
TASARIM EKİBİ:	SCENİC ARCHİTECTURE
 kent ölçeğinde konumu  vaziyet planı  kat planı  kesit	 tarihi evlerle çevrili bir yer  nehir kıyısından görünüş  cephe görünümü  iç mekan ve dış cephede yerel kaynaklı ahşap kullanımı  iç mekanların açıldığı yarı açık alanlar  ic - dış ilişkisi  avlu tasarımı    

Şekil 2.42. Victory Street Toplum Merkezi, Shanghai, Çin (Anonim 2014b'dan aktarılarak)

2.5.16. Chieng Yen Toplum Evi, Vân Hồ, Vietnam

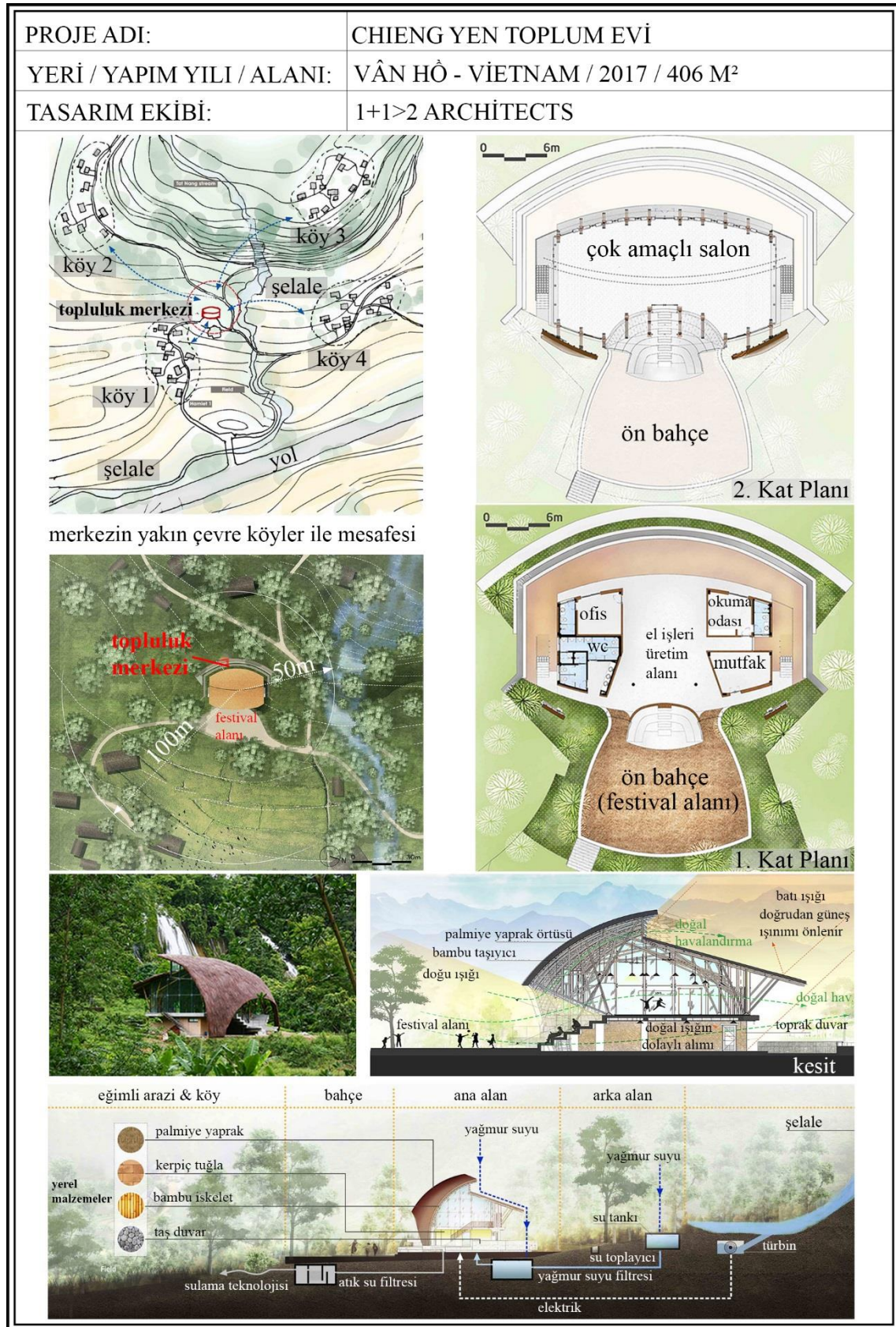
Vietnam, Van Ho bölgesinde yerel topluluğu 5 farklı etnik kökenden insanlar oluşturmaktadır (Bunlar; Kinh, Thai, Muong, Dao, Mong). Topluluk merkezinin yakın çevresinde orman manzarası ve doğal bir şelale bulunmaktadır. Korunmuş doğal çevrenin bölgede topluluk turizmini teşvik etme potansiyeli yüksektir.

Yer seçimi ve tasarım sürecindeki planlamalarda yerel sakinlerin kolayca erişebilmesi ve yapının turistik bir nokta haline gelmesi amaçlanmıştır. Bina, farklı sosyal etkinliklerin düzenlendiği bir toplanma ve bilgilenme merkezi olarak işlevlendirilmiştir. Toplum merkezinde, çok amaçlı salon, bir okuma odası, mutfak, bir ofis ve tuvaletler, zanaat temelli aktiviteler için bir açık hava alanı bulunmaktadır (Şekil 2.43).

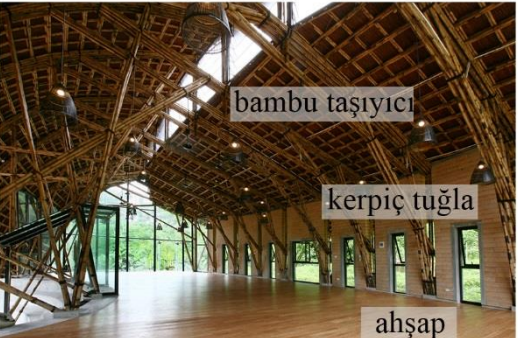
Çatı yapısı, doğrudan güneş ışığından korunurken, dolaylı doğal ışık aydınlatmasına izin vermektedir. Batıdaki düz çatı, güçlü öğleden sonra güneşini gölgelemektedir. Çatıda doğal havalandırmayı sağlayan cam panjurlu bir açıklık yer almaktadır.

Topluluk evi konsepti kapsamında mekânın tasarımında yerel etnik azınlıkların başörtüsünden ve geleneksel bir evin tipik biçiminden esinlenilmiştir. Tasarımda dağlık alan ve şelale manzarasına uyumluluk gözetilmiştir. Yerel kaynaklara (ekonomi, kültür ve yerel işgücüne) dayanarak ve yerel bilgiye başvurularak uygulama süreci tamamlanmıştır. Topluluk merkezi bulunduğu çevreyle hem uyumlu hem de orada dikkat çeken bir odak noktası haline gelmiştir.

Pasif gölgeleme ve havalandırma, sürdürülebilir yerel malzemelerin kullanımı, binanın ekolojik kimlik bilgilerine katkıda bulunmaktadır. Binada kerpiç tuğla, bambu strüktür, ahşap ve palmye yapraklı çatı kullanımı, çatının batı yönündeki güneş ışığının etkisini kontrol etmesiyle yeşil mimari ile uyumlu bir çözüm geliştirilmiştir. Yakındaki akarsu, hidroelektrik enerji üretmek için kullanılmakta ve filtrelenmiş yağmur suyu da merkezde kullanılmak üzere depolanmaktadır (Şekil 2.44). Chieng Yen Toplum Evi'nin, yalnızca topluluk bağına güçlendirmekle kalmadığı, aynı zamanda büyük bir sosyal ilginin odağı olarak yerel bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunduğu vurgulanmaktadır (Anonim 2019d).



Şekil 2.43. Chieng Yen Toplum Evi, Vân Hồ, Vietnam (Anonim 2019d'den aktarılarak)

PROJE ADI:	CHIENG YEN TOPLUM EVİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	VÂN HỒ - VIỆT NAM / 2017 / 406 M ²
TASARIM EKİBİ:	1+1>2 ARCHİTECTS
 yerel etnik azınlıkların başörtüsü → geleneksel ev görünümü	
 çevresine uyumlu ve dikkat çekici tamamen yerel malzeme kullanımı	
 yapıya giriş merdiveni aynı zamanda önünde toplanılabilecek gölgelikli bir amfi tiyatrodur.	
 sıcak, aydınlık ve havadar iç mekan yerel inşaat yöntemlerinin kullanımı	
 yerli halkın inşa sürecine katılımı merdiven detayı	

Şekil 2.44. Chieng Yen Toplum Evi, Vân Hồ, Vietnam (Anonim 2019d'den aktarılarak)

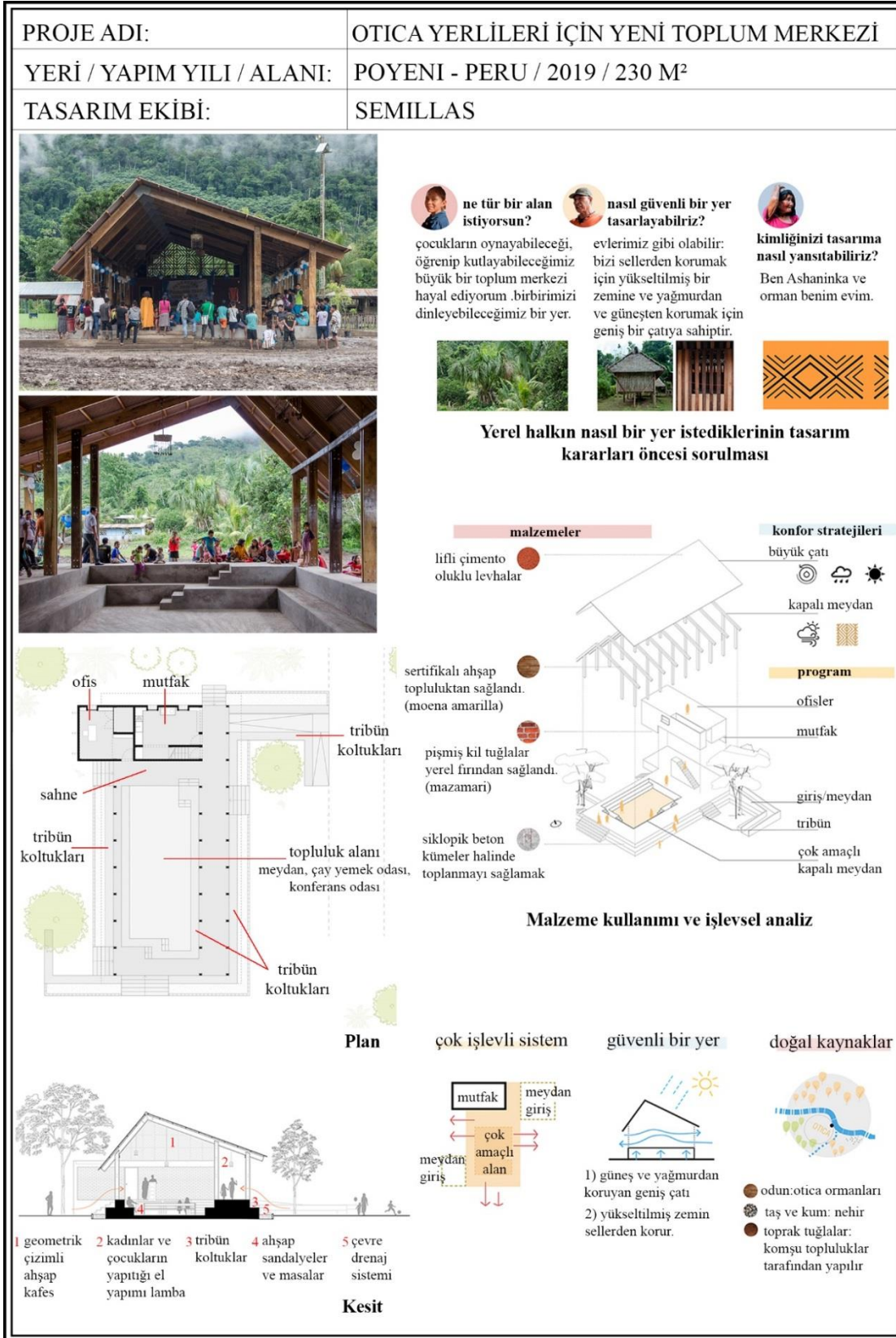
2.5.17. Otica Yerlileri İçin Yeni Toplum Merkezi, Poyeni, Peru

Otica'nın Ashaninka yerli topluluğu, Peru'nun merkez ormanı içinde kalan Rio Tambo kıyılarında yer almaktadır. Topluluğun, yerel yönetim tarafından inşa edilen tamamen betondan yerel bir ortak alanı bulunduğu ancak bu yapının, kültürel kimliğinin ve çevresel konfor koşullarının olmaması nedeniyle kullanılmadığı belirtilmektedir. Bu nedenle topluluk için bir toplantı ve buluşma alanına ihtiyaç duyulmaktadır.

Belirtilen gereksinim doğrultusunda, proje, topluluk girdilerine uygun olarak katılımcı atölye çalışmaları ve yerel mimari aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Sonuçta elde edilen mekân bir buluşma noktası ve çok amaçlı merkez olarak kullanılmaktadır.

Toplum merkezi, merkezi bir konumda yer almaktadır. Binanın önündeki açık alan ana bir meydan ve futbol sahası olarak düzenlenmiştir. Mimari programında çok amaçlı bir alan, mutfak, ofis ve zanaat atölyesi içeren bir bölüm bulunmaktadır (Şekil 2.45).

Binada, su taşkınlarına karşı yerden yükselen, aynı zamanda dışarıya ve içeriye doğru kademelenerek bir tribün görevi gören ve dikdörtgen amfi tiyatro şeklinde bir alan oluşturan bir zemin düzeni yaratılmıştır. Yerel ahşaptan yapılmış taşıyıcı sistem ve lifli çimento levhalardan oluşan beşik çatı desteklenmektedir. Bu geniş çatı sayesinde, güneşten ve yağmurdan korunma, sürekli havalandırma ve doğal aydınlatma sağlanmaktadır. Yerel ahşap malzemeden yapılmış taşıyıcılar ve çatı ile tanımlanan alan basamaklı oturma alanları ve ortasında geniş bir alan sunmaktadır. Mekân, toplantılar, partiler ve atölyeler gibi birden fazla kullanıma olanak tanımaktadır (Şekil 2.46) (Anonim 2020i).



Şekil 2.45. Otica Yerlileri İçin Yeni Toplum Merkezi (Anonim 2020i'den aktarılarak)

PROJE ADI:	OTICA YERLİLERİ İÇİN YENİ TOPLUM MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	POYENI - PERU / 2019 / 230 M ²
TASARIM EKİBİ:	SEMILLAS
	
toplum merkezi kullanımından görüntüler	

Şekil 2.46. Otica Yerlileri İçin Yeni Toplum Merkezi (Anonim 2020i'den aktarılarak)

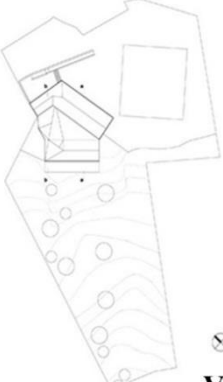
2.5.18. Léonce Georges Topluluk Merkezi, Chauffailles, Fransa

Toplum merkezi, Fransa'nın Bourgogne bölgesinde bir köy olan Chauffailles'ta bulunmaktadır. Tasarımın, geleneksel ahşap Bourgogne mimarisinin yeniden yorumlaması ile dikkat çektiği belirtilmektedir. Merkez ismini yerel bir itfaiye kahramanı olan Léonce Georges'tan almıştır. Köyde ihtiyaç duyulan ve çok amaçlı olarak kullanılabilecek bu mekân için belediye bir manastırın eski çiftliğini satın almıştır. Burada bulunan eski ve terk edilmiş yapının yeniden kullanım için etkili bir iyileştirme gerçekleştirilmiştir.

Eski yapı tahıl veya makinelerin depolanması için kullanılan oldukça büyük hacimlerden oluşmaktadır. Tamamen faydacı yaklaşımla üretilmiş bu basit yapılar, daha iyi depolama için belirli bir şekil ve boyutta inşa edilmiş ve malzemeleri yerel ve erişilebilir kaynaklardır.

Mevcut olan L şekilli eski yapı, büyük ahşap kirişler, taş duvarlar ve kiremit çatı gibi tipik unsurları koruyarak revize edilmiştir. Yerel ahşaptan bir ek yapılarak yeni bir hacim oluşturulmuştur. Yeni hacim, bölgedeki eski ahşap ahırların niteliğinde inşa edilmiştir. Kırsal yapıların sosyal karakterini iyileştirmek isteyen yarı prefabrik ve sökülebilir bir yapıdır. Mekân, yerel köknar ağacı ile kaplanmış olup, dıştan, mevcut binaya benzer bir şekle sahip ve açıklıkları olmayan saf bir hacimdir. Katlanabilir duvarları ve açılı çatı düzlemleriyle, istenildiği durumlarda açılıp kapanabilme olanağı sağlanmaktadır. Çatı pencereleri ile doğal ışık alımı desteklenmektedir (Şekil 2.47).

Toplum merkezi, düğünler, törenler, dans partileri, büyük topluluk toplantıları vb. ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte tasarlanmış bir tesistir. İhtiyaç duyulan uygun ışık ve akustiğin yanı sıra rahat iklimlendirme koşullarını da sağlanmaktadır (Anonim 2012a).

PROJE ADI:	LÉONCE GEORGES TOPLULUK MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	CHAUFFAILLES - FRANSA / 2012 / 3541 M ²
TASARIM EKİBİ:	CALDERON-FOLCH-SARSANEDAS ARQUITECTES, GERARD LEFOND
  eski yapı - yeni yapı  eski yapının korunarak kullanılması  eski - yeni birleşiminde çatı detayı  çok amaçlı salon  katlanabilir paneller ile saydam cephe  kapalı paneller ile masif cephe  Vaziyet Planı  Kat Planı	

Şekil 2.47. Léonce Georges Topluluk Merkezi – Chauffailles, Fransa (Anonim, 2012a’dan aktarılıarak)

2.5.19. Xihe Cereals and Oils Müzesi ve Köy Etkinlik Merkezi, Xinyang, Çin

Merkez, Xin County ilçesine 30 kilometre uzaklıktaki dağlık bölge içinde Xihe Köyü'nde yer almaktadır. Köy, doğal ve kültürel açıdan zengin olmakla birlikte: yetersiz erişilebilirlik, zayıf ekonomi, canlılık eksikliği gibi sorunlara da sahiptir. Bu sebeple göç vermektedir. Hala burada yaşayan insanların çoğu geride kalan yaşlılar, çocuklar ve engelli köylülerdir.

Proje alanı, 50'li yıllarda tahıl ambarı ve yağ ticaret merkezi olan bir yerdir. Alanda, büyük hacimli ve kapalı alanlı 2 ambar ve 3 yardımcı bina bulunmaktadır. Beşik çatılı ve yığma binalar iyi koşullarda olmasına rağmen artık kullanımda değildir.

Bu proje kamu refahını gözettiği için önemli görülmektedir. Amaç, iyi tasarım yoluyla köyün mevcut durumunu iyileştirmektir. Terk edilmiş binanın alanının ve işlevlerinin yeniden yapılandırılmasıyla köylülere sadece bir kamu faaliyet merkezi sağlanmadığı aynı zamanda yeni bir kültürel proje geliştirildiği belirtilmektedir. Bu kapsamda projede yerel tarım tarihini yansıtan bir minyatür müzesi ile köy ekonomisini ve köylülerin yaşam kalitesini iyileştirmeye yardımcı olacak bir restorana da yer verilmiştir.

Ayrıca proje, kırsal inşaat gelişimi için yeni bir model olarak görülmektedir. İnşaat maliyeti hükümet ve köylü kooperatifleri tarafından karşılanmıştır. Bitmiş bina köylü kooperatifleri tarafından işletilecek ve yönetilecek ayrıca elde edilecek kâr köylülere geri dönecektir.

Proje, mimar ve köylülerin ortak çabalarıyla üretilmiştir. Köylüler arasında yeni işlevler hakkında tartışma yapılarak tasarıma karar verilmiş, yerel malzemelerin ve yapım tekniklerinin kullanımına en üst düzeyde önem verilmiş, köylüler proje inşaatında aktif olarak çalışmıştır. Köye kültürel ve turistik anlamda da hizmet etmesi amacıyla 420m² müze, 680m² köylülerin faaliyet merkezi, 170m² restoran olarak planlanmıştır.

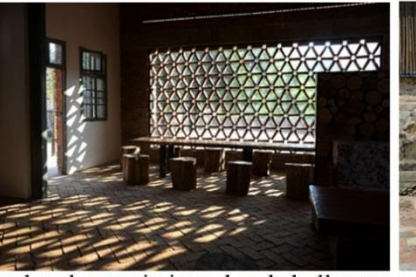
Minyatür müzesi aracılığıyla köyün tanıtımının artırılması ve köyün ekonomisinin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. Proje, yerel tarıma ait tarihi kalıntıları (petrol tankları ve elle yağ üretimi için kullanılan diğer tarım aletleri gibi) toplayarak, restore ederek ve sergileyerek ve katılımcı bir sergi alanı yaratarak, köyün yeni ekonomisini (örneğin çay yağı ve kestane işleme gibi...) desteklemeyi hedeflemektedir. Özel restoran ve köylülerin aktivite merkezi,

köyün ekonomisini canlandıracak turist binası ve yerel yönetim (toplantı ve düğün kutlaması gibi) için olanak sağlamaktadır (Şekil 2.48).

Orijinal mekânsal özelliklerin korunduğu tasarım çözümünde, değişikliklere de olanak sağlanmakta; etkinlik merkezi bölümünde, büyük ve esnek bir alan yaratmak için bölme duvarlar ve portatif mobilyalar kullanılmaktadır. Minyatür müze kısmında ise, yerel geleneklere ve geleneksel teknik süreçlere göre sergiler bir araya getirilebilmektedir.

Yapılarda bazı bölümlerde (iç duvarlar, restoran cephesi) mevcut duvarların niteliği korunmuş, genel olarak dış duvarlarda, daha şeffaf ve kamusal bir görüntü vermek için gölgelik olarak yerel bambu kullanılmıştır. Cepheler bölgesel mimariye uygun modern bir yaklaşımla düzenlenmiştir.

Tahıl ambarı ortasındaki orijinal güneşlenme alanı korunmuş ve sadece tahıl güneşlenme alanı olarak değil, aynı zamanda açık hava toplantıları yapabilmeye uygun olarak revize edilmiştir. Proje, 2014 WA Çin Mimarisi Ödülleri'nde "Sosyal Eşitlik Ödülü" kazanmıştır (Anonim 2015d).

PROJE ADI:	XİHE HUBUBAT YAĞLARI MÜZESİ VE KÖY ETKİNLİK MERKEZİ	
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	XİNYANG - ÇİN / 2014 / 1532 M ²	
TASARIM EKİBİ:	3ANDWİCH TASARIM / HE WEİ STUDIO	
		
dış cephe görünüşü	iç avludan görünüş	bölücü duvarlarda bambu kullanımı
		
üretim merkezi	etkinlik merkezi	restoran
		
yeni ek işlev olarak restoran (dış cephe)	yerel malzemenin iç mekanda kullanımı	avluda kurutma işlemi
		
eski depo görünümü	plan	
		
köy içindeki konumu		

Şekil 2.48. Xihe Cereals and Oils Müzesi Ve Köy Etkinlik Merkezi, Xinyang, Çin (Anonim 2015d' den aktarılarak)

2.5.20. Qinmo Topluluk Merkezi ve Eko Ev, Guangdong, Çin

Qinmo, Guangdong eyaletinin kuzey batısında yer alan uzak bir kırsal köydür. Sanayileşme ve kentleşme nedeniyle, köylülerin çoğu güneydeki fabrika kasabalarına göç etmiştir. Geride kalan çok yaşlı ve çok genç nüfus, pirinç yetiştirerek, domuz ve tavuk besleyerek hayatını idame etmeye çalışmaktadır. Köylüler artık fabrikalarda çalışan akrabalarından maddi destek almaktadır ve onlar için tarım önemli bir ekonomik faktör olmaktan çıkmıştır. Bu bağlamda projenin amacı, köyü ekonomik olarak kendine yeterliliği olan bir yere dönüştürmek ve bunun için eğitim ile tarımsal üretim yöntemlerindeki değişiklikleri köylüye tanıtarak bir dizi projeye köyün uzun vadeli sürdürülebilir kalkınması sağlamaktır.

Qinmo Topluluk Merkezi, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği teşvik etmek için birden fazla paydaşı kapsayan uzun vadeli, stratejik bir projenin sonucudur. Proje bazı vakıf ve şirketlerin desteğiyle hayata geçirilmiştir. Bunlar; Matthew Cheng ve Peggy Young (Yeşil Umut Vakfı), Lucy Tsai (Çin Kültürünü Geliştirme Derneği), Luke Him Sau Yardım Vakfı, Umut Eğitim Vakfı, Kadoorie Farm and Garden Şirketidir. 2006 yılında, Peggy Young (Yeşil Umut Vakfı), tarafından Guangdong eyaletindeki fakir ve uzak bir köy olan Qinmo Köyü, çevre eğitimi ve uygulamalara ağırlık veren bir okul için yeni bir alan olarak seçilmiştir. Qinmo İlköğretim Okulu 2006-2008 tarihleri arasında tamamlandıktan sonra, eski okul binasının hibrit bir toplum merkezine dönüştürülmesi (2008-2009) sağlanmıştır. Bu sayede eko-çiftlik geliştirilmiştir (Anonim 2013a).

Yeni toplum merkezi programında bir toplantı odası, yatakhane, geniş yemek alanı, ortak mutfak ve ofis alanı bulunmaktadır. Merkez, köylüler tarafından eko-atölye çalışmalarına ve gönüllülere ev sahipliği yapacak bir yer olarak kullanılmaktadır. Eko ev çiftliği domuz ve tavuk yetiştiriciliğini, bir sera ve bir dizi sebze bahçesini içerir. Çiftlik kurma konusunda Hong Kong'daki Kadoorie çiftlikleri tarafından uzman desteği sağlanmıştır. Böylece eski okul yapısı sadece köyün sosyal faaliyetleri için fiziksel alan sağlamakla kalmayıp aktif bir topluluk merkezine dönüşmüştür (Şekil 2.49) (Anonim 2010a).

Eski ve yeni okul, sosyal katılım ve bilgi alışverişini kolaylaştıran mimari ortamlar olarak görülmektedir. Toplum merkezi modeliyle, sürdürülebilir ve bütüncül tarım uygulamaları teşvik edilerek, kırsal üretkenliğe olan ilginin kademeli olarak artırılabilmesi ve genç nesiller için şehirlere toplu göçe alternatif olarak daha fazla eğitim olanakları sunabilecektir.

Proje, köy kavramını bir topluluk olarak yeniden inşa etmeyi ve eğitimin sürdürülebilir kalkınma için birincil araç olduğu fikrini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu tür projelerin tasarımlarında, kırsal Çin'in mevcut tipolojilerinden ve yapım yöntemlerinden yararlanılmaktadır.

Toplum merkezi, Çin ve Hong Kong'dan gelen öğrencilerin, profesyonellerin ve organizasyonların, kırsal dönüşümün nasıl gerçekleştirilebileceğine dair yeni çözümler araştırmak ve bulmak için koordineli çalışmalarının sonucunda hayata geçirilmiştir.

Qinmo Köyü Projesi 2010 yılında, “Urbaninform Competition: Architecture of Social investment” isimli yarışmada mansiyon Ödülü almıştır. 2006'da projelerin başlamasından itibaren, Qinmo Köyü yerel hükümet tarafından kilit bir geliştirme projesi olarak atanmış ve altyapısını geliştirmek için ek yardım alabilmiştir (Anonim 2013a).



Şekil 2.49. Qinmo Topluluk Merkezi ve Eko Ev – Guangdong, Çin (Anonim 2013a’dan aktarılıarak)

2.5.21. Timber Clad Toplum Merkezi, Hiroshima, Japonya

Timber Clad Toplum Merkezi, kent içerisinde bulunmakla birlikte kırsal alanlarda geliştirilebilecek çözümlere ölçek olarak yakınlığı açısından katkı sağlayacağı öngörülerek bu bölümde incelenmiştir. Hiroşima'da büfe olarak hizmet veren mevcut bir yapının yenilenmesiyle gerçekleştirilmiş, bu toplum merkezinde; çeşitli seminerler ve etkinlikler düzenlenmektedir. Böylece bireylerin ve kuruluşların toplanması için gereksinim duyulan bir ortam sunulmaktadır.

Yapıda, zemin katta iç ve dış mekân arasında tekrarlanan ahşap panjurların bulunduğu gölgeli bir hacim oluşturulmuştur. Bu bölüm iç ve dış arasında yarı açık bir mekâna dönüşebilmektedir. Bu katta kişisel çalışma, küçük toplantılar, bahçecilik işlevleri için mekânlar yer almaktadır. Toplum merkezinin doğa ile doğrudan ve yakın bir ilişki kurması amaçlanmış, zeminde ekim alanları oluşturulmuştur. Dış cephede ve iç mekânda ahşap kullanılmıştır. Üst katta ortak kullanım için bir salon yer almaktadır (Şekil 2.50) (Anonim 2020ı).

PROJE ADI:	TIMBER CLAD TOPLUM MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	HIROSHIMA - JAPONYA / 2013 / 404 M ²
TASARIM EKİBİ:	UID ARCHITECTS
 eski durum (büfe olarak kullanım)  yeni durum (toplum merkezi)  üst kat salon  sergi mekanı  açık çalışma alanı / minimal bahçe  ağşap malzeme kullanımı	
 yapı - sokak ilişkisi	

Şekil 2.50. Timber Clad Toplum Merkezi– Hiroshima, Japonya (Anonim 2020ı’dan aktarılarak)

2.5.22. Liu Geng Tang Salonu, Wuyuan, Çin

Toplum merkezi, Jiangxi Eyaleti, Wuyuan İlçesi, Hongguan Köyü'nde yer almaktadır. Hongguan köyü, Ming ve Qing Hanedanları'nda mürekkep yapımı ile tanınmıştır.

Hongguan Köyü'nün girişindeki eski bir ev olan “Liu Geng Tang Hall”, Qing Hanedanlığı'nın son dönemlerinde mürekkep yapan bir ustanın ikametgâhıdır. Köyün girişindeki 1600 yıllık büyük kafur ağacına ve yeni yapılan etkinlik meydanına bakan yapı, avlulu ender evlerden biridir. Eski köyün yoğun dokusu içindeki özel konumu ve açık avlusu, Liu Geng Tang'ın burayı bir ev olarak kiralayıp yenilemesinin nedenlerindendir.

Liu Geng Tang Salonu'nun orijinal mekân yapısı ana salon, misafir salonu ve mutfak olarak üç bölüme ayrılmıştır. Ana salon, eski usta ailesinin yaşam alanı olan iki kat ve tek avludur. Merkezi konuk evi, çift verandalı dörtgen bir avludur ve binaların çoğu iki katlıdır. Yaşlı konuklar ve hizmetliler için iki bağımsız yaşam alanı bulunmaktadır. Mutfak üç katlı ahşap bir alandır, birinci kat mutfak olarak ve ikinci, üçüncü katlar da çeşitli eşyalar ve çiftlik aletlerini depolamak için kullanılır. Binanın üç bölümü bağımsız olarak kullanılabilir ve aynı anda birbirine bağlanabilir (Şekil 2.51).

“Liu Geng Tang Hall” yeniden düzenlenirken, kamu hizmet alanı ve konaklama mekânı (13 oda) bölümlerine ayrılmıştır. Yemek alanı olarak avlu, defne ve hünnap ağaçları korunacak şekilde yeniden düzenlenmiş ve hem sakinlerin günlük ihtiyaçlarını karşılayan hem de Hongguan köyündeki turistleri de ağırlayan, bir kahve dükkânı da bulunan bir yer olarak tasarlanmıştır (Şekil 2.52).

Tasarımda, binanın konforunun iyileştirilmesine önem verilmiştir. Eski binada yeni işlevin gerektirdiği ses yalıtımını karşılamak için geleneksel nitelik olabildiğince bozulmadan, mevcut ahşap bölmeler kalınlaştırılmıştır (Anonim 2018d).

Mimarlar tarafından, eski binaların restorasyonu ile mekânın inovasyonu arasında bir denge bulmaya çalışılarak Huizhou antik evinin ruhunu korumaya özen gösterilmiştir.

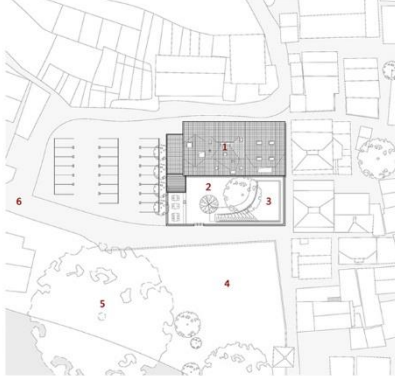
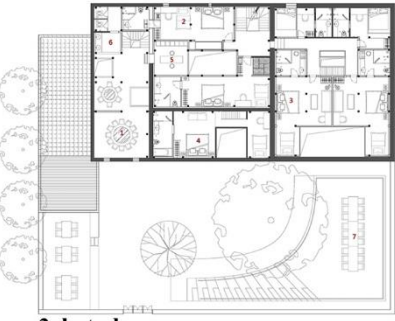
Yeni ana salonun kamusal işlevi daha da güçlendirilmiştir. Ana salonun orijinal düzeni okuma alanı olarak değiştirilmiş, her iki tarafa kitap rafları eklenmiştir. Bu bölümde bir stüdyo ve kır

kahvesi de düzenlenmiş, geleneksel bir müzik aleti olan Guqin çalınabilecek bir mekâna da yer verilmiştir.

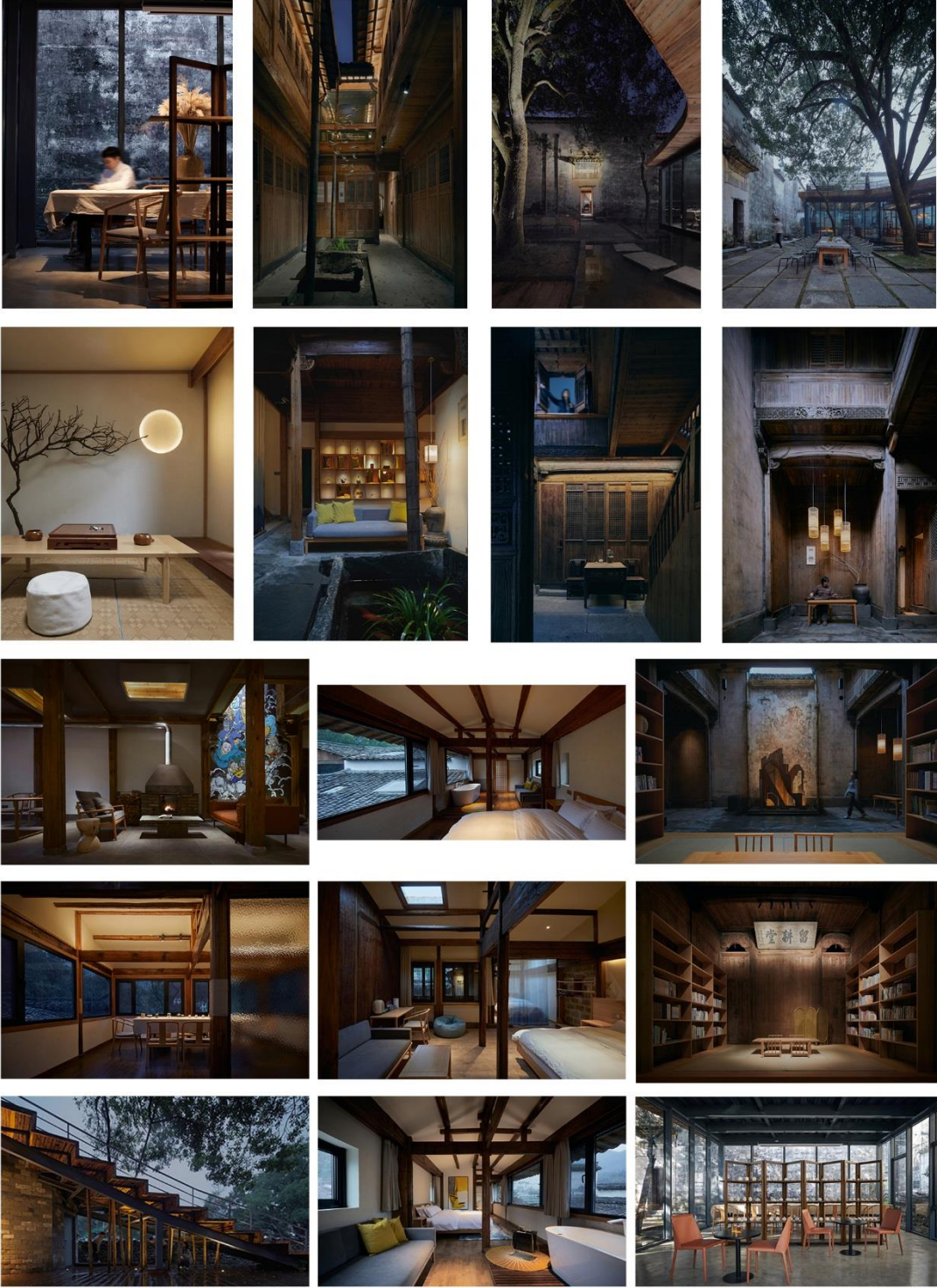
Restoran üç kata ayrılmıştır. Birinci katta 2-4 kişilik küçük masaların bulunduğu bir dinlenme alanı, ikinci katta birçok insanın yemek ihtiyaçlarını karşılamak için iki büyük yuvarlak masanın olduğu bir alan ve üçüncü katta bir çay odası düzenlenmiştir. İkinci katta ayrıca küçük bir satranç odası kurulmuştur. Üçüncü katta, köyün girişindeki büyük ağaçların, derelerin ve pirinç tarlalarının görülebildiği, cam cepheli bir alan yaratılmıştır.

Tasarımda dış mekânın kullanılması yaklaşımıyla yeni binanın çatısını kullanmaya yönelik çözümlere yer verilmiştir. Alt kat kafe ve çok işlevli salon olarak kullanılırken, üst kısım açık havada yemek yeme ve aktiviteler için bir çatı platformu olarak düşünülmüştür. Avlunun bir bölümde çocuklara oyun alanı sağlayan "bambu ormanı" imajını oluşturmak için bambular kullanılmıştır.

Sürdürülebilirliğe verilen önem kapsamında yeni binanın çatısı ve dış cephesinde, eski binanın onarımından kalan cilalı ve yeniden kullanılmış eski ahşaplar kullanılmıştır. Tüm cephelerde, güneş ışığının mümkün olduğunca içeri alınması amaçlanmış, cam yüzeylere yer verilmiştir. İç mekânın, basit düzeni ve hareketli mobilyaları sayesinde esnek bir şekilde düzenlenebilmesine olanak sağlanmıştır. Yeni bina ile birlikte avlunun peyzajı da tasarlanmıştır. Avlu peyzajının genel fikri sakinlik üzerinedir. Orijinal defne ve hünnap ağaçları, avlunun merkezi olarak görülmüş ve korunmuştur (Anonim 2018d).

PROJE ADI:	LİU GENG TANG SALONU
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	WUYUAN - ÇİN / 2019 / 780 M ²
TASARIM EKİBİ:	3ANDWICH DESIGN / HE WEI STUDIO
 köy içinde kuş bakışı görünüşü  köy içinde konumu  kapalı - açık - geçirgen mekan bir arada  eski yapı (salon) - avlu - yeni yapı (kafe)  geleneksel doku içinde modern kafe  yerel işçilik	 Vaziyet planı  1. kat planı  2. kat planı  3. kat planı  kesit  1. Liu Geng Tang Salonu 2. Avlu 3. Kafe 4. Köy Meydanı 5. Kafur Ağacı 6. Köyün Ana Girişi 1. Merkezi Salon 2. Guqin Odası 3. Çalışma Odası 4. Çay Odası 5. Atrium 6. Yemek Odası 7. Yatak Odası 8. Standart Misafir Odası 9. Suit Odası 10. Diğer Odalar 11. Kafe 12. Avlu 13. Açık Çay Alanı 1. Yemek Odası 2. Standart Misafir Odası 3. Suit Odası 4. Aile Suit Odası 5. Satranç Odası 6. Tuvaletler 7. Teras 1. Aile Suii 2. Çay Odası 3. Çocuk Oyun Alanı teraz oyun alanı kafe

Şekil 2.51. Liu Geng Tang Salonu – Wuyuan, Çin (Anonim 2018d’ den aktarılarak)

PROJE ADI:	LİU GENG TANG HALL
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	WUYUAN - ÇİN / 2019 / 780 M²
TASARIM EKİBİ:	3ANDWİCH DESİGN / HE WEİ STUDIO
	

Şekil 2.52. Liu Geng Tang Salonu – Wuyuan, Çin (Anonim 2018d’ den aktarılarak)

2.5.23. Bamboo Craft Village Toplum Merkezi, Chengdu, Çin

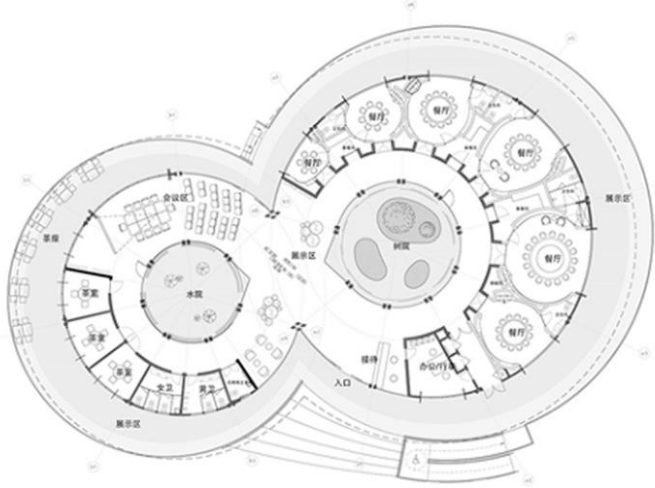
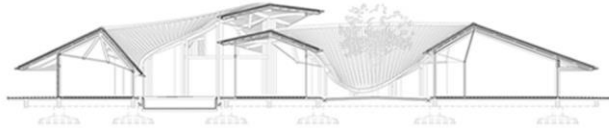
Merkez, bambu geleneği ile tanınan Chongzhou İlçesi, Dao Ming Kasabası'nın bir banliyösünde yer almaktadır. Bambu dokuma bölgede somut olmayan yerel kültürel mirastır. Bu kırsal alandaki merkez bambu dokuma ustası etkinliklerine ev sahipliği yapmak, kültürel paylaşım için bir merkez sağlamak ve diğer çok işlevli etkinlikleri barındırmak için tasarlanmıştır. Gerektiğinde sergilere, konferanslara, yemeklere uygun olarak dizayn edilebilir.

Ahşap taşıyıcı sistem, geleneksel seramik karolarla kaplı Mobius çatısı ile kaplı sonsuzluk şeklinde iki avlu içeren bir plana şemasına sahiptir. Proje fütüristik ve aynı zamanda geleneksel bir yaklaşım benimsemektedir. Açık, yarı açık, kapalı mekân katmanları ve bunların esnek dönüşümü ile şeffaflık, bahçeler, insanlar ve ışık arasında güçlü bir etkileşim yaratılmıştır (Şekil 2.53).

Geleneksel el sanatlarını tanıtmak amacıyla hayata geçirilen projede faaliyetler için gerekli orijinal alanı sağlarken, köy ve doğal ekolojik kaynaklarla bütünleştirmeye yönünde çalışılıyor. Bina yapılırken doğaya en az zararın verilmesi ve mevcut ağaçların korunması sağlanmıştır.

Projede geleneksel malzemeler kullanılmıştır. Geleneksel bambu dokuma mimari yapı için uygun olmadığı için sadece binanın dışını saran bir cephe dokusu olarak vurgulanmıştır. Benzer şekilde yerel malzemelerden kil, seramik, kereste ve karoların hepsi uygun olan yerlerde uygulanmıştır.

Bu toplum merkezi, aynı zamanda, yeni inşaat teknolojisinin dijital beşeri bilimler çağında yerel el sanatlarıyla nasıl entegre edileceğine dair ileriye dönük bir keşiftir. Proje parametrik tasarımı, geleneksel yapım tekniklerini ve çağdaş prefabrikasyon sanayileşmesini birleştirmektedir (Anonim 2018e).

PROJE ADI:	BAMBOO CRAFT VILLAGE TOPLUM MERKEZİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	CHENGDU - ÇİN / 2018 / 1800 M ²
TASARIM EKİBİ:	ARCHI-UNION ARCHITECTS
 köyün uzaktan görüntüsü	 plan
 toplum merkezinin çevresi ile ilişkisi	 kesit
 cepheden görünüş	
 dış iç ilişkisi - görsel geçirgenlik	 iç avlu
	 bambu dokuma yapan insanlar
 kiremit kaplamalı amorf çatı	 esnek kullanımlı mekan örneği
	 çatı sistemi detayı

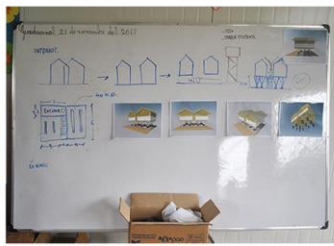
Şekil 2.53. Bamboo Craft Village Toplum Merkezi, Chengdu, Çin (Anonim 2018e)

2.5.24. Guadurnal's Lunchroom Toplum Merkezi, Esmeraldas, Ekvador

Bölgede deprem sonrası konut prototipleri üzerinde çalışan mimari ekip bu projeye, alanda çalışırken daha önce uygulanmış olan Infovanit Pavyonu'nu (BM yaşam alanı III, quito-ekvador 2016 projesinden kalan) sökerek toplum kullanımı için yeniden değerlendirme fikrini ortaya atarak başlar. Mevcut pavyonun büyük tek sergi mekânı yerine malzemelerden iki hacim oluşturacak şekilde bir tasarım yaparlar. Bu şekilde topluluk etkinliklerini üretebilecekleri sınıf, yemek odası, atölye alanı ve sera gibi mekânların oluşmasına olanak sağlarlar (Şekil 2.54) (Anonim 2018g).

Katılımcılık etkin atölye çalışmaları sonucu tasarıma karar verilmiş olup topluluk üyeleri dinlenerek sorunlara çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Bölgenin ciddi sorunlarından biri aşırı yağış olduğunda 2 m'ye ulaşan su seviyesidir. Bu nedenle sel etkisinden korunmak amacıyla ana mekânların yükseltilip altında geçici mekânların kurgulanması kararı alınmıştır. Bu yükseltilme sayesinde gölgelik bir buluşma alanı ve ağlarla da desteklenen çocuk oyun alanı ortaya çıkmıştır. İnşa sürecinde de katılımcı yaklaşım etkin olup topluluk üyeleri, gönüllüler, yerel işçilerin birlikte çalışması ile tamamlanmıştır (Anonim 2018f).

Bölge halkı sahiplendikleri bu yapının kamışla bezeli duvarlarını çimento ile kaplayarak boyamak istemiştir. Bunun üzerine bir grafik tasarımcı olan sokak sanatçısı başından sonuna süreci anlatan bir duvar resmi ile cephe görselleştirmesini tamamlamıştır. Böylece mekân, deprem öncesi ve sonrasına atıfta bulunmakta ve tarihinin bir derlemesini sunmaktadır.

PROJE ADI:	GUADURNAL'S LUNCHROOM TOPLUM MERKEZİ	
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	ESMERALDAS - EKVADOR / 2017 / ? M ²	
TASARIM EKİBİ:	AL BORDE + TALLER GENERAL	
		
yerden yüksekte çok amaçlı alan	yapının çevresi ile ilişkisi	sökülen infonavit pavyonu
		
topluluk hikayesini anlatan duvar resmi	guadurnal topluluğu katılımı ile atölye çalışmaları	
		
gölgenin altında oyun alanı olarak zemin kat	inşa sürecine katılımcılık	
		
çocuklar için yemek alanı / atölye kullanımı		

Şekil 2.54. Guadurnal's Lunchroom Toplum Merkezi, Esmeraldas, Ekvador (Anonim 2018g'den aktarılarak)

2.5.25. Ouled Merzoug Kadınlar Evi, Morocco, Fas

Ouled Merzoug köyünde bir kadın derneği olan AFOM (Association des Femmes d'Ouled Merzoug) kurulmuştur. Bu derneğe sağlanan arsa üzerine üniversite tarafından düzenlenen Building Beyond Borders adlı program kapsamında katılımcılar, yerel kadınlar ve işçiler tarafından yakın işbirliği içinde bu proje tasarlanıp inşa edilmiştir. Bu katılımcı sürecin sonucu olarak ortaya çıkan Kadınlar Evi, köyün merkezinde bir toplanma, çalışma ve öğrenme yeri olarak görülebilmektedir. Kadınların zanaatlarını topluluk ve ziyaretçilerle paylaşabilecekleri bir yer niteliğindedir. Bu projede, yerel ve yenileyici malzemelerin kullanımı tercih edilmiş ve geleneksel ile çağdaş yapım teknikleri arasındaki etkileşim kurularak sürdürülebilir yapı üretimi hedeflenmiştir.

Program biyo-iklimsel tasarımı, yerel ve sürdürülebilir malzeme kullanımını, tasarım öncesi yerinde araştırmayı, proje tabanlı öğrenmeyi içermektedir. Kasım 2018'de katılımcılar, köyü ve sakinlerini tanımak, arsayı ölçmek ve programı Harmonie Begon ile işbirliği içinde tanımlamak için kadınlarla beraber atölyeler düzenlemişlerdir. Yoğun bir tasarım döneminden sonra, Nisan 2019'da inşaata başlanmış. Aralık 2019'da ise yapı bitirilmiştir (Anonim 2020j).

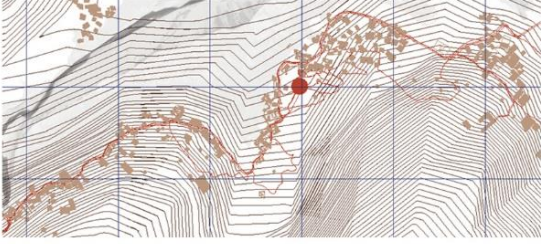
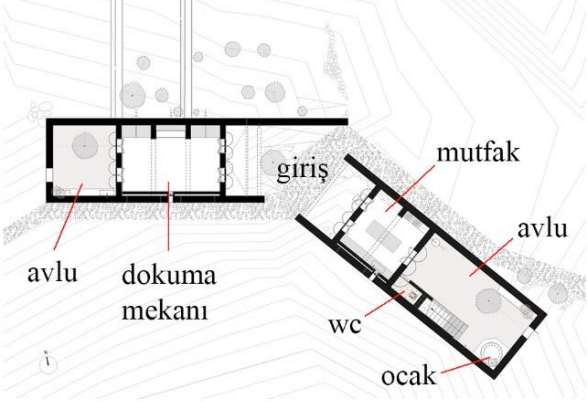
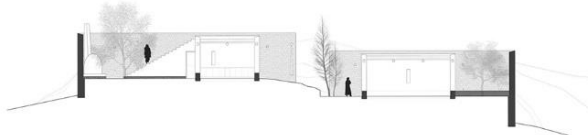
Yapı yağmur sularının kolay tahliye edilebileceği bir yamaçta konumlanmaktadır. Önünden yerel halkın düzenli olarak kullandığı iki yol geçmektedir. Bu yollardan biri dini mekân ve mezarlıklarla köy merkezini bağlayan yol iken öteki futbol sahası, kreş ve ilkokul gibi önemli kamusal mekânlara geçiş yoludur. Ev köyün her iki yakasıyla da bağlantı kuracak şekilde iki kütleden oluşmaktadır. Kütlelerin kesişim noktası kamusallık simgesi olarak binanın merkezindeki avludan girişe davet eder, uç noktalardaki avlular ise geniş manzaralar sunar ve içeride duvarlarla korunaklı açık havada çalışılabilecek bir ortam sağlar. Bu mekânlar aynı zamanda boş zaman ve dinlenme alanları olarak değerlendirilebilir (Şekil 2.55).

Kadınlar evinin merkezindeki avlu halka açıktır ve müşterek kullanılabilir bir ocağın (tandır) bulunduğu atölye mekânı sunmaktadır. Atölye mekânı buluşma, öğretme ve öğrenme, eğirme ve dokuma için kullanılırken ortak kullanımlı ocakta kadınlar birlikte ev yapımı ekmekler ve hamur işleri pişirmekte ve satmaktadırlar. Atölye bahçesindeki büyük lavabo, kadınların yün yıkamasını ve renklendirmesini mümkün kılmaktadır.

Yerel ve doğal malzemelerin kullanımının en üst düzeye çıkarılması ve inşaat atığı miktarının en aza indirilmesi bu projede temel ilkeler olarak belirlenmiştir. Bina kabuğu için çevredeki tepelerden doğal taşlar çıkarılmıştır. İç duvarlar kerpiç tuğladan yapılmıştır. Çatı kiriş malzemesi okalıptüs ağaçlarından, tavan kaplaması “Palmerie”de büyüyen kamıştan yapılmıştır. Duvar ve zemin bitimleri, yerel toprak, nehir kumu, kireç ve saman karışımları kullanılarak tamamlanmıştır. Nitelikli yerel işçiler ve yabancı mimarlar arasındaki yakın işbirliği sayesinde geleneksel ve yeni inşaat tekniklerinin uygulanması mümkün olmuştur.

Kadınlar Evi'nin iç mekânında yerel zanaatkârlarla işbirliği kurmaya önem verilmiştir. Kadınlar perdeleri tasarlamış ve dokumuş, ocak bahçesindeki tandırın inşa edilmesine yardımcı olmuşlardır. Mutfak tezgâhının altındaki kapaklar ve okalıptüs kirişler yerel ahşap işçileri tarafından yapılmıştır. Dış mekân aydınlatmaları ve seramik araç-gereçler ise yerel bir çömlekçiyle beraber tasarlanmıştır.

Binanın yanındaki vadiye bir bahçe yapılmıştır. Bu bahçe, bina için biyolojik çeşitlilik ve gölge kazanımı sağlarken Ouled Merzoug köyü için yeni bir kamusal alan imkânı tanımaktadır. Teraslı bahçe ve yığma duvarlar ile yağmur suyunun akması yavaşlatılarak daha iyi su filtrelenmesi ve ana yola doğru aşınmış erozyona uğramış malzeme miktarının azalması hedeflenmiştir. Yerel orman ağaçları ve çalıların farklı türleri yerel işçiler, Ouled Merzoug'un kadınları ve diğer köylüler tarafından dikilmiştir (Anonim 2020j).

PROJE ADI:	OULED MERZOUG KADINLAR EVİ
YERİ / YAPIM YILI / ALANI:	MOROCCO - FAS / 2019 / 130 M ²
TASARIM EKİBİ:	BUILDING BEYOND BORDERS HASSELT UNIVERSITY
 köy içindeki konumu  dışa kapalı korunaklı cephe görüntüsü	 plan  kesit
 el dokuması işi  yarı açık alan  iki hacim arasında gizli giriş  inşa aşamasına katılan kadınlar	 dışarıdaki ocakla ilişkili mutfak  ocağın bulunduğu avlu mekanı  doğal taş duvar ören yerel işçiler
 dokuma alanı  tepeden giriş  doğal ahşaptan çatı strüktürü	

Şekil 2.55. Ouled Merzoug Kadınlar Evi, Morocco, Fas (Anonim 2020k)

2.6. Bölüm Sonucu

İkinci bölüm içinde öncelikle dünya genelinde verilere bakılarak özellikle kentleşme ve göç sebebiyle kır ve kent arasında gittikçe artan bir kopukluğun olduğuna dikkat çekilmiştir. Dünyada ve ülkemizde bir temel sorun olan gecekondulaşma ve kırım terk edilmesi konularına ülkelerin yaklaşımları ve çözüm sağlamak amacıyla uyguladıkları politikalardan bahsedilmiştir. Kırsal kalkınmanın tarihçesi kapsamında kırsala yönelik genel politikalar ve değişen dünya ile paralel olarak bu politikalarda kırsalı kalkındırmak adına benimsenen yeni yaklaşımlar araştırılarak aktarılmıştır. Türkiye'nin On birinci kalkınma planında dikkat çekilmiş olan kırsal kalkınma gündemi incelenmiş, öne çıkan çözümler başlıklar halinde özetlenmiştir. Böylece ülke özelinde konunun önemi daha iyi anlaşılmış olup ele alınan önerilere paralel olarak sadece kısaca bir değinilen toplumsal kalkınma konusunun detaylandırılması gerektiği fark edilmiş olup kırsal toplumun kalkınmasını desteklemede mekânsal anlamda bir öneri programının da olması gerektiği sonucu açıkça ortaya konulmuştur.

Dünyada toplumun kalkınmasına yönelik olarak öne çıkan toplum merkezi kavramının oluşumu ve gelişimi detaylıca ele alınmıştır. Psikolojik, sosyal, kültürel ve kamusal anlamda bu merkezlerin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Bu merkezlerin tarihsel olarak ortaya çıkış süreci ilk yerleşim evi olan Toynbee Hall ve ikinci olarak Amerika'da var olan Hull House yerleşim evleri ile incelenmiş, ortaya çıkmaları için mevcut olan koşullar, yapılanma biçimleri ve yapıcı-onarıcı etkileri detaylı olarak anlatılmıştır. Bu merkezlerin maddi açıdan yardımseverlik örneği olmanın ötesinde sosyal adalet kavramına odaklanarak ve eylemlerini gerçekleştirerek toplumun çeşitli kazanımlar edinmesinde etkili olduğuna dikkat çekilmiştir.

Türkiye'de fikir, süreç, oluşum veya sunduğu kazanımlar bakımından toplum merkezi niteliğinde yapılanmalar incelenerek ülkemizde tarihsel süreç hakkında bilgi verilmiştir. Türk kültüründe yardımlaşma, dayanışma ve teşkilatlanmanın daima olması, dini öğretiler, gelenek ve göreneklerin teşviğiyle de ülkemiz açısından yabancı olunan bir yaklaşım olmadığı sonucuna varılmıştır. Cumhuriyet ile beraber günün koşul ve gerekliliklerine uygun olarak eğitime de bu kapsamda oldukça önem veren toplumu kalkındırmak adına daha da güçlü adımlar ortaya konmuştur. Bu kapsamda Türk Ocakları, Halkevleri, Köy halkodaları, Köy odaları, Köy Enstitüleri, Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM), Türk Kızılayı Toplum Merkezleri Projesi, Tarlabası Toplum Merkezi, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

(SHÇEK), Toplum Merkezleri (TM), Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM)’nden bahsedilmiştir. Sonrasında Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)’ın sosyal hizmet açısından mevcut uygulamalar üzerinden yaptığı değerlendirmeler, göç sorunu ve hizmetlerin yeterliliği konusu tartışılmış, kademeli model önerisinin bir toplum merkezi özelliklerinde olabileceği düşünülmüş ve bu modelin yerleşim evi ve komşuluk evi yaklaşımlarına benzer bir yaklaşım benimsediği görülmüştür. Devamında kent ve kır arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmak için kırsala yatırım yapılan çiftçiye topraklandırma, merkez köy, örnek köy, tarım kentleri, köykent projelerinden bahsedilerek toplumsal refahı ekonomik destekler dışında sosyal, kültürel ve eğitsel olarak da kalkındırma çabasıdan ötürü köykent projelerine değinilmiştir. Ülkemizde toplum merkezi olarak yakın zamanda gündeme girmiş bir proje bulunmaktadır o da Hüsame Köklü Kadın Toplum ve Üretim Merkezi’dir.

Son olarak kırsal yaşamı desteklemek yerel toplumu güçlendirmek adına yakın tarihte yapılmış dünyadan örnekler araştırılmış ve bu araştırma sonucunda elde edilen verilerle analizler oluşturulmuştur. Analizlerde örnek projeler üzerinden, mekânsal kurgu, işlevsel yapı, tasarım – üretim süreci, yaş ve cinsiyet bakımından hitap ettiği kitle kullanıcı grubunun kimler olduğu irdelenmiş ve tablolar halinde sunulmuştur.

Mekânsal kurguda yapı inşaat alanı, yapının üretim biçimi, mekânsal düzen, mekânsal bölümler ve yapının işlevsel programı incelenmiştir. Alan bazlı bakıldığında değişken m²’lerin olduğu yerel ihtiyaç, yapılı çevre imkânları ve faaliyet kapsamına göre mekân toplam alanı değişkenlik gösterebilmektedir. Yapının üretim biçimine bakıldığında bazı örneklerde boş bir araziye yeni bir inşa yapılırken bazılarında eski ama kullanılabilecek durumda olan yapıda iyileştirmeler ve revizyonlar yapılarak, bazılarında ise hem eski yapının hem de yanına yeni bir yapının eklenmesiyle eski ve yeninin bir arada olduğu parçalı bir üretim olduğu görülmüştür (bkz. Çizelge 2.4). Bunun yanında yeni veya eski + yeni birleşimi ile oluşturulan parçalı bir yapılaşma olabileceği gibi tek çatı altında toplayan bir yaklaşımda olabileceği görülmüştür. Bu örnekler arazi yeterliliği olan alanlarda yeni yapı yapılması imkânı varken olmayan alanlarda da var olan potansiyelin değerlendirilmesine iyi referanslardır. Dış çerçeve dışında iç mekân anlamında da bölmelerle ayrılmış birden fazla tanımlı mekândan oluşan iç mekâna sahip olabileceği gibi çeşitli düzenlemeler için esnek kullanıma olanak tanıyan geniş tek bir iç mekândan da oluşabilir. Kapalı mekân dışında açık ve yarı açık mekânlar da sunup sunmadığı araştırılmıştır. Tasarımın açık, kapalı ve yarı açık mekânlar sunması alanı kullanıcı için kamusal bir hizmetten faydalanırken çeşitlilik sunması ve mekân değişikliği ihtiyacına

cevap vermesi bakımından cezbedicidir. Çoğu örnekte de bu açık ve kapalı mekan arasında esnek geçişin varlığı gözlenmektedir (bkz. Çizelge 2.5). Mekânsal bölümlere bakıldığında; çok amaçlı büyük bir salon tüm örneklerde bulunmakla birlikte, servis mekânları (wc, banyo, hol), mutfak (fırın, kafe, restoran) ofis, sergi, sınıf, atölye, depo ve dört tarafı kapalı avlu veya açık bahçe mekânları görülmektedir (bkz. Çizelge 2.6).

Mekânların işlevsel programına baktığımızda ise, sosyal etkinlik (toplantı, organizasyon, düğün, cenaze, festival vb.), eğitimi destekleme, kütüphane olanağı sunma, sanat ve spor etkinliklerine fırsat verme, sağlık taramalarında mekân olarak kullanma, zanaat faaliyetleri gerçekleştirme, yapılan işlerin satışının yapılabildiği gelir getirici kaynak durumunda olma ve konaklamaya olanak sağlama seçeneklerinin olduğu görülmektedir (bkz. Çizelge 2.7).

Yapının üretim sürecinin de başlı başına toplum açısından öğretici bir rolü olduğu, farkındalığı sağlayabileceği ve toplum tarafından sahiplenilirse topluluk üzerinde daha etkili olabileceği fikrine dayanarak önemli olduğu düşünülmüştür. Bu başlık altında ise katılımcılık (tasarım sürecine katılımcılık, inşa etme sürecine katılımcılık), doğal çevreye uyum (inşa edilecek bölgenin iklimsel, kültürel ve fiziksel koşullarına duyarlılık), sürdürülebilirlik (enerji kullanımı ve üretimi, doğal çevreye zararsız yaşam döngüsü, yerel malzeme kullanımı, yerel kimliğin yaşatılması) ve farklı kuruluşlarca desteklenme (üniversite, hükümet, özel şirketler, sivil toplum kuruluşları gibi farklı paydaşlarla işbirliği içinde hayata kazandırılması) başlıkları altında incelenmiştir (bkz. Çizelge 2.8). Mekândan faydalanabilecek kullanıcı grubunun yaş ve cinsiyetine bakıldığında ise bu merkezlerin genel olarak ayırım gözetmeksizin her yaş grubuna ve kadın – erkek olarak herkese hitap ettiği görülmektedir (bkz. Çizelge 2.9).

Analizler sonucunda görülmüştür ki yerel toplumun ihtiyaçlarına göre farklılaşabilen programlara sahip olabilecek bu merkezler kullanıcı odaklı olarak tasarlanmış, bireyi ve toplumu destekleyici bir rol üstlenmiştir. Kırsalda odak noktası haline gelebilmiş, dikkat çekici cazip mekânlardır. Cam Thanh Toplum Merkezi ve Chieng Yen Toplum Evi örneklerinde anlatıldığı üzere bu merkezler sahip oldukları potansiyel ile bölge turizmini canlandırıcı rol de üstlenmektedir. Mekânsal ve işlevsel program anlamında yapılan bu örnek araştırmasının ülkemizde yapılacak toplum merkezi projeleri için yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Çizelge 2.4. Toplum merkezi niteliğindeki yapı örneklerinde görülen mekân üretim biçimi

Toplum Merkezleri	İnşaat Alanı m ²	Mekanın Üretim Biçimi		
		Yeni Yapı	Eski Yapının Revizesi	Eski Yapı + Yeni Ek
Cambury Topluluk Merkezi (Sao Paulo, Brezilya)	175	✓		
Naidi Topluluk Salonu (Naidi, Fiji)	130	✓		
Suoi Re Köyü Topluluk Evi (Hai Duong, Vietnam)		✓		
El Comienzo Del Arco Iris Toplum Merkezi (San Isidro, Kolombiya)		✓ 210 m ²		✓
Xiaoshi Köyü Topluluk Kültür Merkezi (Chengdu, Çin)	650	✓		
Warak Kayu Mikro Kitaplığı (Semarang, Endonezya)	182	✓		
Woodcroft Mahalle Merkezi (Woodcroft, Avustralya)	610	✓		
Ger İnovasyon Merkezi (Ulaanbaatar, Moğolistan)	160	✓		
El Rodeo De Mora Toplum Merkezi (Kosta Rika, Amerika)	750	✓		
Agriculture Technology Toplum Merkezi (Krong Samraong, Kamboçya)	310	✓		
Shijia Köyü Ekolojik Evi (Shaanxi, Çin)	380	✓		
Holistic Toplum Merkezi (Hindistan)		✓		
Cam Thanh Toplum Merkezi (Tp. Hoi An, Vietnam)	550	✓		
Yuanheguan Köyü Kamu Hizmet Merkezi (Hubei, Çin)	545	✓		
Victory Street Topluluk Merkezi (Shanghai, Çin)	502	✓		
Chieng Yen Toplum Evi (Vân Hồ, Vietnam)	406	✓		
Otica Yerlileri İçin Yeni Toplum Merkezi (Poyeni, Peru)	230	✓		
Léonce Georges Topluluk Merkezi (Chauffailles, Fransa)	3541		✓	✓
Xihe Cereals and Oils Müzesi Köy Etkinlik Merkezi (Xinyang, Çin)	1532		✓	✓
Qinmo Topluluk Merkezi Ve Eko Ev (Guangdong, Çin)	450		✓	
Timber Clad Toplum Merkezi (Hiroshima, Japonya)	404		✓	
Liu Geng Tang Salonu (Wuyuan, Çin)	780		✓	✓
Bamboo Craft Village Topluluk Merkezi (Chengdu, Çin)	1800	✓		
Guadarnal's Lunchroom Toplum Merkezi (Esmeraldas, Ekvador)			✓	
Ouled Merzoug Kadınlar Evi (Morocco, Fas)	130	✓		

Çizelge 2.5. Toplum merkezi niteliğindeki yapı örneklerinde görülen mekânsal düzen

Toplum Merkezleri	Mekansal Düzen						
	Tekil Yapı	Parçalı Yapı	Yapı İçinde Tek Mekan	Yapı İçinde Birçok Mekan	Kapalı Mekan	Yarı Açık Mekan	Açık Mekan
Cambury Topluluk Merkezi (Sao Paulo, Brezilya)		✓		✓	✓	✓	✓
Naidi Topluluk Salonu (Naidi, Fiji)	✓		✓		✓	✓	
Suoi Re Köyü Topluluk Evi (Hai Duong, Vietnam)	✓			✓	✓	✓	✓
El Comienzo Del Arco Iris Toplum Merkezi (San Isidro,)		✓	✓		✓	✓	✓
Xiaoshi Köyü Topluluk Kültür Merkezi (Chengdu, Çin)	✓			✓	✓	✓	✓
Warak Kayu Mikro Kitaplığı (Semarang, Endonezya)	✓		✓		✓	✓	
Woodcroft Mahalle Merkezi (Woodcroft, Avustralya)	✓			✓	✓	✓	
Ger İnovasyon Merkezi (Ulaanbaatar, Moğolistan)	✓		✓		✓	✓	
El Rodeo De Mora Toplum Merkezi (Kosta Rika, Amerika)		✓		✓	✓	✓	✓
Agriculture Technology Toplum Merkezi (Krong Samraong,)		✓		✓	✓		✓
Shijia Köyü Ekolojik Evi (Shaanxi, Çin)	✓			✓	✓	✓	
Holistic Toplum Merkezi (Hindistan)		✓		✓	✓	✓	✓
Cam Thanh Toplum Merkezi (Tp. Hội An, Vietnam)		✓		✓	✓	✓	✓
Yuanheguan Köyü Kamu Hizmet Merkezi (Hubei, Çin)	✓			✓	✓		✓
Victory Street Topluluk Merkezi (Shanghai, Çin)	✓			✓	✓	✓	✓
Chieng Yen Toplum Evi (Vân Hồ, Vietnam)	✓			✓	✓		✓
Otica Yerlileri İçin Yeni Toplum Merkezi (Poyeni, Peru)	✓		✓		✓	✓	✓
Léonce Georges Topluluk Merkezi (Chauffailles, Fransa)		✓		✓	✓		✓
Xihe Cereals and Oils Müzesi Köy Etkinlik Merkezi		✓		✓	✓		✓
Qinmo Topluluk Merkezi Ve Eko Ev (Guangdong, Çin)		✓		✓	✓		✓
Timber Clad Toplum Merkezi (Hiroshima, Japonya)	✓			✓	✓	✓	✓
Liu Geng Tang Salonu (Wuyuan, Çin)		✓		✓	✓		✓
Bamboo Craft Village Topluluk Merkezi (Chengdu, Çin)	✓			✓	✓	✓	✓
Guadurnal's Lunchroom Toplum Merkezi (Esmeraldas,)	✓		✓		✓	✓	✓
Ouled Merzoug Kadınlar Evi (Morocco, Fas)		✓		✓	✓	✓	

Çizelge 2.6. Toplum merkezi niteliğindeki yapı örneklerinde görülen mekânsal bölümler

Toplum Merkezleri	Mekansal Bölümler								
	Çok Amaçlı Mekan	Servis Mekanları	Mutfak / Fırın / Kafe	Ofis	Sergi	Sınıf	Atölye	Depo	Bahçe / Avlu
Cambury Topluluk Merkezi (Sao Paulo, Brezilya)	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
Naidi Topluluk Salonu (Naidi, Fiji)	✓								
Suoi Re Köyü Topluluk Evi (Hai Duong, Vietnam)	✓								✓
El Comienzo Del Arco Iris Toplum Merkezi (San Isidro, Xiaoshi Köyü Topluluk Kültür Merkezi (Chengdu, Çin)	✓	✓	✓		✓	✓			✓
Warak Kayu Mikro Kıtıplığı (Semarang, Endonezya)	✓						✓		✓
Woodcroft Mahalle Merkezi (Woodcroft, Avustralya)	✓	✓	✓	✓				✓	✓
Ger İnovasyon Merkezi (Ulaanbaatar, Moğolistan)	✓								✓
El Rodeo De Mora Toplum Merkezi (Kosta Rika, Amerika)	✓	✓	✓					✓	
Agriculture Technology Toplum Merkezi (Krong Samraong, Shijia Köyü Ekolojik Evi (Shaanxi, Çin)	✓	✓	✓	✓			✓		✓
Holistic Toplum Merkezi (Hindistan)	✓			✓			✓		✓
Cam Thanh Toplum Merkezi (Tp. Hội An, Vietnam)	✓	✓	✓		✓				✓
Yuanheguan Köyü Kamu Hizmet Merkezi (Hubei, Çin)	✓	✓		✓				✓	
Victory Street Topluluk Merkezi (Shanghai, Çin)	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓
Chieng Yen Toplum Evi (Vân Hồ, Vietnam)	✓	✓	✓	✓			✓		✓
Otica Yerlileri İçin Yeni Toplum Merkezi (Poyeni, Peru)	✓		✓	✓					✓
Léonce Georges Topluluk Merkezi (Chauffailles, Fransa)	✓	✓		✓				✓	✓
Xihe Cereals and Oils Müzesi Köy Etkinlik Merkezi	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Qinmo Topluluk Merkezi Ve Eko Ev (Guangdong, Çin)	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓
Timber Clad Toplum Merkezi (Hiroshima, Japonya)	✓				✓				✓
Liu Geng Tang Salonu (Wuyuan, Çin)	✓	✓	✓	✓					✓
Bamboo Craft Village Topluluk Merkezi (Chengdu, Çin)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Guadurnal's Lunchroom Toplum Merkezi (Esmeraldas, Ouled Merzoug Kadınlar Evi (Morocco, Fas)	✓					✓			✓
	✓	✓	✓				✓	✓	✓

Çizelge 2.7. Toplum merkezi niteliğindeki yapı örneklerinde görülen mekânın işlevsel programı

Toplum Merkezleri	Mekanın İşlevsel Programı								
	Sosyal Etkinlik	Eğitim	Kütüphane	Sanat	Spor	Sağlık	Zanaat	Gelir Getirici Kaynak	Konaklama
Cambury Topluluk Merkezi (Sao Paulo, Brezilya)	✓	✓	✓					✓	
Naidi Topluluk Salonu (Naidi, Fiji)	✓	✓	✓	✓			✓	✓	
Suoi Re Köyü Topluluk Evi (Hai Duong, Vietnam)	✓	✓	✓		✓				
El Comienzo Del Arco Iris Toplum Merkezi (San Isidro, Kolombiya)	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	
Xiaoshi Köyü Topluluk Kültür Merkezi (Chengdu, Çin)	✓	✓	✓			✓			
Warak Kayu Mikro Kitaplığı (Semarang, Endonezya)	✓		✓						
Woodcroft Mahalle Merkezi (Woodcroft, Avustralya)	✓	✓		✓		✓			
Ger Inovasyon Merkezi (Ulaanbaatar, Moğolistan)	✓	✓							
El Rodeo De Mora Toplum Merkezi (Kosta Rika, Amerika)	✓				✓				
Agriculture Technology Toplum Merkezi (Krong Samraong, Kamboçya)	✓	✓					✓	✓	
Shijia Köyü Ekolojik Evi (Shaanxi, Çin)							✓	✓	✓
Holistic Toplum Merkezi (Hindistan)	✓	✓							✓
Cam Thanh Toplum Merkezi (Tp. Hoi An, Vietnam)	✓	✓	✓		✓		✓		
Yuanheguan Köyü Kamu Hizmet Merkezi (Hubei, Çin)	✓		✓						
Victory Street Topluluk Merkezi (Shanghai, Çin)	✓	✓							
Chieng Yen Toplum Evi (Vân Hồ, Vietnam)	✓		✓				✓	✓	
Otica Yerlileri İçin Yeni Toplum Merkezi (Poyeni, Peru)	✓	✓			✓		✓		
Léonce Georges Topluluk Merkezi (Chauffailles, Fransa)	✓								
Xihe Cereals and Oils Müzesi Köy Etkinlik Merkezi (Xinyang, Çin)	✓						✓	✓	
Qinmo Topluluk Merkezi Ve Eko Ev (Guangdong, Çin)	✓	✓		✓				✓	✓
Timber Clad Toplum Merkezi (Hiroshima, Japonya)	✓			✓					
Liu Geng Tang Salonu (Wuyuan, Çin)	✓			✓					✓
Bamboo Craft Village Topluluk Merkezi (Chengdu, Çin)	✓	✓					✓	✓	
Guadurnal's Lunchroom Toplum Merkezi (Esmeraldas, Ekvador)	✓	✓							
Ouled Merzoug Kadınlar Evi (Morocco, Fas)	✓	✓					✓	✓	

Çizelge 2.8. Toplum merkezi niteliğindeki yapı örneklerinde görülen tasarım üretim süreci

Toplum Merkezleri	Tasarım Üretim Süreci			
	Katılımcılık	Doğal Çevreye Uyum	Sürdürülebilirlik	Farklı Kuruluşlarca Desteklenme
Cambury Topluluk Merkezi (Sao Paulo, Brezilya)	✓	✓	✓	✓
Naidi Topluluk Salonu (Naidi, Fiji)	✓	✓	✓	✓
Suoi Re Köyü Topluluk Evi (Hai Duong, Vietnam)	✓	✓	✓	
El Comienzo Del Arco Iris Toplum Merkezi (San Isidro, Kolombiya)	✓	✓	✓	✓
Xiaoshi Köyü Topluluk Kültür Merkezi (Chengdu, Çin)		✓	✓	
Warak Kayu Mikro Kitaplığı (Semarang, Endonezya)		✓	✓	✓
Woodcroft Mahalle Merkezi (Woodcroft, Avustralya)			✓	✓
Ger İnovasyon Merkezi (Ulaanbaatar, Moğolistan)	✓	✓	✓	✓
El Rodeo De Mora Toplum Merkezi (Kosta Rika, Amerika)		✓	✓	✓
Agriculture Technology Toplum Merkezi (Krong Samraong, Kamboçya)	✓	✓	✓	✓
Shijia Köyü Ekolojik Evi (Shaanxi, Çin)	✓	✓	✓	✓
Holistic Toplum Merkezi (Hindistan)	✓	✓	✓	
Cam Thanh Toplum Merkezi (Tp. Hoi An, Vietnam)		✓	✓	
Yuanheguan Köyü Kamu Hizmet Merkezi (Hubei, Çin)		✓		
Victory Street Topluluk Merkezi (Shanghai, Çin)		✓	✓	
Chieng Yen Toplum Evi (Vân Hồ, Vietnam)		✓	✓	
Otica Yerlileri İçin Yeni Toplum Merkezi (Poyeni, Peru)	✓	✓	✓	
Léonce Georges Topluluk Merkezi (Chauffailles, Fransa)		✓		
Xihe Cereals and Oils Müzesi Köy Etkinlik Merkezi (Xinyang, Çin)	✓	✓	✓	
Qinmo Topluluk Merkezi Ve Eko Ev (Guangdong, Çin)	✓	✓	✓	✓
Timber Clad Toplum Merkezi (Hiroshima, Japonya)		✓		
Liu Geng Tang Salonu (Wuyuan, Çin)	✓			
Bamboo Craft Village Topluluk Merkezi (Chengdu, Çin)		✓	✓	
Guadurnal's Lunchroom Toplum Merkezi (Esmeraldas, Ekvador)	✓	✓	✓	
Ouled Merzoug Kadınlar Evi (Morocco, Fas)	✓	✓	✓	✓

Çizelge 2.9. Toplum merkezi niteliğindeki yapı örneklerinde görülen kullanıcı grupları

Toplum Merkezleri	Kullanıcı Grubu Cinsiyet		Kullanıcı Grubu Yaş		
	Kadın	Erkek	Çocuk	Genç	Yetişkin
Cambury Topluluk Merkezi (Sao Paulo, Brezilya)	✓	✓	✓	✓	✓
Naidi Topluluk Salonu (Naidi, Fiji)	✓	✓	✓	✓	✓
Suoi Re Köyü Topluluk Evi (Hai Duong, Vietnam)	✓	✓	✓	✓	✓
El Comienzo Del Arco Iris Toplum Merkezi (San Isidro, Kolombiya)	✓	✓	✓	✓	✓
Xiaoshi Köyü Topluluk Kültür Merkezi (Chengdu, Çin)	✓	✓	✓	✓	✓
Warak Kayu Mikro Kitaplığı (Semarang, Endonezya)	✓	✓	✓	✓	✓
Woodcroft Mahalle Merkezi (Woodcroft, Avustralya)	✓	✓	✓	✓	✓
Ger İnovasyon Merkezi (Ulaanbaatar, Moğolistan)	✓	✓	✓	✓	✓
El Rodeo De Mora Toplum Merkezi (Kosta Rika, Amerika)	✓	✓	✓	✓	✓
Agriculture Technology Toplum Merkezi (Krong Samraong, Kamboçya)	✓	✓	✓	✓	✓
Shijia Köyü Ekolojik Evi (Shaanxi, Çin)	✓	✓	✓	✓	✓
Holistic Toplum Merkezi (Hindistan)	✓	✓	✓	✓	✓
Cam Thanh Toplum Merkezi (Tp. Hoi An, Vietnam)	✓	✓	✓	✓	✓
Yuanheguan Köyü Kamu Hizmet Merkezi (Hubei, Çin)	✓	✓	✓	✓	✓
Victory Street Topluluk Merkezi (Shanghai, Çin)	✓	✓	✓	✓	✓
Chieng Yen Toplum Evi (Vân Hồ, Vietnam)	✓	✓	✓	✓	✓
Otica Yerlileri İçin Yeni Toplum Merkezi (Poyeni, Peru)	✓	✓	✓	✓	✓
Léonce Georges Topluluk Merkezi (Chauffailles, Fransa)	✓	✓	✓	✓	✓
Xihe Cereals and Oils Müzesi Köy Etkinlik Merkezi (Xinyang, Çin)	✓	✓	✓	✓	✓
Qinmo Topluluk Merkezi Ve Eko Ev (Guangdong, Çin)	✓	✓	✓	✓	✓
Timber Clad Toplum Merkezi (Hiroshima, Japonya)	✓	✓	✓	✓	✓
Liu Geng Tang Salonu (Wuyuan, Çin)	✓	✓	✓	✓	✓
Bamboo Craft Village Topluluk Merkezi (Chengdu, Çin)	✓	✓	✓	✓	✓
Guadurnal's Lunchroom Toplum Merkezi (Esmeraldas, Ekvador)	✓	✓	✓	✓	✓
Ouled Merzoug Kadınlar Evi (Morocco, Fas)	✓	✓	✓	✓	✓

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Tez çalışması kapsamında literatür araştırmasına dayalı olarak kırsal alanda toplum kalkınmasını destekleyici olarak önerilen toplum merkezlerinin sahip olması gereken temel kriterler belirlenmiş ve bu tanımlama bölüm sonucu kısmında çizelgeler olarak ifade edilmiştir (bkz. Çizelge 2.5, 2.6, 2.7, 2.8, 2.9, 2.10). Bu değerlendirme sonucunda kırsal alanda toplum merkezlerinin geliştirilmesi açısından düşünülmesi gereken temel kriterler,

- Mekân üretim biçimi
- Mekânsal düzen
- Mekânsal bölümler
- Mekânın işlevsel programı
- Tasarım üretim süreci
- Kullanıcı grupları olarak sınıflandırılmıştır.

Mekanın tasarım, üretim ve kullanım sürecine yönelik değerlendirme kriterlerine ek olarak tezde 2. Bölüm’de değerlendirilen kuramsal çalışmalar kapsamında toplum merkezlerinin tasarımında önem taşıyan kavramlar ve tanımladığı mekânsal ölçütler de belirlenmiştir (Çizelge 3.1). Bu kavramlar;

- Katılımcılık
- Çeşitlilik
- Etkileşim
- Özelleşebilme
- Uyumluluk
- Bilgilendirme
- Öne çıkma
- Canlandırıcılık
- Koruyuculuk
- Aidiyet
- İşbirliği
- Kapsayıcılık olarak tanımlanmıştır.

Böylelikle kırsal alanda toplum merkezlerinin geliştirilmesi açısından katlı sağlayacak inceleme kriterleri öngörülmüştür. Tezin alan çalışmasında bu yönde Bursa ilinde belirlenen köylerde toplum merkezlerinin varlığının ve niteliğinin sorgulanması hedeflenmiştir.

Çizelge 3.1. Toplum kalkınmasını destekleyici toplum merkezlerinde bulunan kavramsal kriterler kapsamında değerlendirme

Toplum Kalkınmasını Destekleyici Kavramsal Kriterler Kapsamında Değerlendirme				
	Kavramsal Kriter	Açıklama	Araştırma Soruları	
1	Katılımcılık	Tasarım ve üretim sürecinde toplum katılımına olanak sağlanması	Üretim sürecinde katılım var mı?	
			Tasarım sürecinde katılım var mı?	
2	Çeşitlilik	İşlevsel ve mekânsal çeşitlilik sunarak çok amaçlı kullanıma imkan tanınması	İşlevsel programı farklı etkinlikler sunuyor mu?	
			Kapalı, açık ve yarı açık mekanları var mı?	
3	Etkileşim	Farklı yaş grupları ve kültürlerin karşılaştırılması ile toplumda bütünlüğü sağlama, yabancılaşma ve kopuklukların onarılması	Farklı yaş grupları için ayrılan bölümler arasında eşik niteliğinde ortak mekanlar tanımlanmış mı?	
			İç mekanda ve dış mekanda etkileşim için eşik mekanlar var mı?	
			Bu bölümlerin sınırları esnek mi?	
4	Özelleşebilme	Gereksinimleri farklılaşan yaş grupları için işlevsel sınırların sağlanabilmesi	Ortak mekanlar gerektiğinde birbirinden ayrılabilir mi?	
			Ayrı bölümler tanımlı mı?	
			Farklı grupların kullanımı için özelleşen alanların eşik mekanlarla sınırlarının ayrılması var mı?	
5	Uyumluluk	Yerel kimliğe uyumlu olma/doğal kaynak ve malzeme korunumunu sağlama	Yapı doğal çevre verilerini dikkate alarak tasarlanıp uygulanmış mı?	
			Yerel malzeme kullanımı var mı?	
			Yerel mimari kimlik ile uyumlu mu?	

Çizelge 3.2. Toplum kalkınmasını destekleyici toplum merkezlerinde bulunan kavramsal kriterler kapsamında değerlendirme (devam)

6	Bilgilendirme	Kültürel ve doğal kaynakların korunması konusunda kullanıcıları bilinçlendirmesi	Program içeriklerinde sürdürülebilirlik konusuna dikkat çekiliyor mu?	
			Yapı somut nitelikleriyle günlük yaşamda kullanıcının dikkatini sürdürülebilirliğe çekebiliyor mu?	
7	Öne çıkma	Sembol yapı olarak kentin tanıtımına katkı sağlaması ve çevresini de değiştirmesi	Çevresine göre farklılaşarak dikkat çekici bir rol alıyor mu?	
			Yapı yörenin tanıtımına katkı sağlıyor mu?	
8	Canlandırıcılık	Yapının yakın çevresini ve toplumu canlandırıcı etkide bulunması	Yapı dolayısıyla yakın çevrede hareketlilik artıyor mu?	
9	Koruyuculuk	Kültürel mirasın korunmasını sağlama, uygulamalar, sanat, bilgi, becerinin yaşatılması, araç ve gereçlerin korunarak geleceğe taşınması	Mekânda bu yönde herhangi bir uygulama, etkinlik veya eğitim vb. var mı?	
			Yapı geleneksel yapı sistemleri ile mi yapılmış?	
10	Aidiyet	Yerel halkın mekanı sahiplenmesi ve bağ kurması	Kişiler aktif olarak burayı kullanıyor mu?	
			Program veya mekânsal değişiklikler hakkında fikir belirtip katılma eğilimi gösteriyorlar mı?	
11	İşbirliği	Farklı kuruluşların işbirliği ile kamu hizmetine sunulması	Yapının var olma sürecinde farklı paydaşlar rol aldı mı?	
12	Kapsayıcılık	Tüm bireylere hitap etmesi	Kadın erkek tüm kullanıcılar faydalanabiliyor mu?	
			Çocuk, genç, yaşlı, engelli bireylerin tümüne erişim hakkı tanıyor mu?	

Alan çalışmasında, Bursa ilinde belirlenen köylerde toplum merkezi niteliğindeki oluşumların varlığı ve varsa niteliğinin sorgulanması hedeflenmektedir. Dolayısıyla bu köyler ve köylerde varlığı araştırılacak toplum merkezi niteliğindeki örnekler, tezin alan çalışmasının materyalini oluşturmaktadır. Alan çalışmasında kırsal alanda belirlenen toplum merkezi niteliğindeki oluşumlar belirtilen değerlendirme kriterleri kapsamında yerinde gözlem yöntemiyle incelenmektedir. Bu kapsamda çalışmanın materyalini “Cumalıkızık, Saitabat, Kumyaka, Gölyazı ve Misi” köyleri ve bu yerleşimlerde yer alan toplum merkezi niteliğindeki mekânlar oluşturmaktadır.

Büyükşehir Kanunu ile statüsü mahalleye çevrilen bu beş çalışma alanı halk tarafından hâlâ köy olarak benimsenmekte ve köy olarak anılmaktadır. Yasal statüsü dışında fiziki ve sosyal yapısında hâlâ köy nitelikleri gösterdikleri için bu yerleşimler çalışmada köy olarak ifade edilmektedir.

3.1. Çalışma Alanının Belirlenmesi

Alan çalışması için yer seçiminde Bursa kentinde kırsal yaşamın sürdürülmeye çalışıldığı, kırsal yaşam kültürünün devam ettirilmeye çaba gösterildiği ve bu yönüyle tanınan köyler seçilmiştir. Çalışmada kırsal yaşamın desteklenmesinde bir araç olduğuna inanılan toplum merkezi niteliğine sahip oluşumların öncelikle gelişime yönelik çaba gösteren bu köylerde varlığını sorgulamak önemli görülmüştür. Bu kırsal alanlar, toplum merkezi niteliğinde oluşumların varlığı açısından incelenmiştir. Tez çalışmasında incelenmek üzere seçilen köyler Cumalıkızık, Saitabat, Kumyaka, Gölyazı ve Misi köyleridir.

Alan çalışmasında bu kapsamda belirlenen köylerin, kentin tarihi mirası dâhilinde olması, tarım ürünleri üretimi gerçekleşmesi, kentteki çekim alanının güçlü olması, turistik olarak öne çıkma potansiyelinin bulunması gibi nitelikler taşıması kriter olarak dikkate alınmıştır. Bu kriterler kapsamında belirlenen köylerde, öncelikle toplum merkezi amacına yönelik olarak kullanılabilen mekânların varlığı sorgulanmıştır. Köylerde gerçekleştirilen ilk incelemede toplumsal kullanımı olan, toplum merkezi olarak tanımlanabilecek ortak kamusal mekânların bulunduğu görülmüştür. Böylelikle alan çalışmasının belirtilen köylerde gerçekleştirilmesiyle, araştırma kapsamında tanımlanan inceleme kriterleri kapsamında örneklerin değerlendirilmesine olanak sağlanmıştır.

3.2. Alan Çalışmasının Yöntemi

Alan çalışması kapsamında veri toplama yöntemi; yerinde yapılan araştırma, inceleme ve gözlemlerdir. Gözlem sürecinde, yapının kent ile ilişkisi, yapının işlevsel özellikleri, yapının kamuya açık mekânları, yapının çevresine kullanıcı hareketliliği ve canlılık getirmesi, yapının işlevsel bir gereksinimi karşılaması anlamında topluma katkı sağlaması, sosyal sürdürülebilirlik açısından insanların bilgilendirilmesi konuları değerlendirilmektedir.

Yapı-kent ilişkisi bağlamında yapıların kent içindeki konumu, bölge ile uyumu, ulaşımı, mimari tasarım yaklaşımı irdelenmektedir. İşlevsel özellikler kapsamında işlev çeşitliliği ve işlevler arası ilişki ortaya konmaktadır. Toplum merkezi niteliğinde görülen yapıların mimari projeleri çalışma kapsamında ilgili kamu kuruluşlarında araştırılmıştır. Sadece Kozaevi'nin rölöve çizimleri Nilüfer Belediyesi'nden temin edilebilmiştir. Diğer yapıların çizimlerine arşivlerden ulaşılamamıştır. Bu sebeple ilgili yapıların plan şemaları yerinde eskiz ve ölçümler yapılarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Sembol niteliğine sahip binaların bulunduğu yerin değerini arttırdığı, çevrelerinde kullanıcı hareketliliği sağladığı ve çevresini değiştirdiği ifade edilmektedir. Bu yönde, toplum merkezi niteliğindeki örneklerin, çevresine kullanıcı hareketliliği ve canlılık getirmesi konusu da dikkate alınmıştır. Mekânın işlevsel gereksinimleri gerçek anlamda karşılaması açısından toplum katılımının sağlanması da önem taşımaktadır. Katılımcı yaklaşım, mekânın sahiplenilmesine katkı sağlar ve toplum gelişimini destekler. Doğal kaynakların korunması ve gelecek nesillere aktarılması ile gelecek kuşaklara günümüzden daha iyi yaşam koşullarının sağlanabilmesi gerçekleşebilir. Bunun için sürdürülebilirlik ve kaynak korunumunu mümkün kılmak adına daha çok birey bilinçlendirilmelidir. Toplum kullanımına yönelik mekânların tasarımında çevreyle uyumun önem taşıdığı söylenebilmektedir. Tezin alan çalışmasının materyali olarak, incelenecek köyler ve köylerdeki mekânsal oluşumlar, bu çerçevede değerlendirilerek araştırılmış, elde edilen bulgular aşağıdaki bölümlerde sunulmuştur.

3.3.Cumalıkızık Köyü

Yıldırım ilçesi sınırları içinde bulunan Cumalıkızık Köyü, Bursa merkezine yaklaşık 11 kilometre uzaklıktadır. Bursa-Ankara yolundan ayrılan il yolu ile köye ulaşılabilir. Cumalıkızık Köyü, Batıda Hamamlıkızık Köyü, kuzeyde Değirmenönü Mahallesi doğuda 75. Yıl Mahallesi ve güneyde Uludağ yamaçları ile sınırlanmıştır (Şekil 3.1).



Şekil 3.1. Cumalıkızık Köyü hava görüntüsü (Anonim 2019e)

Cumalıkızık tarihi, kültürel ve doğal değerleri ile özgünlük ve bütünlüğünü koruyabilmiş bir kırsal yerleşim olarak tanımlanmaktadır. Köyün, geleneksel sokak dokusu, ahşap yığma evleri ve anıtsal yapılarıyla, Osmanlı'nın kırsal yaşam tarzını bugünde sürdüren iyi bir örnek olduğu ifade edilmektedir (Anonim 2014d).



Şekil 3.2. Cumalıkızık Köyü yerleşim dokusu (Anonim 2014h)

Cumalıkızık 1303 yılında Osmanlı'nın fethinden itibaren 700 yıllık bir Türk yurdu olarak varlığını sürdürmektedir. Uludağ'ın güney eteklerinde konumlanan köyde engebeli topografyaya uyumlu, organik bir doku oluşturularak yerleşim gerçekleştirilmiştir. Erken

dönem geleneksel Osmanlı mimarisi ile inşa edilen köyde evler, sokaklar, tarihi ağaçlar ve anıtlar özgünlüğünü koruyarak günümüze kadar ulaşabilmiştir. Yapılı ve doğal çevrenin bozulmadan bugünlere gelebilmesi yanında mevcutta köyde yaşam süren halkın varlığı ve kırsal yaşantıyı sürdürme çabaları köy canlılığını sürekli kılmaktadır.

8,646 hektarlık alana kurulan Cumalıkızık köy dokusu, konut tipleri, yollarda yassı doğal taş kullanımı, evlerde zemin katta yerel taş ve üst katlarda ahşap malzeme kullanımı ve tarım alanlarının varlığı gibi yönlerden zaman zaman yapılan onarımlara rağmen özgünlüğünü korumaktadır (Anonim 2014e) (Şekil 3.2). Köyün tamamındaki yollarda taşların orta kısmında su akışına olanak tanıyacak şekilde eğimli biçimde yapılmış olması köy yerleşiminin başka bir diğer karakteristik özelliğidir. Bu tasarım ile yağmurlu günlerde ev çatıları altında korunaklı bir şekilde yürüme ve aynı zamanda akan suyun kontrollü tahliyesi sağlanmaktadır. Bu yönlendirme sulama ve yaz aylarında serinlemede etkilidir (Şekil 3.3).



Şekil 3.3. Cumalıkızık Köyü’nde doğal malzeme kullanımı (Kişisel arşiv)

Köyde Osmanlı döneminden kalma bir çeşme (Zekiye Hatun Çeşmesi) ve tek kubbeli bir hamam bulunmaktadır. Ayrıca köy halkı tarafından bağışlanan antika eserlerin sergilendiği Etnografya Müzesi 1922 yılında açılmıştır.

Tarihi dokusu ve özgün mimarisi sebebiyle dönem dizi ve filmlerine sahne olan köy 2014 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi’ne miras alanı olarak kabul edilmesiyle de dünya tarafından tanınmaya başlamış ve kültür turizmi gelişmeye başlamıştır. Evler çoğunlukla konut işleviyle kullanılmaktadır. Bazı konutlar, özgün mimarisi bozulmadan, butik otel ya da geleneksel kahvaltılık ve yöresel yemekler sunan aile işletmeleri olarak hizmet vermektedir.



Şekil 3.4. Cumalıkızık Köyü kadınlarının ekonomik hayata katılımı (Kişisel arşiv)

Kadınların sosyal hayata katılımı otel ve servis hizmetleri dışında kendi ürettikleri köyün geleneksel ürünlerini satmak için köy meydanında ve sokaklarda açtıkları tezgâhlarda görülebilmektedir (Şekil 3.4). Cumalıkızık, köy kahvaltısı, gözleme, ahududu, böğürtlen ve bunlardan yapılan reçellerle, tarhana ve köy eriştisi ile de tanınmaktadır. Ayrıca 2010 yılından itibaren her yıl Haziran ayında Kültür Bakanlığı'nın katkılarıyla Ahududu Şenliği (Cumalıkızık Festivali) düzenlenmektedir (Anonim 2014c).



Şekil 3.5. Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği'nin Cumalıkızık Köyü içindeki konumu (Anonim 2019e'den aktarılarak)

Genel geçim kaynağı tarım olan köy halkı, günümüze doğru gençlerin köyde kalmaması, bölgenin tarihiyle öne çıkması gibi değişen koşullar ile birlikte köyün turizme açılımı ve köy kültürünün tanıtılması girişimleri kapsamında kırsal kalkınmada desteklenmiştir. 2009 yılında dönemin belediye başkanının teşvikiyle köy kadınları tarafından **Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği** kurulmuştur (Şekil 3.5).

Dernek başkanı Şerife Uludağ tarafından, başkanın önerisiyle 28 kadının bu oluşum için öne çıktıkları fakat o güne kadar köyde kadınlar hep geri planda oldukları için köy halkı tarafından garip karşılandıkları ifade edilmiştir. Ancak dernek faaliyetleri kapsamında bir araya gelip köyün kültürel yemeklerini üreterek yerli ve yabancı turistlerin beğenileri toplandıkça ve gerek dernekteki kahvaltı sunumları gerekse de tarhana, erişte, reçel, turşu gibi paketlenmiş halde sattıkları ürünlerle ekonomik kazanç elde edimi başladığında, köydeki diğer kadınlar da derneğe katılmaya başlamıştır (Şekil 3.6).



Şekil 3.6. Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği kadınları tarafından üretilen doğal ürünler (Kişisel arşiv)

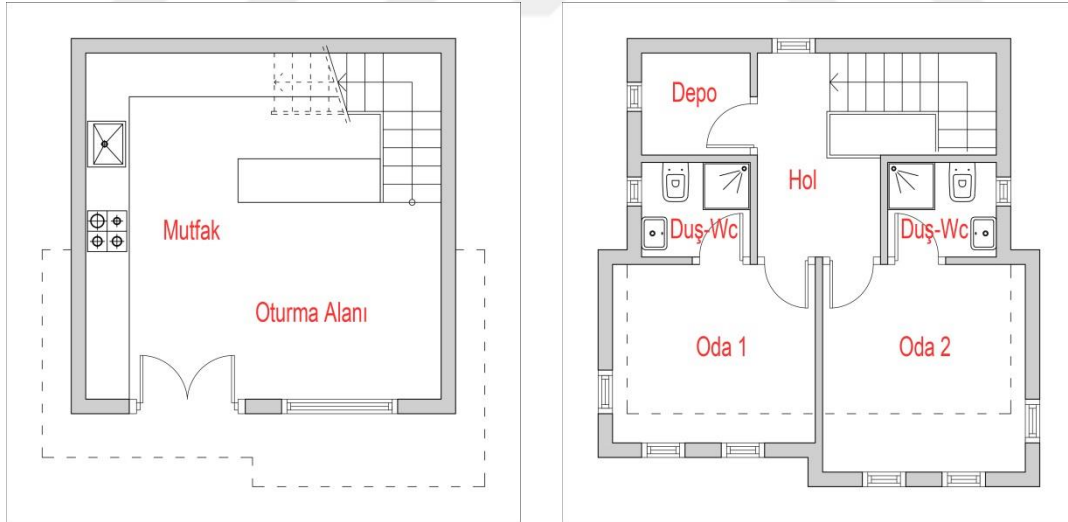
Dernek kadın dayanışması, sorunları dile getirme ve çözüm için fikir alışverişinde bulunma, sosyal hayata katılma ve en önemlisi tüm bunları yaparken köy kadınlarının özgüvenin yükselmesi ve kendi varlığını ortaya koyabilmesi açısından çok önemli bir rol oynamıştır. Bu şekilde köy hanelerine kadının ekonomik katkı sağlaması söz konusu olmuştur (Şekil 3.7). Derneğe katılan kadın sayısı zamanla artmış ve üretim-işleyiş döngüsünü iyice kavradıktan

sonra çoğu kadın dernekten ayrılarak kendi evlerinin bazı bölümlerini işletme şeklinde kullanmaya elverişli düzenleyerek şahıs olarak çalışmaya da devam etmiştir.



Şekil 3.7. Köy kadınlarının dernekte üretim çalışmaları (Dernek üyeleri arşivinden)

Dernek binası belediye tarafından kadınlara tahsis edilmiştir. Bu yapının önceden köy misafirhanesi olarak kullanılmakta iken artık aktif olarak kullanılmadığı için atıl duruma düştüğü belirtilmektedir. Dernek binası olarak kullanılan yapı yaklaşık 60m² alana sahip geleneksel Cumalıkızık evlerinden biridir. Zemin kat pişirme, hazırlama ve servis alanı olarak kullanılırken birinci katta bulunan iki oda misafirleri ağırlamak için diğer bir oda ise depo olarak kullanılmaktadır. İki katlı olan yapı sokağa doğru çıkmalıdır. Dernek olarak kullanımında zemin katta kapı önü tente ile kapatılarak korunaklı bir satış alanı oluşturulmuştur (Şekil 3.8, 3.9 ve 3.10).



Şekil 3.8. Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği zemin kat ve birinci kat plan şemaları



Yapının eski fotoğrafı (dernek üye arşivinden)



Ön cephe görünüşü



Dernek kadınları (dernek üye arşivinden)



Dernek tabelası

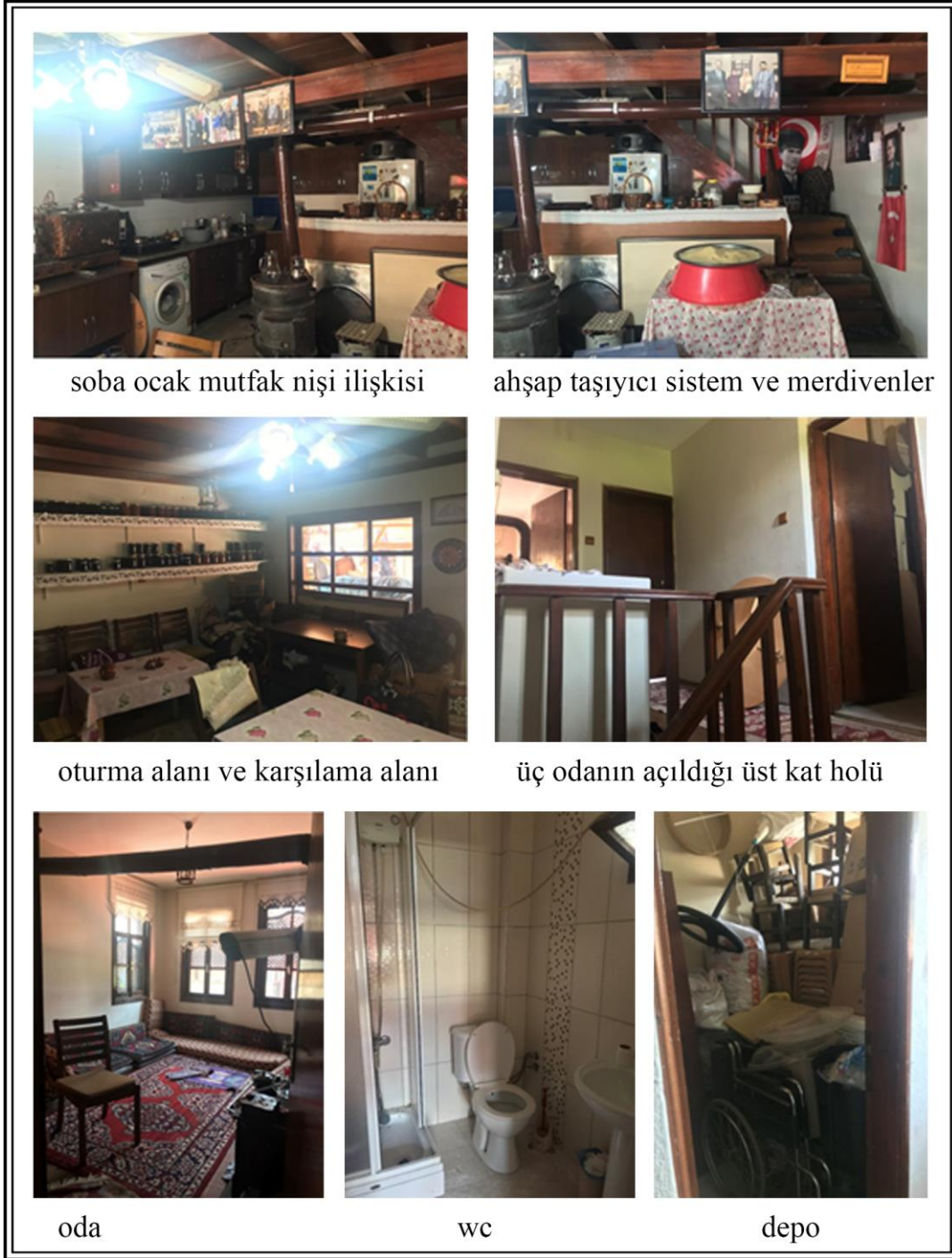


Sol yan cepheden perspektif



Sağ yan cepheden perspektif

Şekil 3.9. Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği binasından görüntüler (Kişisel arşiv)



Şekil 3.10. Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği binasının iç mekân organizasyonu (Kişisel arşiv)

Dernek binasının kullanıcıları binanın kendileri için yeterli olmadığını, bu konuda yetkililere daha önce başvurduklarını belirtmektedir. Bu başvurular sonucunda kadınlarla çeşitli toplantı ve görüşmeler yapılarak onların ihtiyaçlarına göre atıl bir yapı restore edilerek ve gerekli eşyalar temin edilerek bir üretim evi hazırlandığı fakat dernek kadınları içine yerleşmeden kısa bir zaman sonra anahtarların kendilerinden alınıp girişimin askıya alındığı ifade

edilmiştir (Şekil 3.11). Kadınlar tarafından bu üretim yerinde tarhana ve reçel gibi çeşitli ürünleri daha iyi koşullarda üretip satışa hazır hale getirebilmek hedeflenmektedir. Ayrıca sağlanabilecek ek mekânda, kahvaltılıkram yeri, gıdalar için depo odası, başkan odası, üretim için geniş bir alan, masa-sedir gibi eşyalar, ocak, fırın, bulaşık makinesi gibi temel gereksinimler olduğuna dikkat çekilmektedir.



Şekil 3.11. Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği için verilmesi söz konusu olan üretim atölyesi (Kişisel arşiv)

Kadınlar tarafından ekonomik kalkınma ve dolayısıyla köye sağladıkları katkı anlamında bu dernek iyi bir fırsat olarak görülürken, kalabalık olarak toplanıp bir araya gelebilecekleri bir açık veya kapalı mekânlarının olmaması ve böyle bir mekâna ihtiyaç belirtilmiştir. Düğün, toplantı gibi etkinlikler için köy okulunun bahçesinin kullanıldığını ifade edilmiştir. Alan çalışması sürecinde Cumalıkızık'ta şahısların kendi evlerinin bir bölümünü turistler için gecelik veya birkaç günlük kiraladığı da görülmüştür. Dernek başkanı tarafından da gelen turistlerin artmasıyla konaklama mekânı ihtiyacının da bulunduğu söz edilmiştir.

Cumalıkızık kadın derneği tarafından yemek fuarı, televizyon programları gibi etkinliklere katılarak sosyo-kültürel gelişim açısından önemli adımlar kaydedilmiş ve Cumalıkızık'ın tanıtımına da katkıda bulunulmuştur (Şekil 3.12).



Şekil 3.12. Çeşitli fuarlara ve tv programlarına kadın derneği olarak katılım (Dernek üyesi arşiv)

3.2.Saitabat Köyü

Saitabat köyü Artvin'den gelen Gürcü asıllı 93 muhacir tarafından kurulmuş 130 yıllık bir köydür. Köy, Kestel ilçesine bağlı olup şehir merkezine 25 km uzaklıktadır. Ankara yolundan köye ulaşım, Derekızık Köyü'nün geçilmesinden sonra sağlanmaktadır (Şekil 3.13).



Şekil 3.13. Saitabat Köyü hava görüntüsü (Anonim 2019e)

Saitabat Köyü şehre yakın olmasına rağmen şelale, kanyon ve orman varlığıyla doğal zenginliği yüksek bir köydür. Köyün tanınırlığında başlangıçta bu doğal güzellikleri ve özellikle Saitabat Şelalesi etkili olmuştur (Şekil 3.14).



Şekil 3.14. Saitabat Köyünün dağ ve şelale ile ilişkisi (Kişisel arşiv)

130 yıl önce 14 hane ile kurulan köyde geçim kaynağı kestane, çilek, kiraz, ahududu yetiştiriciliği olmuştur. Bu üretimler hala köyde kalanların geçim kaynağı olmakla birlikte, köyün doğal özellikleri sayesinde yerleşimde turizme dayalı bir geçim de sağlanmaktadır. Ayrıca zamanla yerleşimde genç nüfus azalmıştır. Bu durumda köyün daha çok bir sayfiye köyü haline geldiği de söylenebilmektedir. Köyde aktif eğitim veren bir okul bulunmamakta, taşımali eğitim yapılmaktadır.



Şekil 3.15. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği yoldan yaklaşım ve giriş (Kişisel arşiv)



Şekil 3.16. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin Saitabat Köyü içindeki konumu (Anonim 2019e'den aktarılarak)

2002 yılında *Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği* resmen kurularak Türkiye'nin ilk köy kadınları derneği olmuştur (Şekil 3.15), (Şekil 3.16) . Dernek başkanı Sermin Cakalıoğlu tarafından, derneğin kurulmasında, Cumalıkızık'a ziyarette gittiği bir gün orada bu şekilde küçük girişimlerin resmileşmemiş olsa da oluşmaya başladığını görmesi ve kendi köyünde benzer bir oluşumun gerçekleştirilmesi yönündeki düşüncesinin etkili olması olarak ifade edilmiştir. Cakalıoğlu, “Bizim köyümüzde de böyle bir girişim yapsak güzel olmaz mı?” düşüncesi sonrasında dernek için önderlik yaparak çalışmalara başlamıştır. Bu fikir Saitabat köyündeki kadınlara açıldığında, ilk etapta 9 kişi ile yola çıkılmıştır. Günümüzde derneğin 113 üyesi bulunmakta ve bu üyelerin 60'ı dönüşümlü olarak derneğe gelip aktif çalışmaktadır.

Derneğin kuruluşu için köy muhtarından köy girişindeki şelalenin yanındaki köy tüzel kişiliğine ait boş arazinin derneğe verilmesini istenmiştir. 2007 yılına kadar arazide sadece ürünlerini satabilecekleri stantlar ve gözleme yapabilecek bir kapalı alan inşa edilmiştir. Sonra bu süreçte elde edilen kazançla ve il özel idaresinden aldıkları mikro kredi ile hem ihtiyaçlarına uygun tek katlı bir yapı inşa edilmiş, hem de satış alanları genişletilmiştir. Halen yol kotu boyunca sıralanmış satış stant birimleri dernek bünyesine dâhildir (Şekil 3.17).

Dernek tarafından Avrupa Birliğinin açtığı “Kırsalda Tarım ve Balıkçılık” fonundan yararlanmak için proje hazırlanmıştır. Bu projede ahududu yetiştiriciliği ve konsantre

ürünlerin üretimi ele alınmış ancak fon çıkmamıştır. Bunun üzerine geliştirilen projeye başka alanlarda destek aranmış, Türkiye’deki kurumlar ve bankalara başvurularak fon bulmaya çalışılmıştır. Dernek üyesi kadınlar tarafından kendi şahsi mülklerini ipotek ederek kredi çekilmiş, bu kredi ödemesi özverili çalışmalarıyla 5 yıl içinde bitirilmiştir. Bu kredi ile de derneğin inşaat alanı daha da büyütülmüş, iç mekân tasarım ve uygulaması iyileştirilmiş ve dernek son halini almıştır.



Şekil 3.17. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği satış standları (Kişisel arşiv)

Dernek başkanı Sermin Cakalıoğlu tarafından, derneğin kurulmasındaki amaçlar, kadını sosyal ekonomik yaşama dâhil edebilmek, bu vesileyle köy kadınlarının özgüvenlerini kazandırmak, aile bütçesine katkıda bulunmak, köy tanıtımında rol almak, köy kültürünü ve misafirperverlik geleneğini yaşatmak ve yardıma muhtaç insanlara yardım etmek olarak açıklanmaktadır. Bu amaçlarla gelişen bu oluşumda, gittikçe bireyselleşmenin görüldüğü günümüzde imece usulü çalışmaların öneminin tekrar hatırlandığı ve birlik beraberlik dayanışma içinde çalışmanın herkese yüksek katkısı olduğu, alan çalışması sürecinde çalışanlarla gerçekleştirilen sohbetlerden anlaşılmıştır. Ayrıca derneğin büyümesinin, Saitabat Köyü’ne istihdam sağlaması ile beraber köyü terk eden köylülerden de köye dönenlerin olmasını sağladığı ve böylece derneğin tersine göçü sağlayan bir unsur olduğu da görülmüştür. Derneğin köy gençlerinden istekli olanlara hafta sonları dernekte çalışma imkânı tanıyarak şimdiden iş hayatının ve girişimciliğin nasıl olduğu hakkında tecrübe kazanmalarının sağlandığı da belirtilmiştir.

Yaklaşık 700 m² kullanım alanına sahip dernek binasında Geleneksel Hıdırellez Şenlikleri düzenlenmekte, Dünya Kadınlar Günü kutlamaları yapılmakta, reçel ve salça üretimleri ilk baştan beri temel üretim olarak öne çıkmakta, bayramlarda tüm köy kadınları burada toplanarak bayramlaşmakta, sünnet gibi düğün organizasyonlarında da derneğin bahçesi kullanılabilmektedir. İç mekân nikâh, kına, toplantı organizasyonları için kiralanabilmektedir.

Dernek, maddi beklenti duymadan çalışan ilkokul mezunu, evi dışında sosyal hayata dâhili olmayan köy kadınlarının çabalarıyla gelişerek binasıyla, işleyişle köyün şelale ile birlikte öne çıkan iki değerinden biri haline gelmiştir. Bu açıdan, dernek amaçlarına ulaşmış gözükmemektedir. Hatta başka köylerden ünü duyulmuş, buraya gelip bilgi alan kadınlar kendi köylerinde de benzer girişimlerde bulunmuştur. Bursa'da kadın girişimciler öncülüğünde ilk kurulan 21 dernek ile bir federasyon kurulmuştur. Böylece dernekler arasında herkese destek olacak şekilde dayanışma sağlanmıştır. Bu federasyon faaliyeti için Saitabat yeterli olmayınca Bursa'nın Nilüfer ilçesinde Bursa Üreten Kadınlar Dernekler Federasyonu kurulmuştur. Halen 21 derneğin ürünleri de burada satılmakta ve kahvaltı sunum hizmeti verilmektedir. Nilüfer'deki federasyonlaşma ile birlikte 1000 kadına iş olanağı tanınmıştır.

Yurt içinden ve yurtdışından gelen çeşitli yayın organları tarafından bu dernek tanıtılmış ve hakkında bilgi alınmıştır. Bursa Girişimci İş Kadınları Topluluğu (BUKİAD) tarafından 2010 yılında dernek Yılın Kadın İstihdamına En Değer Veren Sivil Toplum kuruluşu seçilmiştir. Hollanda Sosyal İşler ve İstihdam Bakanlığı ile ortak yürütülen İstihdamda Cinsiyet Eşitliğinin Güçlendirilmesi adlı protokole en iyi örnek Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği seçilmiştir.

Dernekten elde edilen kazanç dernek üyelerine aile katkısı sağlaması yanında öğrencilere burs, kardeş köy uygulamalarına destek, köy halkından sünneti, düğünü olup durumu olmayana yardım, okullara yardım, kadınlara diksiyon kursu eğitimi gibi alanlara harcanmıştır. Zamanla yabancı turistlerin çoğalmasıyla çalışan kadınların İngilizce eğitim kursuna devam etmesi sağlanmıştır.

Dernek her ne kadar iktisadi işletmeye dönüşmüş olsa da, gelenlerin müşteri olarak görülmediği, Türk milletinin misafirperverliğini gösterecek şekilde misafir olarak karşılandığı ve hizmet verildiği söylenebilmektedir. Osmanlı mimarisinden esinlenerek inşa edilen ortam hakkında eskiyi hatırlattığı için ziyaretçiler tarafından duygusal geri dönüşler ifade edildiği belirtilmektedir. Bu düşünceleri destekleyecek şekilde, tarhana çorbasının bir Osmanlı

geleneği olarak kahvaltıda mutlaka bulunduğu, sini tepsilerde gelen kahvaltılarının tamamen doğal ve yerel üretim olması yanı sıra üretim için kullanılan ham ürünlerin de köyde az da olsa bağ bahçecilik yapan kişilerden temin edildiği ifade edilmektedir. Sadece kaşar peynir çiftlikten, zeytin ise Bursa Gemlik'ten satın alınmaktadır. Kalan tüm kahvaltılık reçeller, salçalar, makarna, tarhana, yöresel yemek silor gibi unlu gıdalar dernek kadınları tarafından üretilmektedir (Şekil 3.18).



Şekil 3.18. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği satışa hazır ürünleri (Kişisel arşiv)

Kadınlar dernek içinde tek tip kıyafet giymekte, bu kıyafetler de kendileri tarafından dikilmektedir. Ayrıca dernek binası içindeki perdeler ve kanepe kaplamaları da kadınlar tarafından hazırlanmıştır (Şekil 3.19).



Şekil 3.19. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nde giyim ve işçilik (Kişisel arşiv)

Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği dernek binası olarak kullanılması amacıyla tasarlanmış çok parçalı bir yapı bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Açık, yarı açık ve kapalı mekân çeşitliliği sunan yapı topografyaya uyumlu bir şekilde yerleştirilmiştir. İç mekân ve dış cephede ahşap malzeme kullanımı yoğunlukla tercih edilmiştir (Şekil 3.20).



Şekil 3.20. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği mekân çeşitliliği (Kişisel arşiv)

Vaziyet planı olarak bakıldığında ana yapıda, girişe göre sağ cephesinde yer alan geniş saçaklarla yarı korunaklı açık bir servis koridoru tanımlamakta ve yapı ile yol arasında kalan alanda istinat duvarları ile ayrılmış bölümde ise cephe boyunca kademelendirilmiş üstü kapalı dikdörtgen planlı oturma birimleri bulunmaktadır. Ana yapının sol cephesinden arka bahçeye doğru ilerlerken bahçeyi sınırlayan ve tanımlayan depolama birimleri dizisi bulunmaktadır. Depolama birimlerinin devamında iki katlı başka bir üretim yapısı bulunmaktadır. Burası soğuk ve rüzgâr gibi iklim koşulları ve çevresel faktörlerden korunaklı bir alandır. Hafif eğimli yol tamamlandığında düzenlenmiş geniş bir bahçe zeminine ulaşılmaktadır. Bahçede ayıklama, temizleme, pişirme işlemlerini destekleyen bir mutfak nişi bulunmaktadır. Bu niş üzeri çatı ile kapatılmıştır. Ayrıca bahçede de iki küçük tuvalet bulunmaktadır. Bu şekilde ana yapı, depolama birimleri, kapalı üretim merkezi, kademelendirilmiş yarı açık oturma mekânları ve tuvaletleri ile dış mekân organizasyonunun beş yapısal elemandan oluştuğu görülmektedir (Şekil 3.21).



yoldan girişte yapı cephesi



bahçe sınırını tanımlayan depolama birimleri



arka bahçe ve yarı kapalı çalışma alanı



üretim için kullanılan kapalı mekan



yapının sol yan görünüşü



açık alandaki kademeli oturma alanları

Şekil 3.21. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği dış mekân organizasyonu
(Kişisel arşiv)

İki katlı yapının üst katında bulunan büyük mutfağının oturma mekânı ile doğrudan görsel işitsel bağlantısı bulunmayıp kapalı bir mutfak çözümü yapılmıştır. Alt katta ise kademeli açık teras mekânları ve tek açıklıklı kapalı salon ile bir eşik mekânla ayrılmış açık bir mutfak nişi bulunmaktadır. Alt katta oturma alanı, eşik niteliğindeki geçiş mekânı ve mutfak nişini en uçta gözleme yapan kadınların oturma alanı tamamlar. Bu dört mekân aynı anda yapılmakta olan farklı faaliyetlerin seyrine olanak tanır. Her iki katta da taş ocak bulunmaktadır. Yine üst kattaki pişirme alanı alttaki ocak alanına göre daha büyük ve kapalıdır (Şekil 3.22).



Üst kat mutfak



Üst kat mutfak



Alt kat mutfak nişi



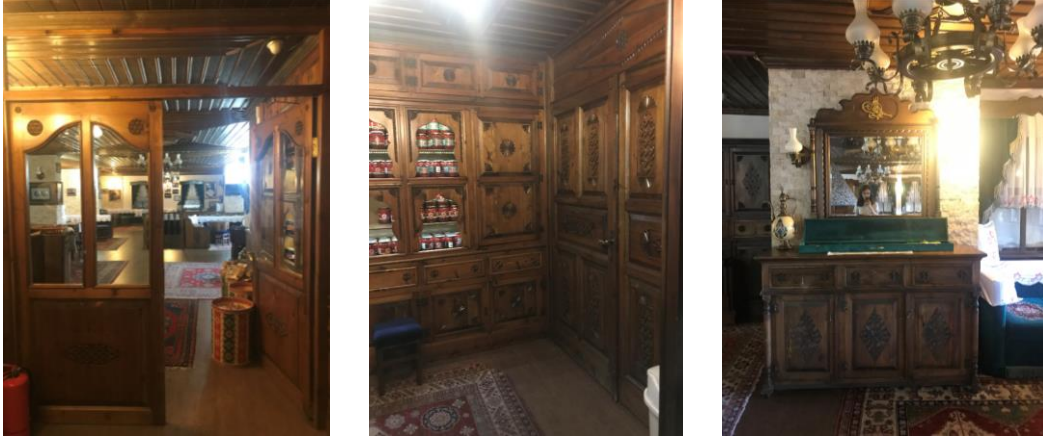
Alt kat gözleme yapma alanı



Üst kat taş ocak salonu

Şekil 3.22. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği mutfak ve ocak mekânları (Kişisel arşiv)

Yöresel lezzetleri yaşatmaya yönelik çaba, yapının geleneksel kimlik benimsenerek oluşturulmasıyla da desteklenmektedir. Ahşap işçiliği iç ve dış mekânda kendini göstermektedir. Ahşap kaplama tavanlar, halı zemin, sedir tipi oturma elemanları ile sıcak bir iç mekân algısı hissedilmektedir. Duvarlarda kısmen suni taş kaplamalar görülmektedir (Şekil 3.23).



Şekil 3.23. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği iç mekân malzeme kullanımı (Kişisel arşiv)

Yapının ana girişi ikinci kata açılmaktadır. Kapalı alana birinci giriş bu kısımdadır Girişte vestiyer ve ayakkabılık bulunmakta içeriye temiz ayak girilmektedir. Bu bölümün devamında resepsiyon yer almakta ve resepsiyonun karşısında gömme dolaplarda satışa hazır ürünlerin bir kısmı saklanmaktadır. İsteyenlere ayrıldıklarında buradan satış yapılabilir. Geniş bir salonun ortasında bulunan ahşap merdivenle alt kata inilebilirken geniş salon içinden bir ofis odasına erişim sağlanabilmektedir. Ayrıca bu katta servis mekânları, çalışanların giyinme – soyunma, duş alanları ve tam teşekküllü sanayi tipi bir adet büyük mutfak ile büyük bir taş ocağın bulunduğu pişirme alanı bulunmaktadır. Tavan kaplaması, gömme dolaplar ve hareketli sabit mobilyalar aynı ahşaptan üretilmiş olan mekânın görsel bütünlüğünü desteklemektedir. Sağ yan cephe çıkması yapan balkonlar ile yarı açık mekân kullanımına da olanak sağlanmaktadır. Yapının alt katında ise tek hacim ve bölüntüsüz dikdörtgen planlı büyük bir salon, ütü odası, depolar, büyük bir bulaşık yıkama alanı, taş ocaklı ve ekipmanlı daha küçük bir mutfak bulunmaktadır (Şekil 3.24, 3.25 ve 3.26).



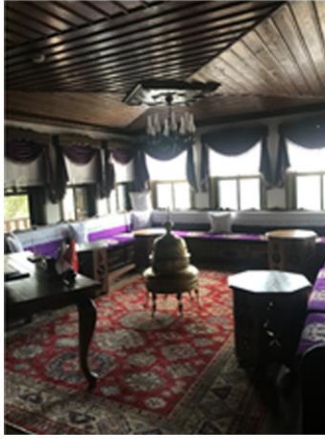
esnek kullanıma elverişli büyük salon



büyük salondaki taş ocak



alt kata salon merkezinden iniş



kapalı oda yerleşim biçimi



büyük salondan çıkılan balkon



büyük salon mobilya detayı



ıslak hacim bölümü

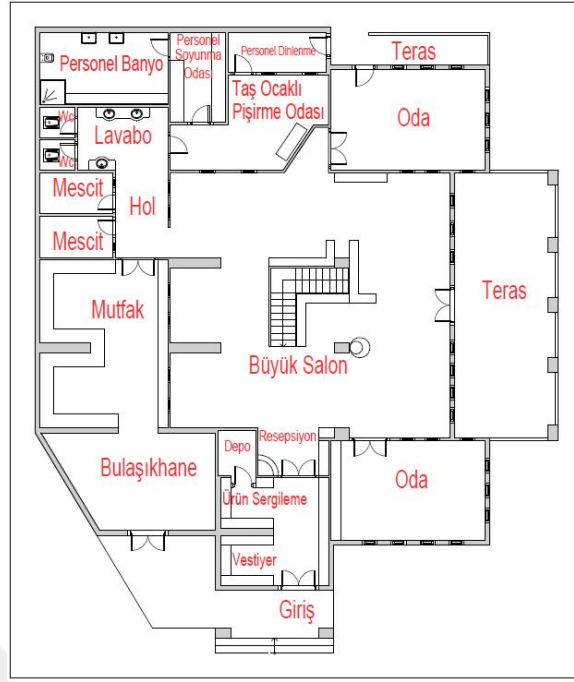


giyinme-soyunma

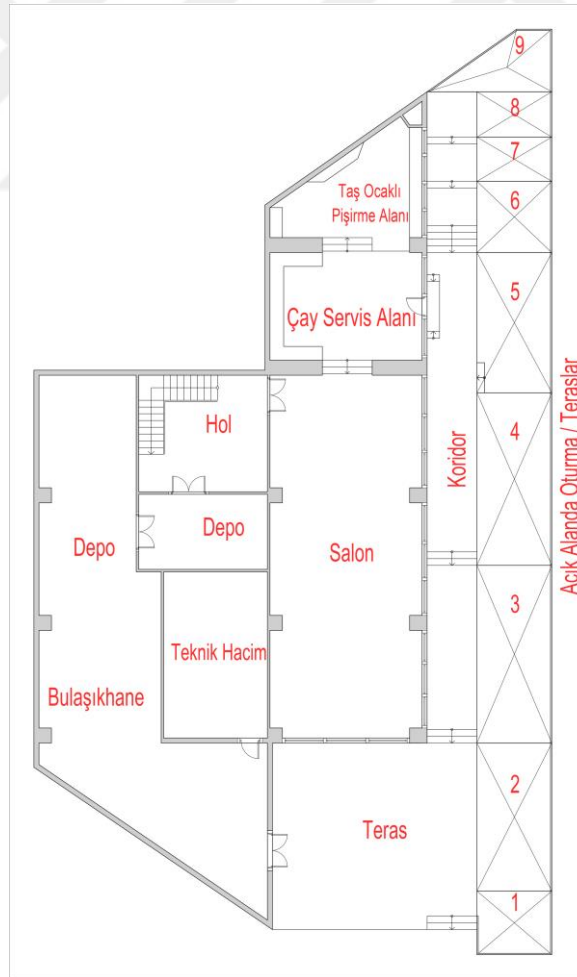


duş - wc

Şekil 3.24. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği iç mekân organizasyonu (Kişisel arşiv)



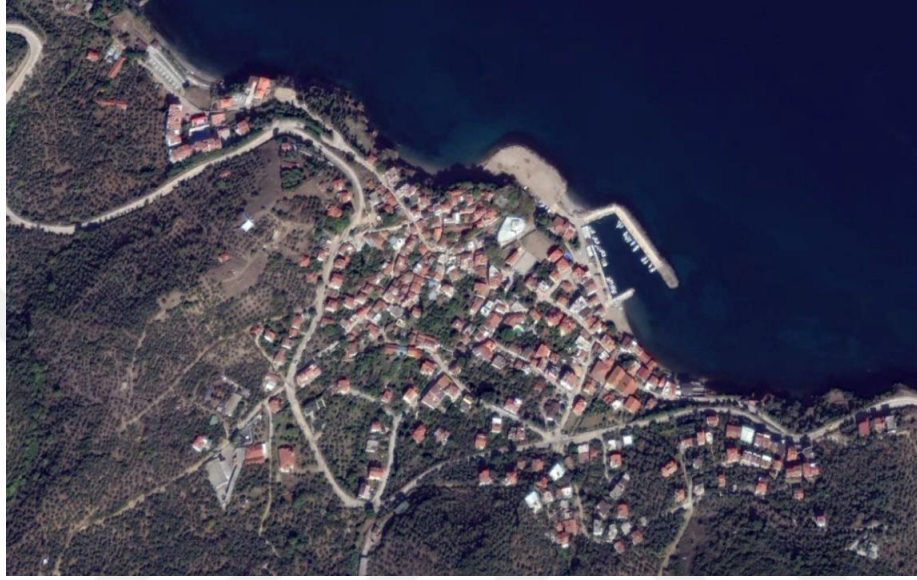
Şekil 3.25. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği zemin kat plan şeması



Şekil 3.26. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği bodrum kat plan şeması

3.3.Kumyaka Köyü (Siği)

Mudanya ilçesine bağlı Kumyaka Köyü Bursa'ya 36 kilometre uzaklıktadır. Mudanya'dan Trilye'ye doğru giderken 7. kilometrede bulunmaktadır. Kumyaka, eski bir Rum köyüdür ve eski adı Siği'dir (Şekil 3.27). Köy, hâla da Siği olarak anılabilmekle birlikte 1960 yılında ismi resmen Kumyaka olarak değiştirilmiştir.



Şekil 3.27. Kumyaka Köyü hava görüntüsü (Anonim 2019e)

Sırtını dağa dayayan köy orman ve deniz arasında konumlanmıştır. Köydeki ulaşım aksları ve yapılaşma eğimli dağ topografyasına göre şekillenmiştir (Şekil 3.28).



Şekil 3.28. Kumyaka Köyü silüet ve köy içinde sokak görüntüsü (Kişisel arşiv)

Kumyaka muhtarı Nejat Şirin, köy nüfusunun yazın 2000'leri bulurken kışın 500 kişiye kadar düştüğünü belirtmektedir. Köy halkı geçimini zeytincilik, mandalina, narenciye, limon, portakal yetiştiriciliğinden sağlamaktadır. Ekonomik kazanç yazın sağlanmakta ve tüm sene bu gelir kullanılmaktadır. Artık köyde bahçecilik de eskiye göre çok az yapılmakta köy

nüfusu çoğunlukla emeklilerden oluşmaktadır. Önceden en önemli geçim kaynağı zeytincilik olan Kumyaka'da zeytin kooperatifi hala faaliyet göstermektedir. Ayrıca eski yöntemle çalışan bir yağhane de bulunmaktadır. Eskiden balıkçılık da yapılırken artık balık türlerinin azaldığı ticari gelir getirecek yeterlilikte bulunmadığı belirtilmektedir.

İhalesi yapılmakta olan liman ile birlikte turizmin artması dolayısıyla turizm sayesinde de ekonominin canlanması beklenmektedir. Muhtar, büyük bir toplanma salonunun olmadığını bu tür ihtiyaçlar durumunda spor kulübü önündeki saha, köy kahvesi veya kadınlar derneğinin bahçesinin kullanıldığını ifade etmektedir. Köyde mevcutta da bir konaklama mekânının eksikliği bazı zamanlar hissedilmekle beraber turizm artışıyla böyle bir ihtiyacında öne çıkabileceğini şu an Bursa Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği'ne ait konaklama tesislerinde konaklama imkânı olduğu belirtilmektedir.



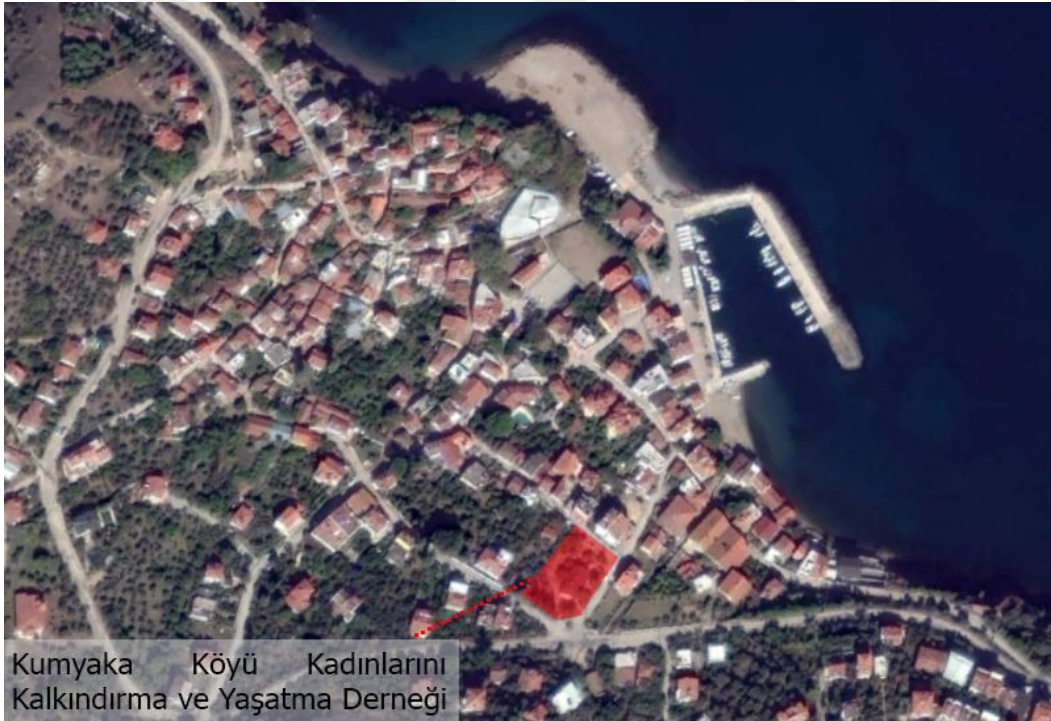
Şekil 3.29. Hagios Taxiarchoi (Başmelekler) Kilisesi (Kişisel arşiv)

Köy meydanının hemen yanında 2200 yıllık Hagios Taxiarchoi (Başmelekler) Kilisesi bulunmaktadır (Şekil 3.29). Döneminde Anadolu'daki erken Bizans Dönemi kiliselerinden dünyadaki en eski ve en büyük üçüncü kilise olması sebebiyle bu kiliseyi hala ziyarete gelen Rumlar'ın olduğu bilinmektedir. İnanç turizmine olanak tanıyan bu yapı şu an harabe ve bakımsız durumdadır. Mübadele dönemi bir aileye tahsis edilen kilise hala tapulu bir şahıs malıdır.

Köyde Kumyaka Gençlerbirliği Spor Kulübü bulunmaktadır. Bu kulüp 1976 yılında kurulmuştur. Futbol erkeklerin, hentbol ise kızların başarı gösterdiği alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu spor kulübü muhtarlık binasının bir bölümünü kullanmaktadır. Çocuklar için de yelken kulübü bulunmakta ve yaz aylarında çokça talep görmektedir. Köyde yapılan etkinlikler için genellikle muhtarlık önündeki spor sahası kullanılmaktadır (Şekil 3.30). Kalabalık organizasyonlar için kapalı veya açık nitelikli bir alan bulunmamaktadır.



Şekil 3.30. Kumyaka köyü muhtarlık ve Gençlerbirliği spor kulübü ile önündeki spor sahasının etkinlik alanı olarak kullanımı (Kişisel arşiv)



Şekil 3.31. Kumyaka Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği'nin Kumyaka Köyü içindeki konumu (Anonim 2019e'den aktarılarak)

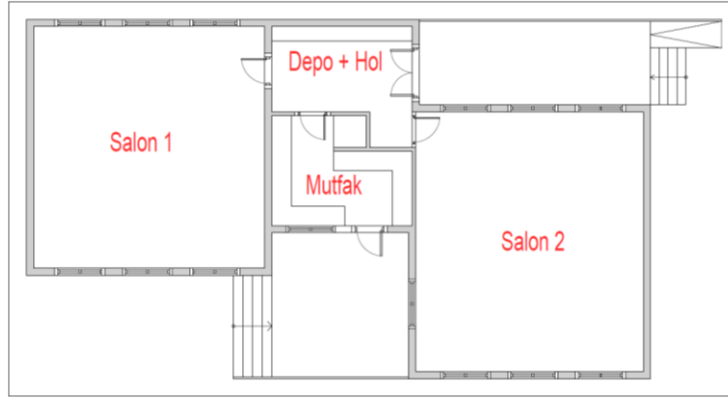
Köy kadınları tarafından da tüketici durumdan üretici konuma geçmek arzusuyla **Kumyaka Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği** kurulmuştur (Şekil 3.31). Dernekte yemek, kahvaltı, reçel unlu mamuller, salça, tarhana, erişte hazırlanmakta ve bunlar satışa sunulurken kadınlar hem aile bütçesine katkıda bulunmaktan hem de topluma da faydalı oldukları için mutluluk duyduklarını ifade etmektedir.

Kumyaka Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği başkanı Arife Korkmaz tarafından başlangıçta kadınların köy sokaklarında boş alanlarda çadırlar içinde çalışmalarını yapmaya başladığı belirtilmektedir. O zamanın köy muhtarının, köyde zamanında yapılmış ama taşınmalı eğitime geçilmesiyle beraber atıl durumda kalan köy okuluna yerleşebilecekleri önerisini sunmasıyla bu yapı kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 3.32). Böylece daha düzenli ve etkin çalışabilmenin sağlandığı ifade edilmiştir.



Şekil 3.32. Kumyaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği (Kişisel arşiv)

Belediye desteğiyle kendileri için olabildiğince uygun çalışma olanakları sağlanmıştır. Tek çatı altında işleyen yapının tuvaletleri dışarıdadır. Geniş ve büyük bir bahçesi bulunmaktadır. Ayrıca bina dernek işlevi kazandıktan sonra bahçeye bir taş ocak yaptırılmıştır. Dikdörtgen formu yapıya karşılıklı iki köşesinden ayrı girişler mevcuttur. Girişlerde tanımlanmış dikdörtgen planlı alanlar iki duvarı ve üst örtüyle korunaklı yarı açık mekânlardır. Bu alanlar geçiş veya bekleme alanı olmaktan çıkıp dernek kadınlarının çokça zaman geçirebildikleri bir alana dönüşmüştür. Kadınlar burada oturup dinlenebildikleri gibi üretim de yapabilmektedirler. Okulun iki sınıfı salon olarak üretim, kurutma ve toplanma gibi işlevlerde kullanılacak şekilde organize edilmiştir. Sınıflar arasındaki geniş hol alanı ise mutfak olarak değerlendirilmiştir (Şekil 3.33, 3.34).



Şekil 3.33. Kumyaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği plan şeması



Şekil 3.34. Kumyaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği iç ve dış mekân organizasyonu (Kişisel arşiv)

Dernek bahçesindeki ağaçlar korunmakla beraber düzenli bakımları yapılp zeytinler toplanmaktadır. Zeytin ağaçları dışında bahçede sebze yetiştiriciliği yapan dernek kadınları doğayı korumakta ve doğa ile i içe yaşama örnek olmaktadır (şekil 3.35).



şekil 3.35. Kumyaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği bahçesinin kullanımı (Kişisel arşiv)

Köy kadınlarının, yerleşime günübirlik gelen turistlere gözleme ve çiğ börek satışı yaparak aile bütçesine katkı sağlamak için başlattıkları bu girişim 12 yıl sonra bugün hala devam etmektedir. Derneğe şu an 38 kadın üyedir ve 8'i aktif olarak çalışmaktadır. Üretim yelpazeleri genişletilerek iktisadi işletme olmuş dernekte, Bursa ve hatta Bursa dışına da satış yapılmaya başlanmıştır. Gözleme, mantı, reçel, tarhana, erişte, turşu, katkı maddesiz köy ekmeği yapılmaktadır (şekil 3.36). Dernek ilk kurulduğu zamanlar dantel ve örgü işlerinden de kazanç sağlanmıştır. Mekânda retim için düzenlenen sabit ocak bölümleri dışında bahçede büyük kazanlarda ve salonların içinde hareketli elemanlar da kullanılmaktadır (şekil 3.37).

Geniş bahçede masaların sıra sıra dizilmesiyle büyük yemek organizasyonları, Hıdırellez kutlamaları, düğünler, iç mekânda da kalabalığa göre masa dizilimi yapılarak toplantılar gerçekleştirilebilmektedir. Derneğin ‘‘Gelecek kültürdür, sunmak sanattır.’’ adlı projede yer alan genç öğrencilerin proje çalışma mekânı olarak kullanması sağlanmıştır. Bu kullanım olanağı, dernek üyelerinin de projeye katılımı ile birlikte sosyal iletişim, kamusal yarar ve eğitime katkı olarak değerlendirilebilir (şekil 3.38).



Şekil 3.36. Kumyaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği'nde üretilen ürünler (Dernek üyesi arşiv)



zeytin hasadı



salça yapımı



reçel yapımı



reçel yapımı



turşu yapımı



sabun yapımı



bahçenin topluca iş yaparken kullanımı



geçiş mekanının esnek kullanımı



iç salonun üretim yaparken kullanımı



salonun dernek toplantısı için kullanımı

Şekil 3.37. Kumyaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği'nde üretim yapılırken mekânların kullanımı (Dernek üyesi arşiv)



bahçede toplanılan iftar etkinlikleri



hıdırellez kutlaması



iç mekanda yemekli toplantı



çeşitli kuruluşlarca yapılan yemek konulu projede gençlerin kadın derneğince desteklenmesi

Şekil 3.38. Kumyaka Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği'nde yapılan etkinlikler (Dernek üyesi arşiv)

3.4.Gölyazı Köyü (Apolyont)

Bursa'ya 35 km uzaklıkta olan Gölyazı Köyü'ne Bursa-Karacabey yoluyla ulaşılabilir. Uluabat Gölü içinde yarımada kurulmuş köyün tarihi MÖ. 5. yüzyıla uzanmaktadır (Şekil 3.39). Helenistik ve Roma dönemlerine ev sahipliği yapmış olan köyün eski ismi Apolyont olarak bilinmektedir. 1307 yılında Osmanlı egemenliğine giren kent 1962 yılında Gölyazı adını almıştır. Efes liman kayıtlarında yerleşimin canlı bir liman kenti olarak anılmakta olduğu söylenmektedir.



Şekil 3.39. Gölyazı Köyü hava görüntüsü (Anonim 2019e)

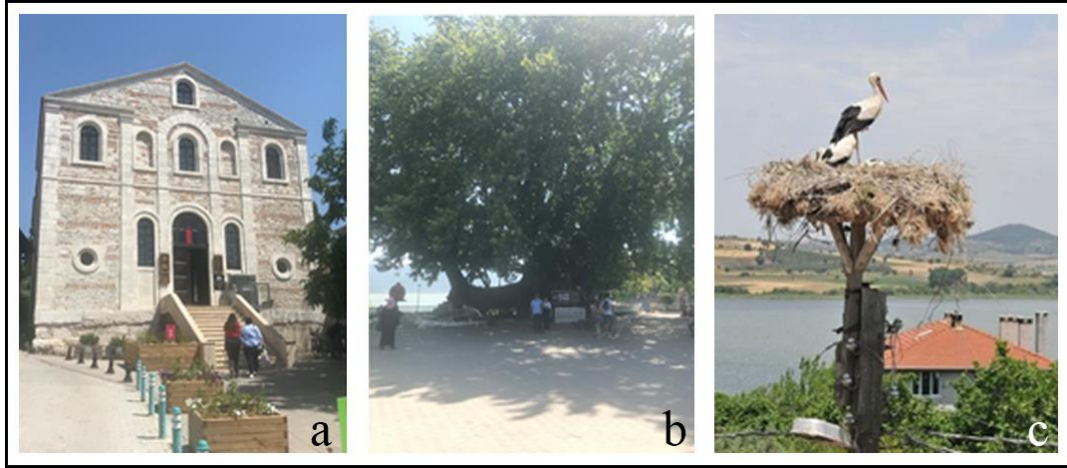
Çeşitli dönemlerde ekonomik ve dini merkez olarak görülen yerleşimde, Bizans Dönemi'nden kalma tarihi kale duvarı kalıntısı, Roma ve Bizans Dönemlerinden kalma mezarlar, antik tiyatro, Osmanlı Döneminden kalma tarihi yel değirmeni ve “Ağlayan Çınar” olarak anılan tarihi çınar köyün tarihi değerlerindendir. Gölyazı girişindeki Aziz Panteleimon Kilisesi Geç Osmanlı Dönemi Rum Mimarisi örneğidir. Bu yapı günümüzde Gölyazı Kültürevi olarak işlevlendirilmiştir. Uluabat Gölü'nün doğal güzelliği, göl içindeki sazlıklar, göç dönemlerinde geçen kuşlar ve hala arkeolojik çalışmalarla gün yüzüne çıkan tarihi değerleri ile Gölyazı gün geçtikçe turizm alanında da öne çıkmaya başlamıştır. Eskiden çiftçilik, zeytincilik ve özellikle balıkçılıktan kazanç sağlanırken artık turizm ve ticaretten ekonomik gelir elde edilmeye çalışılmaktadır. Gölün Susurluk Çayı ile Marmara Denizi'ne açılmasına

bağlı olarak Gölyazı halkı göl ve nehir taşımacılığı ve balıkçılıktan ekonomik kazanç sağlamıştır. Günümüzde Uluabat Gölü içinde bulunan diğer 11 adaya sandal gezisi yapılabilmektedir (Şekil 3.40).



Şekil 3.40. Gölyazı Köyü'nde sandal turu ve balıkçılık (Kişisel arşiv)

1923 yılında mübadele yapılana kadar Rum köyü olan Gölyazı'ya mübadele ile birlikte Yunanistan'da yaşayan Türkler yerleştirilmiştir. Osmanlı döneminden beridir de Rum ve Türkler köyde bir arada yaşamıştır. Bu nedenle her iki topluluk tarafından yaşadıkları dönemlerde kendi kültürlerine göre yapılaşmalar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda köyde cami, mescit, üç kilise, iki şapel, Rum ve Türk okulu, her iki kesimin de kullandığı bir hamam bulunmaktadır.



Şekil 3.41. Gölyazı Köyü tarihi ve doğal zenginliklerinden örnekler (Kişisel arşiv)
a) Aziz Panteleimon Kilisesi b) Ağlayan Çınar c) Leylek yuvası

Her mevsim değişen doğal görüntüsü, tarihi kalıntıları, eski Rum evleri, koruma altındaki kuşlar, leylekler ve ağlayan çınar gibi yaşayan güzellikleri sayesinde köy zengin bir ortam olarak görülebilmektedir (Şekil 3.41). Arkeolojik alandaki koruma ve peyzaj çalışmaları sonrasında çalışma alanının *açık hava müzesi* olarak ziyarete açılması planlanmaktadır.



Şekil 3.42. Gölyazı Köyü’ndeki toplum merkezi niteliğindeki yapıların köy içindeki konumu (Anonim 2019e’den aktarılarak)

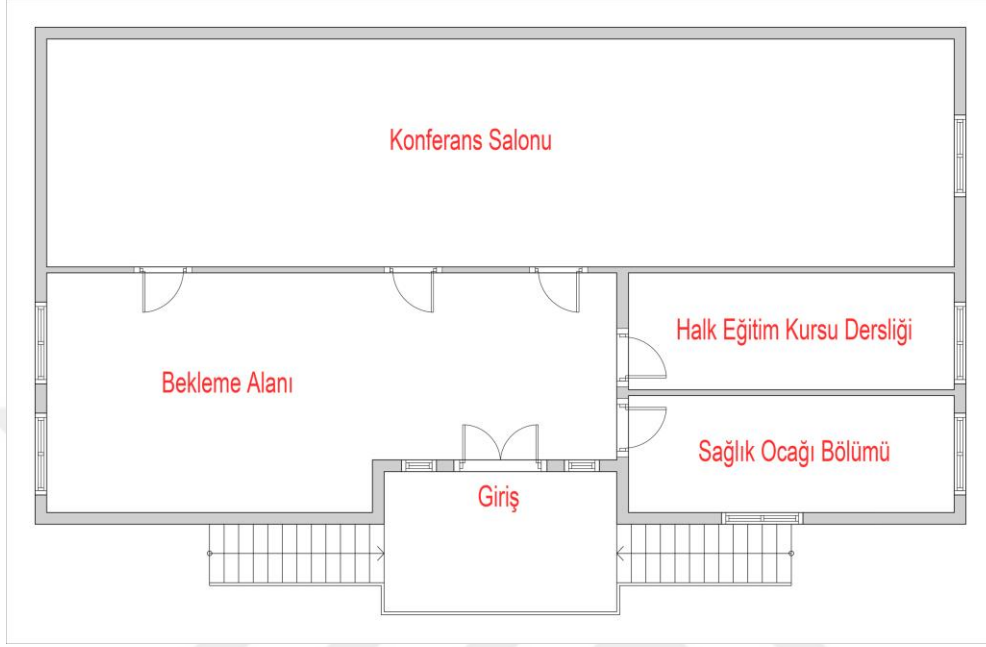
Gölyazı Köyü’nde toplum merkezi niteliğinde görülebilecek iki yapısal unsur bulunmaktadır. Bunlar Gölyazı Köyü Çok Amaçlı Salonu ve Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği’dir (Şekil 3.42).



Şekil 3.43. Gölyazı Köyü Çok Amaçlı Salonu ve yapı önü dış mekân organizasyonu (Kişisel arşiv)

Köyde bulunan çok amaçlı toplanma salonu küçük toplanmalarda kullanılabilmekle beraber köy halkının büyük bir toplanma mekânına ihtiyaç duyduğu muhtar ve dernek başkanı

tarafından belirtilmektedir. Bu çok amaçlı toplanma salonu binasının bir odası belediyenin bazı dönemler açtığı halk eğitim kursları (ebru, dikiş, nakış) için, bir odası köyde sağlık ocağı bulunmaması nedeniyle sağlık destek birimi olarak kullanılmaktadır. (Şekil 3.43) (Şekil 3.44).



Şekil 3.44. Gölyazı Köyü çok amaçlı salonu plan şeması

Köyün halk tarafından önemli görülen bir diğer ihtiyacının da toplanma salonu haricinde veya bünyesinde konaklama mekânlarının bulunmaması olduğu ifade edilmektedir. Artan tanınırlığı ile birlikte gelen turistlerin konaklayacağı yer olmadığı, şahısların kendi evlerini yavaş yavaş butik otel gibi işletmeye başlattıkları dile getirilmiştir. Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği başkanı tarafından da, yurt içi ve yurtdışından özellikle yaz aylarında yoğun turist geldiği hem üretimleri için hem de fikir alışverişi, ya da bir araya gelip bir etkinlik düzenleyecek oldukları zaman uygun mekân bulamadıkları ve buna ihtiyaç duydukları belirtilmiştir.

Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği'ni kuran Gölyazı kadınları, sandal gezisi, gözleme, tarhana, erişte, reçel, ekmek, erişte vb. üretimi ve satışı ve balıkçılık yaparak aile bütçesine destek olmaktadır. Ayrıca ağ malzemeleri dikme, şalvar, takı toka yapma gibi el işleriyle de uğraşmaktadır (Şekil 3.45). Kendilerine tahsis edilen prefabrik yapı küçük (12 m²) ve yetersiz bulunduğu için dernek kadınları pazar yerinde ve kaldırımlarda hem çalışmakta hem de satış yapmaktadır. Yapı tek katlı ve tek odalı bir depo niteliğindedir (Şekil 3.46) (Şekil 3.47). Derneğin 110 kadın üyesi vardır. Dernek başkanı Nurten Üner derneğin var

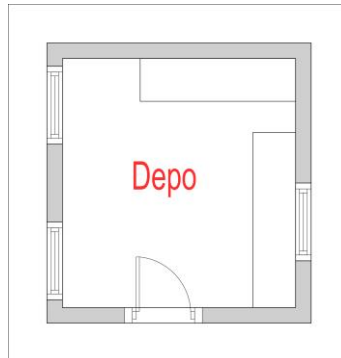
oluşuyla beraber kadınların daha özgüvenli olduklarını, sosyal hayata katılım gösterebildiklerini ve bu girişimin köy kadınları için fırsat eşitliğini destekleyici bir sonuç doğurduğunu dile getirmektedir.



Şekil 3.45. Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği'nin üretim ve satış mekânları (Kişisel arşiv)



Şekil 3.46. Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği dışı ve içi (Kişisel arşiv)



Şekil 3.47. Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği plan şeması

Dernek başkanı tarafından, köyde yapılacak büyük bir salonu olan bir toplanma mekânının Gölyazı'da düzenlenen kano yarışmaları, uçurtma şenliği, çiçek festivali, çocuk şenliği, kilise

ayinleri gibi toplu insan gruplarının geldiği zamanlarda destekleyici bir rolü olacağı öngörülmektedir.

Muhtar, köylülerin gölün eskisi kadar verimli olmadığından yakındığını belirtmektedir. Köy halkının ana geçim kaynağının balıkçılık olması nedeniyle köyde en çok ihtiyaç duyulan şeyin Uluabat Gölü'nün eski verimliliğine kavuşması olduğu, ifade edilmektedir. Bu kapsamda en öncelikli istekler çevre kirliliğinin azaltılması ve gölü iyileştirmek yönünde adımlar atılmasıdır.

3.5.Misi Köyü (Gümüştepe)

Bursa-Orhaneli yolunun 5. kilometresinde Bursa yönünden ulaşılabilen Misi Mahallesi kent merkezine yakın eski yerleşimlerden biridir (Şekil 3.48). Misi deresi ve çevresinin ormanlarla çevrili olmasına bağlı olarak çeşitli doğal güzellikleri ile birlikte yerleşim-tarihi evleri ile de mimari anlamda dikkat çekmektedir. Çevre arazinin verimli olması sebebiyle Misi'de bağcılık ve kozacılık faaliyetleri etkin olarak yapılmıştır. Köy Cumhuriyet Dönemi'nden 2000'li yıllara kadar üzüm, şarap ve şıra üretimi ile tanınmıştır.



Şekil 3.48. Misi Köyü hava görüntüsü (Anonim 2019e)

Misi'nin özgün mimarisiyle öne çıkan evleri çoğunlukla 17. ve 18. yüzyılda da inşa edilmiş olup sivil mimari örneği olmaları sebebiyle bölge kentsel sit alanı ilan edilmiştir (Şekil 3.49).



Şekil 3.49. Misi Köyü tarihi evleri (Kişisel arşiv)

Belediye Misi Koruma ve Yaşatma Projesi kapsamında bölgedeki yapıların korunması için çalışmaktadır. Bu çalışmalarından bazıları Nilüfer Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Tarih ve Turizm Bürosu, Nilüfer Çocuk Kütüphanesi, Misiköy Etnografya Evi, Kozaevi, İpekevi, Mysia Fotoğraf Müzesi, Nilüfer Edebiyat Müzesi, Nilüfer Sanat Çalıştayevi gibi yeni işlevlendirmeler ile köye kültürel ve turistik anlamda değer katılmıştır (Şekil 3.50). Tescilli yapıların restorasyonu ile Tarihi Kentler Birliği Özendirme Ödülü alınmıştır. Misiköy Etnograyfa Evi’nde ise Bursa yöresine ait el işlemleri, ev eşyaları, dokuma tezgâhları, yöresel kıyafetler ve küçük Karagöz perdesi bulunmaktadır.



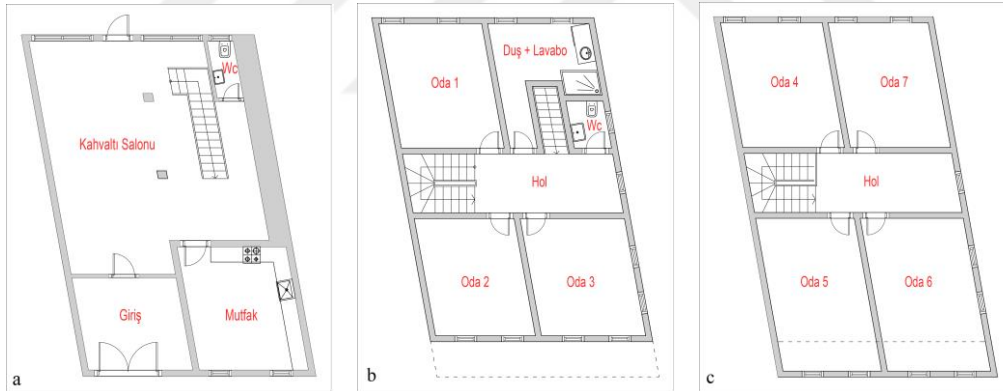
Şekil 3.50. Misi Köyü Kozaevi ve İpekevi (Kişisel arşiv)

Nilüfer Belediyesi, Anadolu Efes, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı işbirliği ile yürütülen “Gelecek Turizmde” projesi kapsamında köy desteklenmektedir. “%100 Misia Projesi” ile yörenin tarihsel geçim kaynağı ipekböcekçiliğinin yeniden canlandırılması hedeflenmiş ve bu proje kapsamında çalışmaların yapılabilmesi için tarihi bir yapı Misi Kozaevi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kozaevi’nde on yıl öncesine kadar ipeğin kozadan elde ediliş aşamalarının gerçekleştirildiği atölye çalışmaları yapılmıştır (Şekil 3.51).



Şekil 3.51. Kozaevi’nde ipekböceği yetiştiriciliği (Dernek üyesi arşivi)

Üç katlı yapının zemin katında vestiyer, mutfak, kahvaltı salonu ve wc bulunmaktadır. Buradaki salon toplantılarda da kullanılmaktadır. Arka cepheden bahçeye çıkış verilmiştir. Eskiden ipekböceği yetiştiriciliği yapılan odaların işlevi tekrar değiştirilmiştir. İkinci katta yatak odaları olarak düzenlenmiş ve konaklama hizmeti vermektedir. Üçüncü katta ise oturma odası olarak düzenlenmiş ve kahvaltı sunumunda kullanılmaktadır (Şekil 3.52) (Şekil 3.54). Günümüzde bahçe ve iç mekânları ile birlikte toplantılarda ve kültürel mirasın devam ettirilmesine bir diğer katkı olarak yerel lezzetlerin yapım ve sunum mekânı olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.53).



Şekil 3.52. Misi Köyü Kozaevi plan şemaları
a) Zemin kat planı b) Birinci kat planı c) İkinci kat planı



Şekil 3.53. Misi Köyü Kozaevi arka ve yan bahçe (Kişisel arşiv)



birinci kat kahvaltı salonu



mutfak



konuk odası



banyo/çamaşır



wc



birinci kat holü

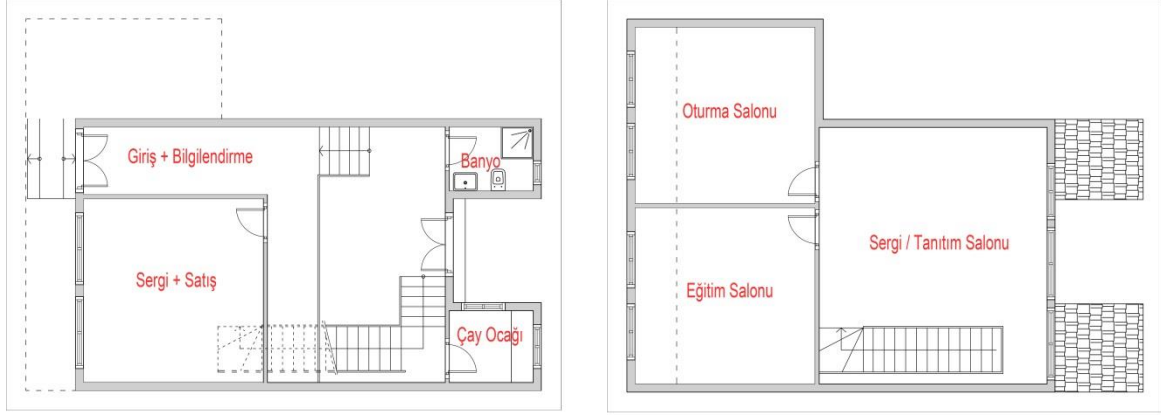


ikinci kat holü

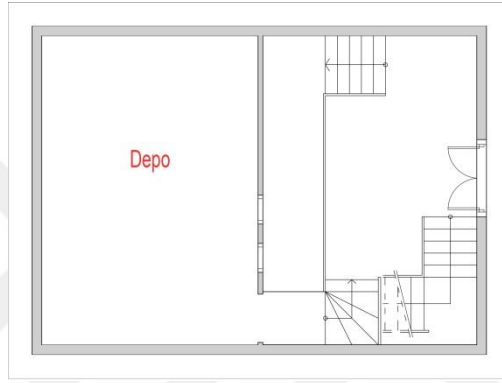


ikinci katta bulunan kahvaltı sunum odaları

Şekil 3.54. Misi Köyü Kozaevi iç mekân görüntüleri (Kişisel arşiv)

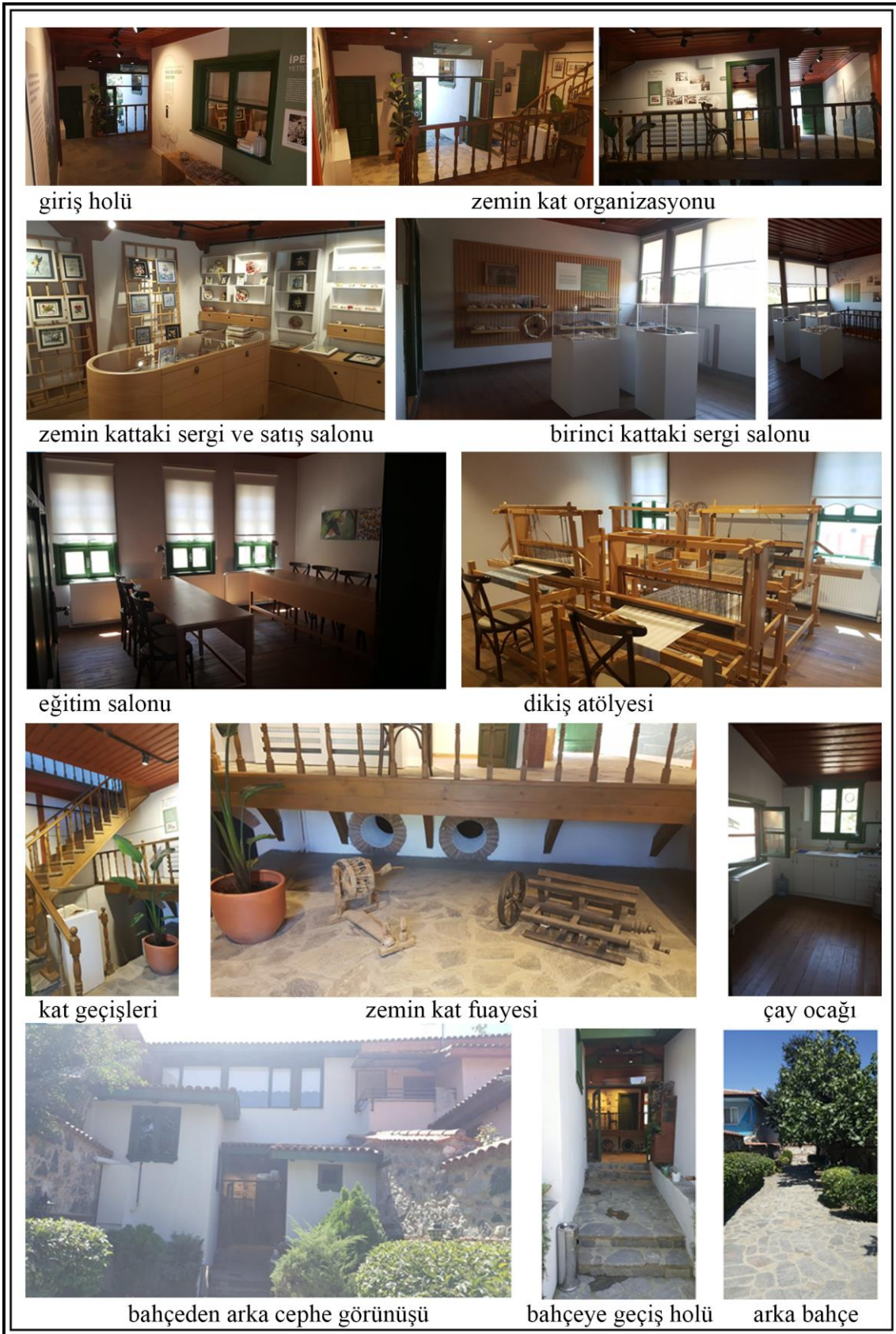


Şekil 3.55. Misi Köyü İpekevi zemin kat ve birinci kat plan şemaları



Şekil 3.56. Misi Köyü İpekevi bodrum kat plan şeması

İpekevi'nin üst katında bir sergi salonu bulunmakta ve iki orta büyüklükte salon eğitim için kullanılabilir. Salonun biri dikiş atölyesi olarak düzenlenmiş ve bir dönem köy derneğindeki kadınlara burada eğitim verilmiştir. Günümüzde ipekten yapılan işlerin sergilendiği ve ipek börekçiliğinin tarihinin anlatıldığı sergileme bölümleriyle bir müze işlevi görmektedir. İki katlı çıkmalı yapı bitişik nizam konut sırasında bulunmakta olup ön ve arka iki cephesinden ışık almaktadır. Birinci katta tanıtımların işlendiği duvarları ile giriş holü, sergileme ve satış salonu bulunmaktadır. Bu katta altı basamak ile alt kota inilerek arka bahçeye geçiş veren bir fuayeye ulaşılmaktadır. İç mekândaki görünür üç farklı merdiven görsel olarak da düşey hareketlilik sağlamıştır. Zemin katta küçük bir banyo ve kadın derneğinin işlettiği bir çay ocağı bulunmaktadır (Şekil 3.55). Çay servisleri bahçeye yapılmaktadır. Yapının bodrum katı ise depo olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.56 ve 3.57).



Şekil 3.57. Misi Köyü İpekevi iç ve dış mekân görüntüleri (Kişisel arşiv)

Nilüfer Alternatif Turizm Destinasyonları Projesi kapsamında düzenlenen Mysia Yolları, Misi ve Gölyazı mahalleleri arasında farklı dağ köylerinden geçerek 310 kilometre uzunluğu bulan, Marmara Denizi ve Bursa Ovası manzaralarına sahip doğa yürüyüş ve bisiklet parkurları ile alternatif ve sürdürülebilir bir turizm potansiyeli sağlamaktadır. Parkur güzergahlarında antik ve tarihi yerleşimler, mağara, höyük gibi doğal tarihi miraslar ve kültürel zenginliklerin görülebilmesi mümkündür. Proje 35 doğa yürüyüşü, 6 bisiklet ve 4 atlı doğa yürüyüşü parkuru, kamp ve karavan alanları ve yamaç paraşütü tesisleri, sportif olta balıkçılığının yapılabileceği göletleri kapsamaktadır (Anonim 2016a) (Şekil 3.58).



Şekil 3.58. Nilüfer Alternatif Turizm Destinasyonları Projesi: Mysia Yolları haritası (Kişisel arşiv)

Misi Köyü'nde toplum girişimi ile dernek çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Dernekler başkanı Ali Efe ile tarafından köyde mevcutta; doğal çevreyi ve tarihi dokuyu korumak, açığa çıkarmak ve yaşatmak ayrıca ihtiyaç sahibi köylüleri desteklemek amacıyla **Misi Köyü Yardımlaşma ve Çevre Koruma Derneği**, köy kültürünü yaşatmak ve kadınlar öncülüğünde kalkınmayı desteklemek hedefiyle **Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği** ve cami giderlerini karşılamak ve yardımlaşmayı arttırmak amacıyla **Gümüştepe Mahallesi Cami Yaptırma Ve Yaşatma Derneği** olarak üç dernek bulunduğu, ayrıca köy gençlerinin de spor faaliyetleri ve turizm rehberliği ile öne çıkacak bir dernek kurma hazırlığında oldukları belirtilmiştir (Şekil 3.59).



Şekil 3.59. Misi Köyü’ndeki toplum merkezi niteliğindeki yapıların köy içindeki konumu (Anonim 2019e’den aktarılarak)

Bu derneklerin kullanabileceği mekân olarak köy kahvesinin üst katının (aynı zamanda Gümüştepe Mahallesi Muhtarlığı ve Mahalle İletişim Merkezi olarak kullanılan kat) kullanıldığı (Şekil 3.60) fakat yetersiz olduğu, daha nitelikli, ihtiyaçlara uygun ve özellikle büyük toplantılar durumunda kullanılabilecek planlanmış bir mekânı herkesin isteyeceği dile getirilmiştir. Burada da diğer köyler gibi köy meydanı ya da sokaklar genel toplantıların yapılabildiği ana mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Köyde toplumsal amaçlı imar edilmek üzere projelendirilmeyi bekleyen 16.000 m²’lik bir arsa olduğu ve bu alanın toplumsal fayda gözetilerek değerlendirilmesinin umut edildiği ifade edilmiştir.



Şekil 3.60. Misi Köyü derneklerinin kullanımına açık muhtarlık binasından görseller
(Kişisel arşiv)

Misi Köyü Yardımlaşma ve Çevre Koruma Derneği, henüz 2021 yılı Haziran ayında yeni açılmış olup bu derneğin yardımlaşma faaliyetlerinden biri olarak dernek binası ihtiyaç sahibi birine satış yaparak geçimlerini sağlayabilmesi için verilmiştir. İki katlı özgün mimariye sahip binanın zemin katı (yaklaşık 35 m²) derneğe aittir ve kiralıktır (Şekil 3.61). Üst katı konaklama amacıyla kullanılmaktadır. Cami Derneği'nin binası ise imama konaklaması için verilmiştir. Konut olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.62).



Şekil 3.61. Misi Köyü Yardımlaşma ve Çevre Koruma Derneği satış birimi (Kişisel arşiv)



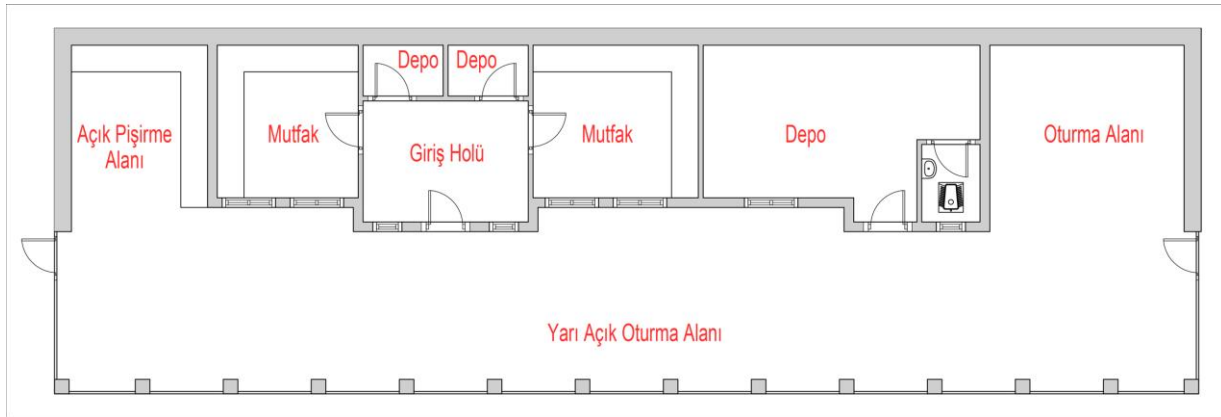
Şekil 3.62. Misi Köyü Cami Derneği'nin yapısı (Kişisel arşiv)

Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği başkanı Nagihan Dülger tarafından köy kadınlarının dernek faaliyeti gösterdikleri üçüncü yapının, 2010 yılında kadın girişimciler tarafından ilk kurulduklarında belediyeye başvurarak kullanım izni aldıkları eski sağlık ocağı binası olduğunu bildirmektedir. Köyde zamanında sağlık ocağı yapılmış ancak sağlık ocağı pasif hale geçince atıl durumda kalmış olan yapı dernek kullanımına verilmiştir. Yaklaşık 70 m² taban alanı olan sağlık ocağı binasının çevresi yıllar içinde düzenlenerek yarı açık alanların eklenmesi ve dereye doğru masaların bulunduğu bir bölümün düzenlenmesiyle geniş bir açık alan kullanımı da sağlanmıştır. Yapı ve çevresindeki açık alanda yöresel yemekler, kahvaltı sunumu, yiyecek ve el işleri üretim çalışmaları yapılmaktadır (Şekil 3.63). Derneğin şu an 46 üyesi bulunmaktadır.



Şekil 3.63. Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği üretim çalışmalarından örnekler (Dernek üyesi arşiv)

İki yol arasında konumlanmış tek bir mekândan oluşan binanın bir cephesi kot fakından dolayı gömülmüş durumdadır. Köy meydanından yapıya ulaşım, istinat duvarları arasında düzenlenmiş dar yolu takip ederek sağlanmaktadır. Ana yapının üç tarafını kapatan sabit saçak örtüsü kullanım sürecinde sonradan eklenmiş, yapı önünde yarı açık bir alan oluşturulmuştur. Etrafı branda ile kapatılmış bu yarı açık alana branda açılarak girilmekte, buradan da yapı girişine ulaşılabilir. Büyütülmüş bu alanda bir mutfak nişi ve hareketli mobilyalarla donatılmış bir oturma alanı oluşturulmuştur. İç mekânda mutfaklar, depolar ve tuvaletler bulunmaktadır (Şekil 3.64, 3.65). Üst kotta yer alan bu bölümden alt yola inen merdivenler ile dere kenarındaki işletme masalarına yiyecek servisi yapılmaktadır.



Şekil 3.64. Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği kat plan şeması



yapıya yaklaşım



yarı açık mekana giriş



dere tarafından görünüş



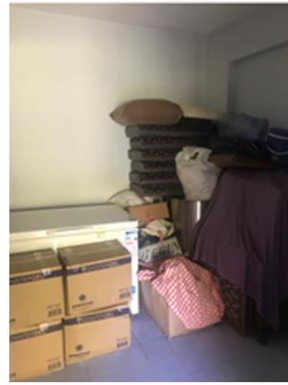
eski yapı + sonradan ek üst saçak



açık alanda mutfak nişi



iç alanda kapalı mutfak



depo

Şekil 3.65. Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği mekânsal organizasyon (Kişisel arşiv)

4. BULGULAR

Alan çalışmasında, toplum merkezlerinin kırsal kalkınmayı desteklemedeki rolünün araştırılması kapsamında, tezin 3. Bölümü'nde belirtilen Bursa köylerinde, adı toplum merkezi olmasa bile toplum merkezi hareketi ruhunu taşıyan ve sonuç olarak bulundukları köylerin kalkınmasında etkili olan birimlerin niteliği sorgulanmaktadır. Bu inceleme, Materyal ve Yöntem bölümünde belirtilen değerlendirme ölçütleri kapsamında gerçekleştirilmektedir. Analiz tablolarında tanımlanan ölçütler açısından toplum merkezi niteliğindeki oluşumların yeterliliği değerlendirilmektedir. Araştırma kapsamında ulaşılan bulgular ve tartışma bu bölümde sunulmaktadır.

Bu kapsamda çalışmada gerçekleştirilen araştırma, inceleme ve gözlemler sonucunda köylerde toplum merkezi niteliğindeki oluşumların geliştirilmesinin, kadın dayanışması ve yerel yönetim ile il yönetiminin de desteklediği dernekler yoluyla sağlandığı görülmektedir.

Bazı köylerde spor kulübü, gençler derneği, yardımlaşma derneği gibi köy halkının bir araya toplanarak topluluk bilinciyle hareket etmeye çalıştığı başka oluşumlar da olmakla beraber kadın dernekleri hepsinde ortaktır. Kadın derneklerinin aynı amaç için yola çıktığı ve hedeflerine ulaştıkları söylenebilmektedir. Bu yönüyle fikren bu oluşumlar ilk olarak Avrupa ve ABD'de kentlerde eşitlik, adalet, daha iyi yaşam koşulları için bir araya gelerek çalışmalar yapmaya başlayan topluluklara benzetilebilir.

Kadının evde kaldığı ekonomik hayatın bir parçası olmadığı bir köy yaşantısı karşısında yaşam koşullarını iyileştirmek, aile bütçesine destek sağlamak, köylerini ve kültürlerini tanıtmak, kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlarken aynı zamanda kırsal kalkınmayı da sağlamak amacıyla incelenen köylerde kadınların dernek oluşumlarına öncülük yaptığı görülmektedir.

Fikren yurt dışındaki “toplum merkezleri” ile benzeşen bu girişimler de aslında yine o ilk oluşumlar gibi mimari anlamda ihtiyaçlara göre tasarlanmış bir yapıda gelişmemiştir. Toplanma ve üretim faaliyetleri amacına yönelik tasarlanmış mekânlarda başlamamıştır. Araştırma kapsamında, başka işlevlerle kullanılıp günümüzde artık atıl durumda olan yapılarda derneklerin kendilerine yer bulabildiği ve orada kendilerini gerçekleştirme çabalarına başladıkları görülmüştür. Tezde incelenen güncel yurtdışı örnekler, amacı için

tasarlanmış ortamlardır. Çalışma kapsamında gereksinimlere cevap veren bir kullanıma işaret eden kriterler, kuramsal çalışmalar ve bu örnekler değerlendirilerek belirlenmiştir. Alan çalışmasında ele alınan köylerdeki mekânlar, bu kriterler kapsamında incelenmektedir.

Köylerdeki mekânsal oluşumların niteliğinin değerlendirilmesinde her köyden bir kadın derneği ele alınırken, Gölyazı'da kullanılan bir adet çok amaçlı salonun olması sebebiyle Gölyazı çok amaçlı salonu ile Misi köyünde kadın derneğine tahsis edilmiş ve dernek kadınlarının çalıştığı derneklerin fikirleriyle benzer çalışmalar yürütülen Kozaevi ve İpekevi'de incelemeye dâhil edilmiştir.

4.1. Mekânın Üretim Biçimi Kapsamında Analizi

Mekân üretim biçimi kapsamında değerlendirildiğinde; Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği ve Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği'nin çalışmalarında kullanmak üzere yeni yapılmış yapıları olduğu görülmüştür. Fakat Gölyazı Köyü'ndeki tek hacimden oluşan prefabrik yapı sadece bir tezgâh alanı sunduğu için kullanım ihtiyaçlarına uygun görülmeyp boş bırakılmıştır. Saitabat Köyü'ndeki dernek binası ise temelden çatıya her aşamasında dernek kadınlarının fikir ve isteklerine göre inşa edildiği için dernek üyeleri içinde etkin faaliyet göstermekte ve mekânı sahiplenmektedir. Gölyazı'da çok amaçlı salon olarak bulunan düzayak girebilen üç odadan oluşan tek katlı yapının bir odası sağlık taraması yapıldığı zamanlarda sağlık ocağı olarak işlevlendirilmiştir. Bir oda ihtiyaç halinde eğitim seminer odası olarak kullanılabilir. Görece büyük olan oda ise konferans salonu olarak adlandırılmış olmasına rağmen halk tarafından küçük taban alanı nedeniyle benimsenmemiş, yeni yapı olmasına rağmen atıl durumda kalmıştır.

Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği ise tarihi Cumalıkızık evlerinden birinde faaliyet göstermektedir. Zemin kat, açık mutfaklı bir salon olarak düzenlenmiş olup üst katta üç oda bulunmaktadır. Odaların biri içinden lavabo ve wc'ye ulaşılabilen, iki oda kahvaltı ikram odası olarak kullanılırken bir oda depo olarak kullanılmaktadır. Kумыаа Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği, eski köy okulundan dönüştürülmüştür. Karma sınıflı eğitim veren köy okulunda eski işlevi sınıf olan iki oda ürünlerin üretimi ve kurutulması için kullanılmaktayken sınıflar arasındaki koridor mekânı mutfak olarak düzenlenmiştir. Okul bahçesine büyük bir ocak sonradan eklenmiştir ve tuvaletler bahçe içindedir. Bu yapı da kullanıcıları tarafından sevilme ve

sahiplenilmektedir. Misi Köyü Kadınları Kültür ve Dayanışma Derneği, Kumyaka Derneği ile benzer şekilde kullanılmayan sağlık ocağının alınmasıyla kurulmuştur. Sağlık ocağının bir kısmı depo olarak bir kısmı mutfak olarak düzenlenmiş ve kullanıcıları tarafından benimsenmiştir. Kozaevi ve İpekevi de Cumalıkızık evleri gibi Misi Köyü'nün tarihi evlerindendir. Benzer şekilde mutfak bölümü mutfak olarak kullanılırken odalar programlara göre işlevlendirilmiştir. Kozaevi'nde mutfak kısmında diğer kadın derneklerinde olduğu gibi yöresel yemekler pişirilmekte ve odalarda sunumu yapılmaktadır. Odaların bir kısmı koza üretimi için ayrılmıştır. İpekevi'nde ise kozadan ipliğe geçmiş haliyle ipeğin işlenmesi üzerine atölye çalışmaları yapılmakta ve bu atölyelerde üretilen ürünler bu yapı içinde satışa sunulmaktadır. Ayrıca ipeğin tarihi üzerine bir sergi bölümü de oluşturulmuştur (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Alan çalışması örneklerinin mekân üretim biçimi kapsamında analizi

Toplum Merkezleri	İnşaat Alanı m ²	Mekânın Üretim Biçimi		
		Yeni Yapı	Eski Yapının Revizesi	Eski Yapı + Yeni Ek
Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği	~60		✓	
Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği	~700	✓		
Kumyaka Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği	~70		✓	
Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği	~12	✓		
Gölyazı Çok Amaçlı Salonu	~130	✓		
Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği	~70			✓
Misi Köyü Kozaevi	~600		✓	
Misi Köyü İpekevi	~140		✓	

4.2. Mekânsal Düzen ve Mekânsal Bölümler Kapsamında Analizler

Mekânsal düzen ve mekânsal bölümler kapsamında değerlendirildiğinde; Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği'nde, müstakil tek bir yapı içinde, iç mekân sabit bölücü duvarlarla ayrılmış bir şekilde birden fazla hacmin tanımlandığı ve açık mekân olarak da satış tezgâhlarının yer aldığı kapı önü alanın kullanıldığı söylenebilmektedir.

Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği, kütleli olarak parçalı bir şekilde oluşturulmuş bir vaziyet planına sahiptir. Dernek alanına yoldan giriş sağlanmaktadır. Binanın arkasında bir bahçe yer almakta ve bahçeye bu bölgeden geçilebilmektedir. Derneğin ana binasına yardımcı nitelikte arka bahçeye uzanan yolda bir tarafta depo olarak kullanılan altı adet küçük bungalow türünde ahşap yapı, üretim için iki katlı ayrı bir yapı bulunmaktadır. Arka bahçe üretim için oldukça yeterli ve geniş bir açık mekân olarak değerlendirilebilir. Bahçenin ana yapıya yakın bir köşesinde ocak alanı ve mutfak nişi, bir köşesinde de tuvaletler bulunmaktadır. Bu bahçede üretim dışında, toplantı, düğün veya çeşitli etkinlikler düzenlenebilmektedir. Ana bina eğimli arazi ile uyumlu olarak yerleştirilmesine bağlı olarak binaya farklı kotlardan ulaşılabilir.

Yoldan bahçeye girildiğinde karşılaşılan ana giriş yapının en üst kotuna açılmaktadır. Misafir girişi sağlanan girişte vestiyer ve ayakkabılık bulunmakta, iç mekâna temiz ayak girilmektedir. Bu alanla ilişkili bir bölümde resepsiyon yer almakta ve gömme dolaplarda satışa hazır ürünlerin bir kısmı saklanmakta, ziyaretçilere satış yapılabilir. Bu katta tanımlanan küçük odalar ofis olarak ve küçük toplantılar için kullanılabilir. Ayrıca bu katta servis mekânları, çalışanların giyinme - soyunma, duş alanları ve tam teşekküllü sanayi tipi bir adet büyük mutfak ile büyük bir taş ocağın yer aldığı pişirme alanı bulunmaktadır. Bu katta şelale tarafında yer alan bir teras ve ön cephede balkonlar ile yarı açık mekân kullanımı da olanak sağlanmıştır. Terastan doğal taş bir merdivenle yarı açık teraslar ve yapı arasındaki açık geçiş koridoruna iniş verilmektedir.

Yapının alt katında ise kullanım alanı tek hacimde sağlanmakta, bölüntüsüz dikdörtgen planlı büyük bir salon yer almaktadır. Ayrıca servis mekânı olarak, bu alanla ilişkili bölümler, ütü odası, depolar, büyük bir bulaşık yıkama alanı, taş ocaklı ve ekipmanlı daha küçük bir mutfak bulunmaktadır. Bu katta da yapı uzunluğunca farklı kotlara oturan üstü kapalı etrafı açık oturma alanları yer almaktadır. Ön bahçeye girişi dışında bir alanda yapının yüksek taş duvarı ile ilişkilenen satış stantları bulunmaktadır. Derneğe bağlı olan bu stantlar halen başkalarına dernek tarafından kiralanmaktadır.

Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği'nin, mekânsal anlamda nitelikli yapıları yoktur. Tekil prefabrik bina, 12 m²'lik kullanım alanına sahiptir. Mekânda, kullanımı destekleyecek ocak gibi farklı donatılar yer almamaktadır. Dernek üyelerinin kullanmalarına

izin verilen çok amaçlı salon bünyesindeki oda da aynı şekilde sadece toplantı yaparken veya balık ağı dikerken kullanabilecek bir mekân niteliği taşımaktadır

Gölyazı Çok Amaçlı Salonu, parçalı bir mekânsal düzene sahiptir. Bina üç oda bir giriş holünden oluşmakta ve servis mekânları ayrı bir bölüm olarak bu binanın dışında yer almaktadır. Odalar ofis, sınıf, atölye olarak kullanılabilir niteliktedir.

Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği tarafından terk edilmiş sağlık ocağının iki odası mutfak, iki odası depo olarak kullanılmaktadır. Kapalı alan içinde misafir / müşteri oturma yeri bulunmamakla beraber dere kenarında derneğe ait olan alanlara yemek ve çay servisi yapabilen oturma alanları vardır. Ayrıca eski yapının üç cephesinde ahşap ayaklar üzerinde ahşap bir üst örtüyle kapatılmış bir alan düzenlenmiştir. Bu kısımda, iki bölümde kafeterya oturma düzeninde yarı açık mekânda oturma alanları yer almaktadır. Bir bölümde ise gözleme yapılabilecek açık bir mutfak nişi bulunmaktadır.

Misi Köyü Kozaevi, üç katlı tekil bir tarihi konut ve bahçesinden oluşmaktadır. Geçmişte koza yetiştiriciliği yapılan bu evde dernek çalışmaları kapsamında mutfak bölümünde çay servisi yapıp bahçeye hizmet vermektedir. Salon bölümünde kahvaltı sunumu ve toplantılar yapılmaktadır. Günümüzde ikinci kattaki odalar konaklama, üçüncü kat odaları ise kahvaltı sunum mekânı olarak kullanılmaktadır.

Yine bir tekil yapı olan Misi Köyü İpekevi, Nilüfer belediyesi müze ve sergileme birimi olarak hizmet vermekte ve çay ocağını kadın derneği işletmektedir. Oturma ve dinlenme olanağı tanıyan bahçeye çay ocağı servis vermektedir. Evin girişindeki oda sergi salonuna çevrilmiş olup buradaki ürünler satışa açıktır. Altı basamakla inilen bahçe kotundaki hol evin üç merdiveninin ve bahçenin açıldığı odak noktasıdır. Bu geniş holden de altı basamak inilerek alçak kat yükseklikli bir depo alanı bulunmaktadır. İkinci kattaki odalardan biri ipek dokuma eğitim atölyesi olarak kullanılacak şekilde donatılmıştır. Burada geçtiğimiz yıllarda belediye tarafından köy kadınlarına dokumacılık eğitimi verilmiştir. Diğer oda ise sıralı masa düzeninde sınıf olarak kullanılabilecek şekilde düzenlenmiştir. Bu iki odanın açıldığı geniş salon ise daha büyük bir sergi salonu olarak düzenlenmiştir (Çizelge 4.2) (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.2. Alan çalışması örneklerinin mekânsal düzen kapsamında analizi

Toplum Merkezleri	Mekansal Düzen						
	Tekil Yapı	Parçalı Yapı	Yapı İçinde Tek Mekan	Yapı İçinde Birçok Mekan	Kapalı Mekan	Yarı Açık Mekan	Açık Mekan
Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği	✓			✓	✓		✓
Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği		✓		✓	✓	✓	✓
Kumyaka Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma		✓		✓	✓	✓	✓
Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği	✓		✓		✓		
Gölyazı Çok Amaçlı Salonu		✓		✓	✓		✓
Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği	✓			✓	✓	✓	✓
Misi Köyü Kozaevi	✓			✓	✓		✓
Misi Köyü İpekevi	✓			✓	✓		✓

Çizelge 4.3. Alan çalışması örneklerinin mekânsal bölümler kapsamında analizi

Toplum Merkezleri	Mekansal Bölümler								
	Çok Amaçlı Mekan	Servis Mekanları	Mutfak / Fırın / Kafe	Ofis	Sergi	Sınıf	Atölye	Depo	Bahçe / Avlu
Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği		✓	✓					✓	
Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Kumyaka Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği		✓	✓				✓	✓	✓
Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği								✓	
Gölyazı Çok Amaçlı Salonu	✓	✓		✓		✓			
Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği		✓	✓					✓	
Misi Köyü Kozaevi		✓	✓	✓				✓	✓
Misi Köyü İpekevi		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓

4.3. Mekânın İşlevsel Programı Kapsamında Analizi

Mekânın işlevsel programı kapsamında değerlendirildiğinde; Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Dernek binasında sadece gelir getirici kaynak olarak görebilecek ev kadınları tarafından yöresel yiyecek ve ürünlerin yapılıp orada sunulması ve

satılması üzerine bir işlevsel program mevcuttur. Derneğin mevcut binası, başka işlevler için kullanılmaya uygun büyüklük, donanım ve programa sahip değildir.

Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği de köy kültürünü yaşatmak ve sürdürmek adına yaptığı çalışmalarla gelir getirici kaynak olarak görülebilmektedir. Bunun yanı sıra geniş ve bölüntüsüz, istenirse bölünebilir esnek iç ve dış mekânları ile bu dernek sosyal etkinliklerin kullanımı için de uygun ortamı sağlayabilmektedir.

Kumyaka Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği, ana faaliyetleri sebebiyle gelir getirici kaynak olarak görülebilmektedir. Okuldan dönüştürüldüğü için görece büyük olan odalar küçük toplanmalar için kullanılabilir bir toplanma salonu niteliği üstlenebilmektedir. Zeytin ağaçları ile dolu toprak zemini ve sert zeminle kaplanmış bölümü de olan büyük bahçe iftar etkinlikleri, düğün vb. organizasyonlarda kullanılabildiği için sosyal etkinlik merkezi olarak da görülebilir. Eğitim mekânının dönüşümü yoluyla elde edildiği üzere mekân eğitim işlevi de üstlenebilecek potansiyele sahiptir. Öğrencilerin katılımıyla yapılan “Yemek kültürüdür sunmak sanattır.” projesinin bir kısmının bu mekânda gerçekleştirilmesi yapının böyle bir kullanıma uygunluğunu da göstermektedir.

Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği, yapısal anlamda sadece bozulmayacak malzemelerin saklanabileceği bir depo işlevi üstlenebilecek durumdadır. Gölyazı Çok Amaçlı Salonu, mevcutta çok amaçlı salon olarak tanımlansa da işlevsel anlamda halk tarafından çok mecbur kalınmadıkça kullanılması tercih edilmemektedir. Yapı, küçük çaplı sosyal etkinlikler, eğitim, sanat ve ayakta sağlık müdahaleleri için kullanılabilecek durumdadır.

Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği de gelir getirici kaynak rolündedir. Misi Köyü Kozaevi gelir getirici kaynak ve konaklamanın yanında küçük çaplı toplantılara zemin kat ve bahçesinde uygun mekân tanıyarak sosyal etkinlik alanı olarak görülebilmektedir. Misi Köyü İpekevi ise gelir getirici kaynak olmakla birlikte, zanaat ve eğitim işlevsel programlarına da sahiptir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Alan çalışması örneklerinin mekânın işlevsel programı kapsamında analizi

Toplum Merkezleri	Mekânın İşlevsel Programı								
	Sosyal Etkinlik	Eğitim	Kütüphane	Sanat	Spor	Sağlık	Zanaat	Gelir Getirici Kaynak	Konaklama
Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği								✓	
Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği	✓							✓	
Kumyaka Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği	✓	✓						✓	
Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği									
Gölyazı Çok Amaçlı Salonu	✓	✓		✓		✓			
Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği								✓	
Misi Köyü Kozaevi	✓							✓	✓
Misi Köyü İpekevi		✓					✓	✓	

4.4. Mekânın Tasarım Üretim Süreci Kapsamında Analizi

Mekân tasarım üretim süreci kapsamında değerlendirildiğinde; Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği, doğal çevreye uyumlu olarak inşa edilmiş, doğal kaynak kullanımı ile sürdürülebilirliği de kısmen destekleyebilen bir yapıdır. Eski bir konut yapısı olduğu için tasarım ve üretim sürecinde katılımcılık ve farklı kuruluşlarca desteklenme açısından değerlendirilmesi söz konusu değildir.

Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin gelişiminde, derneğin yapılacağı arsanın belediyeden kendilerine tahsis izinlerinin alınmasından bu güne gelişine kadar her aşamasında köy kadınları tarafından katılımcılık gösterilmiştir. Ormanlık bölgede bulunan yapıda, taşıyıcı sistemde ahşap kullanılsa da iç mekân ve dış cephede ahşap malzeme kullanımı, arazinin kot farklarından yararlanarak tasarım yapılmış olması ile yapı grubu doğal çevreyle uyumludur. Tasarım içinde çapraz hava akışını sağlaması, ahşap malzeme kullanımı yapısal açıdan sürdürülebilirliği hatırlatması yanında, temelde ortam atmosferinin kültürel sürdürülebilirliği sağlamakta olduğu söylenebilmektedir. Bu yapının gelişimi, bağışlar yanında, yerel yönetim katkısı ve kadın girişimcilerin kendi üstlendikleri kredi alımıyla desteklenmiştir.

Kumyaka Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği binasının gelişimi, kullanım izni verilmesiyle yerel yönetim tarafından desteklenmiştir. Yapının işlevinin okuldan üretim

alanına çevrilmesi aşamasında kadınların katılımcılığı söz konusudur. Kadınlar, yeşili ve doğal çevresini koruma, zeytin ağaçlarının bakımı ile ilgilenerek kendi olanakları kapsamında sürdürülebilir gıda üretimini desteklemektedir.

Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği, yapısal anlamda çalışmanın bu bölümünde ele alınan katılımcılık, doğal çevreye uyum, sürdürülebilirlik, farklı kuruluşlarca desteklenme kriterlerinin hiçbirine sahip değildir. Gölyazı Pazar alanında yer verilen prefabrik yapı bulunduğu bağlamla ilişkisi düşünülerek tasarlanmamış ve dolayısıyla çevresiyle etkileşimi olmayan, bir anlamda kaldırılmayı bekleyen bir eklenti gibi görülebilecek bir niteliğe sahip olduğu ifade edilebilmektedir.

Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği tarafından, kendilerine verilen eski yapıda yarı açık ekler yapılarak değişiklik yapılmış ve bu süreçlerde katılımcılığa önem verilmiştir. Yapının dernek tarafından kullanım izni alması yerel yönetim tarafından desteklenmiştir. Misi Köyü Kozaevi ve Misi Köyü İpekevi de, Nilüfer Belediyesi, Anadolu Efes, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gibi farklı kuruluşlarca desteklenmektedir. Bu mekânlar, tarihi yapı olmaları nedeniyle, doğal malzeme kullanımıyla doğal çevreye uyum göstermesi, restore edilme sürecinde özgün mimarinin korunarak yaşatılması bağlamında yerel mimari dokunun sürekliliğini desteklemektedir. Bu mekânlar, yerleşimin tanınmasını sağlayan ama ölmekte olan koza yetiştiriciliği ve ipekçilik çalışmalarını öğretme, yaşatma çabalarıyla da 2010 yılına kadar sürdürülebilirlik kriterini desteklemişlerdir. Günümüzde artan turistik nüfus ve uygun olmayan iklim koşulları sebebiyle burada ipekböceği yetiştiriciliği ve kozacılık faaliyetleri artık yapılmamaktadır. Ancak İpekevi hala dokumacılık konusunda eğitimler vermeye imkân tanımaktadır ve kullanılabilir durumdadır. Bunun yanında sergilerdeki bilgilendirici metinler, görseller ve nesneler ile ipekböcekçiliği tarihi gelecek nesillere aktarılmaktadır (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Alan çalışması örneklerinin tasarım üretim süreci kapsamında analizi

Toplum Merkezleri	Tasarım Üretim Süreci			
	Katılımcılık	Doğal Çevreye Uyum	Sürdürülebilirlik	Farklı Kuruluşlarca Desteklenme
Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği		✓	✓	
Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği	✓	✓	✓	✓
Kunyaka Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği	✓			✓
Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği				
Gölyazı Çok Amaçlı Salonu				
Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği	✓			✓
Misi Köyü Kozaevi		✓	✓	✓
Misi Köyü İpekevi		✓	✓	✓

4.5. Mekânın Kullanıcı Grubunun Yaşı ve Cinsiyeti Kapsamında Analizi

Mekânın kullanıcı grubu, cinsiyet ve yaş kapsamında değerlendirildiğinde; incelen tüm mekanlarda verilen hizmet ve satış olanaklarına bağlı olarak, herkesin kullanım olanaklarından faydalanabildiği görülmektedir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Alan çalışması örneklerinin mekânın kullanıcı grubunu cinsiyeti ve yaşı kapsamında analizi

Toplum Merkezleri	Kullanıcı Grubu Cinsiyet		Kullanıcı Grubu Yaş		
	Kadın	Erkek	Çocuk	Genç	Yetişkin
Cumalıkızık Köyü Kadınları Eğitim, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği	✓	✓	✓	✓	✓
Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği	✓	✓	✓	✓	✓
Kunyaka Köyü Kadınlarını Kalkındırma ve Yaşatma Derneği	✓	✓	✓	✓	✓
Gölyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği	✓	✓	✓	✓	✓
Gölyazı Çok Amaçlı Salonu	✓	✓	✓	✓	✓
Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği	✓	✓	✓	✓	✓
Misi Köyü Kozaevi	✓	✓	✓	✓	✓
Misi Köyü İpekevi	✓	✓	✓	✓	✓

4.6. Mekânın Toplum Merkezlerinde Bulunan Kavramsal Kriterler Kapsamında Analizi

Araştırmada incelenen mekânlar, bu bölümde kırsal alanda yaşamı destekleyerek, toplum kalkınmasında rol üstlenen toplum merkezlerinde bulunan kavramsal kriterler kapsamında değerlendirilmektedir. Bulgular, her kavram kapsamında açıklanmakta ve Çizelge 4.7’de analiz tablosu içerisinde sunulmaktadır.

- *Katılımcılık*

Saitabat K.K.D.D. binasının tasarım ve üretim sürecinde, dernek binasının yeni bir alanda inşa edilmiş olmasına bağlı olarak köy halkından oluşan dernek üyeleri tarafından katılım gösterilebilmiştir. Misi K.K.K.Y.D. binasında da kısmi mekânsal değişikliklerin yapılmasında dernek üyelerine katılım olanağı sağlanmıştır. İncelen diğer örneklerden Gölyazı B.K.Y.D. için verilmiş olan prefabrik binanın ve Gölyazı Ç.A.S.’nın üretim ve tasarım aşamalarına, yeni yapı olmalarına rağmen toplum katılımı için olanak sağlanmadığı görülmektedir. Cumalıkızık K.K.E.D.K.D., Misi Köyü Kozaevi ve Misi Köyü İpekevi konut amaçlı olarak geçmişte başkaları tarafından üretilen binalar oldukları için bu değerlendirmeye girememektedir. Bu binalarda restorasyon ve bakım çalışmaları yetkililer tarafından uzman kişilere yaptırılmıştır. Kumyaka K.K.K.Y.D. binasında ise tasarım ve üretim sürecinde mevcut kullanıcılar ve halkın katılımı olmamakla beraber bahçeye yapılan ocak ve iç mekân düzenlemelerine katılım sağlanmıştır.

- *Çeşitlilik*

Gölyazı Ç.A.S, Misi Köyü Kozaevi, Misi Köyü İpekevi, işlevsel program olarak çeşitlilik barındırmaktadır. Ancak Kozaevi ve İpekevi bu çeşitliliği yaşatırken Gölyazı Ç.A.S’unda bu çeşitlendirilmiş işlevler mekân bölüntülerinin kullanışsız olması nedeniyle gerçekleştirilememektedir. Diğer mekânların tamamında işlevsel program, yemek, kahvaltı ve gıda üretim ve satışıyla sınırlıdır. Kumyaka K.K.K.Y.D. eğitim yapısından dönüştürüldüğü için olası eğitim faaliyetlerine de olanak tanımaktadır ancak derneğin günlük işlevsel programında eğitim sürekliliği olmadığı için bu kriteri sağlamamaktadır.

Mekânsal çeşitlilik anlamında, Kumyaka K.K.K.Y.D., Misi Köyü Kozaevi ve Misi Köyü İpekevi yapılarının kendilerine ait tanımlı bir bahçesi bulunmaktadır. Ayrıca yapının merdivenle çıkılan yükseltilmiş ana giriş önleri, yarı açık mekân olarak kullanılmaktadır. Gölyazı Ç.A.S. önünde kamuya açık orta büyüklükte bir sert zemin ve küçük bir çocuk oyun

alanı bulunmaktadır. Misi K.K.K.Y.D.'nin kendi bünyesinde bir bahçesi bulunmamakla beraber yapı önünde dereye doğru kademelenen açık oturma alanından bir kısım dernek tarafından kiralanarak açık alan olarak kullanılmaktadır. Zaman içinde kapalı yapı önünü açılabilir şeffaf malzeme ile kapatarak kendilerine yarı açık mekân olarak tanımlamışlardır. Cumalıkızık K.K.E.D.K.D.'nin bahçe niteliğinde bir açık alanı bulunmamakla beraber sokağa serilen satış tezgâhı alanı açıkta faaliyet gösterebildikleri tek alandır. Gölyazı B.K.Y.D. yapısı çevresiyle bütünleşemeyen küçük bir kapalı alandan oluşmaktadır. Saitabat K.K.D.D. ise kapalı, açık ve yarı açık mekân alternatiflerinin üçünü de bulundurmakta, mekânsal çeşitlilik kriterini maksimum düzeyde ve verimli bir şekilde sağlamaktadır.

- *Etkileşim*

Toplumda farklı yaş grupları ve kültürlerin karşılaştırılması ile bütünlüğün sağlanması, yabancılaşma ve kopuklukların onarılması yönünde katkı sağlanabildiği düşüncesiyle değerlendirilen bu kriterde, incelenen hiçbir örneğin farklı yaş grupları göz önünde bulundurularak şekillendirilmediği ancak tümünde iç bölüntüler ve dış mekâna geçişin serbest olması sebebiyle görsel ve işitsel şekilde çeşitli etkileşimlerin mümkün olduğu saptanmıştır. Saitabat K.K.D.D., Kumyaka K.K.K.Y.D. yapılarında bölümler arasında geçişlerin esnekliği yarı açık mekânlar sayesinde varken, Gölyazı Ç.A.S. üç odanın da açıldığı küçük ölçekli kare hol geçiş için bir eşik mekân olarak görülebilmektedir. Diğer yapılarda bu bölümler arasında geçişler esnek değildir, bölümler net bir şekilde tanımlıdır. Bu yönden belirtilen etkileşim alanı olarak eşiklerin bulunmadığı söylenebilmektedir.

İncelenen örneklerde yeme-içme ve ticari işlevlerin öne çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla bu yönde mekânların farklı kullanıcılara açık olması yoluyla etkileşimi desteklediği söylenebilir. Ancak genel anlamda, dünyadan örneklerde görüldüğü üzere, toplum merkezi içerisinde çeşitlenen işlevler sunulduğu takdirde, farklı kullanıcı grupları bir araya gelebilmekte ve etkileşim açısından daha çok kazanım sağlanabilmektedir. Kuramsal kısımda incelenen toplum merkezi olarak tasarlanan örneklerde de, farklı kullanıcı gruplarının bir araya gelebileceği temel bölümler arasında bulunan eşik niteliğindeki ortak mekânların sağlanmasına da önem verildiği görülmektedir. Bu kapsamda çalışmada incelenen örneklerde ise, mevcut mekânsal bölümlerde farklı etkinlikler gerçekleşebileceği düşünüldüğünde, ortak kullanıma yönelik alanların eksikliğinin etkileşim açısından eksiklik oluşturacağı söylenebilir. Etkileşim kavramına yönelik değerlendirmede de incelenen mekânların niteliği bu yönde değerlendirilmiştir. Ayrıca, araştırmada incelenen örneklerde, literatürdeki örneklerde genel

olarak sağlanan çok amaçlı kullanılabilir esnek bir ortak mekân olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çok amaçlı mekân eksikliğinin de etkileşimi olumsuz yönde etkileyen bir yönü olduğu söylenebilmektedir.

- *Özelleşebilme*

İncelenen mekânlarda farklı yaş grupları için özelleşmiş işlevsel sınırlar hiçbir örnekte mevcut olmamakla beraber Kozaevi ve İpekevi'nde işlevsel programın farklılaştığı bölümlerde, mekân sınırlarının tanımlı bir şekilde belirli olduğu ifade edilebilmektedir. Köylerdeki mekânların farklı kullanıcı gruplarına hitap eden, eğitim, kültür gibi çeşitli etkinlikler için kullanımının değerlendirilmesindeki kısıtlılık nedeniyle mekânlarda özelleşebilme olanağının değerlendirilme imkânının olmadığı söylenebilmektedir. Dolayısıyla kırsal alanda toplum merkezi tasarımlarında görülen temel bölümlere ilişkin tanımlamalarla karşılaşmamaktadır. Bu sebeple incelenen örneklerin özelleşebilme için aranan mekânsal özellikler açısından eksiklikler taşıdığı ifade edilebilmektedir.

- *Uyumluluk*

Cumalıkızık K.K.E.D.K.D., Saitabat K.K.D.D., Misi Köyü Kozaevi ve Misi Köyü İpekevi tasarımlarında ve uygulamalarında doğal çevre verilerinin dikkate alındığı görülmektedir. Doğal malzeme kullanımının tercih edildiği yapıların bu yönden yerel mimari kimlik ile de uyumlu olduğu söylenebilmektedir.

- *Bilgilendirme*

Program içeriklerinin temeli kültürel ve doğal kaynakların korunmasına dayanan dernekler bünyesinde tüm yapılar kültürel sürdürülebilirlik bilincinin inşa edilmesine katkı sağlayabilmektedir. Somut nitelikleriyle günlük yaşamda kullanıcılar üzerinde bu yönde algı oluşturabilecek olan mekânlar Cumalıkızık K.K.E.D.K.D., Saitabat K.K.D.D., Misi Köyü Kozaevi ve Misi Köyü İpekevi yapılarıdır.

- *Öne çıkma*

Saitabat K.K.D.D., Misi Köyü Kozaevi ve Misi Köyü İpekevi binalarının yere özgü niteliklerin sürekliliğine destek olmaları açısından bulundukları köylerde sembol yapılar haline geldiği söylenebilmektedir. Saitabat K.K.D.D. ve Gölyazı B.K.Y.D. yapıları çevresine göre farklılaşarak dikkat çekmektedir. Saitabat K.K.D.D. yapısı parçalı yapısı, iç ve dış

elemanlarının birbiriyle uyumlu tasarımı ve şelale, köy ve ana yol ile kurduğu fiziksel uyum ile bütünsel bir algı oluşturmakta ve yerleşimin tanıtımına da katkı sağlamaktadır. Saitabat K.K.D.D.'nin varlığıyla beraber çevresini değiştirici etki yaratabildiği ancak Gölyazı B.K.Y.D. binasının diğerlerinden farklı farklı olarak bulunduğu bağlamla ilişkisi dikkate alınarak tasarlanmamış bir prefabrik bina özelliği göstermesi nedeniyle, çevresiyle etkileşimi bulunan, yere ait olan ve bulunduğu ortama da katkı sağlayan bir nitelik taşımadığı söylenebilmektedir.

- *Canlandırıcılık*

İncelenen mekânlar, bulunduğu yerleşimde canlandırıcı bir etki yaratabilmesi açısından değerlendirildiğine, Gölyazı'da ele alınan mekânlar dışındaki diğer altı dernek binasının da yakın çevrelerini ve çevre toplumunu canlandırıcı etkide bulundukları görülmektedir.

- *Koruyuculuk*

İncelenen tüm örneklerde kültürel ürün üretme etkinliklerinin söz konusu olduğu ve bu örneklerin tamamının kültürel mirasın korunarak geleceğe taşınmasının sağlanmasında da rol sahibi olduğu ifade edilebilmektedir. Sadece Gölyazı B.K.Y.D. yapıyı aktif olarak kullanmayıp sokakta ve pazar alanında faaliyet gösterdikleri için tabloda mekânsal beklentiyi karşılayamamaktadır. Yapısal nitelik anlamında bu kültürel koruyuculuğun sağlanması açısından ise Cumalıkızık K.K.E.D.K.D., Misi Köyü Kozaevi ve Misi Köyü İpekevi yapıları öne çıkmaktadır. Diğer binalar betonarme ve prefabrik yapım sistemi ile söz edilen düşünce gözetilmeksizin tasarlanmış olmaları nedeniyle kültürel mimari açısından sürekliliğin yaşatılması yönünde bir katkılarının olmadığı söylenebilmektedir.

- *Aidiyet*

Gölyazı B.K.Y.D. için verilmiş olan prefabrik bina ve Gölyazı Ç.A.S. koşul ve ihtiyaçlara uygun olmayan alanlar olarak görülmekte ve kullanılmamaktadır. Bu durum haricinde tüm köylerde, derneklerin yerel halk tarafından sahiplenilmekte olduğu belirtilmektedir. Dernekler tarafından kullanılan mekânlara aidiyet duyulduğu, sahip oldukları koşulların kötülüğünden rahatsız olunması veya iyileştirilmesi gerektiği yönünde fikir belirtmeleri yönüyle de görülebilmektedir.

- *İşbirliği*

Köylerde kadın hareketleri ile başlayan derneklerin gelişiminin, genellikle köy muhtarı ve belediye başkanları tarafından desteklendiği görölmektedir. Yöneticiler tarafından işe teşvik ve mekânın tahsisi konusunda girişimler desteklenmektedir. Kozaevi ve İpekevi'nde ise uluslararası programlar ve daha çok sayıda ulusal kuruluşlardan destek elde edilmekte ve daha kapsamlı bir işbirliği gerçekleştirilmektedir.

- *Kapsayıcılık*

Gölyazı B.K.Y.D. Dernek üyelerinin gereksinimlerine cevap vermemesi nedeniyle daha sınırlı bir kullanım olanağı sunarken, bunun dışındaki tüm mekânlarda kadın, erkek ve farklı yaş gruplarından herkes hizmet görebilmektedir. Engelli kullanımı açısından değerlendirildiğinde, genel olarak mekânlarda böyle bir olanağın sağlanmasına yönelik düzenlemelerin göz ardı edildiği söylenebilmektedir. Buna karşın Kumyaka K.K.K.Y.D.'nde mekânın tasarımında bu konu dikkate alınarak engelli ulaşımına uygun bir rampa düzenin sağladığı için bu çözüm kapsayıcılık açısından uygun görölmektedir.

Çizelge 4.7. Alan çalışması örneklerinin toplum merkezlerinde bulunması beklenen kavramsal kriterler kapsamında analizi

Toplum Kalkınmasını Destekleyici Kavramsal Kriterler Kapsamında Değerlendirme												
	Kavramsal Kriter	Açıklama	Araştırma Soruları	Cumalıkızık K.K.E.D	Saitabat K.K.D.D.	Kumyaka K.K.K.Y.D	Gölyazı B.K.Y.D.	Gölyazı Ç.A.S.	Misi K.K.K.Y.D.	Misi Köyü Kozaevi	Misi Köyü İpekevi	
1	Katılımcılık	Tasarım ve üretim sürecinde toplum katılımına olanak sağlanması	Üretim sürecinde katılım var mı?		✓	✓			✓			
			Tasarım sürecinde katılım var mı?		✓							
2	Çeşitlilik	İşlevsel ve mekânsal çeşitlilik sunarak çok amaçlı kullanıma imkan tanınması	İşlevsel programı farklı etkinlikler sunuyor mu?						✓	✓	✓	
			Kapalı, açık ve yarı açık mekanları var mı?		✓	✓		✓	✓	✓	✓	
3	Etkileşim	Farklı yaş grupları ve kültürlerin karşılaştırılması ile toplumda bütünlüğü sağlama, yabancılaşma ve kopuklukların onarılması	Farklı yaş grupları için ayrılan bölümler arasında eşik niteliğinde									
			İç mekanda ve dış mekanda etkileşim için mekanlar var mı?	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
			Bu bölümlerin sınırları esnek mi?		✓	✓		✓				
4	Özelleşebilme	Gereksinimleri farklılaşan yaş grupları için işlevsel sınırların sağlanabilmesi	Ortak mekanlar gerektiğinde birbirinden ayrılabilir mi?									
			Ayrı bölümler tanımlı mı?									
			Farklı grupların kullanımı için özelleşen alanların eşik mekanlarla sınırlarının ayrılması var mı?								✓	✓
5	Uyumluluk	Yerel kimliğe uyumlu olma/doğal kaynak ve malzeme korunumunu sağlaması	Yapı doğal çevre verilerini dikkate alarak tasarlanıp uygulanmış mı?	✓	✓					✓	✓	
			Yerel malzeme kullanımı var mı?	✓	✓						✓	✓
			Yerel mimari kimlik ile uyumlu mu?	✓	✓						✓	✓
6	Bilgilendirme	Kültürel ve doğal kaynakların korunması konusunda kullanıcıları bilinçlendirmesi	Program içeriklerinde sürdürülebilirlik konusuna dikkat çekiliyor mu?	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
			Yapı somut nitelikleriyle günlük yaşamda kullanıcının dikkatini sürdürülebilirliğe çekebiliyor mu?	✓	✓						✓	✓
			Çevresine göre farklılaşarak dikkat çekici bir rol alıyor mu?		✓		✓					
7	Öne çıkma	Sembol yapı olarak kentin tanıtımına katkı sağlaması ve çevresini de değiştirmesi	Yapı yörenin tanıtımına katkı sağlıyor mu?		✓					✓	✓	
					✓							
8	Canlandırıcılık	Yapının yakın çevresini ve toplumu canlandırıcı etkide bulunması	Yapı dolayısıyla yakın çevrede hareketlilik artıyor mu?	✓	✓				✓	✓	✓	
9	Koruyuculuk	Kültürel mirasın korunmasını sağlama, uygulamalar, sanat, bilgi, becerinin yaşatılması, araç ve gereçlerin korunarak geleceğe taşınması	Mekânda bu yönde herhangi bir uygulama, etkinlik veya eğitim vb. var mı?	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	
			Yapı geleneksel yapıım sistemleri ile mi yapılmış?	✓							✓	✓
10	Aidiyet	Yerel halkın mekanı sahiplenmesi ve bağ kurması	Kişiler aktif olarak burayı kullanıyor mu?	✓	✓	✓			✓	✓	✓	
			Program veya mekânsal değişiklikler hakkında fikir belirtip katılma eğilimi gösteriyorlar mı?	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
11	İşbirliği	Farklı kuruluşların işbirliği ile kamu hizmetine sunulması	Yapının var olma sürecinde farklı paydaşlar rol aldı mı?	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
12	Kapsayıcılık	Tüm bireylere hitap etmesi	Kadın erkek tüm kullanıcılar faydalanabiliyor mu?	✓		✓		✓	✓	✓	✓	
			Çocuk, genç, yaşlı, engelli bireylerin tümüne erişim hakkı tanıyor mu?			✓						

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Kır ve kent arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel kopukluğunun artmasıyla baş gösteren kente göçün yoğunlaşması ve gecekondulaşma sorunu kronik bir hale gelmiştir. Tezde ele alınan ana problem kırsalın boşalması ve bu durumun beraberinde getirdiği sorunlardır. Zaman içinde kentlerin kaosun merkezi haline gelmesiyle günümüzde tersine göçe yönelimlerin olduğu da görülmektedir. Fakat kırsala yerleşmeyi düşünen bu kişilerin orada kalıcı bir düzen kurabilmeleri için de kırsaldaki koşulların da cazip hale gelmesi gerekmektedir. Aksi takdirde buraya kırsala göç edecek kişiler yeni yaşam koşullarını bir süre deneyimledikten sonra kentin sunduğu olanakları kentteki olumsuz koşullara rağmen arayacaktır. Bu noktada köylerin yerinde kalkınması ve sürdürülebilirliği, üretimin desteklenerek ekonomik gelirinin artması yanında yeterli kamusal hizmetin yapılması, kırsaldaki halkın sosyal ve kültürel anlamda da desteklenmesi gerekmektedir. Bu destekte yerel halkın güncel ihtiyaçlarına cevap verebilecek esnek mekânlara sahip olması önemlidir.

Ekonomik kalkınmanın ötesinde ele alınan kırsal kalkınma yaklaşımları, kırsal nüfusun sosyal ve kültürel anlamda da desteklenerek refah düzeyinin artırılmasına dikkat çekmektedir. Bu yönde de kırsala yapılacak uygulama ve yatırımlarda tavandan tabana bir yaklaşım yerine, daha demokratik, şeffaf ve hükümet, sivil toplum kuruluşları, farklı kuruluşlar, üniversiteler ve bölgede yaşayan halk gibi farklı aktörlerin etkin olarak katılımcılık gösterebildiği bir yaklaşım öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım toplum odaklı olmayı, yapılacak projelerde doğal çevreyi ve kültürel mirası korumayı, sürdürülebilirlik bilincini inşa etmeyi, farkındalık düzeyini artırmayı hedeflemektedir.

Bu beklentilere cevap verebilecek, farklı aktörlerin katılımına açık, kullanıcı ve katılımcı grupları birlikte destekleyip geliştirebilecek yapılar, araştırmanın literatür kısmında elde edilen bu bulgulara da görüldüğü üzere “toplum merkezleri” olabilmektedir. Dünyadan örnekler bölümünde incelenen örneklerde bu düşüncüyü destekleyici sonuçlar olduğu görülmektedir. Bu kapsamda toplum merkezlerinin güçlü yanları;

- Kadınların sosyal ve ekonomik yaşama katılımını artırması
- Dezavantajlı durumdaki kadınların özgüven kazanımını desteklemesi
- Kırsalın çekiciliğini artırması
- Bölgeyi turistik olarak öne çıkarma potansiyelinin bulunması
- Tarihsel ve kültürel anlamda özgün köy dokusunun tanıtımına katkıda bulunması

- Kamuya açık olarak herkese hitap etmesi
 - Çevresine kullanıcı hareketliliği ve canlılık getirmesi
 - Farklı işlevsel programlarla katılımcılarını farklı alanlarda destekleyebilmesi
 - Toplantı ve etkinlikler için uygun kapalı ve açık mekânlar sunabilmesi
 - Aile bütçesine katkıda bulunmayı destekleyecek gelir getirici yönü olması
 - İstihdam artışı ile tersine göçü güçlendirmesi
 - Köylüyü köyünde tutmayı desteklemesi
 - Kentten köye göç edenler için sosyal merkez ihtiyacına cevap verebilmesi
 - Tarımsal üretimin sürdürülmesini eğitim yolu ile güçlendirebilmesi
 - Farklı işlevsel gereksinimlere cevap verebilecek esneklikte olması
 - Köy halkının bilinçlenmesinde öncü olması
 - Doğal kaynakların korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını program ve uygulama içerikleri ile sağlaması
 - Gelecek kuşaklara daha iyi yaşam koşullarının sağlanabilmesi
 - Sürdürülebilirliği fiziksel ve kültürel açıdan desteklemesi
- şeklinde sıralanabilmektedir.

Tez kapsamında alan çalışmasında incelenen Bursa ilinin seçilme nedeni de, kente yakın konumda olan ve önemli değerlere sahip kırsal yaşam alanlarında yerel kültürün desteklemesine katkı sağlayabilmektir. Bu kapsamda tezde literatür araştırması sonucunda, kırsal yaşamı destekleyen toplum merkezlerinde sağlanması önemli olan kriterleri tanımlayan bir değerlendirme sunulmaktadır. Bu değerlendirme ölçütleri, kırsal alanlarda yaşamı destekleyecek bir araç olarak görülebilecek toplum merkezlerinde sağlanması gereken kriterler olarak tez kapsamında geliştirilmiştir.

Alan çalışmasında ele alınan beş köyde toplum merkezi niteliğinde oluşumlar ve bu oluşumların mekânsal niteliği araştırılmıştır. Araştırma sonucunda beş köyde de ortak olan ve öne çıkan bir konu, köy kadınlarının kırsal yaşamın desteklenmesi amacıyla topluluk oluşturmuş olmasıdır. Bu topluluklar bağlı bulundukları ilçe belediyelerden temin edebildikleri arsa veya mevcutta kullanılmayan yapılara yerleşerek, dernekleri için mekân sağlayabilmektedir. Dernek için tasarlanmış bir mekân ve açık alan kullanımına olanak verebilen büyük bir alanın tahsis edilmesine de bağlı olarak Saitabat K.K.D.D. incelenen dünyadan örnekler ve analizler sonucu yapılan çıkarımlara görece en uygun mekân özelliğini

taşımaktadır. Diğer kadın toplulukları, içinde bulundukları yapılardan “en azından bir yerimiz var” düşüncesiyle memnun olsalar da daha iyi mekânsal çözümler ve işlevsel programa uygun yapılmış tasarım ve üretimin gerekli olduğu aşikârdır.

Öte yandan bu oluşumların bir köy öncülüğünde başlamış olması ve bu girişimden ilham alınarak aynı hedefin başka köylere de yayılması, yerel halkın aslında doğru girişimlere açık olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda köylerdeki gelişim beklentisinin ortak olduğu da düşünülebilmektedir. Bir noktada iyileşme sağlayan bir oluşum, kısa sürede örnek alınmıştır. Dolayısıyla sadece kadın girişimleri olmaksızın, kadın, erkek, genç, çocuk gibi toplumun farklı üyelerinin de katılabileceği nitelikte organizasyonların geliştirilmesinin de önemi düşünülmelidir. Kırsal yaşamın desteklenmesinde, topluluğun bir parçası olan herkesi kapsayacak programlar yer alabilmelidir.

Mevcut topluluk gruplarında, ekonomik güvence düşünülerek neredeyse sadece yemek sektörü üzerine yoğunlaşmıştır. Bu durum kalkınmayı ekonomik anlamda desteklese de başka alanlarda kırsalın gelişim ve ilerlemesine pek katkı sağlamamaktadır. Çocuklar ve gençlere kırsalı cazip kılacak seçenekler oluşturan bünyesinde eğitim, sanat, spor, zanaat gibi farklı programları dâhil eden alternatif bir yaklaşımın benimsenmesi gereklidir. Tezin dünyadan örnekler kısmında yer verilen örneklerde görüldüğü gibi, her köye kendi bölgesinde bulunan doğal kaynakları tanıtabilen, kaynakların korunmasını ve tüketmeden kendileri için nasıl ekonomik kazanç sağlanabileceğini öğreten programların sağlanması düşünülmelidir. Örneğin balıkçılık, modern tarım vb. ihtiyaca göre çeşitli konularda verilecek dersler, yetişkinlere okuma yazma öğreten ya da çocukların eğitimini destekleyici kurslar şeklinde eğitim programları sunulabilmelidir.

Kırsal alanlar, kentsel çevreden uzaklaşma gereksinimi duyulduğunda ya da doğal, tarihi ve kültürel mirası kapsamında gezilmek istenen ortamlar olarak turizm açısından çekici bir nitelik de taşıyabilmektedir. Çalışmada incelen Bursa’daki köyler de il ve il dışından gelen turistler tarafından ziyaret edilmektedir. Dolayısıyla gün geçtikçe turizmde öne çıkan kırsal bölgelerimizde bu faktörün de göz önünde bulundurularak yapılacak bir toplum merkezi bünyesine konaklama işlevi de dâhil edilebilir. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken şey turizm sebebiyle köylerin sosyal, kültürel ve fiziksel anlamda risk altına girmesidir. Sadece turizm ile ayakta kalan mevsimsel göçlerin yoğun olduğu sonrasında hayalete dönüşen kırsal yerleşimlere dönüşmemesi için köylerde yerel halkın kalıcılığı gözetilmelidir.

İncelenen tüm mekânlarda ortak olan kullanıma yönelik bir konu, çeşitli işlevlere olanak verebilecek kapalı ve esnek bir mekâna duyulan gereksinimdir. Dünyadan örneklerde incelendiği gibi zaman zaman bölünebilir, açılabilir, kapanabilir, aynı anda birden çok faaliyetin gerçekleştirilebilir olduğu büyük açıklıklı tek hacim mekânlara yer verilmesiyle, kullanımın desteklenmesi açısından önemli kazanımlar sağlanabilir. Böyle bir mekânın köy halkının değişen gereksinimlerine cevap verebileceği, yere özgü kültürel etkinliklerin, sosyal buluşmaların gerçekleşmesine olanak tanıyabileceği söylenebilir. Kültürümüzde bulunan köy kahvelerinin sosyal bir etkileşim ortamı olarak erkekler tarafından kullanılabilir olması durumuna alternatif olarak yeni bir ortak mekânın, farklı etkinlikler yoluyla kadın, erkek, genç, yaşlı ve çocuk olmak üzere kullanıcı çeşitliliğine sahip, köy halkını buluşturabilen ve yaşamı zenginleştiren bir mekân olacağı da düşünülebilir.

Sürdürülebilirlik ve doğayı koruma kapsamında, alan çalışmasında incelenen örneklerde dünyadaki uygulamaların aksine mimaride bu kapsamda yer verilen yeni bir uygulama ile karşılaşılmamıştır. Yalnızca tarihi olan eski binalarda, mimari tasarımın doğasında olan duyarlılıkla yaklaşılarak yere özgü çözümlerin ve doğal malzeme kullanımının sağlandığı görülmektedir. Küresel ısınma ve değişen dünyada, doğa ile iç içe yaşanabilir kırsal alanlarda gerçekleştirilecek toplum kullanımına olanak veren bu mekânlar sürdürülebilir yaşamın özendirildiği yerler olarak öne çıkabilmeli ve dikkat çekebilmelidir.

İncelenen örneklerde yeni yapılaşmalar dışında yapı üretim ve tasarım aşamasına doğrudan katılım mümkün olmamıştır. Bu kriter mekânın sahiplenilmesi, başarının artması, imece usulünün yaşaması, kullanıcının içinde bulunduğu ortamı tanıması ve birbirleriyle kuracakları sosyal iletişim açısından oldukça önemlidir. Katılım günümüzde tasarımın her alanında kullanıcı gereksinimlerine en yakın çözümlere ulaşabilmeye olanak sağlamanın en temel yolu olarak görülmektedir. Bu kapsamda son yıllarda uygulanan ve dünyadan örneklerin incelendiği kısımda belirtilen mekânların yarısından fazlasında tasarım ve üretim sürecinde katılım için olanak sağlandığı görülmektedir. Bu süreçlerde katılıma olanak vermek kapsamlı bir çalışma gerektirmekle birlikte, yere özgü gereksinimlerin öğrenilmesi açısından yeni yapılacak projeler ve mevcut iyileştirmeler kapsamında bu konunun değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Bu kapsamda katılımcılık iki açıdan önemli ve gereklidir. Birincisi, yapı tasarım ve üretim sürecine katılımcılık ve ikincisi, toplum merkezi içinde gerçekleştirilecek program içeriğinin

oluşturulmasında katılımcılıktır. Katılımcılık toplumun gerçek ihtiyaçlarının anlaşılması, gereksinimlerine uygun çözümler üretilmesi ve kendi yaşam ortamlarının oluşum sürecinde söz sahibi olmalarıyla mekân sahiplenmeleri ve yaşayan bir yapı ortaya koyulması açısından önemlidir. Bu sürece katılması temel olan grup yerel halk olmakla beraber, elbette ki her konu gibi bu süreçte de uzmanına danışılmalı ve mimar, mühendis, psikolog gibi ihtiyaç duyulan noktalarda her meslek mensubu kimseler kendi sorumluluğunu üstlenmelidir. Yerel yöneticiler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler gibi farklı kuruluşların bilgi, kaynak, işgücü gibi farklı açılardan katılımıyla bu yapılar tamamen herkese açık, tüm toplumun fikir ve katkı sağladığı, eşit ulaşılabilirlik imkânı sunan yapılar olarak öne çıkmalıdır. Bunlar yanında bu mekânlar üretim ve yaşam döngüsü süresince, kullanıcıya olduğu gibi katılımcısı içinde öğretici mekânlar olabilmektedir. Sürdürülebilirlik kriterlerine uygun tasarlanmış, çevreye önem veren yapılar bölgesi için örnek olarak yaşam içinde varlığıyla öğretici olabilmektedir. Toplum için topluma mal edilecek bu yapıların üretim sürecine üniversitelerin mimarlık & mühendislik öğrencilerinin katılımı onların mesleki uygulama alanında deneyim kazanmaları için iyi bir fırsat olarak görülebilir. Sonrasında bu mekanlarda yapılabilecek farklı workshop ve eğitimler ile başka bölümlerden öğrencilerin de katılımıyla kırsaldaki yaşam deneyimlenerek tanınabilir, kır kent arasındaki kopukluğun çözülmesine mekânsal bir çözüm olabilir.

Yeni yapı yapılması mümkün olmayan durumlarda yeniden kullanım da toplum merkezleri için bir öneri olabilmektedir. Bu konu, köyler de atıl durumda kalan eğitim ve sağlık mekânlarının değerlendirilmesi için iyi bir fırsattır. Alan çalışması kapsamında da Kumyaka köyünde taşınmalı eğitime geçilmesi nedeniyle okul binasının ve Misi köyünde ise sağlık hizmetinin yakın ilçeden verilmesi kararıyla sağlık ocağı binasının boş kaldığı, bu atıl durumda kalan yapıların derneklerin kullanımına verilerek yeniden topluma kazandırıldığı görülmektedir. Geleceğe yönelik projelerde bu mekânların toplum merkezi olarak yeniden işlevlendirilmesi birçok köyde hayata kolayca geçirilebilecek bir adımdır. Her ne kadar mekânsal kısıtlılıklar olsa da yeniden kullanım yoluyla yapıların sosyokültürel sürdürülebilirliği desteklenmektedir. Yaşanabilecek mekânsal kısıtlamaların engellenebilmesi açısından ise, mevcut binaların kullanımıyla birlikte işleyebilecek ek mekânlar, toplum merkezi bütünlüğü içerisinde mevcut bina ile ilişkili olarak tasarlanarak geliştirilebilir. Böylece örneğin atıl durumda bir okulun yeniden yaşayan mekânlarıyla birlikte hizmet veren, okul bahçesini ortak bir etkinlik alanı haline getiren ve eksikliği görülen çok amaçlı bir mekânın hayata geçirilmesi olanaklı görülebilmektedir.

Tez çalışması, dünyada gerçekleştirilen kırsal yaşamı desteklemeye yönelik çalışmaların ve uygulamaların analiz edilmesiyle, mevcut tasarımların ve yeni uygulamaların geliştirilmesi açısından katkı sağlayabilecek bir değerlendirme sunabilmek amacı taşımaktadır. Böyle bir çalışmanın kırsal alanlarda yaşamı desteklemeye yönelik girişimlerde bulunma çabası taşıyan toplumlar açısından da bir kaynak sağlayabileceği öngörülmektedir. Özellikle bu yönde henüz bir girişime sahip olmayan ülkelerde, rehber niteliğinde bir kaynaktan yararlanılması katkı sağlayabilecektir. Dolayısıyla tezin hem Türkiye'deki hem de farklı bağlamlardaki araştırma ve uygulama çalışmalarına katkı sağlayabileceğine inanılmaktadır.



KAYNAKLAR

- Abdurrezzak, A. O. 2011.** Kastamonu Köy Odalarının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik İşlevleri Üzerine Bir Araştırma, *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Anonim 2003.** Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. Ankara.
- Anonim 2006.** OECD Rural Policy Reviews, The New Rural Paradigm Policies And Governance, <http://www.oecd.org/gov/regionalpolicy/thenewruralparadigmpoliciesandovernance> (Erişim tarihi 13.05.2020)
- Anonim 2010.** Sosyal Hizmetlerin Sunumunda Kademelenme TEPAV Yönetişim Çalışmaları Araştırma Raporu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- Anonim 2010a.** Qinmo Community Center & Demonstration Eco Household.- <https://www.world-architects.com/en/projects/view/qinmo-community-center-and-demonstration-eco-household-> (Erişim tarihi: 16.05.2020).
- Anonim 2011.** OECD Regional Typology. - https://www.oecd.org/cfe/regionalpolicy/OECD_regional_typology_Nov2012.pdf- (Erişim Tarihi: 25.02.2018)
- Anonim 2011a.** Suoi Re Village Community House / 1+1>2 Architects. <https://www.archdaily.com/102639/suoi-re-village-community-house-ki-percent-e1-percent-ba-percent-bfn-vi-percent-e1-percent-bb-percent-87t-> (Erişim tarihi: 04.12.2019).
- Anonim 2012.** Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı (2012-2016). https://www.tarim.gov.tr/EYYDB/Belgeler/Egitim/ulusal_eylem_kirsal.pdf (Erişim Tarihi: 17.02.2018)
- Anonim 2012a.** Centre Léonce Georges / Calderon-Folch Studio. <https://www.archdaily.com/311121/centre-leonce-georges-calderon-folch-sarsanedas-arquitectes-> (Erişim tarihi: 19.05.2020).
- Anonim 2013.** Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği. T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, -<https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=17110&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5-> (Erişim tarihi: 25.07.2020).
- Anonim 2013a.** Qinmo Village / Rural Urban Framework. https://www.archdaily.com/378261/qinmo-village-rural-urban-framework?ad_medium=gallery - (Erişim tarihi: 16.05.2020).
- Anonim 2013b.** Kadın Dernekleri Geliştirme Projeleri. Nilüfer Belediyesi, - <http://www.nilufer.bel.tr/niluferbelediyesi-261-kadin-dernekleri-gelistirme-projeleri#prettyPhoto>- (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Anonim 2014.** The International Year of Family Farming Leaflet: IFAD's Commitment and Call For Action, <https://www.ifad.org/en/web/latest/event/asset/39004528>. (Erişim tarihi: 20.08.2020).
- Anonim 2014a.** *Global Definition of Social Work*. The International Federation of Social Workers (IFSW), The International Association of Schools of Social Work (IASSW). <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/globaldefinition-of-social-work/> , Erişim Tarihi: 10.11.2019.
- Anonim 2014b.** Victory Street Community Center By Scenic Architecture. [https://www.designboom.com/architecture/victory-street-community-center-by-scenic-architecture-01-13-2014/-](https://www.designboom.com/architecture/victory-street-community-center-by-scenic-architecture-01-13-2014/) (Erişim tarihi: 20.05.2020).
- Anonim 2014c.** Timber Clad Community Center In Hiroshima By UID. [https://www.designboom.com/architecture/uid-architects-comfort-gallery-hiroshima-04-03-2014/-](https://www.designboom.com/architecture/uid-architects-comfort-gallery-hiroshima-04-03-2014/) (Erişim tarihi: 18.05.2020).

- Anonim 2014d.** Cumalıkızık Köyü, - <http://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/cumalikizik-koyu/> - (Erişim tarihi: 26.07.2021).
- Anonim 2014e.** Bursa and Cumalıkızık: the Birth of the Ottoman Empire- <https://whc.unesco.org/en/list/1452/>-(Erişim tarihi: 26.07.2021).
- Anonim 2014f.** Bursa Tüm Zamanların Güzel Şehri, Cumalıkızık. T.C. Bursa Valiliği,- https://web.archive.org/web/20140402074602/http://bursa.gov.tr/resimler/fckimage/Cumaliki_zikRehber.pdf-(Erişim tarihi: 26.07.2021).
- Anonim 2014g.** Halkevleri,- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Halkevleri> -(Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Anonim 2014h.** Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa),- <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-100414/bursa-ve-cumalikizik-osmanli-imparatorlugunun-dogusu-bu-.html> -(Erişim tarihi: 10.07.2021).
- Anonim 2015.** The Milenium Development Goals Report-2015. http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20Summary%20web_english.pdf (Erişim Tarihi: 17.08.2019).
- Anonim 2015a.** Yeni Kırsal Politika: Büyümeyle Bağlantıların Kurulması. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, Paris.
- Anonim 2015b.** Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020), T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 29274 Sayılı Resmi Gazete
- Anonim 2015c.** 1+1>2 Completes Cam Thanh Community Center In Hoi An City, Vietnam. <https://www.designboom.com/architecture/112-cam-thanh-community-center-hoi-an-city-vietnam-06-04-2015/>-(Erişim tarihi: 18.05.2020).
- Anonim 2015d.** Xihe Cereals and Oils Museum and Village Activity Center / 3andwich Design/He Wei Studio. <https://www.archdaily.com/777339/xihe-cereals-and-oils-museum-and-villagers-activity-center-he-wei>-(Erişim tarihi: 19.05.2020).
- Anonim 2016.** Sp+A Tops Holistic Community Centre In Rural India With Butterfly Roof. <https://www.designboom.com/architecture/sameep-padora-associates-sp-a-jetavan-centre-india-06-29-2016/>-(Erişim tarihi: 18.05.2020).
- Anonim 2016a.** Doğaseverleri Buluşturan Proje: Mysia Yolları. Nilüfer Belediyesi,- http://www.nilufer.bel.tr/haber-3442-dogaseverleri_bulusturan_proje_mysia_yollari-(Erişim tarihi: 02.07.2021).
- Anonim 2017.** Türkiye Kooperatifçilik Raporu, 2016. <http://koop.gtb.gov.tr/data/592ea2dd1a79f514ac499aae/TKR-2016-2017%200804-BASIM.pdf> (Erişim Tarihi: 17.02.2018).
- Anonim 2017a.** Fournier Rojas Arquitectos Uses Local Materials To Build Community Center In Costa Rica. <https://www.designboom.com/architecture/fournier-rojas-arquitectos-community-center-of-el-rodeo-de-mora-costa-rica-01-24-2017/>-(Erişim tarihi: 18.05.2020).
- Anonim 2018.** On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayın Dairesi Başkanlığı, Yayın No:2018, Ankara.
- Anonim 2018a.** The Settlement Houses Home Page. <http://stories-of-london.org/settlement-houses/> (Erişim tarihi: 18.08.2019)
- Anonim 2018b.** Hüsame Köklü Women's Community And Production Center. <http://www.tabanlıoglu.com/project/baksi-museum/> (Erişim tarihi: 08.08.2020)
- Anonim 2018c.** Community Center Camburi / CRU! Architects. <https://www.archdaily.com/906024/community-center-camburi-cru-architects>-(Erişim tarihi: 04.12.2019).
- Anonim 2018d.** Shangping Village Regeneration - Tai Fu Tai Mansion Area / 3andwich Design / He Wei Studio. <https://www.archdaily.com/887620/shangping-village-regeneration-tai-fu-tai-mansion-area-3andwich-design-he-wei-studio>-(Erişim tarihi: 20.05.2020).

Anonim 2018e. Archi-Union's Bamboo Pavilion In China Is Shaped Like A Giant Infinity Symbol. <https://www.designboom.com/architecture/archi-union-in-bamboo-infinity-pavilion-chongzhou-china-05-02-2018/>-(Erişim tarihi: 13.05.2020).

Anonim 2018f. Derleme Öykü. <https://xxi.com.tr/i/derleme-oyku->(Erişim tarihi: 02.05.2021).

Anonim 2018g. Al Borde + Taller General Elevate A Lunchroom Using Functional Legs İn Suburban Ecuadorian Community. <https://www.designboom.com/architecture/al-borde-lunchrooms-functional-legs-suburban-ecuadorian-community-07-25-2018/>-(Erişim tarihi: 02.05.2021).

Anonim 2018h. Elcomienzodelarcoiris. <https://www.facebook.com/elcomienzodelarcoiris/>-(Erişim tarihi: 05.08.2019).

Anonim 2019. World Urbanization Prospects the 2018 Revision, United Nations Department of Economic and Social Affairs, Yayın No:2019, New York.

Anonim 2019a. Kızılay Toplum Merkezleri. <http://www.kizilaytoplummerkezleri.org/tr/isbirliklerimiz> - (Erişim tarihi: 10.07.2019).

Anonim 2019b. Sosyal Hizmet Merkezlerinden 10 Milyon Kişi Faydalandı. T.C. Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, -<https://ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/haberler/aile-calisma-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-rekora-imza-atti/> - (Erişim tarihi: 18.06.2019).

Anonim 2019c. Agriculture Technology Centre, Cambodia / Squire & Partners + SAWA. <https://www.archdaily.com/910995/agriculture-technology-centre-cambodia-squire-and-partners-plus-sawa->(Erişim tarihi: 20.05.2020).

Anonim 2019d. Curved Thatched Roof Covers Chieng Yen Community House In A Vietnamese Forest. <https://www.dezeen.com/2019/03/11/chieng-yen-community-house-112-architects-vietnam/>-(Erişim tarihi: 21.05.2020).

Anonim 2019e. Google Earth 2019 Yılı Hava Görüntüleri

Anonim 2020. Tarlabası Toplum Merkezi. <http://www.tarlabasi.org/toplum-merkezi/ttm-hakkinda> - (Erişim tarihi: 15.08.2020).

Anonim 2020a. Community Sewing Workshop Amairis / ruta 4 taller. https://www.archdaily.com/935533/community-sewing-workshop-amairis-ruta-arquitectura?ad_source=search&ad_medium=search_result_projects-(Erişim tarihi: 05.05.2020).

Anonim 2020b. Arquitectura En Guadua: El Taller De Urbanautas En Risaralda, Colombia. <https://www.plataformaarquitectura.cl/cl/934474/arquitectura-en-guadua-el-taller-de-urbanautas-en-risaralda-colombia->(Erişim tarihi: 05.05.2020).

Anonim 2020c. House For All Seasons Shaanxi Province. <http://www.rufwork.org/index.php?/project/07-shanxi-village-house/>-(Erişim tarihi: 15.05.2020).

Anonim 2020d. Community Cultural Center, Series Projects of Xiaoshi Village Overall Planning / Studio Dali Architects. https://www.archdaily.com/931260/community-cultural-center-series-projects-of-xiaoshi-village-overall-planning-studio-dali-architects?ad_source=search&ad_medium=search_result_projects-(Erişim tarihi: 01.05.2020).

Anonim 2020e. Microlibrary Warak Kayu / SHAU Indonesia. https://www.archdaily.com/936421/microlibrary-warak-kayu-shau-indonesia?ad_source=search&ad_medium=search_result_projects-(Erişim tarihi: 02.05.2020).

Anonim 2020f. Woodcroft Neighbourhood Centre / Carter Williamson Architects. https://www.archdaily.com/936936/woodcroft-neighbourhood-centre-carter-williamson-architects?ad_source=search&ad_medium=search_result_projects-(Erişim tarihi: 01.05.2020).

Anonim 2020g. Ger Innovation Hub Ulaanbaatar, Mongolia. <http://www.rufwork.org/index.php?/project/ub-ger-innovation-hub/>-(Erişim tarihi: 15.05.2020).

- Anonim 2020h.** Rural Urban Framework's Ger Innovation Hub Enables A Sense Of Community In Mongolia.
<https://www.designboom.com/architecture/rural-urban-framework-ger-innovation-hub-mongolia-05-13-2020/>-(Erişim tarihi: 15.05.2020).
- Anonim 2020ı.** Timber Clad Community Center in Hiroshima by UID.
<https://www.designboom.com/architecture/uid-architects-comfort-gallery-hiroshima-04-03-2014/>-(Erişim tarihi: 20.05.2020).
- Anonim 2020i.** New Community Center for Otica Native Community / Semillas.
<https://www.archdaily.com/939555/new-community-center-for-otica-native-community-semillas->(Erişim tarihi: 21.05.2020).
- Anonim 2020j.** Topraktan Kadınlara. <https://xxi.com.tr/i/topraktan-kadinlara->(Erişim tarihi: 02.05.2021)
- Anonim 2020k.** The Women's House of Ouled Merzoug / Building Beyond Borders Hasselt University. <https://www.archdaily.com/937147/the-womens-house-of-ouled-merzoug-building-beyond-borders->(Erişim tarihi: 02.05.2020).
- Anonim 2020l.** Sultan Annelerin Başarı Öyküsü. Saitabat Köyü Kadınları Derneği,-
<https://www.saitabatkdd.org/turkiyede-koylu-kadınlar- tarafından-kurulan-ilk-dernek/index.aspx->(Erişim tarihi: 07.07.2021).
- Anonim 2020m.** Party and Public Service Center of Yuanheguan Village / LUO studio.
<https://www.archdaily.com/934732/party-and-public-service-center-of-yuanheguan-village-luo-studio->(Erişim tarihi: 15.04.2020).
- Anonim 2021.** Naidi Community Hall / CAUKIN Studio.
<https://www.archdaily.com/927976/naidi-community-hall-caukin-studio->(Erişim tarihi: 24.04.2021).
- Arslan, Ö. Ö. 2018.** Köy Enstitülerinin Toplum Kalkınmasındaki Rolü. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 6(1), 84-119.
- Aysal, N. 2005.** Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (35) 267-282. 10 Ocak 2015, Ankara Üniversitesi Dergiler veritabanı.
- Barretta Herman, A. 2011.** The Future of Social Policy and Social Working the United States. *ERISwebjournal*,2:17-26.
www.periodika.osu.cz/.../future_social_policy_usa_barretta_herm.
- Bakırcı, M. 2007.** Türkiye'de Kırsal Kalkınma Kavramlar – Politikalar – Uygulamalar, Nobel Yayın, Ankara, 416s.
- Başbüyük, A. 2014.** Mesudiye (Ordu) Köykent Projesi. *Doğu Coğrafya Dergisi* 11: 301-326.
- Batlan, F. 2006.** Law and the Fabric of the Everyday: The Settlement Houses, Sociological Jurisprudence, and the Gendering of Urban Legal Culture. *Southern California Interdisciplinary Law Journal*.(15):235-284.
- Betancourth, D. C., 2015.** Fundación De Pereira Hace Olvidar Las Penas De San Isidro.
<https://www.eltiempo.com/archivo/documento/CMS-15044675->(Erişim tarihi: 05.05.2020).
- Biehl, K. S. 2019.** Türkiye'de Toplum Merkezleri: Güncel Uygulamaların Çeşitliliğini Anlamak.
- Bilir, M. 2004.** *Geleneksel Köy Odalarından Çağdaş Halk odalarına Halk Eğitimi Açısından Tarihsel Bir Bakış*, Başkent Matbaası, Sayı: 37, Ankara.
- Boz, A. N. ve Akarçay Ulutaş, D. 2019.** Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Otantik Kimlik ve Manevi Yönelimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Çizgi Kitabevi.
- Buz, S., Ayyıldız, A. 2019.** Sosyal Hizmette Toplum Merkezleri . Toplum ve Sosyal Hizmet, 30 (1) , 187-212.

- Can, B. A., Engindeniz, S., Can, O. 2017.** Kırsal Kalkınmada Kooperatiflerin Rolü ve Önemi; Çavuşlu Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 2017, Özel Sayı(52): 120-139.
- Cengiz, T. ve Çelem, H. 2003.** Kırsal Kalkınmada Analitik Hiyerarşi Süreci Yönteminin Kullanımı. *Kafkas Üniversitesi Artvin Orman Fakültesi Dergisi*, 4(1): 144-153.
- Çalışkan, O. 2003.** Kırsalın Kentleştirilmesi Projesi Kırsal Kalkınma.
- Çakıcı, S., Çorakbaş, F. (2013).** Hasanoğlan Köy Enstitüsü ve Yüksek Köy Enstitüsü Yerleşkesi'nin Tarihçesi ve Değerleri, *Mimarlık Dergisi*, (369), 66-72.
- Çakır, S. 2011.** Türkiye'de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23):209-222.
- Özdönmez, M., İstanbullu, T., Akesen, A., Ekizoğlu, A. 1996.** Ormancılık politikası. İstanbul Üniversitesi. Orman Fakültesi Yayın No: 435/3968, İstanbul, 417 s.
- Çelik, Z. 2005.** Planlı Dönemde Türkiye'deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Planlama Dergisi* 2005/2: 61-71.
- Çetiner, A. 1991.** İstanbul'da Yerleşim Sorunları ve Gecekondu Alanları: İstanbul'un Çevre Sorunları ve Çözüm Yolları, Editör: Orhon D., İTO, İstanbul, Yayın No:1991(11): 258-265.
- Çobanoğlu, Ö. 2008.** Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çolakoglu, E. 2007.** Kırsal Kalkınma Problemine Bir Çözüm Arayışı Olarak Köy- Kent Projesi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007, 3(6): 187-202.
- Doğan, T., Yardımcı, B. 2019.** Kırsal Kalkınma: Tanım, Temel Meseleler ve Politikalar. Türkiye Kalkınma Vakfı, Ankara, 57s.
- Doğru, D. 2009.** Sürdürülebilir Gelişmenin Sosyal Boyutuna Bir Katkı: Toplumsal Fayda İçin Mimarlık, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Durukan, A., Ulusu Uraz, T. 2008.** Cumhuriyetin Kültür Kurumu Olarak Halkevi Binaları. *İTÜ/a Dergisi* 2005/2: 61-71.
- Ellis, F. ve Biggs, S. 2001.** Evolving Themes In Rural Development 1950s- 2000s. *Development Policy Review*, 19(4):437-448.
- Erdönmez, C. 1995.** İstanbul'da Orman Suçları ve Orman Azalması. KTÜ 1. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi 3, Orman Mühendisliği, Trabzon.
- Erdönmez, C. 2005.** Köy-kent: Olumlu Ve Olumsuz Yönleriyle Bir Kırsal Kalkınma Projesinin Çözümlemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A(2):35-51.
- Ersoy, G. A. 2018.** Yozgat Merkez Osmanpaşa Bucağı Köylerindeki Köy Odaları, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Estes, R. J. 1997.** Social Work, Social Development And Community Welfare Centers İn International Perspective. *International Social Work*, 40 (1), 43-55.
- Fazhoğlu, A. 2002.** ÇATOM: A Model For Empowering Women İn Southeastern Anatolia. *Kadin/Woman 2000*, 3(1), 43-64.
- Filiz, E. R. ve Çifci, E. G. 2021.** Toplumla Sosyal Hizmet Uygulama Modelleri Perspektifinden Köy Enstitülerinin Değerlendirilmesi. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 1177-1194.
- Gencer, T. E. 2019.** İnsan-Mekân İlişkisinin Bütüncül Boyutu: Kent-Mekân Çalışmalarında Sosyal Hizmet Gereksinimi. M. Kırhoğlu & HH Tekin. *Güncel Sosyal Hizmet Çalışmaları*, 131-139.
- Giray, F.H., Akın, A., Gün, S. 2004.** Kırsal Kalkınmada Yeni Perspektifler. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat.
- Göregenli, M. 2015.** Çevre Psikolojisi İnsan Mekân İlişkileri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Gülçubuk, B., Yıldırak, N., Kızılaslan, N., Özer, D., Kan, M., Kepoğlu A., 2016.** Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri, <https://docplayer.biz.tr/23569067-Kırsal-kalkınma-yaklaşımları-ve-politika-değişimleri.html> (Erişim tarihi:20.02.2020)
- Gülçubuk B. 2018.** Dünyanın En Eski Mesleklerinden ve En İtibarlı İş: Çiftçilik. *Türk Tarım Orman Dergisi*, 247:61-65.
- Güreşçi, E., Yurttaş, Z., 2008.** Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14(2), 47-54.
- Güreşçi, E., 2011.** Türkiye’de Köyden Kente Göç ve Düşündürdükleri. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, Özel Sayı, dergipark.ulakbim.gov.tr/sosyoekonomi/article/download/.../5000074648 (Erişim tarihi 25.05.2020)
- Güz, N. 2011.** Türk Ocakları ve Türk Yurdu’ndan Halkevlerine. *Türk Yurdu Dergisi*, 2011, 31(283): 171-185.
- Henderson, V. 2002.** Urbanization In Developing Countries. *The World Bank Research Observer*, 17:89-112.
- Kadim, F., Ar, H., Gülçubuk, B. 2014.** Gıda Güvenilirliği Açısından Kırsal Alandaki Kadınlar ve Aile Çiftçiliğinin Önemi. Ulusal Aile Çiftçiliği Sempozyumu, 30-31 Ekim 2014, Ankara
- Kan, M. ve Gülçubuk, B. 2008.** Kırsal Ekonominin Canlanmasında ve Yerel Sahiplenmede Coğrafi İşaretler. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2008, 22(2): 57-66.
- Kan, M., Küçükçongar, M., Demirtaş, N., ve Kan, A. 2014.** Aile Çiftçiliğinin Küresel İklim Değişiminin Olumsuz Etkilerini Azaltmadaki Rolü. Ulusal Aile Çiftçiliği Sempozyumu, Ankara.
- Kan, M., Gülçubuk, B., Kan, A., ve Doğan, H.G. 2017.** Türkiye’de Coğrafi İşaretlerle İlgili Uygulamada Yaşanan Sorunlara Sınai Mülkiyet Kanun Tasarısı Çerçevesinden Bir Bakış. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (3):129-148.
- Karataş, K. 2002.** “Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Yoksulluğa Karşı Küresel Tavrı” Değişen Türkiye’de İnsan Hakları Açısından Sosyal Hizmetler, Editör: Kasım Karataş, Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayın no.: 006, ss.270-276.
- Karataş, K. 1999.** Toplum Merkezleri Düşüncesinin Doğuşu Ve Gelişimi “Çağdaşlaşma Sürecinde Toplum Merkezlerinin Yeri ve İşlevleri”. Editör: Kasım Karataş, Ankara: Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı. Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı Yayını No:2, Ankara.
- Karataş, K., Çamur Duyan G. 2002.** Toplum Merkezleri: Hizmetten Yararlananların Gözüyle Bir Değerlendirme. *Dergipark, Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13 (1) , 1-19.
- Kaya, T. 2017.** Yerleşim Evleri ve Göçmenden Vatandaşa: Hull House Örneği. *İnsan Hakları Yıllığı*, 35:79-95.
- Keleş, R. 1986.** *Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar*, SİSAV, İstanbul.
- Kılıç A. 2019.** "Türkiye’de Aile Sosyal Destek Hizmetleri Sosyal Hizmet Merkezleri", Güncel Sosyal Hizmet Çalışmaları, Mehmet KIRLIOĞLU, Hasan Hüseyin TEKİN, Ed., Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 90-98.
- Kırhoğlu, M., Tekin, H.H. 2019.** Güncel Sosyal Hizmet Çalışmaları, Çizgi Kitabevi Yayınları, 197s.
- Kocakurt, S. Ö. 2016.** Türkiye’de Kırsal Alanda Okullaşma ve Yetişkin Nüfusun Eğitim Durumuna İlişkin Bir Analiz, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koç, B. ve Gül, A. 2004.** Türkiye’de Kırsal Kalkınmada Köykent Yaklaşımı ve Bazı Ülkelerde Uygulanan Benzeri Modeller. *Türkiye VI Tarım Ekonomisi Kongresi*, 16-18 Eylül 2004, Tokat.
- Koerin, B. 2003.** The Settlement House Tradition: Current Trends And Future Concerns. *J. Soc. & Soc. Welfare*, 30-53.

- Köngeter, S. 2012.** Transnational Roots of the Settlement Movement—The Example of St. Christopher House in Toronto, Canada. *Transnational Social Review*, 2(2):43-47.
- Kurt, H. 2003.** Türkiye’de Köy-Kent Çelişkisi, Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Olgun, K. 2019.** Türkiye’de Halkevleri Gerçeği Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri (Halkevleri Ve Kocaeli Halkevi Örneği), Editör: Yılmaz, H., İksad Yayınevi, Ankara, s. 56-91.
- Orhan Özdeğer, M. 2019.** Sivas İlbeyli Köylerinde Köy Odaları, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öğdül, H., Yücel, S.D.K., Ünsal, B.Ö., Aksümer, G. 2018.** Kırsal Mekanda Yeni Düzenleme Araçları; Köy Tasarım Şeması, Köy Tasarım Rehberi ve Eylem Projeleri. *Planlama Dergisi*, Ek(1):52-72.
- Özsarı, M. 2002.** Ege Bölgesi Halkevi Dergilerindeki Edebî ve Kültürel Muhteva Üzerine Bir İnceleme. *Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Palabıyık, A. 2011.** Pierre Bourdieu Sosyolojisinde ‘Habitus’, ‘Sermaye’ ve ‘Alan’ Üzerine. *Liberal Düşünce*, 16(61-62), 121-141.
- Sanders, J. ve Munford, R. 2006.** Community Center Practice - Potential And Possibilities For Creating Change. *Journal of Social Work Practice*, 20(1):39-50.
- Sobacı, M.Z., 2007.** Yönetişim Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(1):38–49.
- Sesli Özsoy, M. 2002.** Yeni Konut Alanlarında Oluşabilecek Sosyo Kültürel Aktiviteler İçin Gerekli Merkezlerin Mimari Analizi, *Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Sevindik, A. 2013.** Halk Hukuku Ve Köy Odaları: Sivas Şarkışla Gümüştepe Köyü Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Wagner A. R. 2006.** The International Federation of Settlements and Neighborhood Centers: Celebrating 80 years and Committing to a New Future. IFS International Conference Berlin. ifsnetwork.org,(Erişim Tarihi: 01.11.2020).
- Taş, Y. H., Özcan, S. 2013.** Türkiye’de İç Göçün Yoksulluğa ve İstihdama Etkileri, Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı, 17-18 Ekim 2012, St. Petersburg, Rusya.
- Yenigül, S.B. 2017.** Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye’nin Kırsal Kalkınma Politikalarına Etkisi. *Planlama Dergisi*, 27(1):16-25.
- Gülçubuk, B., Yıldırak, N., Kızılaslan, N., Özer, D., Kan, M., Kepoğlu, A. 2010.** Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri, https://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e443d6819ae22b2_ek.pdf (Erişim tarihi 16.05.2020)
- Yan, M. C. 2002.** Reclaiming the Social in Social Group Work: An experience of a Community Center in Hong Kong. *Social Work With Groups*, 24(3):53 – 65.
- Yılmaz, M. 2019.** Millet Mektepleri. *Apelasyon Dergisi*, (69).
- Yılmaz, D. ve Akhan, N. E. 2011.** İlk Dönem Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri Konya Halkevi Örneği. *Karadeniz Araştırmaları*, (29): 59-95.
- Zahniser, J. D. 2019.** Jane Addams, Secular Saint, Scorned During WWI. <https://www.historynet.com/jane-addams-secular-saint-scorned-during-wwi.htm>-(Erişim tarihi: 25.05.2020).